

Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi

Emel DURSUN • Fikret YAZICI

Türkiye'de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi

Emel Dursun

Fikret Yazıcı

Published by

Özgür Yayın-Dağıtım Co. Ltd.

Certificate Number: 45503

📍 15 Temmuz Mah. 148136. Sk. No: 9 Şehitkamil/Gaziantep

☎ +90.850 260 09 97

📞 +90.532 289 82 15

🌐 www.ozgur yayinlari.com

✉ info@ozgur yayinlari.com

Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi

Emel Dursun • Fikret Yazıcı

Language: Turkish

Publication Date: 2024

Cover design by Mehmet Çakır

Cover design and image licensed under CC BY-NC 4.0

Print and digital versions typeset by Çizgi Medya Co. Ltd.

ISBN (PDF): 978-625-5958-18-1

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub638>

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>
This license allows for copying any part of the work for personal use, not commercial use, providing author attribution is clearly stated.

Suggested citation:

Dursun, E., Yazıcı, F. (2024). *Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi*. Özgür Publications.

DOI: <https://doi.org/10.58830/ozgur.pub638>. License: CC-BY-NC 4.0

The full text of this book has been peer-reviewed to ensure high academic standards. For full review policies, see <https://www.ozgur yayinlari.com/>

Ön Söz

Teknolojik gelişmeler, değişen izleyici alışkanlıkları ve dijital platformların yaygınlaşması televizyon yayıncılığına yönelik geleneksel süreçleri kapsamlı bir dönüşüme uğratmıştır. Analog sistemlerle kablo veya uydu üzerinden yapılan yayıncılık yerini dijital sinyaller kullanarak yüksek kaliteli görüntü ve ses sunan streaming hizmetine bırakmaktadır. Süreç, içerik erişimine yönelik değişimleri de beraberinde getirmektedir. Yayın saatlerine bağlı kalmak yerine, istenilen yerde ve zamanda yayın içeriklerine ulaşmak olanaklı hale gelmiştir. Pasif izleyici profili yerini yorum yapan ve içerik öneren daha katılımcı bir profile bırakmaktadır. Belirli türde ve sınırlı sayıda içerik sunan geleneksel yayıncılık anlayışı kitle odaklı hareket etmektedir. Oysa ki, dijital yayıncılık sınırsız sayıda içerik sunarken aynı zamanda bağımsız yapımcıları ve belirli bir konuya odaklanmış “niş” yapımları da insanların beğenisine sunmaktadır.

Tüm bu değişimler aynı zamanda sektörün rekabet ve pazar yapısını da etkilemektedir. Genellikle büyük medya grupları tarafından kontrol edilen tekeli yapı, abonelik hizmetleri ve reklam gelirleri üzerinden bireysel ya da küçük ölçekli birçok girişimi sektöre yönlendirmiştir. Bu durum rekabeti beraberinde getirmiş ve çok sayıda içerik sağlayıcının da tüketiciyle buluşmasına neden olmuştur. Anketler ve izleyici takibi ile yapılan reyting ölçümleri, anlık veri analizi ve izleyici davranışları üzerinden daha detaylı ölçümlerle desteklenir hale gelmiştir.

Dijital yayın platformları başta olmak üzere internet ortamında yayın yapan içerik sağlayıcı kuruluşlar, tematik ve kişiye özel çok çeşitli programlar sunmaktadırlar. Yerel ve uluslararası birçok yapımcı bir araya getirilmekte ve belirli bir ücret karşılığında izleyicilere pazarlanmaktadır. Bu durum ülkelerin yayın politikalarının yeniden belirlenmesine ve değişikliklere gidilmesine yol açmıştır. Sürece dair ekonomi-politik değişmiş ve hukuki problemler ortaya çıkmıştır. Telif hakkı ihlalleri, kullanıcı verilerinin güvenliği, fiyatlandırma

ve üyelik ücretleri, yayın lisansı alma, içerik ihlalleri gibi birçok yeni sorun gelenekselden dijitale geçişte çözümlenmesi gereken başlıklar olarak ortaya çıkmıştır.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de isteğe bağlı yayın platformları ve dijital platformlar internet teknolojisindeki gelişmelere paralel olarak geniş bir izleyici kitlesine içerik sunmaya başlamışlardır. Bu yayın platformlarında sunulan bir takım olumsuz içeriklerin toplum gündemine yansımaları ve tartışılmaya başlanması, beraberinde mahkeme kararı ile engellemeleri de getirmiştir. Özellikle çocuk istismarı, zararlı alışkanlıklara özendirme, şiddet ve suç işlemeye teşvik edici vb. yayın içerikleri nedeniyle dijital yayın içeriklerine müdahaleler gerçekleşmiştir. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun marifetiyle kara ve uydu yayını yapan medya hizmet sağlayıcılara yönelik düzenleme ve denetlemeleri gerçekleştirmektedir. Ancak internet üzerinden yayın yapan ve sahiplik yapısı başka ülkelere ait dijital platformların içeriklerine yönelik bir müdahalede bulunamamıştır. 4 Mayıs 2007 yılında yürürlüğe giren 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’un yürürlüğe girmesi ile süreç ifade özgürlüğü ve sansür odaklı farklı bir tartışma mecrasına evrilmiştir.

2018 yılında yürürlüğe giren 6112 Sayılı Kanun’un 29/A maddesi ile internet üzerinden yapılan radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayınlar da denetim ve düzenleme kapsamına alınmıştır. Bu düzenleme, internet üzerinden yayın yapmayı isteyen medya hizmet sağlayıcıları ve platform işletmecileri için erişim engelleme, içerik kaldırma, yayın durdurma ve para cezası gibi çeşitli yaptırımlar öngörmektedir. Sürecin paydaşı olan dijital yayın platformları ve sivil örgütlenmeler ile RTÜK arasında uygulama odaklı tartışmalar halen süregelmektedir. İfade özgürlüğüne müdahale ve sansür iddiaları karşısında RTÜK, legal olarak yayın dinamiklerinin hayata geçirilmesi gerekliliğini savunmuştur. Bu bağlamda düzenlemenin çoğulculuktan, özgür basından, medya kuruluşlarının serbestçe habercilik yapabilmesinden yana olduğunu vurgulamaktadır.

Bu çalışma, yaşanan bu dönüşüm süreci ve tartışmaların odağında hazırlanan “Türkiye’de Gelenekselden Dijitale Televizyon Yayıncılığı: RTÜK Denetimi Üzerine Bir İnceleme” başlıklı doktora tezinin “Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi” adıyla kitaplaştırılmış halidir. Çalışmada öncelikle denetim kavramına odaklanılmış, teorik olarak denetim tür ve metotları ele alınmıştır. Ayrıca, geleneksel televizyon yayıncılığından dijital yayıncılığa evrilen süreç dünya ve Türkiye özelinde

incelenmiştir. Tarihsel perspektifin yansıtıldığı bu bölümde gelişen internet teknolojisi ile beraber değişen yayıncılık anlayışına yönelik ortaya konulan medya politikaları getirilen regülasyonlar bağlamında ortaya konulmuştur. Çalışmanın uygulama kısmında ise yukarıda bahsedilen tartışmalar sürecin bileşenlerinin temsilcileri tarafından kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır. Derinlemesine görüşmelerin neticesinde elde edilen veriler analiz edilmiş ve geleceğe yönelik hangi politikaların oluşacağı ile ilgili kapsamlı öngörüler elde edilmiştir.

Akademik yöntem ve bakış açısıyla hazırlanan çalışmanın sadece bilim alanına değil, aynı zamanda sektör temsilcileri ve politika belirleyicilerine de yol göstermesi umuduyla...

Emel DURSUN

Fikret YAZICI

Aralık 2024 / KAYSERİ

İçindekiler

Ön Söz	iii
Simgeler ve Kısaltmalar Listesi	ix
Giriş	1
1 Denetim Kavramı, Denetleme Yöntemleri ve Televizyon Yayıncılığı Alanında Denetim	11
Denetim Kavramı	11
Denetim Çeşitleri	17
Yayıncılık Türleri ve Denetim	33
Televizyon Yayıncılığı ve Hukuki Dayanağı	47
Televizyon Yayıncılığı: Sınırlamalar ve Denetim	58
2 Gelenekselden Dijitale Televizyon Yayıncılığının Dönüşümü: İletişim Politikalarının Yeniden Düzenlenmesi Ekseninde Denetim Gerekliliği	69
Dünyada Geleneksel Yayıncılıktan Dijital Yayıncılığa Geçiş Süreci	71
Türkiye’de Dijital Yayıncılık ve Denetimi	89
Dijital Televizyon Yayıncılığı ve Denetlenmesi Gerekliliği	122
3 Geleneksel ve Dijital Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetiminin İncelenmesi	127
Araştırmanın Konusu	128
Araştırmanın Amacı ve Önemi	128
Araştırmanın Yöntemi	129
Araştırma Bulguları	135
Sonuç	193
Kaynakça	201

Simgeler ve Kısaltmalar Listesi

ARD	: Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland
BVOD	: Broadcaster Video on Demand
CSA	: Conseil Supérieur de l'Audiovisuel
DLM	: Direktoren Konferenz der Landes Medienanstalten
DSA	: Digital Services Act
FVOD	: Free Video on Demand
HACA	: Haute Autorite de la Communication Audiovisuelle
ORTF	: Office de Radiodiffusion Television Française
OTT	: Over the top
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SVOD	: Subscription Based Video on Demand
TVOD	: Transactional Video on Demand
VOD	: Video on Demand
ZAK	: Kommission für Zulassung und Aufsicht

Giriş

Yirmi birinci yüzyıl, hızla gelişen teknoloji ile kitle iletişim alanında birçok değişimlerin ve dönüşümlerin yaşandığı bir yüzyıl olmuştur. Kitle iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler insanların yakın uzak kavramı gözetmeksizin olan bitenden haberdar olma isteğini arttırmıştır. İletişim alanında ortaya çıkan bu teknolojik gelişimler bireylerin bilgi ve habere ulaşım süreçlerini hızlandırmıştır. Televizyon, internet ve sosyal medya gibi araçların birey yaşamına dâhil olmasıyla birlikte, dünyanın dört bir yanında olan olaylardan haberdar olması mümkün hale gelmiştir. Özellikle, sosyal medya mecrasının ortaya çıkışı ile dünya bilgi ve habere erişim kolaylığı anlamında oldukça küçülmüştür. Günümüzde gelinen noktada, söz konusu bu iletişim araçlarını kullanmayan kişi sayısı çok azdır.

Gazete, dergi, radyo ve televizyonların içerik ve formatları teknolojinin baş döndürücü bir hızla gelişmesinin sonucu olan dijitalleşmeyle uyumlu olarak değişim göstermiştir. İnternet ortamında yayın yapmaya başlayan kitle iletişim araçlarının denetlenmesinin ve kontrol altında tutulmasının önemi daha da artmıştır. Küreselleşme ve yayıncılığın sınırları aşması olgusu, yöndeşme, tekelleşme ve artan ticari kaygılar birçok alanla birlikte radyo ve televizyon yayıncılığını da etkilemiştir. Bu alanda yapılan yayınların ulusal sınırları aşması sonucunda, bir takım hukuki düzenlemeler yapılması gereksinimi ortaya çıkmıştır. Türkiye’de radyo ve televizyon yayınları, 21. yüzyıl başlarına kadar devlet tekeline faaliyet göstermiştir. Yayıncılık sektöründe, 1990 yılında fiilen gerçekleşen illegal bir durum sonucunda özel/ticari yayınlar başlamış, söz konusu bu alanda devlet tekeli sona ermiştir. Özel/ticari radyo ve televizyon kanalları yapısı gereği yaşamı sermaye ve kazanca dayanan işletme özelliği taşıyan faaliyet alanlarıdır. Söz konusu yapı, tekelleşme ve yoğunlaşmaya yol açmakla birlikte medyanın farklı seslerin duyulabildiği bir kaynak olmasının önüne geçmiştir. Toplumsal sorumluluk olgusunun kitle iletişim araçlarına yüklediği en önemli sorumluluklardan bir tanesi de “kamu yayıncılığı” anlayışının kâr amacından önce gelmesi olmuştur.

Kamu, haberdar olmak ve bilgilenecek için bu araçları kullanmaktadır. Dolayısıyla medya sektörünün önceliği, halkın farklı bilgi, fikir ve bakış açılarına ulaşmasını sağlamak olarak düşünülmektedir. Ancak tekelleşme ve yoğunlaşma olguları bu durumun önüne geçmektedir.

Denetim olgusu yaşamın her alanında olduğu gibi görsel ve işitsel yayıncılık alanında da büyük önem taşımaktadır. Türk Dil Kurumu’na göre (2016); *“Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma, denetim, baki, teftiş, murakabe, kontrol”* olarak tanımlanan denetim olgusu, zamanla iletişim teknolojisi alanında görülmeye başlanmıştır. Medya alanında yapılan denetim, yayınlar veya yayımlar üzerine bir otorite tarafından gerçekleştirilmektedir. Söz konusu denetim, devlet kontrolü, özel sektörde yaşanan gelişmeler veya toplumun istekleri gibi bileşenlerden de etkilenerek gerçekleşen bir yapıyı oluşturmaktadır. Devlet medya üzerinde denetimlerini sağlarken, lisanslama konusunda düzenlemeler getirmeyi ve kamu yayıncılığının etkisini sürdürmeyi amaçlamaktadır. Özel sektörde ise medya kuruluşlarının sahipliği ve finansmanı belirlenerek, yayın ilkeleri, yayın politikaları ve içeriklerinin şekillenmesi konusunda bir denetim gerçekleştirilmektedir. Medya toplumun ilgisini çekmek ve onayını alabilmek için etik kuralları çerçevesinde faaliyet göstermektedir. Dolayısıyla, kamunun beklenti ve taleplerinin medya üzerindeki etkisi de toplumsal denetimle sağlanmaktadır. Ayrıca, hukuki ve yasal düzenlemeler de medyanın sınırlarının belirlenmesi noktasında önemli bir konumda yer almaktadır. Özellikle ifade özgürlüğü adı altında yapılan her açıklamadan, toplumu korumak ve özgürlükle kamu düzeni arasındaki dengeyi sağlamak için yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, medya denetimi demokratik bir toplum anlayışının oluşması açısından önemli bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu düzeni ile medya özgürlüğü arasındaki dengenin sağlanabilmesi için de medya denetiminin dikkatli bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Radyo ve televizyon yayınlarına yönelik gerçekleştirilen denetim faaliyetleri, yazılı basına göre daha sık ve belirgin bir şekilde yapılmaktadır. Denetim faaliyetleri yalnızca teknik konularla sınırlı değil, aynı zamanda yayın içerikleri için de söz konusudur. Özgür bir düşünce anlayışına sahip olan kişiler ya da kurumlar, ifade özgürlüğünü savunurken; topluma karşı sorumluluklarının bilincinde olan kişiler veya kurumlar ise, ifade özgürlüğünü yalnızca başkalarının özgürlüklerine veya genel güvenliğe zarar verebilecek durumlarda sınırlandırmanın gerekliliğini savunmaktadır. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü ile sosyal değer yargıları arasında bir denge sağlanması önemlidir.

Radyo ve televizyon yayın içerikleri hazırlanırken, toplumsal sorumluluğun oluşması için denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekmektedir. Söz konusu mekanizmalar aracılığıyla gerçekleştirilen denetim faaliyetleri demokratik ilkelere uygun şekilde yapılmalıdır. Bu bağlamda yayınlar denetlenirken, kamunun iletişim özgürlüğünü kullanması konusunda kısıtlamalara gidilmemeli ve ifade özgürlüğüne aykırı sınırlandırmalar yapılmamalıdır. Denetim sırasında sansür kullanılmadan, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve farklı görüşlerin ifade edilmesine olanak tanınması beklenmektedir. Denetim faaliyetleri olabildiğince şeffaf ve hesap verilebilir bir şekilde gerçekleştirilmelidir. Toplum, medya denetim süreçlerinin açık ve eşit bir biçimde yapıldığına güven duymalıdır. Burada denetim faaliyetlerinin tarafsız olması ve denetçilerin bağımsızlıklarının sağlanması büyük önem arz etmektedir.

Medya denetiminde bir diğer önemli konu, teknik anlamda denetimlerin yanı sıra içeriklerin de denetlenebilir olmasıdır. Denetim faaliyetleri gerçekleştirilirken, yayın içeriklerinde toplumun değer yargılarına, etik ilkelerine saygılı olmak suretiyle çeşitli görüşlere de yer verilmesi gerektiği savunulmaktadır. Sözü edilen faaliyetler sırasında, ifade özgürlüğünün yanı sıra diğer temel haklar ve toplumda kabul görmüş değerler arasında bir denge sağlanmalıdır. Kurulan bu denge sayesinde medya, toplumun bilgi ihtiyacını karşılayacak ve bireylerin haklarına saygı gösterilerek sağlıklı bir iletişim kurulmasına olanak tanıyacaktır.

Türkiye’de görsel işitsel yayıncılık anlayışı, 1961 Anayasası ile birlikte devlet tekeline alınmıştır. Tekelci sistem, 1982 Anayasası’na kadar korunmuştur. 1990’lı yıllara gelindiğinde ise, özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yayın hayatına başlaması devlet tekeline fiilen kırmıştır. 1993 yılında kabul edilen 3913 Sayılı Kanun’la beraber Anayasa’nın 133. maddesinde değişiklikler yapılarak radyo ve televizyon alanında hukuki olarak devlet tekeli kaldırılmıştır. Yeni düzenleme ile beraber çoğulcu bir sisteme geçilmiş olsa da, 1982 Anayasası’nda özel radyo ve televizyon kuruluşlarının yasal olabilmesi ve denetlenebilir olması açısından bir kanuna ihtiyaç duyulmuştur. Buna bağlı olarak, 1994 yılında 3984 sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun’ kabul edilmiştir.

Yasal bir zemini olmamasına rağmen faaliyet gösteren radyo ve televizyon yayınlarını kanuni bir dayanağa oturtmak için kabul edilen 3984 Sayılı Kanun’un asıl amacı, yayıncılık alanındaki karmaşayı hukuki dayanaklarla ortadan kaldırmak olmuştur. Dolayısıyla radyo ve televizyon alanında yayın faaliyetlerinin düzenlemek adına özerk ve bağımsız bir kurum olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. 2000’li yıllara kadar, radyo

ve televizyon yayıncılığı alanında belirtilen kanuni hükümleri uygulama konusunda zorlanan pek çok kanala, Üst Kurul tarafından kapatma ve uyarı cezası uygulanmıştır. Devam eden yıllarda teknolojik alanda yaşanan gelişmelere ayak uyduramayan 3984 Sayılı Kanun, birçok kez değişikliğe uğramış olsa da yayıncılık alanında yetersiz kalmıştır. Özellikle, izleyici taleplerine yönelik beklentilerin karşılanmaması, Avrupa Birliği ile uyum sürecinde olunması ve Avrupa Birliği’nin normlarına uyum sağlanması bakımından yeni bir kanuni düzenlemeye gidilmesi zorunlu olmuştur.

Tüm bu gelişmelere ve taleplere cevap verebilmesi adına, 2011 yılında, 6112 sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’u kabul edilmiş ve Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle beraber, 3984 Sayılı Kanun mülga olmuştur. 6112 Sayılı Kanun incelendiğinde ise Türkiye’de yayıncılık alanında çıkarılan en özgürlükçü ve en demokratik içeriklere sahip olan yasa olarak görülmüştür. 6112 Sayılı Kanun, medya alanındaki sorunlara daha kalıcı çözüm yolları üretmeye çalışmıştır. 1994 yılından itibaren yayın hayatına devam eden lisanssız yayıncılık anlayışını sonlandırmıştır. Özellikle kamuya ait kanalların daha verimli ve sık kullanılması konusunda düzenlemeler gerçekleştirmiştir. 6112 Sayılı Kanun ile uygulanacak olan yaptırımların daha etkili şekilde olması amaçlanmıştır. 2005 yılından itibaren Üst Kurul tarafından faaliyete geçirilmiş olan ‘Koruyucu Sembol Sistemi, İzleyici Temsilciliği, Görsel İşitsel Medya Etik İlkeleri’ yasallaştırılarak güvence altına alınmıştır. Ayrıca izleme ölçümleri denetim altına alınarak, bu konudaki esasların belirlenmesi konusunda RTÜK görevlendirilmiştir. Ürün yerleştirme, gizli reklam anlayışından ayrılmış ve özellikle ifade özgürlüğü alanında kapsamlı bir düzenleme yapılmıştır.

Bu süreçte, internet teknolojisindeki gelişmeler ve buna bağlı olarak küresel ilişkilerin güçlenmesi, karşılıklı etkileşim imkânlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerin yaygınlaşması, yalnızca faydalı olmakla kalmamış, aynı zamanda bireylere zarar verebilecek bir alanın da oluşmasına yol açmıştır. İnternetin oluşturabileceği zararlı durumların engellenmesi için yasal birtakım sınırlamalar ve tedbirlerin alınması gündeme gelmiştir. İnternetin gelişmesiyle beraber 1990’lı yıllarda ABD ve Avrupa ülkelerinde yasal düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Türkiye’de ise 2000’li yıllarda yaygınlık kazanan internet teknolojisine yönelik yasal düzenlemeler 2007 yılında 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” adlı kanun ile yasal zemin oluşturulmuştur.

5651 Sayılı Kanun, çıkarıldığı günden itibaren çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin nedeni, internet yoluyla yaygınlık kazanan suçlara yönelik kanunun yetersiz kalması ve idareye verilen sınırsız yetki kapsamında erişim engelleme uygulamasının sürekli olarak kullanılmasından dolayı kanunun sansür kanunu olarak anılmasına yol açmıştır. Dolayısıyla, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin internet ortamlarındaki yayınlarına yönelik denetimin sağlanabilmesi için 2018 yılında 6112 Sayılı Kanun'a 29/a maddesi eklenmiştir. Bu maddenin eklenmesi, yeniden 'internete sansür' uygulanması konusunu gündeme taşımıştır. 29/a maddesi, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin internet ortamında sunulması, yayın lisansı verilmesi, yayın iletim yetkisi gibi konuları hüküm altına almış ve internet yayınları hakkındaki düzenlemelerin RTÜK ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından ortaklaşa yapılacağı belirlenmiştir. Bu bağlamda, çalışma kapsamında literatürde televizyon yayıncılığının düzenlenmesine ilişkin çeşitli çalışmalara rastlanmıştır:

Jale Sarmaşık (1988) tarafından 1988 yılında henüz özel yayıncılık başlamışken yazılan "*Radyo ve Televizyon Yayınlarını Denetim Yöntemleri*" adlı doktora tezi, yayın hizmetleri denetimini hukuki boyutta inceleyen önemli bir çalışmadır. Çalışmada radyo televizyon yayın hizmetlerinin denetim gereklilikleri anlatılırken farklı ülkelerde yayıncılık sektöründe denetimin nasıl sağlandığına yönelik bilgiler verilmiştir. Çalışmada 2954 Sayılı "Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu" kapsamında yayıncılığın genel esasları ve yayınların denetlenmesi açısından kurulan 'Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu'nun yapısı ve görevleri anlatılmıştır.

Mustafa Şenay Canoruç (1998) tarafından yazılan "*Mukayeseli Hukukta ve Türkiye'de Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Hukukî Boyutu*" adlı doktora tezi, 3984 Sayılı Kanun kabul edildikten sonraki dönemde radyo ve televizyon yayınlarında gerçekleştirilen denetim ve düzenlemeleri aktarmaktadır. Çalışmada, radyo televizyon yayınlarının kamu hizmeti olarak sağlandığından bahsedilirken, yayıncılıktaki denetim ve sınırlamaların genellikle iktidarlar ve bağımsız idari organlar tarafından yapıldığı ifade edilmektedir.

Şükrü Sim (2006) tarafından yazılan "*Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye'de Özel Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Olgusu*" adlı doktora tezi, Türkiye'de özel televizyon yayıncılığı ve bu yayıncılığı düzenlemek ve denetlemekle görevli olan RTÜK'ü (Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nu) incelemektedir. Çalışmada, 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kanunu, Avrupa Birliği Televizyon Yayıncılığının temel çerçevesini belirleyen "Sınırsız Televizyon Direktifi" ve "Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi" ile karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Bu iki belge çerçevesinde 3984 sayılı

yasanın ve bu yasayla oluşturulmuş olan RTÜK’ün bu direktif ve sözleşmeye yeterince uyumlu olmadığı sonucuna varılmıştır.

Feridun Nizam (2013) tarafından yazılan “*Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığının Yeniden Düzenlenmesi*” adlı doktora tezinde, Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının başladığı andan itibaren alanda yapılmış olan düzenlemeler detaylı bir şekilde anlatılmaktadır. Yapılan düzenlemelerin hukuki alt yapıları ve yayınların kimler tarafından yapılacağı analiz edilmiştir. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un hazırlık süreçleri ve yürürlüğe girme aşamaları irdelenmiştir.

Hülya Turan (2015) tarafından yazılmış olan “*RTÜK ve Şiddet İçerikli Yayınların Denetimi*” adlı yüksek lisans tezinde, medya alanında yapılan öz denetim uygulamaları, radyo ve televizyon alanında yapılmış olan uluslararası denetim ve düzenleme faaliyetlerine ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca RTÜK ve 6112 Sayılı Kanun’u ele alan Turan, söz konusu Kanun’un içerisinde bulunan “şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz” ilkesinden yola çıkarak televizyon yayınlarını incelemiştir.

Sena Coşkun (2016) tarafından yazılan “*Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim*” adlı doktora tezinde ise, Türkiye’de mevcut olan radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki denetim sistemi, doktrin, mevzuat ve denetim uygulamaları detaylı şekilde incelenmiştir. Ayrıca Kanun kapsamında ortaya çıkan sorunlar ve bu sorunlara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Japonya, Rusya gibi ülkeler ile Avrupa Birliğine uyumu bakımından Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi ülkelerdeki denetim faaliyetlerine de yer verilmekle birlikte uluslararası denetim faaliyetleri Türkiye’deki yeni sistemle karşılaştırılmıştır.

Merve Can Maraşlı (2017) tarafından yazılan “*Avrupa Birliği’ne Uyum Bağlamında Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim, Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve Özdenetim*” adlı yüksek lisans tezinde, ilk olarak denetim kavramı, denetim türleri ve radyo televizyon yayınlarında gerçekleştirilen denetim faaliyetleri ele alınmıştır. Medya alanında yapılacak olan sınırlandırmaların hangi amaçlarla yapıldığından bahsedilen çalışmada ayrıca, RTÜK’ün yapısı ve işleyiş şeklinden de söz edilmiştir. Çalışmada öz denetim ve ortak denetim kavramları ele alınarak, özdenetim olgusunun Türkiye’deki tarihsel süreçleri anlatılmıştır. Ortak denetim kavramının ele alındığı çalışmada ayrıca radyo ve televizyon yayınlarının denetlenmesi süreçlerinde ortaya çıkan sorunlardan da bahsedilmiştir.

Merve Ergüney’in “*RTÜK’ün İnternet Denetimi: İlgili Mevzuat Üzerine Bir Değerlendirme*”(2020); adlı makalesinde ise 2018 yılında 6112 Sayılı

Kanuna eklenen “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” kenar başlıklı 29-A maddesi incelenmiştir. Ayrıca 2019 yılında yayımlanan “Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönergesine” yönelik eleştiriler değerlendirilmiştir. 29/a maddesini detaylı şekilde ele alan çalışmada, yönetmelikte yer alan maddeler detaylı bir şekilde tek tek değerlendirilmiştir.

“6112 Sayılı Kanun Çerçevesinde Yayın Hizmeti İlkeleri ve İhlalleri: Mukayeseli Bir Yaklaşım” isimli yüksek lisans tezi Ecem Ezgi Yıldız (2021) tarafından yazılmıştır. Çalışmada konuyla bağlantılı olarak öncelikle kitle iletişim özgürlüğünün tarihsel süreçlerinden bahsedilmiştir. Yazar denetim çalışmaları hakkında oluşturulmuş ana kuramları tarihsel bir sıralama ile ele almıştır. Tezde toplumun faydasını gözeten ve herkes için eşit yapılacak denetim olgusunu savunan Toplumsal Sorumluluk Kuramı ele alınarak radyo ve televizyon alanında yapılacak olan denetimlerin neden yapılması gerektiği açıkça anlatılmıştır. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ile beraber yayıncılık alanındaki gelişmeler ve hukuki düzenlemeler kategorize edilerek incelenmiştir.

Seda Nur Dağteke (2023) tarafından yazılan “6112 Sayılı Kanun’un 29/A Maddesi Bağlamında İnternet Yayın Hizmetlerinde RTÜK Denetimi” adlı yüksek lisans tezi, 21 Mart 2018 tarihinde 6112 sayılı Kanun’a eklenen “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” kenar başlıklı 29/A maddesi ve bu madde kapsamında, 1 Ağustos 2019 tarihinde çıkarılan “Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik” üzerine incelemelerden oluşmaktadır. Ayrıca çalışmada 6112 sayılı Kanun’un 29/A maddesi hakkında genel değerlendirmeler yapılırken aynı zamanda RTÜK tarafından verilen kararlardan da söz edilmiştir. Çalışmada kanundaki düzenlemelerin sorunlu alanları ve hukuki dayanaklarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

İlgili literatür değerlendirildiğinde, Sena Coşkun (2016) tarafından yazılan “Radyo ve Televizyon Yayın Hizmetlerinde Denetim” adlı doktora tezinde 6112 Sayılı Kanun hakkında bilgi edinmek amacıyla kanunun kabul edildiği dönemde görev yapan RTÜK Başkanlığı görevini yürüten Prof. Dr. Davut Dursun ile yüz yüze görüşme yapılmış ancak denetlenen durumundaki medya hizmet sağlayıcılarının sahipleri, yetkilileri, izleyici temsilcileri ve/veya çalışanlarıyla görüşülmesi imkan dahilinde olmasına rağmen, söz konusu görüşme başka bir çalışmanın konusunu oluşturabilecek nitelikte olması dolayısıyla tercih edilmemiştir. Bu bağlamda alandaki söz konusu eksikliğin giderilmesi bu çalışmanın gerçekleştirilmesinin nedenlerinden biridir.

Bu araştırma projesinin temel amacı; Türkiye’de geleneksel- sayısal yayıncılıktan dijital yayıncılığa geçiş süreci ile birlikte ortaya çıkan denetim problemlerini ortaya koymaktır. Geleneksel TV yayıncılığı yerini dijital yayıncılığa bırakmaktadır. Geleneksel medya organlarına yönelik denetim süreçleri dijital yayıncılık alanında yetersiz kalmaktadır. Medya içeriklerinin dijitalleşmesi ve sosyal ağlardaki yayın yapma olanakları denetim anlayışını tekrar düzenlemeye zorlamaktadır. Çalışmada, dijitalleşen televizyon yayıncılığı ile birlikte ortaya çıkan denetim eksiklikleri/yetersizlikleri incelenmektedir. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Hizmetleri Hakkında Kanun’un teknolojideki söz konusu hızlı değişimlerle birlikte ortaya çıkan televizyon yayınları üzerindeki denetim eksikliği ve bu eksikliklerin giderilmesi üzerine mevzuat değişiklikleri inceleme konusunu oluşturmuştur.

Çalışma üç aşamalı olarak yapılmıştır. İlk aşamada çalışmanın sınırlılığı göz önüne alınarak belirlenen geleneksel televizyon kanalları, dijital yayın platformları ve RTÜK’ü temsilen yöneticileri ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. İkinci aşamada, yapılan görüşmeler deşifre edilmiştir. Deşifre metinleri, araştırma sorularından yola çıkarak kategorilere ayrılmıştır. Son aşamada ise oluşturulan kategorilerden elde edilen verilerin aktarılması ve işlenebilmesi için Maxquda Analytical Pro 2022 bilgisayar programı kullanılmıştır.

Araştırmanın evrenini RTÜK, Türkiye’de yayın yapan tüm geleneksel televizyon kanal ve dijital yayın platform yöneticileri oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen örnekleme ise, 2023 yılı temmuz ayı reyting sıralaması dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda geleneksel televizyon kanal, dijital yayın platform ve RTÜK yöneticileri olmak üzere toplam 11 yönetici ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Araştırma kapsamında, TIAK’ın (Televizyon İzleme Araştırmaları) web sitesinden 2023 yılı Temmuz ayı reyting sıralamasına bakılarak ilk 5’de yer alan geleneksel televizyon kanallarının listesi belirlenmiştir. İsteğe bağlı yayın yapan platformların belirlenmesinde ise ‘Veri Kaynağı’ isimli web sitesindeki reyting sıralaması dikkate alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümde; denetim kavramı, denetim tür ve metotları, yayıncılık türleri ve denetim olgularının neler olduğu hangi amaçla sınırlandırmalar yapıldığı konusu ele alınmıştır. Ayrıca televizyon yayınlarına yönelik düzenlemelerin hukuki dayanakları ve buna ilişkin gerçekleştirilen yaptırımlar birinci bölümde yer almaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise; dünyada ve Türkiye’de geleneksel yayıncılık anlayışının dijital yayıncılığa evrilmeye sürecine değinilmiştir. Dolayısıyla ilk olarak görsel işitsel yayın

hizmetlerinin dünyada ve Türkiye’de nasıl başladığı ele alındıktan sonra, Türkiye’deki yayıncılık denetiminin 1980’lerden sonra nasıl bir ilerleme kaydettiği kuramsal çerçeve oluşturularak anlatılmıştır. Gelişen internet teknolojisi ile beraber değişen yayıncılık anlayışına yönelik Türkiye’de gerçekleştirilen yeni uygulamalara da ikinci bölümde yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda elde edilen veriler analiz edilerek yorumlanmıştır.

Denetim Kavramı, Denetleme Yöntemleri ve Televizyon Yayıncılığı Alanında Denetim

1.1. Denetim Kavramı

Denetimin kökenleri çok eski tarihlere dayanmaktadır. İnsanların toplu halde yaşamaya başlaması ve tarım toplumundan sanayi toplumuna doğru evrilmesi süreciyle birlikte denetim kavramının da yoğun bir şekilde kullanılması söz konusu olmuştur. Tabakalaşan toplum yapısı içerisinde karmaşıklaşan sosyo-ekonomik ilişkilerin düzenlenmesi ve denetlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda bir kamu otoritesinin varlığına ihtiyaç duyulmuştur (Bozkurt, 2013, s. 56). Böylece kamuda gerçekleşen her türlü karar ve eylemlerin denetimi için bir üst güç iradesinin gerekliliği ortaya çıkmıştır. Literatür incelendiğinde denetim kavramına yönelik pek çok tanım mevcuttur.

Türk Dil Kurumu'na göre denetim, *“Bir görevin yolunda yürütülüp yürütülmediğini anlamak için yapılan araştırma, denetim, bakı, teftiş, murakabe, kontrol”* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2016). Etimolojik olarak incelendiğinde “denetim” kavramının Latince kökenden geldiği görülmektedir. Latince “Audit” (denetim) kelimesi; onaylayan, duyan anlamına gelmektedir. Buradan hareketle, yapılan işlemlerin kurallara uygun olup olmadığı yolunda yasal, bilimsel ve düşünsel kurallara uygunluğunu incelemek için uygulamanın her aşamasında yapılan değerlendirmeler olarak açıklamak mümkündür (Ulusoy, 2005, s. 267). Batı dillerinde ise genellikle Control (Kontrol) sözcüğü denetim kavramının karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kontrol sözcüğünün kökeni incelendiğinde ise Latince “Contrarotula” kelimesinden geldiği görülmektedir.

Denetim kavramının üzerinde en çok uzlaşmış tanımı Temel Denetim Kavramları Kurulu tarafından yapılmıştır (Erdoğan, 2005, s. 1). Bu kurulun hazırladığı raporda söz konusu kavramın tanımı şöyle yer almaktadır (Silvoso, 1972):

“Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılara iletme amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir.”

Denetimden söz edebilmek için ortada yapılmış herhangi bir uygulamanın olması ve söz konusu bu uygulamanın da kurallara uygunluk bakımından incelenmesi gerekmektedir. Evrensel bir olgu olan denetim kavramı toplumsal yaşamın her alanında kendini hissettirmektedir. Düşünebilen bir varlık olan insan, varlığını hem bireysel hem de toplumsal olarak sürdürebilmek için etrafını saran dış etkenlerden kendini korumak ve bunun yanı sıra onları sınırlandırmak için denetime zorunlu olarak ihtiyaç duymaktadır. Bütün bunların sonucunda denetim, çeşitli dengeler oluşturan bir işlev olarak karşımıza çıkmaktadır.

Avşar (2012, s. 26), denetim kavramını açıklarken yetki ve güç kullanımına dikkat çekmektedir. Süreç içerisinde denetim kavramını; yetki ve güç kullanan, eylem ve tasarruflarda bulunan, kamu görevi yapan veya kamu hizmeti sunan kurumların, kişilerin aynı zamanda bir güç tarafından üst irade ile sınırlandırılabilmesi ve onaylanabilmesini anlatmak için kullanmaktadır. Bu bağlamda denetimden söz edebilmek için bir işlem, eylem veya davranışın bulunması ve söz konusu eylem ya da davranışın kurallara uygunluğunun araştırılması gerekmektedir. Çok geniş bir kapsama sahip olan denetim kavramı aynı zamanda yönetsel birçok farklı alanda da kendini göstermektedir.

Denetim kavramı; yoklama, kontrol, revizyon, inceleme gibi kavramlar ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Denetim, uygulamaların öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak olan işlemlerin yasal, bilişsel ve düşünsel kurallara uygunluğunu araştırmaktadır. Denetimin gerçekleşmesi için bir işlemin olması ve bu işlemin kurallara uygunluğunun incelenmesi gerekmektedir. Ancak bu inceleme işlemi gerçekleştikten sonra denetim yapılmaktadır (Maliye ve Gümrük Bakanlığı, 1990, s. 19). Yönetim bilim bağlamında denetim kavramı incelendiğinde, bir davranış modeli çerçevesinde uygunluğun incelenerek gerekli düzenlemelerin yapılması amacını kapsayan bir takım işlevleri içermektedir (Akıllıoğlu, 1990, s. 92).

Yönetim, önceden belirlenen hedeflere uygun olarak var olan çeşitli kaynakları (araç, personel, mali kaynaklar vb.) kullanmak suretiyle, planlanan davranışlar doğrultusunda eylemde bulunmak olarak tanımlanmaktadır. Buradan da anlaşıldığı üzere yönetim ve denetim olgularının her ikisinde de olması gerekenle olan arasında bir kıyas yapma ve karar verme söz konusudur (Atay, 1999, s. 22). Bu bağlamda denetim faaliyetleri özellikle yönetim sistemlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Söz konusu faaliyetler ile gün geçtikçe önemi artan bir şekilde kamu kurum ve kuruluşlarının stratejilerini, planlarını ve hedeflerini ne oranda gerçekleştirdikleri ve belirlenen hedeflere ulaşmada başarılı olup olunmadığı tespit edilmektedir (Akyel ve Köse, 2010, s. 11). Dolayısıyla denetimsiz bir yönetim düşünülemez. Denetim günümüzde her kurum için vazgeçilmez bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.1. Denetimin Önemi ve Amacı

Kurumlar, yöneticilerinin amaçlarını gerçekleştirme, planlaması ve yönlendirmeler yapabilmesi için denetim olgusuna ihtiyaç duymaktadır. Yönetim sürecinin en önemli unsuru olan denetim olgusu, yönetimin işleyişi sürdürüp sürdürmediğini ortaya çıkarmaktadır. Yönetim gruplarının ilk amaçları kurumlarını belirledikleri amaçlara ulaştırmaktadır. Hedeflenen amaçlara ulaşılması için yöneticilerin bir denetime tabii tutulması gerekmektedir. Denetim ve yönetim arasında bir karşılaştırma yapılmalı ve sonuca ulaşılmalıdır. Bu sebeple denetim ve yönetim sistemlerinin işleyişlerinde benzerlikler saptanmaktadır. Ayrıca yönetim ve denetim mekanizmaları arasında bir bağ bulunmaktadır. Denetim, içsel ve dışsal olarak yönetimi, eylem ve işlem olarak da kurum faaliyetlerini kontrol altında tutmaktadır (Atay, 1999). Kurum çalışmalarının denetim altında tutulması ve belirlenen kaynakları gerekli ölçülerde kullanıp kullanmadıklarının tespiti için tedbirler alınması büyük önem arz etmektedir. Bu bakımdan denetimin sağlanması kurumlar açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Denetim yapılırken kurumun amaçları göz önüne alınarak kontrollerin sağlanması gerekmektedir. Aksi halde kurum, gelişmiş ve koordinasyonsuz bir denetim faaliyeti ile karşı karşıya kalabilir. Dolayısıyla, kurumlar, denetim amacından sapmadan düzenlemeler yapmalıdır (Örmeci, 1994).

Hukuk devlet anlayışı içerisinde yer alan kurumların veya kişilerin yasaları tanıyarak faaliyetlerini bu doğrultuda ilerletmeleri gerekmektedir. Faaliyetlerin bu doğrultuda ilerleyebilmesi için denetim olgusu oldukça önemli bir yere sahiptir. Özellikle, 5227 Sayılı 'Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun' şeffaflık ve hesap verebilir bir yönetim anlayışının oluşturulması, temel hak ve özgürlükleri ön plana çıkararak

kamu yönetimi oluşturulması gibi amaçları ön planda tutmuştur. Tüm bu amaçların uygulanması için kurumların denetime tabii tutulması kanunda belirtilmiştir. Denetim yolsuzlukların yapılması konusunda engel teşkil eden bir kalkan olarak algılanmaktadır. Yönetimlerin amaçlarını zamanında ve ekonomik bir şekilde yerine getirmek için, kurum faaliyetlerini yüksek düzeyde kaliteli hale ulaştırmak için etkili denetim uygulamalarının işlenmesi önemlidir (Ertekin, 2004). Kamu hizmeti yürüten kurumlarda güvenilirlik daha ön planda tutulan bir olgudur. Bu sebeple amaçlarını bir an önce gerçekleştirmeye çalışan kurum veya kişiler denetim faaliyetlerine ihtiyaç duymaktadır. Denetim, kurumların uygulamalarını kontrol etme, gerekli görülen değişikliklerin ve düzeltmelerin yapılması imkânı sağlamaktadır. Denetim işlemi kurumlara kılavuzluk eden bir araç niteliği taşımaktadır ve bu yüzden yöneticilerin ilk başvurduğu kaynak olmaktadır (Akpınar, 2006).

Denetim faaliyetlerin gerçekleşmesi için üç unsurun varlığından bahsedilmektedir. Bunlardan ilki, kabul edilmiş olan planın, komutlarının veya birtakım ilkelerin olması gerekmektedir. Kabul edilmiş olan planın uygun ilke ve komutlarla yönetilebilmesi için yeterli donanıma sahip bir yöneticinin varlığı denetim faaliyetlerinin ikinci unsuru olarak bilinmektedir. Denetim faaliyetlerinin oluşması için belirlenen son unsur ise, denetimi gerçekleştirecek bir denetçi ve organın bulunması gerektiğidir. Bu bağlamda denetimin gerçekleşmesi; bir planın uygun işleyişin sürmesi, çalışmaların ve çalışanların gözetim altına alınması, kurum faaliyetlerinin raporlanması ve elde edilen sonuçların karşılaştırılarak gerek görülen yerlerin düzeltilmesi aşamalarında önemli bir rol oynamaktadır (Tortop vd., 2017, ss. 160-162).

Denetim faaliyetleri, belirli aşamaları kapsayan bir süreç olarak tasarlanmıştır. Bu faaliyetler genellikle dört ana başlıktan oluşmaktadır. Ancak söz konusu aşamaları farklı şekilde sıralayan çeşitli bakış açıları ve yaklaşımlar da mevcuttur. Ertekin’e (2004) göre ise denetim süreci aşağıdaki gibi gerçekleşmektedir:

1. Belirlenen plan dâhilinde standartların oluşturulması,
2. Yapılan işin performansının ölçülerek belirlenmesi,
3. Gerçekleşen performansın ve standartın karşılaştırılması,
4. Performans ve standartların istenildiği şekilde düzenlenebilmesi için karşılaştırma sonucunda ortaya çıkan farkların değerlendirilmesi.

Denetim aşamalarına farklı bir bakış kazandıran Newman’a (1979) göre denetim üç aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

1. Denetim standartlarını stratejik noktalara koymak,

2. Kurumların performansı denetlemek ve raporlandırmak,
3. Raporlar sonucu eksiklerin tespit edilerek düzenleyici önlemler almak,

Denetim faaliyetleri açısından bir diğer görüş ise Atay (1999) tarafından ileri sürülmüştür. Bu görüşe göre denetim şu aşamaları içermektedir:

1. Denetim yapılması için önce mevcut durumun ortaya çıkarılması,
2. Tespit edilen mevcut durum ve asıl olması istenilen durumun karşılaştırılması,
3. Tespit edilen mevcut durum ve asıl olması istenilen durum arasındaki farklılıkların ortaya çıkarılarak bunların düzeltilmesi konusunda önlemlerin alınması,
4. En son aşamada ise bir sonuca ulaşılması gerekmektedir.

Denetimin gerçekleşme aşamalarına getirilen farklı bakış açıları incelendiğinde, denetimin gerçekleşebilmesi için öncelikle bir yönetim faaliyetinin olması gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu yönetimin uygulanabilir olması için ise daha öncesinden belirlenmiş olan kurum standartları ve ilkelerin olması gerekmektedir. Bu durum denetçinin kurumun standartları ve ilkelerine uygun şekilde denetimi sağlayarak karşılaştırmalar yapabilmesine olanak sağlamaktadır. Denetçi tarafından kontrol edilen standartlar arasında farklar tespit edilecek ve bu farkların giderilmesi, düzeltilmesi için çeşitli önlemlerin alınması gerekecektir. Bunların hepsinin yapılmış olması denetimin sonlanmış olduğu anlamına gelmemektedir. Denetimin bitmesi ve güvenliğin sağlanması için denetçi tarafından belirlenen düzenlemelerin uygulanması gerekmektedir. Yapılması gereken düzenlemelerin yönetim elemanları üzerindeki etkisi incelenmelidir. Bu inceleme sonucunda eğer istenilen etkiye ulaşılamamışsa denetim amacına ulaşamamış demektir. Denetim sonucunda verilen uyarıların hemen yapılması beklenemez dolayısıyla kurum yöneticilerinin sonrasında verilen düzenlemeleri denetlemesi gerekmektedir (Çıtır, 1987).

Denetim ile kurumların etkin bir şekilde kamu hizmeti vermesi amaçlanmıştır. Dolayısıyla bir düzen oluşturmanın dışında düzenin korunması da büyük önem taşımaktadır (İnan, 1997). Denetim, kurumların kendilerini geliştirerek yenilenmesine yardımcı olmanın dışında, daha verimli ve etkin bir performans gerçekleştirmelerine de olanak sağlamaktadır. Denetim faaliyetlerinin yapılması kurumların amaçlarına ulaşmasına, belirledikleri politikaların açık bir şekilde yürütülmesine, kurumun gelişmesiyle beraber politikalarının da gelişmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca kurumun amaçlarına ulaşması için yöneticilere yardımcı olmaya, kurumun yapmış

olduğu çalışmaları kamuoyu yararını sağlayacak şekilde düzenlemesine ve kurum içinde gerçekleşen yenilikler hakkında yöneticilere bilgi verme konusunda katkılar sunmaktadır (Saran, 1995).

Kurum içindeki olumsuzlukların giderilmesi için önlemlerin alınması, yapılan denetim sonucunda ulaşılan bilgiler ışığında kurumun ilke ve standartlarına uygun şekilde sınırlamalar, düzenlemeler, yenilikler yapılması, verilen kurallara karşın tutarlılığın sağlanması, mevcut durumları kıyaslayarak daha iyi ve daha yararlı olan unsurları ön plana çıkararak uygulamadaki olumsuzluklar ve farklılıkların giderilmesi denetimin amaçları arasında yer almaktadır. Bununla birlikte denetimin asıl hedefi verimlilik ve etkinliktir. Çünkü her kurumun amacı daha iyi bir verimliliğe ve etkinliğe ulaşmaktır (Atay, 1999, ss. 33-36; Falay, 1997, s. 18). Denetim, aynı zamanda, denetlenecek birimlerin yapabilecekleri hatalar ve yolsuzlukları en aza indirerek, ürünlerin daha etkili, verimli ve tutumlu yöntemlerle kullanılmasına yönelik alternatifleri ortaya çıkarmayı da hedeflemektedir (Akyel ve Köse, 2010). Denetimin kapsamını ise, hangi konuların denetime tabii tutulacağı, kimlerin nasıl denetleneceği ve hangi olguların denetleneceği soruları oluşturmaktadır. İş yerlerinin uygun seçilmesi, çalışacak olan personelin veriminin daha fazla artırılması için yerleşme planının düzenlenmesi ayrıca zamanın verimli şekilde kullanılmasına yönelik geliştirilen stratejiler denetimin kapsamı arasında yer almaktadır (Tortop, 1974).

1.1.2. Denetimin İlke ve Özellikleri

Denetim ilkeleri, denetimin konusu ve yapılacak alanlara göre belirlenmektedir. Denetimin uyulması gereken genel ilkeleri bulunmaktadır. Bunlar bağımsızlık, yasalılık, nesnellik ve dürüstlüktür (Şahan, 2019, s. 17). Denetim ilkelerinden ilki bağımsızlıktır. Denetim sırasında denetçinin bağımsız bir şekilde hareket etmesi oldukça önemli bir durumdur. Denetçinin bağımsız olabilmesi için denetçi kuruma borçlu olmaması, mali ilişkilerde bulunmaması, kurumun faaliyetlerini yerine getirmesi, denetçinin ulaşabileceği kanaatte bağımsızlığını bozacak herhangi bir durumun etkisi altında kalmaması gerekmektedir (Tufan, 2012). Denetçinin bağımsız olması için önce tarafsız daha sonra dürüst olması gerekmektedir. Bu bağlamda denetim olgusu denetçinin bağımsızlığına bağlı olarak yürütülmektedir. Denetçi, vereceği kararları kamuoyuna açık ve dürüst bir şekilde sunulmasından sorumludur. Denetçinin denetlenecek olan kurumla alakalı herhangi bir menfaatinin olması ise bağımsızlık ilkesini yok edecektir (Doğan, 2015). Bağımsızlık ilkesi özellikle dış denetim faaliyetlerinde önemli yere sahiptir. Yönetim ve denetim arasındaki iletişimin ve işleyişin etkinliğini arttırmaktadır. Denetçinin denetim tarzına ve vermiş olduğu kararlar

doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlara müdahale edildiği takdirde denetim etkinliği tamamen ortadan kalkmış olur (Atay, 1999). Devlet denetiminin bağımsızlığı; siyasal sistemler, yürütme organının, siyasi partilerin veya baskı güçlerinin bağımsız bir şekilde kamu faaliyetlerini tarafsız ve objektif inceleme imkânı sunmaktadır.

Denetim ilkelerinden ikincisi ise yasallık ilkesidir. Bu denetim türünde, yönetim faaliyetleri yasal çerçevede değerlendirilmektedir. Özellikle kamu denetimlerinde oldukça önemli bir yere sahip olan yasallık ilkesi, gerçekleştirilen denetimlerin hukuki standartlara uygun bir şekilde yürütülmesini sağlamaktadır (Demirel, 2017, s. 7). Denetim çalışmalarında uyulması gereken üçüncü ilke ise nesnelliktir. Nesnellik ilkesi, denetçinin denetim işlemlerini gerçekleştirirken dikkate alması ve olması gereken durumlarla karşılaştırılarak bir sonuca ulaşması durumunu ifade etmektedir (Doğan, 2015). İç denetimi sağlayan denetçiler inceledikleri faaliyetler hakkında raporlandırma yaparken oldukça objektif davranmaları gerekmektedir. Denetçinin görevini yaparken taraf tutmuş olması, yöneticiler tarafından etki altında bırakılması, yetkisinin dışına çıkması gibi durumlar raporlandırma sürecinde nesnellığın oluşmasına engel teşkil edecektir. Denetçinin, birtakım ölçütler üzerinden denetim faaliyetini gerçekleştirmesi nesnellik açısından önemli bir koşulu oluşturmaktadır. Denetim ölçütlerinin yöneticiler tarafından önceden belirlenmiş olması denetçinin işini kolaylaştıracak ve denetimin daha nesnel bir süreç içerisinde ilerlemesini sağlayacaktır (Atay, 1999).

Denetim faaliyetinin dördüncü ilkesi ise dürüstlüktür. Denetçinin dürüst davranması, güveni sağlar. Bu durum ise verdiği kararların hayata geçirilmesi açısından stratejik önem taşımaktadır. İç denetimi sağlayan denetçiler denetimlerini gerçekleştirirken dikkatli, sorumlu ve doğruluk duygusuna bağlı kalmalıdır. Özellikle mevcut hukuk yasalarına dikkat etmeli ve hem yasaların hem de meslek ilkelerinin gerektirdiği ölçülerde açıklamalar yapmaya özen göstermelidir. Kanun dışı olan bir durumda kendi isteğiyle taraf olmamalıdır ve iç denetim mesleğinin kapsadığı ilkeler kapsamında yüz kızartıcı faaliyetler içerisinde yer almamalıdır. Kurumun meşru, etik amaçlarına saygı duymak ve katkıda bulunmak asli görevleri arasında yer almaktadır (Tufan, 2012).

1.2. Denetim Çeşitleri

Denetimin en doğru şekilde yapılması, anlaşılabilir olması ve denetleme esnasında hangi yolların izleneceğinin daha net belirlenmesi için, denetimciler veya kuruluşların sahip oldukları yapı şekillerine uygun kuralların belirlenmesi

gerekmektedir. Denetleme işlemi yapılacak kuruluşların kamu kurumu veya özel kurum olması ve bu kurumların hangi sektörde faaliyet gösterdiği yapılacak olan denetimin çeşitlerini etkilemektedir. Denetimin çeşitleri; gücünü aldığı anayasal erk, uygulaması ve bağ bakımından denetim olmak üzere üç başlık altında ele alınabilir.

1.2.1. Gücünü Aldığı Anayasal Erk Bakımından Denetim

Bu denetim süreci; devletin anayasal düzenlemeler doğrultusunda faaliyetlerini denetlemek için yetkilendirilmiş organların işleyişini ifade eder. Anayasal erk, yasama, yargı ve idari (yürütme) üç ana güçten oluşur ve bu güçler birbirini denetler ve dengeler.

1.2.1.1. Yasama Denetimi

“Yasama organının yürütme organını siyasi denetimi” ifadesi, yasama organının yürütme organının tamamını siyasi olarak denetlediği anlamına gelmektedir. Ancak bu ifade ile kastedilen, yasama organının yalnızca Bakanlar Kurulu’nu denetlemesidir. Bu durum, yasama organının hükümetin politika ve eylemlerini denetlemesi ve hesap verebilirliğini sağlama işlevini yerine getirmesi açısından önemlidir. Yasama denetimi, demokratik bir sistemin temel unsurlarından biri olarak, yürütme organının yasalar çerçevesinde hareket etmesini sağlamak ve bu bağlamda hükümetin kamu yararına uygun politikalar uygulamasını temin etmektedir (Kılıçoğlu, 2013, s.41). Türkiye’de ulusal alanda yapılacak olan siyasi denetlemeler yasama ve bakanlar kurulu tarafından yapılırken, il bazında yapılacak denetleme faaliyetleri ise yerel meclis üyeleri ve yerel meclis tarafından seçilen kişiler tarafından yapılmaktadır (Ertekin, 2004, s. 60).

Yasama organı tarafından yapılan önemli denetim faaliyetlerinden biri meclis denetimidir. Siyasi iktidarlar tarafından denetleme işlemi meclise verilmiştir. Meclis, mevcut yetkisini hükümet ve bakanlar kurulunun aracılığıyla da yürütmektedir (Akpınar, 2006). Meclis tarafından uygulanan denetim faaliyetleri, hükümetlerce gerçekleştirilecek olan hukuk dışı gelişmelerin engellenmesi konusunda önemli bir yere sahiptir. Meclis tarafından gerçekleştirilen denetim faaliyetlerinde son karar yargı tarafından verilmektedir. Dolayısıyla yargının vermiş olacağı adli kararların daha şeffaf olabilmesi açısından meclis denetimi önemlidir (Özer, 1999, s. 26).

Türkiye’de yasama denetimi, Anayasanın 98, 99 ve 100. maddelerinde de belirtildiği gibi ‘Meclis Denetimi’ olarak bilinmektedir. Yasama denetimi ‘soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru’ olarak sırayla yapılmaktadır. Ayrıca kanunların görüşüldüğü meclis

toplantılarında, kamuoyu işleyişi ile ilgili sorunlar, Meclis Genel Kurulu'nda veya Komisyon toplantılarında görüşülerek bu sorunlara yönelik çözümler üretilebilmekte veya farkındalık yaratılabilmektedir. TRT yayınlarına yönelik denetimler, milletvekilleri tarafından sıklıkla yapılmaktadır (Coşkun, 2016). Anayasanın 74. maddesinde yer alan '*dilekçe hakkı*'nın kullanılması durumu da yargı denetiminin bir mekanizması olarak bilinmektedir. Kamuoyu tarafından yönetime yönelik şikâyetler dilekçe yoluyla meclise ulaştırılabilir. Meclis tarafından kurulmuş olan dilekçe komisyonu ise kamuoyu tarafından gelen dilekçeleri inceler ve gerekli işlemler yapıldıktan sonra ise taraflarınca kamuoyuna bildirilmektedir (Balkan, 2009, ss. 55-56).

Meclis tarafından denetim yetkisi kapsamında oluşturulmuş olan Araştırma Komisyonu doğrudan medya konusunda ayrılabilir. Bahsedilen komisyon medyanın mevcut sorunları ile ilgilenebilmektedir. Bu bağlamda RTÜK ve diğer özerk kurumların yasama denetimi kapsamında olmadıklarını söylemek mümkündür. Yasama denetimi bütçe yasasından yararlanmaktadır (Coşkun, 2016, s. 126). Her yıl Meclis'te müzakere edilen bütçeler, nihai karara bağlanmaktadır. Yasama denetimi çerçevesinde, Sayıştay tarafından hazırlanan dış denetim raporları Meclis'e sunulmaktadır. Bu süreç, bağımsız otoritelerin, yetki veren kurumlara hesap verebilmesini ve uygulanacak politikalar üzerinde görüş alışverişinde bulunabilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece, bütçe görüşmeleri ve dış denetim raporları, yasama organının mali şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlama görevini yerine getirmesine katkıda bulunmaktadır.

1.2.1.2. Yargı Denetimi

Demokratik toplum yapılarında, yönetimin belirlemiş olduğu hukuk kurallarına bağlı olarak yaşam devam etmektedir. Bu kuralların dışına çıktığı zamanda belirli yaptırımlar uygulanabilmesi gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Yargı denetimi, iktidar ve vatandaş arasında meydana gelen anlaşmazlıkları en aza indirmek için en etkili yol olarak kabul edilmektedir (Gözübüyük, 2010). 1982 Anayasasının 2. maddesi uyarınca; Türkiye Cumhuriyeti'nin bir hukuk devleti olması ibaresi, yönetimin var olduğu bütün eylemlerde hukuk devleti olmuş olmanın da getirisiyle yargı denetimini zorunlu hale getirmiştir. Yönetimin eylemlerine karşın yargı yolunun açık olduğu Anayasanın 125. maddesinde açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte, yönetime uygulanacak yargı denetimi, yönetime tamamen müdahale edileceği anlamına gelmemektedir. Aksine bu denetim, yönetimi hukuk devletinin gerekliliklerine bağlı kalmaya, yönetilen kesimin haklarını savunmaya ve korumaya yönelmektedir. Yönetiminin keyfi olarak veya çıkarları doğrultusunda yapabileceği eylemlere yönelik önleyici olmak aynı

zamanda yönetilenlerin haklarını koruma altına almak yargı denetiminin en önemli amacıdır.

Yargı denetimi, idari yargı denetimi ve adli yargı denetimi olarak ikiye ayrılmaktadır. İdarenin eylemlerinin uygunluğu, kanunlar ve anayasa kapsamında denetlenmelidir. İdari yargı denetimi, başvurular üzerine idarenin davranışlarının hukuka uygun olup olmadığına, idarî mahkemelerde denetlenmesi durumudur. Demokratik hukuk devletlerinde yargı denetimi idarenin gerçekleştirdiği tüm eylemleri kapsamaktadır (Er, 2008). İdarenin yetkilerini kanunsuz ve keyfi olarak kullanması ve hukuka aykırı davranışlar sergilemesi ancak yargı yoluyla yapılacak olan denetim ile engellenebilir. Kanunlar, özgürlükler tanınmanın yanı sıra idarelere sorumluluklar da yükleyebilmektedir. Bu bağlamda kurumlar faaliyetlerine başladıkları zamana bağlı oldukları ülkelerin anayasal kurallarını kabul etmek ve bu kurallara uymak zorunda kalırlar. Türkiye’de idari yargı denetimi, idare mahkemesi, bölge mahkemesi veya Danıştay tarafından yapılmaktadır (Karahanoğulları, 2013).

Yargı denetimleri yalnızca hukuki denetim sürecini kapsamaktadır. Fakat idari denetim süreci hukuki denetime ek olarak idareler tarafından ele alınan kararlar ve izledikleri yönetim politikalarını da dikkate almaktadır (Akıllıoğlu, 1990, s.6). İdari denetim faaliyetleri, yönetimin eylemlerini iyi ve doğru bir şekilde gerçekleştirmeye sevk ederken aynı zamanda özdenetim yapmalarına da olanak sağlamaktadır. Bunun yanı sıra usullere uygunluk, elverişlilik, etkililik gibi amaçları da gerçekleştirmesi konusunda yönetimlere yol göstermektedir (Tortop, 1974, s. 33).

Adli makamlar tarafından yapılan yargı denetimine ise adli yargı denetimi adı verilmektedir. Adli yargı denetimi içerisinde değerlendirilen tazminat davaları hukuk mahkemelerinde, fiilin suçu ortaya çıkarması hali ise ceza mahkemelerinde görülmektedir (Keser ve Akoğlu, 2016).

Dava açma süresinde gecikmelerin meydana gelmesi durumunda ortaya çıkan denetimin işlevini kaybetmesi ve işleyiş süresinin değişmesi gibi hususlar diğer denetim faaliyetlerine göre yargı denetiminde daha sert olabilmektedir. Yargı denetimi ile verilmiş hükümlerin tamamı kesin hüküm olarak görülmektedir. Dolayısıyla devletin tüm organları tarafından uyulması zorunludur. Yargı denetimi etkili bir denetim türü olarak kabul edilmesinin yanı sıra bazı olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Yönetilenlerin kendi çıkarlarını düşünmesi, yönetim birimlerine yabancı kalması (Tortop vd., 2017, s. 37), diğer denetim faaliyetlerine nazaran daha yavaş bir şekilde işliyor olması dolayısıyla geç sonuçlanması, kişisel yararlar ve kamu yararı konusunda denge oluşturamamış olması, buna bağlı olarak da kamu

hizmetlerinin ve yönetim işlerinin işleyişi konusunda zorluklar oluşması yargı denetiminin sözü edilen olumsuz özellikleri arasında yer almaktadır (Gözübüyük, 2010, s. 314).

Yargı denetimi, kamuya sağlayacağı hem güven hem de yararın uzun zamanda gerçekleşmesi, belirli ölçüde bilgi birikimi istemesi, pahalı ve uğraştırıcı bir süreç olması sebebiyle sıklıkla başvurulmayan bir denetim faaliyetidir (Karahanoğulları, 2013). Kamu kurumlarında görev yapan memurların umursamaz davranışları, başvuruları önemsememeleri, gelen şikâyetlere yönelik herhangi bir düzeltme veya tepki oluşmaması, idari makamlara karşı birbirlerini korumaları ve savunmaları, kamuoyunu suçlayarak idarelere karşı geldiği görüşünü ortaya atması durumu buna bağlı olarak da kamuoyunun şikâyetlerinin sonuçsuz kalacağı düşüncesi yargı denetimine olan güveni zedelemektedir (Akpınar, 2006).

Radyo ve televizyon yayınları kapsamında her ülkenin hukuki düzenlemeleri bulunmaktadır. Dolayısıyla, yapılan yayınların tamamı belirlenmiş olan hukuki düzenlemelere bağlı olarak yapılmaktadır. Medya şirketlerinin kurulması ve şirketler tarafından üretilen yayınlarda herhangi bir suç unsurunun tespit edilmesi, yayın içeriklerinin kamuya zarar vermesi gibi durumlarda yargı yoluna gidilmektedir. İletişim alanının geniş kitlelere hitap etmesi durumu, mevcut alanı da hukuk sistemine uygun davranmaya yöneltmektedir.

1.2.1.3. İdari Denetim

İdare tarafından bizzat gerçekleştirilen denetim faaliyetleri, idari denetim olarak adlandırılmakta ve yönetimin içerisinde bulunan yürütme organları tarafından hukuki kurallar da göz önüne alınarak yönetsel usule göre yapılmaktadır (Atay, 1999, s. 77). İdari denetim; hiyerarşik denetim, vesayet denetimi olarak ikiye ayrılmaktadır. Hiyerarşik denetim; yöneten ve yönetilen olgusunun olduğu her toplumda bulunmaktadır. Ast-üst şeklinde belirlenmiş bu sistemde, yasal bir dayanağın olması zorunlu olmamakla birlikte üst emri altında yer alan astları denetleme yetkisi mevcuttur. Üstler iki şekilde astlarına denetim yapabilmektedir. İlk olarak üstlerin astların üzerindeki denetimi, ikincisi ise, üstlerin astların yapmış olduğu eylemler hakkında gerçekleştirdiği denetim durumu olarak ortaya çıkmaktadır (Maraşlı, 2017, s. 14).

Vesayet denetimi ise; yönetim kuruluşlarının yasalar kapsamında kendi şirketleri bünyesinde olmayan kuruluşlarca denetlenmesini ifade etmektedir (Ertekin, 2004). Bu denetim türü, yerinde yönetim ilkesi çerçevesinde yöneticiler ile yönetilenlerin bir bütün ve uyum içinde çalışmasının temel

aracı olarak görülmektedir. Yönetim kuruluşlarının bölümleri ve görev alan personeli üzerinde yapılan vesayet yönetimi; genel olarak bölümler arası değişikliklerin yapılması, personel atamaları, görev değişikliği veya görevin sonlandırılması gibi konuları içermektedir (Balkan, 2009, s. 65). Vesayet denetiminin amacı, yerel yönetimlerin yasalara uygun hareket etmelerini sağlamak ve suistimalleri önleyerek (Tortop, 1996) kamu yararını korumacı bir yaklaşımla gerçekleştirmektir (Akyılmaz vd., 2009, s.204; Yıldırım ve Karan, 20029, s.23). Bu denetim, yerel yönetim birimlerinin organları, personeli ve kararları üzerinde gerçekleştirilebilir. Merkezi yönetim, bazı durumlarda yerel yönetim organlarını feshedebilir, seçilmiş kişileri görevden uzaklaştırabilir ve yerel yönetim organlarının aldığı kararları değiştirebilir veya onaylayabilir (Arslan, 2005, s.191).

Medya sektöründe uygulanan idari denetim, basın özgürlüğünü kısıtlayıcı olarak görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde basın özgürlüğü, idari kararlarla korunurken, teknolojik ilerlemelerle bu denetimin demokratik değerlerle çeliştiği gözlenmiştir. Teknolojinin gelişmesiyle, klasik idari ve yargısal denetimlerin uygulanması zorlaşmış; siyasetçilere olan güven kaybı, iletişim alanında tarafsızlık ve objektiflik sorunlarını artırarak siyasi aktörlerin etkisini artırmıştır. (Coşkun, 2016). Bu bağlamda basın ve yayın alanında yapılacak olan sınırlandırma yetkisi bağımsız idari otoritelere verilmiştir. Anayasanın 26. maddesi gereğince yayınlarda sınırlandırmalar; milli güvenlik ve kamu güvenliğinin korunması, Cumhuriyet’in ilkelerinin korunması, devletin bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, aile veya meslek sırlarının korunması gibi konular kapsamında yapıldığı belirtilmiştir.

Medya alanında yapılması gereken düzenlemelerin ve denetimlerin bir sonucu olarak kurumlar ortaya çıkmıştır. Türkiye’de görsel ve işitsel yayın hizmetlerinin denetlenmesi ve düzenlenmesi yetkisi 6112 sayılı Kanun kapsamında RTÜK’e verilmiştir. RTÜK tarafından alınan kararlar idari özelliğe sahiptir ve idari yargının denetimine tabi tutulmaktadır. 6112 sayılı kanun kapsamında RTÜK’ün, gerçekleştirdiği denetim bağlamında radyo ve televizyon yayınlarına idari para cezası, yayın durdurma, yayın lisansının iptali şeklinde cezalar verme yetkisi de bulunmaktadır. RTÜK tarafından yapılan denetim sonucunda gerçekleştirilen yaptırımlar, İdari Yargılama Usulü Kanunu kapsamında iptal davası açılma sürecine de gitmektedir. İdari mahkemelerce verilen kararların hukuka uygunluğu araştırılmaktadır.

Yönetimin kendi başına idari denetimi yapacağı gibi yönetilenlerin isteği üzerine de yapılmaktadır (Gözübüyük, 2010, s. 366). İdari kuruluşlar tarafından gerçekleştirilen kamu denetimi, yönetimin dışında kalan

kuruluşlar tarafından da yapılabilmektedir. Yasama denetimi, yargı denetimi ve kamuoyu denetimi bu denetim türüne örnek olarak verilmektedir.

1.2.2. Uygulaması Bakımından Denetim

Uygulaması bakımından denetim, belirli bir sistem, süreç veya faaliyetlerin belirli kriterlere ve standartlara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğini inceleyen ve değerlendiren bir süreçtir.

1.2.2.1. Uygunluk Denetimi

Uygunluk denetimi; bir kuruluşun faaliyetlerini ve işlemlerini gerçekleştirebilmek adına belirlenen yöntemlerin kurallar ile yasalara olan uygunluğunun denetlenmesi amacıyla yapılmaktadır. Uygunluk denetimi, üst düzey yöneticiler ve yasal mevzuat kapsamında önceden belirlenmiş olan yasalara uygunluğunu incelemektedir. Uygunluk denetimi, iç denetçiler, dış denetçiler ve kamu denetçileri tarafından yürütülmektedir (Soydan, 2010).

Belirlenen kararların, hukuk normlarına aykırı olmaması ve hukuki denetim sınırları içinde kalması önem taşır. Bu çerçevede, hukuka uygunluk sağlandığında üst sınırın belirlenmesi meselesi ortaya çıkmaktadır. (Atay, 1999). Şekli denetim olarak da bilinen uygunluk denetimi, kamu yönetiminde sıklıkla kullanılmaktadır. Uygunluk denetimi ile kurum harcamalarının ekonomik ve sosyal etkileri ne kadar önemsedığı ve bu anlamda var olan mevzuata ne derece uyduğu belirlenmektedir (Sanal, 2002).

Uygunluk denetimi, kamu kurum ve kuruluşlarında mali işlemlerle ilgili belirlenmiş olan mevzuat bünyesinde Sayıştay denetçileri tarafından gerçekleştirilebilmektedir (Akpınar, 2006). Sayıştay tarafından yapılan uygunluk denetiminde, önemli olan yöneticilerin harcamaları ve bütçe yasası kapsamında belirlenmiş olan serbest ödenek sistemine uyulup uyulmadığı incelenmektedir (Sanal, 2002).

1.2.2.2. Performans Denetimi

Performans kavramı, bir amacı olan ve bu amaç doğrultusunda planlanan faaliyetler kapsamında verilerin nitel ve nicel olarak belirlenmesi olarak bilinmektedir. Performans denetimi ise 'verimlilik, etkinlik ve tutumluluk' olarak üç temel unsur ile inşa edilmiştir. Kurumların bahsedilen üç unsur ile yönetilip yönetilmediğini ve hesap verme sorumluluklarının yerine getirilmesi durumunu görmek adına performans denetimi gerçekleştirilmektedir (Öztürk, 2014). Performans denetimini kısaca özetleyecek olursak, kurumların kaynak kullanımının etkinlik, verimlilik ve tutumluluk bakımından denetlenmesi olarak ifade edilmektedir (Şener, 2017).

Performans denetimine bağlı olarak verimlilik unsuru; kamu harcamalarında yükselmelerle beraber kaynak kullanımı hakkında sorunlar meydana gelmiştir. Düşük verimlilik yüzünden artan kamu harcamaları kapsamında hizmetin kısıtlanması yerine sınırlı kaynak kullanımını olabildiğince verimli kullanılması gerekmektedir. Kaynakların verimli kullanılması denetimle kontrol altına alınacaktır. Hizmetleri üretmek için hangi kaynakların kullanılacağı ile arasındaki ilişki verimlilikle orantılıdır (Atay, 1999). Etkinlik unsuru işin bölümleriyle ilgili bir durumu ifade ederken, verimlilik unsuru iş sonucunda ortaya çıkmış olan verilerin durumunu ifade etmektedir (Clemente, 1991).

Performans denetimi unsurlarından olan etkinlik unsuru; verimlilik unsurundan daha geniş bir içeriğe sahiptir. Belirli amaç için hazırlanmış olan çıktılarının daha az maliyetle ve kamusal amaca hizmet etmesi için, üst seviyeden belirlenen amaçlar ile karşılıklı etkileşim içinde bulması gerekmektedir (Falay, 1997, s. 21). Bütün kurumlarda yer alan faaliyetlerde önemli bir koşul olan etkinlik, yapılacak olan etkinliğin işlevlerinin tam anlamıyla daha hızlı ve zamanında yerine getirilmesini amaçlamaktadır (Atay, 1999). Kurumların stratejik hedeflerine ulaşmak amacıyla geliştirdikleri faaliyet sonucunda bir performans boyutu belirlenmektedir (Kubalı, 1999). Kaynak kullanımı sırasında kurum, tutumluluk ve verimlilik unsurlarına dikkat etmesine rağmen hedeflerine ulaşmıyorsa, varlık sebebine uygunluğuna yönelik bir hareket sağlayamamakta, dolayısıyla denetim sürecinden olumlu dönüşler alamamaktadır. Bu bağlamda etkinlik unsurunun performans denetimindeki önemi anlaşılmaktadır (Turhan, 2009, s. 111).

Performans denetimi içerisinde yer alan bir diğer unsur ise tutumluluktur. Tutumluluk unsuru, verimlilik ve etkinlik unsurları ile ilişkili olmaktadır. Bütün kamu olaylarının gözden geçirilmesi ve herhangi bir aksi durum söz konusu olduğunda alternatif veya uygun üretim ölçeklerinin oluşturulması kurum yöneticileri ve üreticilerinin temel görevi arasında yer almaktadır. Bu bağlamda tutumluluk unsuru, olası bir israfın, kurumların ekonomik davranması ve üretim ölçeklerinin dikkatli kullanılması konusunda önemli olmaktadır (Falay, 1997). Kaynakların nasıl ve ne şekilde kullanıldığını denetleyen tutumluluk, mal ve hizmet adı altında kaynakların hangi şartlar ile elde edildiğini belirlemeye yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda tutumluluk performans denetimi için bir amaç unsuru değildir; gerçekleşecek olan amaçlarla ilişkili bir unsur olarak bilinmektedir. Dolayısıyla tutumluluk unsurunun diğer amaçlar ile değerlendirilmemesi gerekmektedir. Performans denetimi içerisinde yer alan bu üç unsurun yanında ayrıca kalite kontrollerinin sağlanması göz ardı edilmemelidir. Yöneticiler istedikleri amaçlara yalnızca en düşük maliyet kaynakları ve en uygun zamanda ulaşmaktadır (Clemente,

1991; Kubalı, 1999; Özer, 2009). (International Organization of Supreme Audit Institutions -Uluslararası Yüksek Denetim Kurumları Teşkilatı) Denetim Standartlarına göre performans denetimi (INTOSAI, 2001);

- a) Yürürlükte mevcut olan idari kurullar, uygulamalar veya politikalara uygun faaliyetlerin denetlenmesi,
- b) Kurumların bilgi sistemlerinin performans değerlerinin incelenmesi ve mevcut eksikliklerin giderilmesi amacıyla denetime tabi tutulan kurumun, yöntemleri ve düzenlemelerinin izlenmesi açısından, mali kaynakların ve diğer kaynakların kullanım verimliliğinin denetlenmesi,
- c) Denetime tabii tutulan kurumların belirledikleri amaçların oluşması için yaptıkları etkinliklerin denetlenmesi, ayrıca mevcut olan faaliyetleri ve amaçladıkları faaliyetlerin karşılaştırma yapılarak denetlenmesini ifade etmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Hoover Komisyonu tarafından 1949 yılında ilk kez ortaya atılan performans denetiminin iki amacı bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kullanılan kaynakların nasıl ve ne şekilde kullanıldığına yönelik yasama organına ve kamuoyuna güvenli bilgi vererek önerilerde bulunmasıdır. İkinci amacı ise, denetlenen kurumun harcadıkları mali kaynaklardan en iyi şekilde verim alabilmelerini sağlamak için sistemlerinin geliştirilmesine yönelik önerilerde bulunmaktır. Bu sayede yasama organının yürütme organı üzerindeki kontrolü eksiksiz yapılabilmektedir (Yenice, 2006). Yönetim kollarının her basamağında sorumluluğun yaygınlaşması adına yapılan performans denetimi, hükümetlerin vergi veren, alt düzey yöneticiler ve yönetilenleri yöneticilerine karşı sorumlu tutmaktadır.

Denetim faaliyetleri ve kamunun beklentileri arasındaki kopukluk denetim organlarının yetkilerinin yeniden düzenlenmesine neden olmuştur. Performans denetiminin gelişmesi ile kamu sektöründeki denetim kavramı genişletilmiştir (Turhan, 2009). Özellikle 1970'lerden sonra batı ülkelerinde kamu kurumlarının harcamaları, ekonomikliği ve etkinliği üzerine bilgiler alabilmekte ve performans denetiminin içeriği mali denetimden ayrılmıştır. Performans denetimi Türkiye'de, Sayıştay tarafından gerçekleştirilmektedir. 5018 sayılı kanun kapsamında dış denetim organı olarak sınıflandırılan Sayıştay; kamu kaynaklarının etkili, ekonomik ve verimli olarak kullanılıp kullanılmadığını belirleyerek uygulamaların sonuçlarını ölçmüş olup kurumları performans açısından denetlemektedir (Yenice, 2006, s. 171).

1.2.2.3.Mali Denetim

Mali denetim unsuru, bir kuruluşun sunmuş olduğu finansal tablolara ilişkin kanıtların bir araya getirilmesi ile bu kanıtların finansal tablolar aracılığıyla kabul edilmesi ve kapsamlı muhasebe ilkelerine uygunluğuna karar veren denetim türüdür (Taylor ve Glene, 1997). Kurumların mali değer tablolarından yararlanılması mali denetimin gerçekleştirilmesi için oldukça önemlidir. Mali denetim gerçekleştirilirken denetçinin dayanağını daha önce kurum tarafından kabul görmüş muhasebe ilkeleri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra ülkelerin yasal düzenlemelerine göre farklılıklar söz konusu olabilmektedir. Yalnızca denetim açısından bakıldığında düzenlemelerin, vergi denetimi ile doğrudan bir bağlantısının olmadığı görülmektedir (Özsoy, 2004). Türkiye açısından denetim olgusu incelendiğinde ise yasaların önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir.

Türkiye’de mali denetim uygulamaları yapılırken, mali değer tablolarının doğru ve dürüst bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı önemle incelenmektedir. İncelenen verilerin şekil açısından istenilen unsurları taşıyıp taşımadığı doğruluk ilkesiyle tespit edilmektedir. Dürüstlük ilkesinde ise, doğru olarak kabul edilen verilerin içerik olarak düzgün yapılıp yapılmadığı denetlenmektedir. Örnek verilecek olursa, stok kaleminin bilançoda yer alması durumun muhasebenin kendi tekniği açısından istenildiği gibi olması durumu doğruluğu göstermektedir. Fakat yapılan işlemin doğru olması durumu ürünün depolarda fiilen olduğunun kanıtı değildir. Malın fiilen depoda bulunması durumu ise dürüstlük ilkesiyle kanıtlanmalıdır (Bozkurt, 2000).

Mali tablo denetiminin içeriği Özsoy (2004, ss. 40-41) tarafından şöyle sıralanmıştır:

- Mali denetimin amacı işletmelerin mali tablolarına olan güveni arttırmaktır.
- Mali tabloların denetiminden sorumlu olan denetçi, işletmeden veya bir ekipten bağımsızdır.
- Mali denetiminin bir diğer amacı ise mali tablolarda oluşturulmuş yanlış beyanların ortaya çıkarılmasıdır.
- Mali denetim uygulaması esnasında denetçi, mali tablolarla ilgili değerlendirme yapmalı ve tek bir yargı sunmalıdır. Denetçi, mevcut hataları değerlendirirken tek tek incelememeli genel bir değerlendirme yapmalıdır.

- Mali tablolarla sağlanmış olan güven konusu denetçi tarafından mantıklı bir temele dayandırılarak anlatılmalıdır. Denetçi bunu temellenirerek anlatmış olsa da bu mali tablonun yüzde yüz güvenilir olduğu anlamına gelmemektedir.

Türkiye’de mali denetim kamu sektörü ve özel sektörlerde farklı kurumlar tarafından yapılmaktadır. Düzenlemeler kapsamında kamuda yapılan mali denetimler Sayıştay tarafından gerçekleştirilmektedir. Özel sektörde gerçekleştirilen mali denetim ise bağımsız denetim firmaları tarafından gerçekleştirilmektedir.

1.2.2.4. Bilgi Teknolojisi Denetimi

Bilişim teknolojisi denetimi, bilgisayar sistemlerinin varlıkları koruyup korumadığını anlamak ve verilerin bir bütünlüğü oluşturup oluşturmadığını ayrıca kaynakların verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını tespit edip kanıtlar toplayan bir sistematik süreci ifade etmektedir. Bilişim teknolojileri denetimi geleneksel denetim hedeflerini desteklemektedir (Weber, 2013). Bilgi sistemlerinin iş hayatında kullanımının artması, bilgi teknolojisi (BT) denetiminin ön plana çıkmasına sebep olmuştur. Bir kurumun amacına ulaşabilmesi açısından yararlanmış olduğu bilgi teknolojileri faaliyetlerinin desteklenmesi ve buradan sebeple risklerin iç kontroller ile kontrol altına alınması önemlidir ve bu yalnızca bilgi teknolojileri denetimi ile yapılmaktadır. Denetimlerin niteliği, zamanlaması ve kapsamı, belirlenen denetim hedefine göre değişim göstermektedir. Bilgi teknolojileri denetimi hedefi, mali süreçleri etkileyen durumların mevzuata uygunluğunu, bilgi güvenilirliği konusunda açıkları tespit etmektir (İç Denetim Koordinasyon Kurulu, 2014, s. 12).

Bilgi teknolojisinin denetiminde iç denetim ve dış denetim unsurları oldukça önem taşımaktadır. İç denetim ve dış denetim kapsamında yapılacak olan bilgi teknolojileri denetimi amaç ve kapsamı bakımından farklılık göstermektedir. Bu durum öyle ki iç denetim bağlamında yapılacak olan bilgi teknolojileri denetimi, tüm bilgi teknolojisi alanını ve bileşenlerini kapsamı ile dış denetim anlamında yapılacak olan bilgi teknolojileri denetimini yalnızca mali tabloların üretilmesinde kullanılan teknolojik sistemleri kapsayacaktır (Böcek, 2014).

Bilgi teknolojilerinde yaşanan gelişmeler denetim alanını da büyük ölçüde etkilemiştir. Elle uygulanan ve yapılan denetim çalışmaları, teknolojinin gelişmesiyle beraber buna bağlı değişim yaşayan muhasebe sistemlerinin denetlenmesi ve bu süreçlerin etkinliğinin artırılması yetersizliği ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla denetimde teknolojik araçlara yönelik ihtiyaç ortaya

çıkmıştır. Gelişen teknolojiye paralel olarak, evraksız, elektronik, online, gerçek zamanlı yeni denetim alanı oluşturmuştur. Değişen denetim metotları zamandan tasarruf, verimlilik, tutarlılık, rekabet avantajı gibi birçok fayda sağlamaktadır (Ertaş ve Güven, 2008, ss. 50-51).

Etkili bir şekilde bilgi teknolojileri denetiminin gerçekleştirilmesi için ilk olarak uygulayıcıların, kurumların ve yasa koyucuların bilgi teknolojisi denetimi kavramını anlamalı ve kabul etmelidir. Elde edilecek olan sonuçların etkinliği açısından tarafların görüşleri dinlenmesi ve ortak bir fikir birliği yapılması oldukça önemlidir. Bilgi teknolojisi denetimi konusunda Türkiye’de, yasal düzenlemelerin yapılması ve ayrıntılı bir şekilde sürecin gerçekleşmesi gerekmektedir. Denetim sürecinin doğru, şeffaf ve eksiksiz bir şekilde yürütülebilmesi için, teknolojik açıdan bilgi birikimi yüksek olan denetçilerin ya da konu hakkında uzman kişilerin yardımı ile eğitimlerin oluşturulması gerekmektedir (Özbilgin ve Kurulu, 2003, s. 127).

1.2.2.5. Sistem Denetimi

Sistem denetimi, iç kontrol sistemlerinin etkili bir şekilde işleyip işlemediğini ayrıntılarıyla belirleyip değerlendirmesi durumunu anlatmaktadır. İç kontrol sisteminin önemli bir alanı olan iç denetim, iç kontrol sisteminin amacına uygun şekilde çalışıp karşılaşılabilecek riskleri en aza indirmek için güvence altına almayı amaçlamaktadır. Bu sonuçların elde edilmesi için ise sistem denetiminin yapılması gerekmektedir (Aslan, 2010, s. 76).

Sistem denetimi, denetlenen birimlerin faaliyetlerinin ve iç kontrol sistemlerinin yapısına katkı sağlamak amacıyla bir analiz gerçekleştirmektedir. Bunu yaparken kalite ve uygunluk araştırılırken aynı zamanda kaynaklar ile uygulanan yöntemlerin yeterlilik düzeyleri de ölçülmektedir (Başpınar, 2006). Sistem denetimi gerçekleştirilen kurumun mali raporları doğru ve tam bir şekildeyse mevcut mevzuatlara uygunsu etkinlik, verimlilik ve tutumluluk bakımından belirtilen durumların sağlanıp sağlanmadığını incelemektedir (Özkan, 2008).

İç denetim yapan denetçiler, uygunluk denetimi sırasında harcama süreçlerinin mevzuata uygun olup olmadığını da sistem denetimi ile kontrol etmektedir. Denetçiler denetim sonucunda mali yönetim ile kontrol süreçleri hakkında çeşitli öneriler ve fikirler öne sürerler. Mali işlemlerin gerçekleşmesi için görevlendirilen kişiler, yapacakları işlemlerin öncesinde daha önce yapılmış olan işlemleri kontrol etmektedir. Sürecin kontrolünün sağlanması için mali işlemler süreç akış şeması hazırlamakta ve bunu kurumun üst yöneticileri onayını aldıktan hemen sonra yürürlüğe girmesi için sağlanmaktadır (Sarıkaya, 2008).

1.2.3.Bağ Bakımından Denetim

Bağ bakımından denetim kapsamında denetleme türlerine bakıldığında genel olarak ikili bir ayırımın olduğu görülmektedir. Bu ayrımlar, iç denetim ve dış denetim olarak adlandırılmaktadır. İç denetim ve dış denetim arasındaki farkı denetimi sağlayacak olan kişilerin örgütsel statüsü belirlemektedir (Avşar, 2012, s. 28). Kurumun ya da personel statüsünde yer alarak denetleme yapılan grup iç denetim olarak bilinirken, kurumdan tamamen bağımsız kişilerce uygulanan denetim ise dış denetim olarak adlandırılmaktadır.

1.2.3.1. İç Denetim

Kurumların amaçlarına ulaşması için yapmış oldukları işe karşılık, kurum tarafından belirlenen yasaların daha önceden karşılaştırılarak, kurumun standartlarına uygunluğu olarak ifade edilen (Ergun ve Polat, 1992) iç denetim kavramı; kurumların faaliyetlerine katkı sağlamak ve bu faaliyetlerin değer kazanmasını sürdürülebilir hale getirmek amacıyla hareket eder. Böylece, bağımsız ve nesnel bir yapı oluşturularak işlenen bir denetim sistemi inşa edilmiş olur (Doğan, 2015). İç denetim sistemi, kurumun yönetim ilkelerine dayanarak bir yol haritası belirler. Bu sistem, karşılaşılabilecek tüm riskleri tanımlar ve bu riskleri etkili bir şekilde değerlendirme konusunda kritik bir rol oynar. (Memiş, 2007, s. 463). İç denetim faaliyetlerinin sağlanmış olduğu kurumlarda raporlama yapılırken, üst denetim kurumları ve kurum içi denetçilere durumu göstermek, raporlar ışığında geleceğe yönelik yapılacak olan çalışmalarda kuruma fikirler sunmak açısından önemli bir veri kaynağı olmaktadır (Demirbaş, 2005, s. 174). Üst yönetimde yer alan kişilerin kurumların etkinliğini ve verimliliğini yükseltebilmesi açısından iç denetimin önemli olduğu bilinmektedir.

İç denetim uygulamaları idari denetim, mali denetim, performans denetimi ve özdenetim olarak dört grupta incelenmektedir. Bu uygulama türlerinin ilki olan idari denetimde; kurumların idari bölümlerinin yoğunluğu ve bünyesinde görev yapan personel sayısının fazlalığı sebebiyle idari işlerde, hukuki alan ve kurumsal haklar konusunda hata yapma oranı oldukça fazladır. Bu durumu en aza indirmek için idari denetim uygulamaları kurumlar tarafından zorunlu hale getirilmiştir (Avşar, 2012). Yasama ve yargı tarafından yapılan denetim faaliyetlerinin dışında kendi içlerinde oluşturulan bir denetim uygulaması ile idare denetlenmektedir. İdari denetim kendi arasında iki grupta incelenmektedir. Bunlardan ilki olan hiyerarşik denetim; iç denetim mekanizmalarınca idarenin denetlenmesi olarak tanımlanırken, iç denetim faaliyetlerinden ikincisi olan vesayet denetimi ise; idarenin dış denetçiler tarafından denetlenmesi durumunu ifade etmektedir (Demir, 2013).

İç denetim, hem mali nitelikteki faaliyetlerin hem de mali nitelikte olmayan faaliyetlerin sistematik bir şekilde gözden geçirilerek değerlendirildiği bir denetim türüdür. Bu denetim süreci, örgüt içerisindeki kontrol mekanizmalarının etkinliğini ölçmeyi ve bu kontrollerin iyileştirilmesini sağlamayı amaçlar. İç denetim, organizasyonun hedeflerine ulaşma düzeyini, risk yönetimi süreçlerini ve iç kontrol sistemlerinin verimliliğini değerlendirmek suretiyle, stratejik yönetim kararlarının alınmasına önemli bir katkıda bulunur. Bu bağlamda, iç denetim, etkili bir yönetim kontrol aracı olarak büyük bir öneme sahiptir (Aslan, 2010, s.66).

Bir sonraki iç denetim faaliyetlerinin içerisinde yer alan performans denetimi ise; kurum içindeki birimlerin performans durumunun tespiti için yapılması gerekmektedir. Kurumun standartlarını yükseltmek, çalışanların sayısını, çalışma ortamlarını ve memnuniyetlerini ölçmek amacıyla yapılan bir iç denetim faaliyetidir. İç denetim uygulamalarının içine dahil edilmiş bu denetim türü 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile hukuk sistemine dahil edilmiştir (Resmi Gazete, 2003).

İç denetim faaliyetleri içerisinde yer alan özdenetim ise bu maddelerin sonucusudur. Özdenetim, kurumların kendi kendini denetlemesine verilen ismi ifade etmektedir. Özdenetim, ayrıca çalışanların yaptıkları iş boyunca kendilerini de denetime tabii tutma süreci olarak da bilinmektedir. Hukuka uygunluk ve kurum etik ilkeleri çerçevesinde kendi kendilerini denetim altında tutan çalışanlar, dış denetim müdahalelerine maruz kalmadan işlerini daha düzenli şekilde yapabilmektedir (Avşar, 2012). Herhangi bir sektörde bulunan çalışanların, meslek kuralları ve etik ilkelerine uyup uymadığını ortaya çıkarmada özdenetim mekanizmaları etkili olmaktadır. Buna örnek olarak Basın Şeref Divanı ve Basın Konseyi gibi mesleki sivil örgütlenmeleri göstermek mümkündür.

1.2.3.2. Dış Denetim

Kurumların iç düzenlemeleri etik ve hukuki normlar çerçevesinde denetlendiği gibi, dış ilişkileri ve dinamikleri de dış denetim uygulamaları ile kontrol edilmektedir. Bu durum, kurumların tam bağımsız yapılar olarak görülmediğini ve denetim faaliyetlerinin dış denetçiler tarafından yürütüldüğünü göstermektedir (Doğan, 2015). Dış denetim, kurumların tüm planlamalarının incelenmesi ve yönetsel politikaların doğru belirlenmesi açısından önemli olmaktadır. Özetle dış denetim, bir kurumun kendisi dışında başka bir kurum veya kişiler tarafından denetlenmesi olarak tanımlanmaktadır (Akyel, 2010). Dış denetimi sağlayan denetçilerin, denetime tabii tuttukları kurum ile hiçbir ilişki bulunmamaktadır. Dış denetim faaliyetinin amacı,

kurumların faaliyetleri ve mali raporları hakkında bağımsız bir rapor ortaya sunarak fikir ve görüşlerini belirtmektedir (Örenay, 2016).

Dış denetim uygulamaları siyasi denetim, mali denetim, yargı denetimi, ombudsman denetimi, kamuoyu denetimi ve uluslararası denetim olarak altı grupta incelenmektedir. Bunlardan ilki olan siyasi denetim; seçim sonrasında belirlenen kişiler veya organlar tarafından yapılan denetimler olarak adlandırılmaktadır (Odyakmaz vd., 2023). Hükümet ve bakanlar kuruluna, meclis tarafından yapılan denetim olarak da bilinmektedir. Bu bağlamda bakanlar kendi yetki ve emirleri içinde bulunan işler konusunda meclise karşı sorumlu durumdadırlar (Gözübüyük, 2010). Siyasi denetim faaliyetleri, soru, genel görüşme, meclis araştırması, meclis soruşturması ve gensoru yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra vatandaşa da dilekçe yoluyla bu denetim türüne katılma imkânı sağlamaktadır.

Mali denetim olarak dış denetim içerisinde yer alan faaliyet ise; kurumların bütçe uygulamalarına yönelik karar ve işlemlerin sorgulanmasına yönelik gerçekleştirilmektedir. Kurumların gelir ve giderlerinin kaynakları ve yöntemleri, muhasebe birimi tarafından kayıt altına alınır ve mali denetim işlemi bu kayıtlar üzerinden gerçekleştirilir. (Bayar, 2008, ss. 1-3). Mali denetim sonrasında hazırlanan değerlendirme raporları ile kurumların kaynak kullanma durumu ortaya konulmaktadır dolayısıyla eksiklik veya hata olduğu durumlarda cezai işlemler gerçekleştirilmektedir.

Dış denetim faaliyetleri arasında yer alan bir diğer denetim türü de yargı denetimidir. Kurumlarda uygulanan idari ve siyasi denetimler sonucunda taraflı davranılarak haksızlıklar meydana gelmektedir. Yönetim tarafından yönetici ve çalışanların hak ve özgürlüklerinin önceden güvence altına alınması ve olası haksızlıkları önlemek için yargı denetimi sağlanmaktadır. Bu denetim sağlanırken hukuka uygunluğa bakılmalıdır. Yapılan idari işlemlerde hukuka aykırılık söz konusu ise iptal edilmektedir. Bu bağlamda mahkeme tarafından iptal edilen idari işlemler değiştirilemez ve yerine başka bir idari işlem gerçekleştirilemez. Türkiye’de yargı sistemi idari ve adli yargı olarak ikiye ayrılmıştır. Adli yargı sistemi, özel hukukun hükümleri sonucu ortaya çıkan uyumsuzlukları ele almakta, idari yargı sistemi ise idare hukukuna bağlı olarak ortaya çıkmış uyumsuzlukları idari mahkemeler tarafından incelenip karara bağlanması işlevini yerine getirmektedir (Avşar ve Demir, 2005).

Dış denetim faaliyetlerinden bir diğeri ise Ombudsman Denetimidir. Yasama organı tarafından atanan ve idarenin işlemlerinde hukuka aykırılıkların tespit edilip raporlanarak yasama organına sunan denetçi Ombudsman olarak adlandırılmaktadır (Avşar, 2012). Ombudsman, kamu denetçisi ve arabulucu olarak da konumlandırılmaktadır. Ombudsmanlık,

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (2012) kapsamında şöyle ifade edilmiştir:

“İdarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve önerilerde bulunmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne bağlı, kamu tüzel kişiliğini haiz özel bütçeli Kamu Denetçiliği Kurumu...”

Ombudsman meclis tarafından atanmaktadır. Hükümete olduğu gibi meclise karşı da bağımsız bir şekilde davranmakta, geniş araştırma ve soruşturma donanımına sahiptir. Ombudsmanın amacı, kurumların kamu hizmetlerini daha iyi şekilde yürütebilmesi için kurumlara önerilerde bulunmaktadır (Oytan, 1975). Ombudsman bağımsız ve tarafsız bir şekilde devlet ve vatandaş arasında arabulucu görevini üstlenmektedir.

Dış denetim faaliyetlerinden olan kamuoyu denetimi ise; idarenin faaliyetlerinin kamu tarafından izlenmesi ve haksız olarak görülen işlemlere tepki gösterilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. İdarenin yanlış olarak yaptığı eylemlere doğrudan yetkisi olmayan kamuoyunun, siyasi karar alma süreçlerinde etkili olmaları durumu hükümetler için önemlidir. Dolayısıyla karar verme sürecinde yönetimler için kamuoyu oldukça önemli bir yere sahiptir (Kapani, 2019). Kamuoyu denetiminde bireyler grup halinde veya tek olarak eylemlerde bulunmaktadır. Kamuoyu yanlış buldukları işlemleri yazılı, sözlü veya gösteriler yoluyla protesto edebilme hakkına sahiptir. Bu yollarla yanlış işlemlerin düzenlenmesi kınama, etkileme, protesto gibi yöntemleri kullanarak yapabilirler (Avşar, 2012). Bunların yanı sıra vatandaşın yoğun olduğu şehir meydanlarında duyuru, broşür, ses kaydı dinletme, yürüyüş, grev ve boykot gibi çalışmalar da kamuoyu denetimi içerisinde yer almaktadır.

Dış denetim faaliyetlerinin sonuncusu uluslararası denetimdir. İdarilerin hatalı olduğu durumlar karşısında mağdur olan vatandaşlar, iç hukuk yollarından sonuç alamadıkları takdirde uluslararası denetim mekanizmalarından yardım alma yoluna gitmektedir. Ülkeler tarafından imzalanmış olan antlaşmalar, üyesi oldukları gruplar ya da beyannameler uluslararası denetimin içerisinde yer almaktadır. Bu denetim türüne en iyi verilebilecek örnek ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’dir. Bu sözleşme kapsamına giren ülkelerin hükümetleri, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce verilen kararlara uymak zorundadır. Aksi söz konusu olduğunda taraf olan uluslararası denetim mekanizmaları tarafından hükümetler kınanabilir veya öneriler bildirilebilir. Bu önerilere uymak hükümet yetkililerinin kararına bırakılmıştır.

1.3. Yayıncılık Türleri ve Denetim

İnsanlığın tarihi ile başlayan iletişim süreci mağara duvarına yapılan resimlerden yazının icadına evrilmiş ve bireyler kendilerinden uzak coğrafi alanlarda yaşayan kimselerle iletişim halinde olmaya başlamıştır. Bireyler çevrelerinde olan biten olayların yanı sıra matbaanın icadıyla bölgesel ve hatta küresel nitelikte bir iletişim sürecine girmiş ve yaşanan gelişmeleri takip etmiştir.

Radyo ve televizyonun icadıyla yeni bir iletişim süreci başlamış ve bireylerin bilgiye ulaşım hızı daha da ivme kazanmıştır. Yaşanan teknolojik gelişmeler iletişim sürecini ve niteliğini pozitif yönde etkilemiş ve bir sonraki gelişme için alt yapı oluşturmuştur. Günümüzde internet teknolojisinin gelişimiyle bilgiye erişim, radyo ve televizyona nispeten çok daha kısa sürede gerçekleşmektedir. İnternet teknolojisi bugün yayıncılık faaliyetleri ve bireylerin medya ile olan ilişkilerini de çeşitlendirmektedir. Yazılı, işitsel, görsel-işitsel, sayısal-dijital olarak adlandırılan yayıncılık türlerinin her biri dönemsel koşullar göz önünde bulundurulduğunda, icat edildikleri döneme damga vurmuş ve kitleleri derinden etkilemiştir.

Bireylerin bilgi ihtiyacını karşılamak, eğitmek, hoşça vakit geçirmek, gündem oluşturmak ve mal ve hizmetlerin tanıtılmasını sağlamak gibi pek çok amaç doğrultusunda ortaya çıkan yayıncılık faaliyetleri geçmişten günümüze çeşitlilik göstermektedir. Yayıncılık türleri her yeni teknolojiyle ivme kazanmış ve çeşitlilik göstermiştir. Yazılı basın ile başlayan bu süreç, radyonun icadıyla sesli yayıncılığı beraberinde getirmiş, görüntü teknolojisinin gelişimi ile televizyon yayıncılığı faaliyet göstermiş ve günümüzde internet teknolojisiyle de dijital yayıncılık vazgeçilmez bir medya aracı haline gelmiştir.

Yayıncılık türlerinin her biri kendine özgü avantajlarıyla dönemin en etkili kitle iletişim araçları olmuş ve bireylerin medya ile ilişkilerine yön vermiştir. Yayıncılık türleri, geçmişten günümüze bir sonraki yayın türü için alt yapı oluşturmuş, her yeni teknoloji bir öncekinin eksikliklerinin giderildiği daha pratik imkânlar sunan bir teknoloji olarak var olmuştur. Günümüzde bireylerin ilgi alanlarına göre erişim sağladıkları bu yayıncılık türleri tarihsel gelişim sürecinde ele alındığında o dönemin imkân ve teknolojisi bağlamında farklı niteliklere sahip yayıncılık türleri olmuş ve kitleler tarafından tercih edilmiştir.

1.3.1. Yazılı Yayınlar

Yazılı yayın dönemi gelişigüzel ortaya çıkmamış birtakım gelişmeler neticesinde periyodik olarak gerçekleşmiştir. Bu periyodik ilerlemeleri Özbay (2014, s. 23), matbaanın icadından çok önceki dönemlerden beridir mevcut

olan *elle yazılan kitaplar*, gazetelerin öncesinde ortaya çıkan ve kişilerin daha küçük çevrelerde haber alışverişlerini sağlayan *mektuplar* ve soyluların haber alma ihtiyacını gidermek amacıyla ortaya çıkan ve bugün gazetecilerin ataları sayılan *haber mektupları* olarak sıralamaktadır.

Yazılı yayınların tarihsel gelişim süreci irdelendiğinde, yazının icadıyla başladığı ve matbaanın icadıyla ivme kazandığı görülmektedir. Yazının icadıyla el yazması kitaplarla başlayan süreç, özellikle haber mektuplarının öncülüğünde matbaanın icadıyla birlikte gazetecilik dönemini başlatmıştır. Haber mektupları, haber anlamına gelen “Novissima” “Tidinge” “Avisse” gibi çeşitli isimlerle kullanılmıştır (Abadan, 1961, s. 119). Haber mektuplarının, ticari faaliyetlerin gelişimi ve devletlerin güvenilir bilgiye olan ihtiyacı nedeniyle tarihsel süreçte yaygınlaştığı görülmektedir. 13. yy itibari ile gazetelerin gelişiminde öncü olarak sayılan haber mektupları, tacirlere, bankerlere ve gemicilere haber sağlama amacıyla ortaya çıkmış ve matbaanın icadıyla yaygınlaşmış, gazeteciliğin temellerinin atılmasına katkı sağlamıştır (Özçağlayan, 2008, s.133-134).

Ertuğ (1970, s.8), gazeteleri geniş bir okuyucu kitlesine düzenli aralıklarla sunulan, toplumun gündelik olaylar ve dünya gündemi hakkında bilgilendirilmesinin yanı sıra siyasi, fıkri, toplumsal ve ekonomik alandaki gelişmelere katkı sağlayan bir araç olarak ifade etmiştir. En eski gazetenin 618-906 yılları arasında Çin’de basılan Ti-pao (Saray Haberleri) olduğu bilinmektedir (İçel, 2021, s. 129). Gazeteler ilk basıldığı dönemde kamuoyunu derinden etkileyen güçlü bir kitle iletişim aracı olarak faaliyet göstermiştir. Çiftçi (2021, s. 73), yazılı basını süreli yayınlar ve süresiz yayınlar olarak sınıflandırmaktadır. Çiftçi’ye göre süreli yayınlar gazete, dergi ve mecmua gibi belirli aralıklarla sürekli olarak yayınlanmaktadır. Belirli aralıklarla yayınlanmayan kitap, armağan ve risale gibi basılmış eserler ise dönemsel olmayan yani süresiz yayınlar olarak ele alınmaktadır.

Türkiye’de yazılı basının tarihsel gelişimi incelendiğinde üç dönem öne çıkmaktadır. Türkiye’de basın Osmanlı Dönemi, Millî Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet Dönemi’nde çeşitli gelişmeler göstermiştir. Benek (2016, s.30), Osmanlı’da basın hayatına başlayan ilk gazetenin II. Mahmut tarafından 1831 yılında Osmanlı Devleti’nin resmî gazetesi olma özelliği taşıyan Takvim-i Vekayi Gazetesi olduğunu ifade etmiştir. Bu gazetenin Türkçe olarak basılması da ona ilk Osmanlı gazetesi olma özelliğini vermiştir. Yazılı basının gelişimi ile 1840 yılında çıkarılan ilk özel gazetelerle birlikte sansür mekanizması ortaya çıkmış ve fikir gazeteleri Avrupa’da çıkarılmaya başlanmıştır.

Napolyon, basın özgürlüğü talebine yönelik “Eğer basının dizginlerini elimden kaçırsam, iktidarda üç aydan fazla kalamam” ifadesinde bulunmuş ve 1811 yılında Fransa’da yayın faaliyeti sürdüren 13 gazetenin sadece 4’ünün yayın yapmasına müsaade etmiştir (Özbay, 2014, s. 70). Politik gazetelere devlet mekanizması tarafından getirilen sansürler nedeniyle Almanya ve Fransa gibi ülkelerde yeni bir gazetecilik fikri ortaya çıkmış ve edebi gazetecilik doğmuştur. Osmanlı tarihinde ise “İstibdat Dönemi” adı verilen dönemde basının en karanlık çağını yaşadığını söylemek mümkündür. 19 Mart 1877 yılında Mebusan Meclisi’nin kapatılmasıyla başlayan bu diktatörlük döneminde Türkçe ve azınlıkların diliyle yazılan gazetelere, Türkiye’de ve dışarda yabancı dillerde basılan gazetelere ve yerli ve yabancı kitaplara yönelik sansür uygulaması gerçekleştirilmiştir (Özbay, 2014, s. 114).

Yazılı basın tarihsel süreç içinde medyanın haber verme, eğitime, vakit geçirtme ve mal ve hizmetlerin tanıtımı ve sunumu işlevlerini yerine getirirken bir haber verme aracı olarak faaliyet göstermiştir. Günümüzde de bu faaliyetini sürdürmektedir. Yazılı basın, kitlelere iletilecek haberleri daha ayrıntılı, derinliğine inerek sunmaktadır (Tokgöz, 1981, s.6). Derinliğe inerek haber sunma işlevi gazetecilikte çeşitli türlerin ortaya çıkmasına zemin oluşturmuştur. Türkiye’de yayınlanmakta olan gazete çeşitleri popüler gazeteler, magazin gazeteleri, fikir gazeteleri ve ekonomi, spor gibi özel bir alana yönelik gazeteler şeklinde faaliyet göstermektedir (Akdağ, 2011, s.29). Günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte elektronik haberleşmenin sunduğu imkânlar dâhilinde yazılı basının modern hali olan internet gazeteciliği faaliyet göstermektedir. Bu durum her ne kadar yazılı basın için özellikle haberin iletim sürecine olumlu katkılar sunuyor olsa da günümüzde haberlerin gerçekliği ve doğruluğu ile ilgili birtakım olumsuzluklara da sebep olmaktadır.

Türkiye’de yazılı basın alanında ilk düzenleme 1877 yılında Matbuat Nizamnamesi ile gerçekleştirilmiştir. 1909 yılına kadar yürürlükte olan Matbuat Nizamnamesi, siyasi içerikli olan yazılı yayınların basılması durumu hükümet iznine tabi tutulmuştur. Ayrıca belirli suçların işlenmesi durumunda gazetelerin idari yaptırımlar uygulanarak kapatılabileceği de öngörülmüştür (Bayraktar ve Dönmezer, 2016, ss. 163-164). Kanun geçici olarak çıkarılmış olsa da basın özgürlüğü konusunda oldukça sınırlandırmaları bulunan ve gazetelerin rahatlıkla kapatılabilmesi için gerekli hükümler içermektedir (Çiftci, 2021, s. 172). Bu durum, basının ilk dönemlerinden başlayarak günümüze kadar ki süreçte, gazeteciler ve hükümetlerin arasında çekişmelerin yaşanacağını göstermektedir.

Basın özgürlüğü konusunda, Kanun-i Esasi’nin (Anayasa) 12. maddesinde “matbuat kanun dairesinde serbesttir” ifadesi bulunmaktadır. Bu ifadeyle basın özgürlüğü konusu önemli bir değere sahip olmuştur (Bayraktar ve Dönmezer, 2016, s. 165). Anayasa, Osmanlı Rus Savaşı gerekçelendirilerek askıya alınmış olsa da basın özgürlüğü alanında yapılan ilk hukuki düzenleme olarak olumlu bir gelişmedir. II. Abdülhamid döneminde, önceden belirlenmiş olan sansür, korunum güçlendirilerek neredeyse bütün basılı yayın türlerine uygulanmıştır. İlk olarak gazete ve dergilerde bir ölçüde yorum yapabilme özgürlüğü tanınırken bu özgürlük bir süre sonra hızlıca kısıtlanmış ve oldukça fazla şekilde sansür uygulanmaya başlanmıştır. Uygulanan sansürlere rağmen gazetelerin sayıları ve okuyuşu kitleleri artış göstermiştir (Lewis, 2000, ss. 185-186). 24 Temmuz 1908 tarihinde gerçekleşen İkinci Meşrutiyet ilanından sonra sansürün sıkı yapısı kaldırılmıştır. Bu bağlamda, 24 Temmuz günümüzde de ‘Basın Bayramı’ olarak kutlanmaktadır.

II. Meşrutiyetin ilanından sonra 1909 yılında Matbuat Kanunu çıkarılmıştır. Kanunla yazılı yayınlarda izin alınması durumu yerine beyanname sistemi geliştirilmiştir. 1913 yılında yapılan değişiklikle, gazete çıkarılması için depozito yatırılması zorunlu hale getirilmiş ve devletin güvenliğinin sağlanabilmesi amacıyla hükümetlere gazete kapatma yetkisi verilmiştir. 1914 yılında ise kanunda değişime gidilmiştir ve bazı haberlerin yayımlanması durumu sansür uygulamasına tabii tutulmuştur. 1919-1923 yılları arasını kapsayan sıkıyönetim döneminde ise sansür, her türlü yayın alanını kapsayacak şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Basın alanında gerçekleşen sansür uygulamaları ve basın özgürlüğü konusundaki mücadeleler milli mücadele döneminde de sürmüştür. Milli mücadele döneminde pek çok gazete Mustafa Kemal Atatürk’ün gerçekleştirmiş olduğu harekete destek vermiştir ve bu durumun sonucunda ise 16 Mart 1920 tarihinde İngilizler tarafından işgal altında olan İstanbul’da, Türk basınına yönelik yapılan sansürün miktarı daha da arttırılmıştır. Şiddetli sansür uygulaması sonucunda ise Hüseyin Cahit, Ziya Gökalp, Ağaoğlu Ahmet, Aka Gündüz, Süleyman Nazif gibi yazarlar Malta Adası’na sürgüne gönderilmiştir (Çiftci, 2021, s. 173).

1924 Anayasası ile 1925 yılında Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmıştır. Kanun hükümetlere belirli yayınları yasaklama yetkisi vermiştir. Hıyanet-i Vataniye Kanunu’nda ise belirli konular hakkında yapılan yayınları ‘vatana ihanet’ olarak nitelendirmektedir. Kanunlar kapsamında yayınlara yönelik yapılan sert uygulamalar yapılmış olsa da bu uygulamalar köklü siyasal ve toplumsal değişimlerin yaşanmış olduğu dönemde zorunlu olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu kanunlar geçiş döneminde yer alan unsurlar

olarak kalmıştır. Daha sonra 25 Temmuz 1931 tarihinde, 1881 sayılı Matbuat Kanunu kabul edilmiştir. Kanunla gelmiş olan beyanname sistemi yürütülmüş olsa da 1938 yılında, siyasi gazete ve dergilerin depozitoya bağlanması olarak değişime uğramıştır. Ayrıca her türlü içeriğe sahip olan gazete ve dergi çıkarma durumu izne bağlanmıştır (Bayraktar ve Dönmezer, 2016, ss. 170-171).

5680 sayılı Basın Kanunu, 15 Temmuz 1950 tarihinde çıkarılmış olan liberal bir kanun niteliği taşımaktadır. Bu kanun ile yeniden beyanname sistemi kabul edilmiştir. Ayrıca gazete sahipleri cezai sorumluluklardan muaf tutulmuştur. 1954 yılında Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Cürümler Hakkında Kanun adlı kanun çıkarılmıştır. Kanun ile beraber gazetelerin ispat hakkı ellerinden alınmıştır (Çiftci, 2021, s. 174). Dolayısıyla 1950'lerde başlamış olan liberalleşme süreci uzun sürmemiştir. Basın özgürlüğü konusu tam olarak 1961 Anayasası ile ilk defa kabul edilmiştir. Anayasa da yer alan 'matbuat kanun dairesinde serbesttir' yerine 'basın hürdür, sansür edilemez' ilkesi getirilmiştir (m.22/1). 1960-1971 yılları arasında haber alma özgürlüğü ile söz ve yazı, toplantı ve gösteri, eleştiri, yorum, mizah ve diğer tüm basın özgürlükleri açısından parlak bir dönemi kapsamıştır (Armağan, 1998).

2004 yılına gelindiğinde ise 1950 yılında yürürlüğe giren 5680 sayılı Kanun hakkında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Özellikle Türkiye ile Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişmeye başladığı 1990'ların sonunda ve 1999 yılında Türkiye'ye Avrupa Birliği'ne 'aday ülke' statüsünün verilmesi iletişim alanında liberalleşmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda 2004 yılında, 5680 sayılı Kanunu ilga eden 5187 sayılı Basın Kanunu çıkarılmıştır. 5187 sayılı Basın Kanunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesini kanun maddesi haline getirmiştir. Bu bağlamda basın özgürlüğü konusu iç hukukta ifade özgürlüğü kapsamında temel insan hakkı olarak nitelendirilmiştir (Topuz ve Yaşar, 2020, s. 64). 5187 sayılı Basın Kanunu liberalleşme politikalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Türkiye'de de basın alanında dijital dönüşümlerin yaşanmış olduğu 2000'li yılların başında, basılı süreli yayınların internet üzerinden yayın yapması ile bu dönüşüm keskinleşmiştir. Bu bağlamda bazı gazeteler klasik basılı gazetecilik anlayışından ayrılarak yalnızca internet siteleri üzerinden yayınlar yapmaya başlamıştır. Haber Türk ve Vatan gazeteleri bu süreçte verilebilecek örnekler arasındadır. İlk sayısını 1921 yılında çıkarmış olan Resmî Gazete bile 2018 yılı itibarıyla kâğıt baskı yöntemini bırakmıştır. İnternet üzerinden gerçekleştirilen gazetecilik anlayışı mali açıdan daha düşük olmakla beraber daha geniş kitlelere erişim imkânı sunmaktadır. Fakat bununla beraber

basın alanının 5187 sayılı Basın Kanunu’nun dışına çıkartıldığını söylemek mümkündür.

1.3.2. Sesli Yayınlar

Tarihsel süreç içinde yaşanan teknolojik gelişmelerle birlikte elektriğin icadı sesli yayıncılık dönemini başlatmıştır. Sesli yayın dönemi, toplumların iletişim araçları arasında radyoyla tanıştığı ve yaşamlarında radyoya yer verdikleri dönemi ifade etmektedir. Bireylerin var oldukları süreçten itibaren duydukları haberleşme ihtiyacı I. Dünya Savaşı yıllarında radyo teknolojisi ile gelişim göstermeye başlamıştır. İşitsel bir kitle iletişim aracı olarak adlandırılan radyo yayınları, bir önceki yayın dönemi olan yazılı yayınların yanı sıra işitsel bir yayıncılık faaliyeti olarak bu sürece dâhil olmuştur. Sesli yayın dönemi, haber/bilgi iletim hızı noktasında büyük bir avantaj sağlamıştır. Bireylerin işitme duyularına hitap eden işitsel iletişim araçları arasında yer alan radyo, aktarılan mesajların bireylere daha kısa sürede iletilmesi ile bireyler tarafından da kısa sürede algılanmasına imkân sağlamıştır (İlal, 1997, s. 130).

Yazılı yayın dönemi gibi sesli yayın döneminin gelişimi de bir dizi periyodik ilerlemeleri kapsamaktadır. 1827 yılında, Amerikalı fizikçi Savary, 1840 yılında Joseph Henry, daha sonraları ise İngiliz Maxwell radyo üzerinde çalışmışlar gerçekleştirmiş ve deneyler yapmıştır. Deney ve çalışmaları sonunda elektromanyetik dalgaların varlığını ve bu dalgaların sesi aktarabileceği ile ilgili teoriler ortaya koymuştur. 1888 yılına gelindiğinde ise, Alman Hertz, telefon kullanmadan havaya elektromanyetik Hertz dalgalarını göndermeyi başarmıştır. Hertz’in bu keşfinin sonrasında ise, Marconi 1901 yılında radyoyu icat etmiştir (Aziz, 2018, s.6; Kasım, 2023, s.46).

Sesli yayıncılığın gelişimi dünya tarihinin gelişimi içinde incelendiğinde, Almanya’da radyonun kurucuları Bredow ve Weissner’in cephedeki askerler için müzik yayını yapan bir deneme istasyonu kurdukları, aynı dönemde İngilizler’in de müzik yayını yapan deneme istasyonları kurmaya başladıkları görülmektedir (Taşer, 1969, s.15). Dolayısıyla, dünya genelinde radyonun gelişimi açısından ilk yayınların müzik yayınları şeklinde gelişim gösterdiği görülmektedir. Düzenli radyo yayınları ilk kez 1920 yılında, ABD’de KDVK isimli radyodan seçim haberlerinin verilerek başladığı bilinmektedir. Radyo yayıncılığı, Amerika ve Avrupa’da, 20. yüzyılın başlarından itibaren yayıncılığı yürüten kurumlar ve devletler arasında yaşanan ilişki ve devletlerin yayıncılığa bakış açıları radyo yayınlarının alanının şekillenmesinde temel öneme sahip olmuştur (Curran ve Seaton, 2003, s. 370).

Ülkemizde ise, ilk radyo yayınları 6 Mayıs 1927’de İstanbul’da başlamıştır. Devlet, PTT aracılığıyla Fransız bir şirketle radyo vericileri

ihalesi konusunda anlaştıktan sonra Türk Telsiz Telefon Anonim Şirketi'ne (TTTAŞ) yayıncılık faaliyetlerinin yürütülmesi için izin vermiştir. TTTAŞ, devlete yakın kişilerden oluşmuş yapıya sahip bir kuruluş olması nedeniyle Türkiye'de yayıncılığın yine devletin görevlendirdiği ve güvendiği kişilerce gerçekleştirildiği görülmektedir (Cankaya, 2015, s. 18).

Türkiye'de televizyonun icadından önce, günlük yaşama sihirli bir küçük dikdörtgen eğlence kutusu olarak giren radyo yayınları dönemsel olarak telgraf haberleşmesinden kalan zaman dilimi olan akşam saatlerindedir. Radyonun bilinen en eski yayın kalıbı 26 Teşrinisani 1927 (26 Kasım 1927) tarihinde şu sözlerle başlamaktaydı (TRT, 1990, s. 12):

“Alo alo muhterem samiin, şimdi bugünkü neşriyatımızın muhteviyatını arz ediyorum:

19:00 Stüdyo Musiki Heyeti'nden Şevkerza faslı

19:30 Esham ve Tahvilat Borsası Haberleri

19:40 Telsiz Telefon Orkestrası

20:10 Zahire Borsası haberleri

20:20 Telsiz Telefon Musiki Heyeti

20:50 Anadolu Ajans Haberleri

21:00 Telsiz Telefon Orkestrası

21:30 Teganni (Matmazel Apostoldi tarafından)”.

TTTAŞ yönetiminde gerçekleşen radyo yayınları, özel bir şirket olması nedeniyle beklenen gelişimi gösterememiş, mali durumlardan kaynaklı olarak yetersiz kalmıştır. Devlet politikası gereği radyo yayınları yönetiminin, 1937 yılında 3222 sayılı kanunla TTTAŞ'den devlete devredilmesi ile PTT dönemi radyo yayıncılığı devlet tekelinde faaliyete başlamıştır. Böylece, 1938 yılının Kasım ayında Ankara radyosu, bugün yayın faaliyetlerinin sürdürüldüğü yeni binasına kavuşmuş, Ankara ve İstanbul Radyoları çalışmalarını durdurmuştur (TRT, 1990, s. 13).

Sesli yayın döneminin popüler icadı radyo yayınlarının iletişimde devrim niteliğinde bir etki yaratması ile toplumlar tarafından ilgiyle karşılanması bu yayınlar üzerinde bazı denetleme ve düzenleme gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Ülkemizde radyo yayınlarının düzenlenmesine örnek olarak PTT döneminde gerçekleşen yayıncılıkta radyo programlarının düzenlenmesi sorumluluğunun İç İşleri Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'na verilmesi gösterilmektedir (Cankaya, 2015, s. 26).

Toplumsal olarak yayın faaliyetlerinin gelişim evresinde yaşanan II. Dünya Savaşı yılları ve Erzincan’da yaşanan büyük deprem felaketi ile olağanüstü durumlar dolayısıyla basın-yayın ve propaganda araçları olarak radyoların tek bir çatı altında toplanması gerekliliği vurgulanmış ve radyolar Matbuat Umum Müdürlüğü’ne bağlanmıştır (TRT, 1990, s. 15). Bu durum radyo yayınlarına dair düzenlemeyi içeren bir başka gelişme olarak gösterilmektedir.

1960 yılında, Türkiye’de değişen iktidarla 1963 yılında radyoların yönetiminde yeniden düzenlemeye gidilmiştir. Toplumsal değişimlere paralel olarak 1961 Anayasası’nın 121. maddesinde yer alan “Radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi, özerk kamu tüzel kişiliği halinde kanunla düzenlenir” hükmü ile başlatılan çalışmalar sonucu 1964 yılında yürürlüğe giren 359 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu ile yayınların “özerk” TRT eliyle yapılacağı bildirilmiştir (TRT, 1990, s. 22). Devletlerin yayıncılığa bakış açılarının yayıncılık gelişimini belirlediği düşüncesinden hareketle, Türkiye’de de sesli yayıncılık dönemi siyasal gelişmelere paralel olarak el değiştirmiş, çeşitli düzenleme ve denetimlere tabii tutulmuştur. TRT çatısı altında yayınlara getirilen ilk denetimin ise İstanbul Gazetesi tarafından TRT aleyhinde başlatıldığı “cinsel eğitim” konulu bir programın yankıları olduğu belirtilmektedir. Dönemin program uzmanları Adalet Ağaoğlu, Sevgi Sabuncu ve Nurten Görün, Genel Müdürlük tarafından gelen bir emir ile haberler ve reklamlar dışındaki tüm radyo yayınlarını denetlemekle görevlendirilmiştir (TRT, 1990, s. 27).

İletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler neticesinde ve dönemin hukuki önlemlerinin yetersizliği nedeniyle radyo yayınlarında yasal olmayan özel girişimler başlamıştır. Böylece 1991 yılına gelindiğinde TRT tekelinde olan radyo ve televizyon yayınlarına özel kanallar eklenmiştir. TRT yayınlarının hukuki olarak tekelini sona erdiren 3984 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun” ile özel radyo ve yayın içerikleri düzenlenmiş ve bu yasa ile kurulması öngörülen Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun (RTÜK) denetim süreci başlatılmıştır (Aziz, 2018, s. 275).

1.3.3. Sesli veya Sessiz Görüntülü Yayınlar

Sesli yayıncılıkla hayatımıza giren radyo teknolojisi kadar eski olan bir diğer kitle iletişim aracı ise sinema olmuştur. Sinema filmleri tarihsel olarak sessiz dönem, sesli dönem, siyah beyazdan renkliye, analogdan dijitalleşmeye yönelik pek çok alanda gelişim göstermiş ve televizyon yayıncılığına bir altyapı hazırlamıştır. Sinema teknolojisinin gelişmesi ile pek çok alanda eğitim-öğretim aracı olarak sinema tercih edilmiş, mesajlar ve ideolojileri yayma yani propaganda amacıyla da yine sinema tercih edilen bir kitle iletişim aracı olmuştur.

Dünya tarihine baktığımızda, sinema filmlerine yönelik denetim ihtiyacının ortaya çıktığını görmekteyiz. Sinema filmlerinin denetimi ise genellikle sansür ve özdenetim yoluyla gerçekleştirilmiştir. Sansür sisteminin iki şekilde yapıldığı görülmektedir. Çiftçi (2014, ss. 19-20), devlet memurları tarafından denetime tabi tutulan film ve film senaryolarının sansür uygulamasında devlet çıkarlarının ön planda tutulduğu sınırsız sansür sisteminden söz etmektedir. Bunun yanı sıra ikinci bir uygulama olarak tüm filmlerin sansürden geçirilmesinin gerekli görülmediği, yalnızca küçük yaştaki izleyicilerin izleyecekleri içeriklerin denetlenmesini temel prensip olarak gören sınırlı sansür sistemi olarak iki biçimde gerçekleştiğini ifade etmiştir. Özdenetim, kendi kendini denetleme ya da otokontrol olarak ifade edilmektedir. Sinema endüstrisinin oluşturduğu bir kuruluş tarafından gerçekleşen denetim doğası itibarıyla sorunlu olmaktadır. Burada yaratıcı fikirlerin henüz hayata geçmeden yok olma yada elenme ihtimali yüksektir (Çiftçi, 2014, s. 21).

Sinema filmlerinin denetimi için ilk kez 1932 yılında, “Sinema Filmlerinin Kontrolü Hakkında Talimatname” ile merkezi bir örgüt kurulmuş, 1933 yılında bu talimatnameye bazı eklemeler yapılarak ek talimatname ile yerli filmler için senaryo sansürü getirilerek İstanbul ve Ankara olmak üzere iki komisyon tarafından denetleme işi gerçekleştirilmiştir (Tarhanlı, 2011, s. 125). Sinema filmlerine uygulanan denetimler her ne kadar sanatsal özgürlüğü sınırlayan bir uygulama olarak görülerek tartışmalara neden olsa da ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda izleyicilerin korunması, toplumsal değerlere saygı ve yasalara uygunluk açısından gerekli görülmüş ve her ülkede çeşitli denetim uygulamaları gerçekleştirilmiştir.

1930’lu yıllarda yeni bir teknoloji olarak hayatımıza giren televizyon yayıncılığının gelişimi, Türkiye’de de ilgi dâhilinde olmuş ve televizyonla ilgili çalışmalar başlanmıştır. Uzun bir süreci kapsayan televizyon yayınları deneysel yayınlardan sonra siyah beyaz bir yayın döneminin ardından renkli yayın dönemi ile popüleritesini arttırmıştır. Televizyon yayıncılığının teknolojik olarak pahalı yatırımlar gerektirmesi nedeniyle Türkiye’deki koşullar televizyon yayınlarının ülkemizde Batılı ülkelere göre gecikmeli gerçekleşmesine neden olmuştur.

Türkiye’de ilk düzenli televizyon yayınlarının tarihi ise, 31 Ocak 1968 olarak literatüre girmiştir. Ankara Televizyonu’nun deneme yayınları, başlangıçta haftada üç gün ve günde üç saat olarak planlanmıştı. Bu yayın sistemi, iki yıl boyunca sürdürüldü ve 1970 yılının Ocak ayında haftada dört gün olacak şekilde yeniden düzenlendi. (TRT, 1990, ss. 30-34). Türkiye’de

televizyon yayıncılığı da sesli yayıncılık döneminde olduğu gibi devlet kontrolünde gerçekleşen tek kanal TRT yayınlarıyla devam etmiştir.

Televizyon yayıncılığı, uzun bir süre tek kanal dönemiyle, genellikle devlet kontrolünde olan veya belirli şirketler tarafından yönetilen sınırlı bir alan olarak kalmıştır. Sonraki süreçte özellikle kablo ve uydu yayınlarının yaygınlaşmasıyla televizyon seçenekleri çeşitlenmeye başlamış böylece daha fazla kanal ve içerik seçeneği ortaya çıkmıştır. 1990’lı yılların sonlarına gelindiğinde gelişen yayıncılık teknolojileri ile özel televizyon kanallarının ortaya çıkması televizyon yayıncılığı açısından önemli bir dönüşümü beraberinde getirmiştir. Özel televizyon kanallarının yayın hayatına başlaması yayın süreleri ve içeriklerinde çeşitlilik oluşturmuştur. Bu durum rekabeti artıran bir etmen olarak belirmiştir.

Cankaya (2015, ss. 296-309), özel televizyon yayınlarını toplumun gündelik yaşamında “yeni bir göz çikleti” olarak tanımlamaktadır. Türkiye’nin ilk özel kanalı olarak yayıncılık faaliyetine başlayan Magic Box, kendini kabul ettirmek için tam sayfa gazete reklamlarıyla duyurular yapmış ve her yasak olan şey gibi topluma çekici gelmiştir. Magic Box, dönemsel olarak yasal düzenlemelere aykırı bir yayın faaliyetine başlamıştır. İlk özel televizyon kanalı olan Magic Box’ın ilk sansür uygulamasını Yengin (1993, s. 158), o dönem kanalda yayınlanan “Kırmızı Koltuk” isimli programa katılan Nurettin Sözen’in kendine yöneltilen soruları beğenmediği gerekçesi ile yayını terk etmesi akabinde Magic Box üst yönetiminin programın yayınlanmasını uygun görmeyerek yayınlanmadığını içeren bir habere dayandırmaktadır.

Mutlu (1981, s. 134) televizyon yayınlarındaki denetim olgusunu, devletin televizyon endüstrisinde söz sahibi olduğu durumlarda, devletin iletişime müdahale düzenlerinin değişiklik gösteren ve genellikle emredici biçimde ve yasalarla düzenlenmiş olduğunu böylece siyasal erkin baskıcı gücünün öne çıktığını ifade etmiştir. Pek çok ülke, yayın kuruluşlarını denetlemek, yayınların içerik ve standartlarını belirlemek ve izleyicileri korumak adına bazı yasal çerçeveler oluşturulması gerekliliğini öngörmüştür. Bu doğrultuda da yayın içeriklerinin sınıflandırılması, yayın saatlerinin belirlenmesi, reklam içeriklerinin kurallara dayandırılması, çocukların korunması gibi temel konular yasal çerçevelerle koruma altına alınmaya çalışılmıştır.

Televizyon yayınları ile ilgili düzenlemelerin yapılması gerekliliği ile 1989 yılında, Avrupa’da devletlerin sınır ötesi televizyon yayınları için ortak bir yayın standardı oluşturma amacını taşıyan Avrupa Sınır Ötesi Sözleşmesi (ASTS) hazırlanmıştır. Türkiye’de özel televizyon yayıncılığının yayın hayatına başlamasıyla televizyon içerikleri karşısında korunmasız kalan gençler ve çocuklar açısından özellikle önem taşıyan ASTS, 14 Temmuz

1993 tarihinde Türkiye’de kabul görmüş ve yayıncılık sorumlulukları adına önemli çalışmalar başlamıştır (Cankaya, 2015, ss. 323-324).

Türkiye’de yayıncılık gelişimi genel olarak değerlendirildiğinde yasal düzenlemelerden doğan açıklıklar nedeniyle yasaların delindiği, denetim eksikliği nedeniyle kural tanınmadan yapılan ve rating (reyting) kaygısıyla oluşturulan ilkesiz yayınların hüküm sürdüğü bir dönem yaşandığı görülmektedir. Yayıncılık alanında özel şirketlerin faaliyet göstermeye başlamasıyla yaşanan bu kaos döneminde devletin bu alanı doğrudan kendine bağlı bir denetim kurulu aracılığı ile denetlemek istemesi ile yeni bir oluşum ihtiyacı ortaya çıkmış ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) göreve başlamıştır. 3984 sayılı kanun nedeniyle etik ilkeler gözetilmeden yapılan kural tanınmaz yayıncılık RTÜK’ün katı denetimleriyle devam etmiştir. 3984 sayılı kanunda pek çok değişikliği öngören 4756 sayılı Kanun 2002 yılında yürürlüğe girmiştir. RTÜK tarafından uygulanan yaptırımların 4756 sayılı kanunla “özel” radyo ve televizyon kuruluşlarına uygulanması kararı alınarak TRT, RTÜK denetiminin kapsamından çıkarılmıştır (Baykal, 2021, s. 113).

Ülkemizde 3 Mart 2011 yılında yayımlanarak yürürlüğe giren 6112 sayılı “Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” Türkiye’de radyo ve televizyon yayınlarını düzenleyen temel kanun olarak bilinmektedir. Bu kanun, RTÜK tarafından medya kuruluşlarının kuruluş aşamalarından yayıncılık sorumluluklarına kadar pek çok konuyu içermektedir. Kanunda yer alan sınırlılıklar kapsamında toplumun genel ahlak yapısı, çocuk ve gençlerin korunması, toplumsal değerler gibi konuların uygunluğunun tespit edilmesi, yayınların denetlenmesi ve gerekli görülen durumlarda cezai işlemler yapılması adına RTÜK tarafından yayınlarda belirli standartların oluşturulması gözetilmektedir.

1.3.4. Dijital (Sayısal) Yayınlar

İletişim ve yayıncılık alanında yaşanan teknolojik gelişmeler sayesinde medya her geçen gün yeni bir boyut kazanmaktadır. Yazılı yayıncılıkla başlayan kitle iletişim araçlarının tarihsel yolculuğu, günümüzde internet ve bilgisayar teknolojilerinin gelişmesiyle yeni bir yayıncılık sisteminin oluşmasını sağlamıştır. Yayıncılıkta yeni bir metot olarak tanımlanan sayısal televizyon, sayısal teknoloji kullanılarak gerçekleştirilen başta karasal yayıncılık olmak üzere uydu, Kablolu TV, Yerel çok noktalı dağıtım hizmeti (LMDS), Çok kanallı çok noktalı dağıtım hizmeti (MMDS) ve Çok Noktalı Video Dağıtım Sistemi (MVDS) yayıncılığında kullanılmaktadır (RTÜK).

Sayısal televizyon yayıncılığının temel özelliklerini Kandemir (2013, s.16) şu şekilde sıralamaktadır:

- *Sayısal televizyon yayıncılığı, analog sistemlerden daha yüksek görüntü kalitesine sahiptir,*
- *Sayısal televizyon yayıncılığı daha güvenilir bir yayın sistemi sunmakta ve gürültü ya da karışımlardan daha az etkilenmektedir,*
- *Programla birlikte veya bağımsız bir şekilde veri iletimi gerçekleştirilmekte*
- *İnteraktif yayıncılık imkanı söz konusudur.*

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte ortaya çıkan yakınsama (convergence) kavramı medya açısından ele alındığında çeşitli medya platformları aracılığıyla içerik akışını ve farklı medya endüstrileri ile kurulan işbirliği anlamına gelmektedir (Jenkins, 2016, s. 19). Sayısal teknoloji sayesinde yayıncılıkta geleneksel medya yeni medya ortamlarıyla bir iş birliği içine girmiş, telekomünikasyon, bilgisayar sistemleri ve yayıncılığın birbirleri ile yakınsaması söz konusu olmuştur. Yakınsama ile dijital televizyon yayın standartlarına (DVB) uyumlu akıllı televizyonlar ve mobil cihazlar, çeşitli multimedya uygulamalarını destekleyerek içerik sağlayıcıları ile şebeke operatörleri için geniş olanaklar sunmaktadır. Bu teknolojik uyumluluk, yeni içerik türlerinin, interaktif deneyimlerin ve daha kapsamlı yayınların kullanıcılarla buluşturulmasına olanak sağlamaktadır (Bağcı, 2023).

Karasal televizyon yayınlarının kullanımı için ayrılmış olan frekanslarda her bir analog yayının sadece tek kanaldan sağlanabildiğini, her bir kanalın sahip olduğu bant genişliğinin yapılan yayınlar noktasında kanal sayısı kadar olduğunu belirten Yaman (2017, s. 248), sayısal yayın teknolojisi sayesinde her bir kanalda 4-6 yayın iletmenin mümkün hale geldiğini ifade etmektedir. Karasal sayısal televizyon yayıncılığının dünyadaki uygulamaları incelendiğinde üç farklı standarttan söz edilmektedir. Bunlar Avrupa’da geliştirilen ve ülkemizde benimsenerek TRT öncülüğünde test yayınları yapılan DVB-T ((Digital Video Broadcasting), ABD tarafından geliştirilmiş olan ATSC (Advanced Television System Committee), Japonya tarafından geliştirilen ve sadece Japonya tarafından kullanılan ISDB-T (Integrated Services Digital Broadcasting) uygulamalarıdır (Korkut, 2022, ss. 41-42).

Ülkeler, sayısal televizyon yayıncılığı için farklı teknikler kullanmaktadır. Avrupa ülkeleri de dâhil olmak üzere ülkemizde de tercih edilen DVB teknolojisi olmuştur. Bu teknoloji, geniş bir televizyon yayın yelpazesi için çeşitli uygulama platformları sunmaktadır. Bunlar; karasal vericiler üzerinden sabit televizyon alıcıları için (DVB-T), uydu vericileri üzerinden (DVB-S) veya kablo üzerinden (DVB-C) yayınlar yapılabildiği gibi mobil televizyon alıcıları için karasal vericiler üzerinden (DVB-H) veya hem karasal hem de uydu üzerinden (DVB-SH) yayınlar da gerçekleştirilebilmektedir

(TÜBİSAD, 2011, s. 10). Bunların yanı sıra, İnternet Protokolü (IP) tabanlı IPTV ve WebTV gibi sayısal yayın teknolojileri de hızla yaygınlaşmaktadır, bu da daha esnek ve geniş içerik seçenekleri sunmaktadır.

IPTV ve WebTV uygulamaları internet tabanlı uygulamalar olmaları nedeniyle birbirlerine sık karıştırılan kavramlardır. Kandemir (2013, ss. 17-21), internet temelli yeni bir yayın türü olan ve kişiselleştirilmiş televizyon olarak adlandırılan IPTV yayınlarının ücretli aboneliklere dayandığını, internet televizyonu ya da WebTV olarak ifade edilen uygulamanın ise açık bir internet ağı üzerinden farklı platformlardaki video içeriklerinin ücretsiz bir şekilde izlenme imkânı tanıdığı bir platform olmasıyla farklılık gösterdiklerini ifade etmiştir.

Yeni medyanın sağlamış olduğu özellikler ve yenilikler sayesinde pasif konumda görülen televizyon izleyicilerinin sayısal televizyon yayıncılığı IPTV gibi uygulamalarla aktif konuma geçiş sağladığı görülmektedir. İzleyicilerin aktif hale gelmesi ile kastedilen, bireylerin geleneksel yayıncılık izleme pratiklerindeki dönüşümü içermektedir. Bireyler teknolojik yeniliklerin sunduğu imkânlar dâhilinde istediği içeriği istediği saatte izleyebilme, kendi istediği içeriklere erişim sağlayabilme imkânı elde etmiştir. Böylece geleneksel yayıncılıkla kıyaslandığında yeni yayıncılık sisteminde kullanıcıların denetiminin arttığını söylemek mümkündür. Bireyler hangi içeriği hangi platformdan izlemek istediklerine karar vererek izleme eylemini gerçekleştirmektedir.

Dünyada yeni iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler internetle ilgili bazı hukuki denetlemelerin yapılmasını gerekli kılmıştır. Türkiye’de ise internetle ilgili düzenlemelerin ilk olarak, 2007 yılında yapıldığı görülmektedir. 2000 yılından sonra, Türkiye’de yaygın olarak kullanılan İnternet’e ilişkin hukuki düzenlemeler 765 Sayılı Türk Ceza Kanunu’na (Mülga) 14 Haziran 1991 tarihli ve 3756 Sayılı Kanun’un 20. maddesi ile eklenen “Bilişim Alanında Suçlar” olarak girmiştir (Gürkaynak vd., 2010, s. 2). İnternet üzerinde yaşanan denetim eksikliği nedeniyle pek çok olumsuz durumlar yaşanmış, özellikle müzik sektöründe yaşanan etik dışı müzik indirme eylemleri şikâyetlere sebep olmuştur. 2006 yılında çocuk pornografisi içeren yayınların yapılması neticesinde alanda yeni bir düzenleme yapılması ihtiyacı doğmuştur. Türkiye’de, Ulaştırma Bakanlığı tarafından hazırlanan ve TBMM’de görüşülen yasal düzenlemeler sonucunda 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun”, 4 Mayıs 2007’de kabul edilmiş ve 23 Mayıs 2007’de Resmî Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Ergüney, 2020, s. 102).

21 Mart 2018’de yürürlüğe giren 7103 Sayılı Kanun ile 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” içerisine eklenen 29/A madde başlığı altında “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” hükmü getirilmiştir. 29/A maddesi ile;

(1) *Üst Kuruldan geçici yayın hakkı ve/veya yayın lisansı bulunan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, bu hak ve lisansları ile yayınlarını bu Kanun ve 4/5/2007 tarihli ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun hükümlerine uygun olarak internet ortamından da sunabilirler. Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini sadece internet ortamından sunmak isteyen medya hizmet sağlayıcılar Üst Kuruldan yayın lisansı, bu yayınları internet ortamından iletmek isteyen platform işletmecileri de Üst Kuruldan yayın iletim yetkisi almak zorundadır.*

(2) *Üst Kuruldan geçici yayın hakkı ve/veya yayın lisansı bulunmayan ya da bu hak ve/veya lisansı iptal edilen gerçek ve tüzel kişilerin yayın hizmetlerinin internet ortamından iletilmesinin Üst Kurulca tespiti halinde Üst Kurulun talebi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından internet ortamındaki söz konusu yayınlara ilgili olarak içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesine karar verilebilir. Bu karar, gereği yapılmak üzere Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumuna gönderilir. Sulh ceza hâkimi, Üst Kurulun talebini en geç yirmi dört saat içinde duruşma yapmaksızın karara bağlar. Bu karara karşı 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre itiraz yoluna gidilebilir. Bu madde uyarınca verilen içeriğin çıkarılması ve/veya erişimin engellenmesi kararı hakkında 5651 sayılı Kanununun 8/A maddesinin üçüncü ve beşinci fıkraları uygulanır.”*

(3) *İçerik veya yer sağlayıcısının yurt dışında bulunmasına rağmen, Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu Üst Kurulun görev alanına ilişkin uluslararası anlaşmalar ve bu Kanun hükümlerine aykırı yayın yaptığı Üst Kurulca tespit edilen bir başka ülkenin yargı yetkisi altındaki medya hizmet sağlayıcılarının veya platform işletmecilerinin yayın hizmetlerinin internet ortamından iletimi ile internet ortamından Türkçe olarak Türkiye’ye yönelik yayın yapan veya yayını dili Türkçe olmamakla birlikte Türkiye’ye yönelik ticari iletişim yayınlarına yer veren yayın kuruluşlarının yayın hizmetleri hakkında da ikinci fıkra hükümleri uygulanır. Bu kuruluşların internet ortamındaki yayınlarına devam edebilmeleri için Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yargı yetkisi altındaki diğer kuruluşlar gibi Üst Kuruldan yayın lisansı, bu kapsamdaki platform işletmecilerinin de yayını iletim yetkisi alması zorunludur.*

(4) *Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkileri saklı kalmak kaydıyla, bireysel iletişim bu madde kapsamında değerlendirilmez ve radyo,*

televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerini internet ortamından iletmeye özgülenmemiş platformlar ile radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerine yalnızca yer sağlayan gerçek ve tüzel kişiler bu maddenin uygulanmasında platform işletmecisi sayılmaz.

(5) İnternet ortamından radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin sunumuna, bu hizmetlerin iletimine, internet ortamından medya hizmet sağlayıcılara yayın lisansı, platform işletmecilerine de yayın iletim yetkisi verilmesine, söz konusu yayınların denetlenmesine ve bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurul ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde müştereken çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir” şeklinde güncelleme yapılmıştır.

6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” içinde eklenen 29/A maddesi ile RTÜK’ün doğrudan internet yayını yapan internet radyo ve internet televizyonları ve isteğe bağlı yayın hizmeti sunan BluTv, Netflix, Gain vb. platformları bahsi geçen yönetmelik kapsamında değerlendirdiği görülmektedir.

1.4. Televizyon Yayıncılığı ve Hukuki Dayanağı

İfade özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini ve görüşlerini serbestçe ifade edebilme hakkını temsil eder ve demokratik toplumların temel taşlarından biridir. Televizyon yayıncılığı, bu hakkın en geniş kitlelere ulaşabilmesinin önemli araçlarından biridir.

Televizyon yayıncılığı, bir ülkenin yasaları ve düzenlemeleri çerçevesinde faaliyet gösteren bir medya hizmetidir. Bu bağlamda, toplumsal sorumluluk ve etik değerler doğrultusunda medya özgürlüğünü korurken, aynı zamanda toplumsal düzenin ve güvenliğin sağlanmasına yönelik önemli bir mekanizma olarak görev yapar. Televizyon yayıncılığının doğuşunda yer alan ulusal ve uluslararası metinler, televizyon yayıncılığı alanındaki gelişmeleri ve düzenlemeleri şekillendiren temel belgelerdir. Dolayısıyla bu metinleri anlamak ve yorumlamak televizyon yayıncılığının dinamiklerini anlamak adına önem arz etmektedir.

1.4.1. İfade Özgürlüğü ve Ulusal/Uluslararası Yasa ve Metinlerde Düzenlenmesi

İfade özgürlüğü kavramının, reform dönemi olarak bilinen 16. yüzyılda, Protestan muhaliflerin hareketleri sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir. Protestan hareketi ile başlayan ifade özgürlüğü, 1689 yılında İngiltere tarafından kabul edilmiş olan Haklar Bildirisi (Bill of Rights) ile yasal bir zemine oturtulmuştur (Mazrek, 2022, s. 62). İfade özgürlüğünün

oluşabilmesi; haber alma hakkı ve öğrenme özgürlüğü, kanaat özgürlüğü ve düşüncenin açıklanması özgürlüğü gibi özgürlüklerin varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bireysel bir özgürlük olan ifade özgürlüğü, demokrasinin işlemesi açısından önemlidir. İfade özgürlüğüne ilişkin herhangi bir eksiklik demokratik yapılanmanın bozulmasına neden olabilmektedir (Kıldan, 2008).

İfade özgürlüğünün sınırlarının belirlenmesi uzun zamandır tartışılan bir konudur. Özellikle nerede başlayıp nerede son bulacağı konusu üzerinde sıklıkla durulan ifade özgürlüğü, yayıncılık alanında da sınırsız özgürlük alanı oluşturmamaktadır (Tanır, 2019, ss. 13) . İfade özgürlüğü, bireylerin siyasi, ticari ve diğer birçok alandaki görüş ve düşüncelerini serbestçe ifade edebilme hakkını kapsar. Bu özgürlük, yalnızca fikir ve karar sahibi olma hakkını değil, aynı zamanda bilgi ve düşüncüyü edinme ve yayma özgürlüğünü de içerir (Tanır, 2019, s. 14). İfade özgürlüğü, bireylerin ve toplumların özgürce bilgiye erişmesini ve bu bilgiyi yaymasını sağlayarak demokratik süreçlerin işleyişine katkıda bulunur.

Ancak, ifade özgürlüğü sınırsız bir hak değildir. Bu hak, toplumsal düzeni, kamu güvenliğini, ahlaki değerleri ve bireylerin haklarını korumak amacıyla belirli sınırlamalara tabi tutulabilir. Bu bağlamda, ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirilen ifadelerin, herhangi bir sınırlamaya tabi tutulup tutulmayacağı dikkatle incelenmelidir (Ulaş, 2012, s. 89). Sınırlamaların gerekliliği, ifade özgürlüğünün kötüye kullanılmasını ve toplumsal düzenin bozulmasını önlemek için değerlendirilmelidir.

İfade özgürlüğünün kapsamı genişletilmiş, sert eleştirilerle karşılaşması durumunda sınırlamaların getirilmesi gerekliliği doğmuş ve toplumun etik değerleri ile normlarına dikkat edilerek eleştirilerin yapılabileceği belirtilmiştir. İfade özgürlüğü hakkında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Siniarska, 2017) şu ifadeleri kullanmaktadır;

“Toplumun ilerlemesi ve her insanın gelişmesi için esası koşullardan biri olan demokratik toplumun ana temellerinden birini oluşturur: İfade özgürlüğü sadece lehte olduğu kabul edilen veya zararsız ya da ilgilenmeye değmez görülen bilgi ve düşünceler için değil, aynı zamanda devletin ya da nüfusun bir bölümünün aleyhinde olan, çarpıcı gelen, şoke eden, rahatsız eden bilgi ve düşünceler için de uygulanır. Bunlar çoğulculuğun hoşgörünün ve açık fikirliliğin gerekliliğidir; bunlar olmaksızın demokratik toplum olmaz.”

İfade özgürlüğü, anayasanın demokrasinin temel yapı taşlarından biri olarak kabul edilen bir haktır. Bu özgürlük, Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde (İHEB) de yer

almaktadır. İfade özgürlüğü, bireylerin düşüncelerini ve görüşlerini serbestçe ifade edebilme hakkını içerir. Bu hak, herhangi bir sansür, yasal yaptırım veya tehdit unsurlarının ortadan kaldırılmasıyla korunur. Bu bağlamda, bireylerin fikir ve görüşlerine yönelik her türlü baskı ve kısıtlama, ifade özgürlüğünün ihlali olarak değerlendirilir ve demokrasinin işleyişine zarar verir. (Toptaş, 2022). İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nin (İHEB) 19. maddesinde ifade özgürlüğü şu şekilde belirtilmiştir (İHEB, 1948):

“Her ferdin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak fikirlerinden dolayı rahatsız edilmemek, ülke sınırları söz konusu olmaksızın, bilgi ve düşünceleri her yoldan araştırmak, elde etmek ve yaymak hakkını gerekli kılar.”

İHEB 19. maddesinde düşüncenin oluşumu ve ifade biçimi hakkında açıklama yapılmıştır. İfade özgürlüğünün sınırlandırılması yönünde herhangi bir karar veya hüküm belirtilmemiştir. Fakat Bildirge'nin 29. maddesi 2. fıkrasında genel yargılar içerisinde ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmalar hakkında hükümlere yer verilmiştir (İHEB, 1948, m.29/2):

“Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur.”

Bildirgenin 29. maddesinde belirtildiği üzere ifade özgürlüğünün sınırlandırılması durumu kamu düzeninin sağlanması, genel ahlakın korunması ve halkın refah içerisinde yaşamaları için gereklidir.

Uluslararası alanda ifade özgürlüğünü sağlayan bir diğer çalışma ise Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme'dir. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 16 Aralık 1966 yılında kabul edilen sözleşme Türkiye'de ise 18 Haziran 2003 kabul edilmiştir (Kıldan, 2008, s. 13). Medeni ve siyasal hakların detaylı bir şekilde incelenmesi sonucunda oluşturulan sözleşmenin 19. maddesi ifade özgürlüğü konusunda şunları ifade etmektedir (İnsan Hakları Derneği, 2023):

“Herkes, kimsenin müdahalesi olmaksızın istediği düşünceye sahip olma hakkına sahiptir.”

“Herkes, fikirlerini açıklama hakkına sahiptir; bu hak, herkesin ülkesel sınırlarına bağlı olmaksızın her çeşit bilgiyi ve fikri sözlü, yazılı ya da basılı biçimde, sanat eserleri biçiminde ya da kendi seçeceği herhangi bir başka biçimde araştırma, edinme ve iletme özgürlüğünü de içerir.”

“Bu maddenin 2. fıkrasında öngörülen hakların kullanılması, özel bazı görev ve sorumluluklarını da beraberinde getirir. Dolayısıyla, bunlara bazı sınırlamalar da konulabilir; ancak, bu sınırlamaların yasalarda öngörülmesi ve;

a) Başkalarının haklarına ve şöhretine saygı bakımından ve,

b) Ulusal güvenliğin, kamu düzeninin ya da kamu sağlığının ve genel ahlakın korunması bakımından gerekli olması zorunludur.

Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Sözleşme, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’yle benzerlik göstermesine rağmen daha detaylı bir şekilde sınırlandırmalardan bahsetmektedir.

İfade özgürlüğü üzerinden uluslararası alanlarda çeşitli düzenlemeler yapıldığı gibi ulusal düzeyde de düzenlemeler mevcuttur. Düzenlemeler incelendiğinde ilk olarak 1921 Anayasası’ndaki ifadeler incelenmiştir. Olağanüstü bir durumda hazırlanmış olan 1921 Anayasası’nda temel hak ve özgürlüklere yönelik hükümler oluşturulmamıştır (Tanır, 2019, s. 16). Türkiye’de ifade özgürlüğüne yönelik ilk tanımlama 1924 Anayasası’nın 70. maddesinde şöyle yapılmıştır: ‘... vicdan, düşünme, söz, yayım, toplanma ve dernek kurma hürriyetleri Türklerin tabii haklarındandır’ (Kıldan, 2008, s. 27). Tek partili bir dönemin hüküm sürdüğü yıllarda ise, 1961 Anayasası’nın 20. maddesinde ‘Herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir. Kimse düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz’ (1961 Anayasası, 1961, m. 20) şeklinde ifade özgürlüğü hakkında hükme yer verilmiştir.

1982 Anayasasına bakıldığında ise bireylerin temel ve hak ve özgürlükleri açısından birçok hükmün net olarak verildiği görülmüştür. İfade özgürlüğü konusuna Anayasa’nın 25. ve 26. maddelerinde ayrıntılı bir şekilde yer verilerek koruma altına alınmıştır. 25. maddede ifade özgürlüğü “herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebeple ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz” belirtilirken, 26. madde de ise ifade özgürlüğünün garanti altına alınması ve hangi durumlarda kısıtlanacağı konusunda hükümlere yer verilmiştir (Mazrek, 2022, s. 65). ‘Düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti’ (m. 26)’da şu şekilde düzenlenmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982a, m.26):

“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir. Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez

bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yabut kanunun öngördüğü meslek surlarının korunması veya yargulama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nda ifade özgürlüğünün yasal düzenlemelerine ilişkin maddelerinin yanı sıra basın özgürlüğü ve bilim sanat özgürlüğü hakkında da hükümler kesin olarak belirtilmiştir. Bilim Sanat Özgürlüğü konusunda 27. maddesinde şu ifadeler yer almaktadır (1982, m.27);

“Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir. Yayma hakkı, Anayasanın 1 inci, 2 nci ve 3 üncü maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz. Bu madde hükmü yabancı yayınların ülkeye girmesi ve dağıtımının kanunla düzenlenmesine engel değildir.”

Bunun yanı sıra ‘Basın ve yayımla ilgili hükümler’ adlı başlığı kapsayan 28. Madde ise basının özgür ve bağımsız bir şekilde faaliyet göstermesini temin ederek demokratik bir toplumun işlemesi için önemli bir yapı taşı olduğunu vurgular (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m. 28);

“Basın hürdür; sansür edilemez. Basımevi kurmak izin alma ve mali teminat yatırma şartına bağlanamaz.”

“Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır. Devlet, basın ve haber alma hürriyetlerini sağlayacak tedbirleri alır.”

“Basın hürriyetinin sınırlanmasında, Anayasanın 26 ve 27 nci maddeleri hükümleri uygulanır.”

Sürelî ve süresiz yayın hizmetlerine yönelik düzenlenen 29. maddenin 3. fırfasında ifade özgürlüğü kapsamında aşağıdaki hükümlere yer verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982a, m.29/3):

“Sürelî yayımların çıkarılması, yayım şartları, mali kaynakları ve gazetecilik mesleği ile ilgili esaslar kanunla düzenlenir. Kanun, haber, düşünce ve kanaatlerin serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlaştırmacı siyasal, ekonomik, mali ve teknik şartlar koyamaz.”

İfade özgürlüğü kapsamında 2004 yılında kabul edilen 5187 Sayılı Basın Kanunu’na bakıldığında ise, “Basın özgürlüğü” başlığını taşıyan 3. maddesinde şu ifadelere yer verilmektedir (Topuz ve Yaşar, 2020);

“Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir. Basın özgürlüğünün kullanılmasında ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret haklarının, toplum sağlığının ve ahlakının, milli güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmamasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.”

3984 sayılı Kanun incelendiğinde, ifade özgürlüğü açısından yetersiz kaldığı ve bu konuda doğrudan bir düzenleme içermediği tespit edilmiştir. Buna karşın, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun incelendiğinde, 1. maddesinde “ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması” ibaresi ile ifade özgürlüğünün güvence altına alındığı görülmektedir. Ayrıca 6112 sayılı kanunun 6. maddesi 1. fıkrasında “Yayın hizmetlerinin içeriğine ve yayınlanmasına önceden müdahale edilemez ve yayınların içeriği önceden denetlenemez.” şeklinde bir hükmün yer aldığı görülmüştür. Ek olarak terör saldırıları, afet ve benzeri olağandışı durumlarda olabilecek krizlerde bile ifade özgürlüğünün esas alındığı belirtilmiştir (6112 Sayılı Kanun, 2011, m.6/1). Bahsedilen durumlarda yayın içeriklerinin önceden denetlenemeyeceği ve yargı kararı olmadan yayın durdurma gibi cezaların verilemeyeceğinden de bahsedilmektedir. Haber alma ve ifade özgürlüğünü sağlama görevinin RTÜK’e ait olduğu kanunun 37. maddesinde belirtilmiştir (6112 Sayılı Kanun, 2011, m.37/1-a). Kanunda ifade özgürlüğü ve haber alma alanında bir özgürlük tanınmış olsa da aslında olağanüstü durumlar söz konusu olduğunda yine kısıtlamaların yapılacağı da dikkat çekmektedir. Çünkü burada asıl amaç milli güvenliğin korunması ve kamu yararının sağlanmasıdır.

İfade özgürlüğü, bireylerin özgür olması ve özgür bir toplum anlayışında yaşaması için önemli bir ögedir. Baskıcı rejimlerin olduğu ülkelere kıyasla demokratik anlayışa sahip olan ülkelerde ifade özgürlüğü daha çok ön plana çıkmaktadır. Ancak demokratik ülkelere de ifadeler sınırlandırmalar ile karşı karşıya kalmaktadır (Özbey, 2013, s. 43). İfade özgürlüğünün kısıtlanması konusu genellikle, toplumsal güvenliğin, kamu düzeninin sağlanması, milli güvenliğin oluşturulması, bireylerin temel hak ve özgürlüklerinin korunmasına dayanmaktadır (Akgül, 2012). Sonuç olarak, ifade özgürlüğü toplumlarda bir gereklilik olarak ortaya çıkmış bir düşüncedir ve genellikle bireyler bu şekilde kendi belirledikleri ölçütler doğrultusunda düşüncelerini ifade etmeye çalışmaktadır. Demokratik toplum anlayışının benimsendiği yerlerde bireyler açık bir şekilde siyasi ya da toplumsal olayları tartışabilmektedir. Bu tartışma ortamları hükümetleri tarafından kontrol altına alınmazsa bir kaos ortamının oluşabileceğini söylemek mümkündür

(Yazıcı, 2008, s. 58). Özellikle hükümetler, radyo ve televizyon alanlarında belli bir ölçüt dâhilinde denetim sağlamaya çalışmıştır. Yayın içerikleri özel medya şirketlerinde olsa bile lisans verme, lisans yenilememe gibi durumlar devlet tarafından sağlanmaktadır. Bu durum ticari kaygıların yanı sıra içeriklerin kamu yararına yapılması konusunda etkili olmaktadır. Amacının dışında yayınların olması durumu toplumu negatif olarak etkileyecektir. Dolayısıyla iletişim alanında yapılan bu sınırlamalar gerçek bir sınırlandırma olarak değerlendirilmemelidir. Bu sınırlandırmada amaç ifade özgürlüğü adı altında bu hakkın kötüye kullanılmasını engellemek ve bir düzenleme oluşturmak olarak kabul görmelidir.

1.4.2. Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü: Ulusal/ Uluslararası Yasa ve Metinlerde Düzenlenmesi

Düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü insanlar için oldukça önemli bir durumdur. Sosyal ve siyasal açıdan düşünceyi yayma özgürlüğünün önemli amaçları bulunmaktadır. Demokratik bir yaşam süren toplumlarda düşünceyi yayma özgürlüğü temel bir unsur olarak görülmektedir (Turhan, 1988, s. 87). Kişinin içsel yaşamından kaynaklanarak ortaya çıkan düşünceler, hukukun düzenleme alanına girmemektedir. Ancak, düşünceler bireylerin içsel durumlarıyla kendiliğinden oluşmaz; bu düşüncelerin oluşması için dışarıdan gelen birçok etken bulunmaktadır. Siyasal ve toplumsal yapılar, ekonomik koşullar, radyo ve televizyon yayınları gibi birçok etken, düşünceleri şekillendirir. İnsan davranışları ise bu düşüncelerle belirlenir.

Düşünce özgürlüğünün temelinde üç kurucu unsur bulunmaktadır. Bunlar:

Haber Alma ve Öğrenme Özgürlüğü: İnsanların herhangi bir konu hakkında fikir sahibi olabilmesi konu hakkındaki kaynaklara özgür bir şekilde ulaşması gerekmektedir. Ulaştıkları kaynaklar içerisinde yer alan bilgileri kendi istekleri doğrultusunda incelemeli ve bir karara varmalıdır. Haber, bilgi ve kaynaklara ulaşmak bilgilendirme hakkı olarak nitelendirilmektedir. Bilgilendirme hakkı fikir oluşturma konusunda temel bir öge olarak bilinmektedir (Kabaoğlu, 1997, s. 33).

Kanaat Özgürlüğü: Haber alma ve öğrenme özgürlüğünün olduğu bir ortamda bireylerin kendi duygu ve düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilme durumunu anlatan kanaat özgürlüğü, ayrıca bireylerin duygu ve düşüncelerinden dolayı dışlanmamasını ifade etmektedir (Korkmaz, 2000, s. 120). Kanaat özgürlüğü, yalnızca düşüncelerin açıklanmasından sonra oluşabilecek tehlikelerin engellenmesine yönelik güvenceleri değil,

farklı siyasal, toplumsal veya dinsel bakış açılarına sahip bireylere yönelik oluşabilecek tehlikeleri de engellemektedir (Kabaoğlu, 1997, ss. 19-20).

Açıklama Özgürlüğü: Düşüncelerin dışa vurumu evresinden sonra ortaya çıkmaktadır. Bireylerin açıklama özgürlüğü bulunmadığı takdirde, düşüncelerinin şekillenmesi yönünde olan özgürlüklerin ve kanaat özgürlüğünün hiçbir anlamı kalmamaktadır (Kabaoğlu, 1997).

Düşünce özgürlüğü, bireylerin rahat bir şekilde bilgiye ulaşabilmesi, düşüncelerinden dolayı suçlanmaması, düşüncelerini serbest bir şekilde başkalarına çeşitli yollarla açıklayabilmesi ve savunabilmesini ifade etmektedir. Düşünce özgürlüğü sınırlandırılırken ancak haklı sebeplere dayandırılması gerekmektedir (Özbudun vd., 1995).

Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü konusunda, uluslararası düzenlemeler incelendiğinde ilk olarak İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (İHEB)’nin 18. ve 19. maddesi dikkat çekmiştir. İHEB’in 18. maddesinde aşağıdaki hükme yer verilmiştir (İHEB, 1948, m.18);

“Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca ve kamuya açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve uyma yoluyla açıklama serbestliğini de kapsar.”

İHEB’in 19. maddesinde düşünce yayma özgürlüğü hakkında ise verilen hüküm şöyledir (İHEB, 1948, m.19);

“Herkesin düşünme ve anlatma özgürlüğü vardır. Buna göre, hiç kimse düşüncelerinden dolayı rahatsız edilemez. Ayrıca ülke sınırları söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her türlü araçla aramak, sağlamak ve yaymak hakkına sahiptir.”

İHEB’in düşünceyi yayma özgürlüğü konusunda incelendiğinde bütün hak ve özgürlükleri kapsayacak 30. madde tespit edilmiştir. 30 madde (İHEB, 1948, m.30) “Bu Bildirgenin hiçbir hükmü, herhangi bir devlet, grup ya da kişiye, burada belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz” şeklindeki ifadeyle özgürlüklerin kısıtlanması gibi bir hakkın olmadığını ifade etmektedir. Bildiride, hak ve özgürlüklerin kullanılması konusunda, başkalarının özgürlüklerinin kısıtlanmaması, demokratik bir toplum yapısının oluşması, kamu düzeninin korunması gibi sebeplerden sınırlandırmalar yapılabileceği açıklanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde (AİHS), düşünceyi yayma özgürlüğü ile ilgili 9. Maddesinde şu ifadelere yer verilmektedir (AİHS, 1950);

1. *“Herkes düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne sahiptir; bu hak, din veya inanç değiştirme özgürlüğü ile tek başına veya topluca, kamuya açık veya kapalı ibadet, öğretim, uygulama ve ayin yapmak suretiyle dinini veya inancını açıklama özgürlüğünü de içerir”*
2. *“Din veya inancını açıklama özgürlüğü, sadece yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda kamu güvenliğinin, kamu düzeninin, genel sağlık veya ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli sınırlamalara tabi tutulabilir.”*

Din ve vicdan özgürlüğünden bahsedilirken aslında düşünce özgürlüğüne de değinilmiştir. Ayrıca bildirinin 10. maddesinde de düşüncenin açıklanması ve yayma özgürlüğü ile ilgili esaslara yer verilmiştir. 10. Madde bu hakları şu şekilde düzenlemektedir (AİHS, 1950, m.10);

1. *Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir. Bu hak, kamu makamlarının müdahalesi olmaksızın ve ülke sınırları gözetilmeksizin, kanaat özgürlüğünü ve haber ve görüş alma ve de verme özgürlüğünü de kapsar. Bu madde, Devletlerin radyo, televizyon ve sinema işletmelerini bir izin rejimine tabi tutmalarına engel değildir.*
2. *Görev ve sorumluluklar da yükleyen bu özgürlüklerin kullanılması, yasayla öngörülen ve demokratik bir toplumda ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün veya kamu güvenliğinin korunması, kamu düzeninin sağlanması ve suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın, başkalarının şöhret ve haklarının korunması, gizli bilgilerin yayılmasının önlenmesi veya yargı erkinin yetki ve tarafsızlığının güvence altına alınması için gerekli olan bazı formaliteler, koşullar, sınırlamalar veya yaptırımlara tabi tutulabilir.*

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi tarafından belirtilen bu maddeler düşünce ve düşüncenin yayılması özgürlüğünün güvence altına alındığını göstermektedir. Ancak AİHS 10/2 maddesinde, düşünce özgürlüğüne yönelik getirilebilecek sınırlandırmaların koşullara bağlandığı görülmüştür. Buna bağlı olarak yapılacak sınırlandırmalar yasayla belirlenmiş olmalıdır ve bu sınırlamalar demokratik bir toplum yapısının oluşması için gerekli görülmektedir.

Düşünceyi Açıklama ve Yayma Özgürlüğü konusunda, Türkiye için 1982 Anayasası'na yönelik düzenlemeler incelenmiştir. 1982 Anayasası, 1961 Anayasası döneminde meydana gelmiş tartışmalara son vermek amacıyla

“düşünce özgürlüğü” ile “düşünceyi açıklama özgürlüğü” adı altında iki ayrı maddeyle düzenlenmiştir. Konuların ayrı ayrı incelenmesi noktasında Anayasa Mahkemelerinin kararı etkili olmuştur. 1982 Anayasası’nın 24. maddesinde düşünceyi yayma konusunda şu ifadelere yer verilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m.24);

“Herkes, vicdan, dini inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir. 14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dini ayin ve törenler serbesttir. Kimse, ibadete, dini ayin ve törenlere katılmaya, dini inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dini inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz. Din ve ahlak eğitimi ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitimi ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanuni temsilcisinin talebine bağlıdır. Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz.”

Ayrıca ‘düşünce ve kanaat hürriyeti’ başlığıyla Anayasanın 25. maddesinde, “Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir. Her ne sebep ve amaçla olursa olsun kimse, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; düşünce kanaatleri sebebiyle kınanamaz ve suçlanamaz” hükmü yer almaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m.25). Bu maddede belirtildiği gibi düşünceler sınırlanabilir ve korunması için özel sebebe gerek duyulmaz.

Anayasa’nın 26. maddesi ise düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü konusunda düzenlemeler getirmiştir:

“Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet Resmî makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak ya da vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir.”

“Bu hürriyetlerin kullanılması, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması, suçların önlenmesi, suçluların cezalandırılması, Devlet sırrı olarak usulünce belirtilmiş bilgilerin açıklanmaması, başkalarının şöhret veya haklarının, özel ve aile hayatlarının yahut kanunun öngördüğü meslek surlarının korunması veya yargulama görevinin gereğine uygun olarak yerine getirilmesi amaçlarıyla sınırlanabilir.”

Demokratik süreçlerle işleyen ülkelerde önemli olan düşünce özgürlüğünün sağlanmasıdır. Halkın bilgi edinebilmesi hakkı demokratik bir düzenin daha sağlıklı ilerlemesine yardımcı olacaktır. Toplumsal yaşamda temel hak ve özgürlüklerin düzenlenmesi önemli bir unsurdur. Sınırsız bir özgürlük anlayışı toplumsal yaşam ve devlet yaşamı olarak mümkün değildir (Temel ve Koçak, 2016). Sınırsız bir özgür yaşam kaotik bir ortam oluşturacağı gibi zaman içerisinde bütün özgürlüklerin yok olmasına da neden olabilir. Dolayısıyla özgürlüklerin korunması bakımında fikir ve kitle iletişim alanındaki sınırlamalar yasal metinlerle düzenlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda haberleşme ve basın özgürlüğü konusundaki sınırlamalar incelendiğinde, haberleşme özgürlüğü ile ilgili 22. maddede şu ifadeler yer verildiği görülmektedir;

1. *Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.*
2. *Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz.*

Basın Özgürlüğü konusunda ise 28. maddesinde şu ifadeler yer verilmektedir:

1. *Basın hürdür, sansür edilemez. Basimevi kurmak izin alma ve malî teminat yatırma şartına bağlanamaz.*
2. *Devletin iç ve dış güvenliğini, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü tehdit eden veya suç işlemeye ya da ayaklanma veya isyana teşvik eder nitelikte olan veya Devlete ait gizli bilgilere ilişkin bulunan her türlü haber veya yazıyı, yazarlar veya bastırılanlar veya aynı amaçla, basanlar, başkasına verenler; bu suçlara ait kanun hükümleri uyarınca sorumlu olurlar. Tedbir yolu ile dağıtım hâkim kararıyla; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunun açıkça yetkili kıldığı merciin emriyle önlenir.*

5187 Sayılı Basın Kanunu basın özgürlüğü kapsamında 3. maddesinde aşağıdaki gibi hükümlere yer verilmiştir (Basın Kanunu, 2004, m.3);

1. *Basın özgürdür. Bu özgürlük; bilgi edinme, yayma, eleştirme, yorumlama ve eser yaratma haklarını içerir.*
2. *Basın özgürlüğünün kullanılması ancak demokratik bir toplumun gereklerine uygun olarak; başkalarının şöhret ve haklarının, toplum sağlığının ve ahlâkının, millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği*

ve toprak bütünlüğünün korunması, Devlet sırlarının açıklanmasının veya suç işlenmesinin önlenmesi, yargı gücünün otorite ve tarafsızlığının sağlanması amacıyla sınırlanabilir.

6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun ‘Olağanüstü Dönemlerde Yayınlar’ başlığında 7. madde ise şu şekildedir (6112 Sayılı Kanun, 2011, m.7);

1. *Savaşlar, terör amaçlı saldırılar, doğal afetler ve benzeri olağanüstü durumların ortaya çıkardığı kriz zamanlarında da ifade ve haber alma özgürlüğü esas olup, yayın hizmetleri önceden denetlenemez ve yargı kararları saklı kalmak kaydıyla durdurulamaz. Ancak, millî güvenliğin açıkça gerekli olduğu hâllerde yahut kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasının kuvvetle muhtemel olduğu durumlarda, Başbakan veya görevlendireceği bakan geçici yayın yasağı getirebilir.*
2. *Medya hizmet sağlayıcı, Cumhurbaşkanı veya Hükümetin; millî güvenliğin, kamu düzeninin, genel sağlığın ve genel ahlakın gerekleriyle ilgili bildirimlerini, bildirimün ulaştığı gün saat 23:30’a kadar yayınlamakla yükümlüdür.*

Görüldüğü üzere Kanun, bir yandan ifade ve haber alma özgürlüğünü korurken, diğer yandan toplumsal düzen ve güvenliği sağlama gerekliliğini dengelemektedir. Bu denge, demokratik toplumlarda ifade özgürlüğünün sorumlu ve bilinçli bir şekilde kullanılması için kritik öneme sahiptir.

Düşüncenin kitle iletişim araçlarıyla ifade edilmesi durumu belirli sorumlulukları da getirmektedir. Kitle iletişim araçları vasıtasıyla düşüncüyü yayma özgürlüğü; kişisel hakların ve özel hayatın korunması, genel ahlakın ve kamu düzeninin korunması, milli güvenlik ve devlet bütünlüğünün korunması gibi etkenler karşısında sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırmalar Anayasaya uygun şekilde yapılmalıdır. Ayrıca diğer temel özgürlüklerin ihlal edilmemesine yönelik ifadeler açık bir şekilde yasada verilmiştir.

1.5. Televizyon Yayıncılığı: Sınırlamalar ve Denetim

Televizyon yayıncılığı, geniş izleyici kitlelerine ulaşabilme potansiyeline sahip olduğu için toplumsal sorumluluk bilinciyle yayınlarını gerçekleştirmelidir. Bu sorumluluklar çeşitli nedenlerden ortaya çıkan sorunların giderilmesi için sınırlamalar ve denetim ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Yayın içeriklerinin toplumsal düzeni sağlamak ve korumak için sınırlamalara dâhil edilmesi gerekmektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin üzerinde ciddi bir etki kuran televizyon yayınları, bu yaş gruplarını olumsuz olarak etkileyecek yayınların içeriklerinin arındırılması gerekmektedir.

Ayrıca, televizyon yayınlarının geniş alanlara yapılması nedeniyle yapılan içeriklerin ahlaki değerlere uygunluğu ve toplumu adil bir şekilde temsil etmesi önemlidir.

İçeriklerde yapılan ayrımcılığın önlenmesi, dil ve kültür bakımından çeşitliliğin korunması adına denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Hukuki süreçlerin sağlanması ve kamu düzeninin oluşturulması, televizyon yayınlarında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla içerikler, belirlenmiş olan hukuki ilkeler ve ticari standartlar kapsamında uyumlu şekilde yapılmalıdır. Televizyon yayıncılığı alanında yapılacak olan sınırlamalar ve denetimler; etik, hukuki ve kültürel standartlara uyumun güvence altına alınması, medyanın toplumsal sorumlulukları etkin bir şekilde yapabilmesi adına önemli katkılar sağlayacaktır.

1.5.1. Kamu Hizmeti Yayıncılığına İlişkin Sınırlamalar ve Denetim

Kamu hizmeti yayıncılığı; halk için yapılan ve halk tarafından finanse edilen bir yayıncılık olarak bilinmektedir. Kamu yayıncılığı, toplumu bilgilendirmeyi, eğlendirmeyi ve eğitmeyi hedeflemektedir. Dolayısıyla kamu yayıncılığı yapan medya hizmet sağlayıcı kurumlar; belgeseller, sanat programları, eğitim programları gibi genel izleyiciye hitap eden yayınları belli bir oranda yayınlamak zorundadır. Kamu yayıncılığı yapan medya kuruluşları bağımsız yayın içerikleri oluştururken devlet tarafından dolaylı veya dolaysız olarak denetlenen kurumlardır. Kamu yayıncılığının dünya üzerindeki gelişimi incelendiğinde İngiltere'nin ilk sırada yer aldığı görülmektedir. Avrupa ülkelerinde radyo yayınları ilk başta özel şirketler tarafından yapılırken İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra devlet kontrolüne alınmıştır ve kamu yayıncılığına dönüşmüştür (Maraşlı, 2017). Avrupa'da televizyon yayınları uzun yıllardır devlet tekelinde bulunmaktadır. Buna karşılık, ABD'de radyo ve televizyon yayınları liberalizm ve kapitalizmin etkisiyle özel sektör tarafından yürütülmektedir.

Türkiye'de, 1927-1936 yılları arasında özel yayıncılığın dışında 1990'lara kadar geçen süreçte ise devlet tekelinde kamu yayıncılığı benimsenmiştir. Dönemin Türkiye'si'nde toplumsal gelişmeler, büyük ölçüde devletin tekelinde gerçekleştirilmiştir. Bu durum, devletin propaganda yetkisini yalnızca kendisinin bir güç aracı olarak kullanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla Türkiye'de uzun zaman kamu yayıncılığı etkisini göstermiştir. İkinci sebep ise 1960 yılında gerçekleşen ihtilal ve 1971 Muhtırasının kamu yayıncılığından özel yayıncılığa geçmesi durumunu gündeme getiremeyecek kadar siyasal sorunlar içerisinde olmasıdır (Ünlü, 2015). Üçüncü sebep ise; ekonomik anlamda yetersizliklerin olmasıdır. Ülkede büyük sermaye

gruplarının olmaması, sanayileşme ve ekonomik istikrarsızlığın olması durumu özel yayıncılığa geçiş sürecini uzatmıştır. Bu dönemde gazeteler dahi ekonomik sıkıntılar yaşamıştır. Radyoların özelleşmesi düşünülmüş olsa da Telsiz Kanunu ile bu durumun önüne engel konulmuştur (Erol, 2023). 12 Eylül 1980 darbesinden sonra siyasal ve ekonomik alanlarda gerçekleşen liberalleşme, tüm sektörlerde olduğu gibi medya sektöründe de birtakım değişimlere neden olmuştur.

Kamu yayıncılığı bağlamında, Türkiye’de yayınları üstlenen TRT, medya sektöründe önemli bir konumu ve demokratik toplum yapısının işleyişinde kritik bir noktada yer almaktadır. Dolayısıyla TRT’nin etkin bir şekilde denetlenmesi, kamuoyu için güvenin sağlanması, tarafsızlık ilkesinin benimsenmesi ve korunması, politik etkiler karşısında temkinli olması, yayın içeriklerinde çeşitliliğe yönlendirmek ve finansal şeffaflığı sağlaması açısından güvence altına alınmalıdır. TRT kamu hizmeti sağlayan bir kurum olması bakımından halka her zaman doğru, tarafsız ve güvenilir bilgiler ulaştırmak sorumluluğu taşımaktadır. Denetim mekanizmaları, TRT’nin temel prensiplere uygun yayınlar gerçekleştirip toplumun güvenini sağlamak adına gerekli yapılardır. Denetleme durumu medya sektöründe demokratik süreçlerin oluşması konusunda oldukça önemlidir.

TRT’nin siyasal etkilerden uzak bir yayıncılık yapması, demokratik değerlerini koruması bakımından önemlidir. Kurumun, siyasal otoritenin baskılarına maruz kalmaması bakımından ve tarafsızlık ilkesine bağlı kalarak yayın politikalarını sürdürebilmesi açısından denetim mekanizmasının sağlanması gerekmektedir. TRT, kamu yayıncılığı yapması nedeniyle, toplumun farklı kesimlerine hitap etmeli ve çeşitli düşüncelere yer vermelidir. Çeşitliliğe ve katılıma teşvik eden bir medya politikası geliştirmek adına denetim faaliyetlerinin gerçekleşmesi gerekmektedir. TRT, kamu kaynakları ile finanse edilen bir kurumdur. Dolayısıyla finansal yönetiminde şeffaflığı temel ilke olarak benimsemeli ve hesap verebilir olmayı ön planda tutmalıdır. Denetim faaliyetleri, TRT’nin finansal kaynaklarını etkili şekilde kullanmasını ve bu kaynaklarla ilgili olarak açık ve anlaşılır şekilde hesap verebilmesine yönelik olan ilkelerini korumayı amaçlamaktadır. TRT’nin denetim altında tutulması, medyada demokratik işleyişin korunması, çeşitlilik oluşturulması ve teşvikin sağlanması, finansal kaynaklar açısından hesap verebilirliğinin sağlanması ve güvenilirliğin oluşması için önemli bir faaliyettir. TRT’nin denetim faaliyetlerine tabii tutulması kurumun korunmasının yanı sıra kamuoyuna karşı sorumluluk duygusunu arttırmayı ve demokratik değerlere yönelik yayınların gerçekleştirilmesini temin etmektedir.

Denetleme mekanizmaları, kamu düzenini sağlamak, toplumun uyum içinde bir arada yaşamasını temin etmek ve hukuka uygunluğu güvence altına almak için önemlidir. Olası her türlü yolsuzluk ve rüşvet gibi hataların belirlenmesi, engellenmesi ve bu tür hatalarla mücadele etme konusunda etkili bir denetim mekanizmasının doğru bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Etkin bir şekilde gerçekleştirilen denetim sistemi yalnızca hataları tespit etmez, aynı zamanda tekrarlanmaması için kurum adına sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Denetim gerçekleştirilirken tarafsızlık, eşitsizlik ve devamlılık ilkelerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Geniş kitlelere yönelik yapılan yayınlarda denetimin yapılması oldukça önemlidir. Kitle iletişim araçları; bireylerin, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca toplumun gelişmesinde önemli bir görevi üstlenmektedir. Geniş kitlelere hitap etme özelliği ile toplumu herhangi bir konuda harekete geçirme noktasında önemli bir yere sahiptir. Dolayısıyla toplumda önemli bir yere sahip olan kitle iletişim araçları, oluşabilecek her türlü zararın önüne geçilebilmesi için denetime ihtiyaç duymaktadır.

Demokratik toplumlarda düzenin korunması ve siyasal yaşamın dengede tutulması ayrıca toplumun güvenliğini ve huzurunun korunması denetim mekanizmaları tarafından sağlanmalıdır. Kamu yayıncılığında haberleşme özgürlüğünün kullanılması, herhangi bir düşünce açıklanmasının toplumun diğer kesimlerini suça yönlendirme, toplum sağlığının bozulması, güvenilirliğin yok olması ve birliğin bozulması gibi tehdit unsurlarını bir araya getirebilir. Dolayısıyla bu unsurların oluşmasını engellemek gerekmektedir. Bu noktada kamu yayıncılığının özgürlüklerinin kamusal alanı ve kamuoyunu da düşünerek sınırlandırılması gerekmektedir (Gedik, 2007, s. 30).

Kitle iletişim araçları yayın hayatına başladığı andan itibaren otoriteler tarafından denetim altına alınmıştır. Yayıncılığın ruhunda özgürlük olmasıyla beraber, ekonomik alanda bozular dengeler ve 1980'li yılların sonuna doğru yayıncılık hayatına getirilen katı kurallardan arınan devletler, doğrudan yöneten konumdan yalnızca 'gidişata yön veren' konumuna geçmiştir. Bu bağlamda, radyo ve televizyon yayınları devlet tekelinden çıkarılmış, ancak denetim ve düzenleme yetkileri devlete bağlı, mevcut otoritenin siyasal etkisinden uzak, bağımsız, tarafsız ve özerk üst kurullara verilmiştir.

1.5.2. Özel Medya Hizmet Sağlayıcılarına İlişkin Sınırlamalar ve Denetim

Ticari amaçlar doğrultusunda radyo ve televizyon yayını yapmak, televizyon yayıncılığından önce radyo yayıncılığında ön plana çıkmıştır.

Özellikle ABD özel radyo ve televizyon yayınlarının yapılması konusundan merkezi bir konumda yer almaktadır. Özel radyo ve televizyon yayıncılığında genellikle ticari amaçlar gözetilmektedir. Dolayısıyla yapılan program içerikleri toplumu eğlendirme eğilimindedir. Özel radyo ve televizyon yayınlarının yaygınlaşmasıyla birlikte, toplumda ‘sosyal ilgisizlik’ olgusunun ortaya çıktığı belirtilmektedir. Bu durum, kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki uyuşturucu etkisini gündeme getirmiştir. (Ayaydın, 2014, s. 209). Bu durum ise diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de özel yayıncılık alanında ilke ve kuralların belirlenmesi ve denetim mekanizmalarının oluşmasına neden olmuştur.

Türkiye’de özel yayıncılığın başlaması adına ilk önemli adım uydu yayınlarının izlenebilir durumu olmuştur. Yayıncılığın başlamasından bir süre sonra insanlar artık TRT’nin dışında da yayınların varlığını öğrenmiştir ve özel yayınların içeriklerini izleme imkânına sahip olmuştur. Bu dönemde TRT, kurum dışı bağımsız yayın şirketleri ile de yayınlar gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla yayıncılık alanında özelleşme faaliyetleri konusunda adımların atıldığı görülmüştür. Yurt dışına yapılan yayınları engelleyen herhangi bir düzen olmadığını farkına varan Uzan ailesi, 3 Ağustos 1989’da İsviçre’nin Liechtenstein Prenslığı Vaduz’da kurulan Magic Box şirketi 7 Şubat 1990’da Federal Almanya’da yayın yapmak üzere Eutelsat uydusundan iki kanal kiralamıştır. Şirketler SAT1 televizyonundan yayın yapmaya başlamıştır daha sonra ise 1 Mart 1990 tarihinde Star1 olarak televizyon yayıncılığına başlamıştır (Ayaydın, 2014, s. 210). Dolayısıyla Türkiye’nin ilk özel televizyonu Magic Box Star1, Almanya’dan yayın vermeye başlamıştır. Cem Uzan ve Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın oğlu Ahmet Özal şirketin sahipleridir. Özel yayıncılığın başlaması, hukuki boşlukların yoğun olduğu bir döneme denk gelmiştir. Türkiye’de uydu yayınlarına yönelik bir düzenlemenin bulunmaması ve çanak antenler aracılığıyla uydu yayınlarının izlenmesi, sonrasında Star1’in yasal düzenleme eksikliğine rağmen yayın yapması üzerine savcılığa yapılan suç duyurularıyla dikkat çekmiştir. Buna bağlı olarak uydu yayınları için çanak anten kurma işi belediyeler tarafından yapılmaya başlanmıştır (Bünyamin, 2011, s. 140).

Star 1 kanalı, TRT tekelinin karşısında birçok alanda faaliyet göstermeye çalışmıştır. Özellikle reklam pazarında önemli bir paya sahip olmaya başlamıştır. Ayrıca naklen yayınlanan futbol maçları için spor kulüpleri ile anlaşma yapılmıştır ve yayınlama hakkı Star 1 kanalına verilmiştir. Magic Box; Fenerbahçe, Galatasaray, Beşiktaş ve Trabzonspor gibi büyük spor kulüpleriyle anlaşma yaparken, TRT ise tüm Anadolu kulüpleriyle anlaşma sağlamıştır. Magic Box şirketi, 19 Ocak 1992 yılında Türkiye’de ikinci özel televizyon kanalı kurmuştur (Ayaydın, 2014, s. 211). Ocak 1992 yılında

Show TV üçüncü özel televizyon kanalı olarak yayın hayatına başlamıştır. Aynı yıl içerisinde HBB televizyon kanalı kurulmuştur. Anavatan Partisi'nin iktidardan düşmesinin hemen ardından Cem Uzan ve Ahmet Özal yollarını ayırmıştır. Star 1, İnterstar olarak yeniden adlandırılmış ve Cem Uzan'ın mülkiyetine geçmiştir. Kanal 6 adında yeni bir televizyon kanalı kurulmuş ve bu kanal Ahmet Özal'a devredilmiştir. Takip eden yılda ise Kanal D ve ATV yayın hayatına başlamıştır. (Ayaydın, 2014, s. 211). Sonraki dönemlerde çeşitli özel televizyon kanalları açılmıştır. Birden fazla televizyon kanalının açılması, devletin bu alanda anayasal düzenlemeler yapmasının gerekliliğini ortaya koymuştur.

Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel, 1 Nisan 1993 tarihinde yurtdışına uydu üzerinden yayın yapan kanalların haricinde, ülkedeki tüm özel radyo ve televizyon kanallarını kapatılması yönünde emir vermiştir (Serim, 2007). Aynı yıl içerisinde anayasa değişikliği yapılmıştır ve 1982 Anayasası'nın 133. maddesinde yer alan radyo televizyon istasyonlarının yalnızca devlet aracılığıyla kurulacağı ve yöneticilerin tarafsız kişilerden oluşacağı hükmü kaldırılmıştır. Dolayısıyla radyo ve televizyon alanındaki devlet tekeli sone ermiştir (Ak, 2013, s. 10). Yeni düzenleme ile radyo ve televizyon istasyonu kurmak veya işletmek kanunda belirlenen şartlar dahilinde serbestleştirilmiştir. 13 Nisan 1994 tarihinde 3984 Sayılı "Radyo ve Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun" adlı yasa çıkarılmıştır ve yayıncılık alanındaki düzenleme ve denetim yetkisi RTÜK'e verilmiştir (Öztürk, 2008).

3984 sayılı Kanun, Türkiye'de radyo ve televizyon yayıncılığı açısından önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Kanunun kabul edildiği dönem göz önüne alındığında ise önemli bir hukuksal boşluğu doldurmuştur. İletişim teknolojisinde oldukça fazla gelişmelerin olması, daha özgürlükçü ve çeşitli yayın içeriklerinin oluşması, izleyicilerin yayınlara yönelik beklenti ve şikâyetlerin karşılanmasında kanunun yetersiz kalması yeni bir düzenlemeye ihtiyacı doğurmuştur. 1994 yılında yürürlüğe giren 3984 sayılı Kanun, karasal analog, uydu ve kablolu yayıncılığın giderek dijitalleşmeye başladığı bir dönemde uygulanmaya başlamıştır. Bu süreçte, IPTV, WebTV, Mobil TV ve 3G gibi teknolojilerin yanı sıra isteğe bağlı yayıncılık anlayışının gelişmesi, daha kaliteli ve bireysel yayıncılık hizmetlerine olanak tanımıştır. Bu gelişmeler, yeni düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmış ve iletişim alanında önemli değişikliklere yol açmıştır (Zorlu, 2012). İletişim teknolojisinde yaşanan değişimler ve bunun getirdiği sorunların karşısında çözüm getirme amacıyla Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmeti Yönergesi'nin öngördüğü ilkeler çerçevesinde 6112 sayılı kanun kabul

edilmiştir. Kanun yalnızca karasal yayın alanında değil, isteğe bağlı yayıncılık alanında da düzenlemeleri kapsamına almıştır.

1.5.3. Dijital Medya Platformları ve İsteğe Bağlı Yayın Hizmeti Sağlayıcılarına İlişkin Sınırlamalar ve Denetim

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte, yayıncılık alanında üretim ve tüketim alışkanlıklarında önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Devletler, bireylerin ve kurumların bu yeni yayıncılık alanlarındaki değişimlerine ilişkin sorumluluk üstlenmektedir. Bu bağlamda, devletler içerik üretimini denetleme, tüketimi düzenleme ve teknolojik kaynak kullanımını yönlendirme çabasıdadır. Kontrol mekanizmaları, toplumun farklı alanlarında etkili düzenlemeler sağlamayı hedeflemektedir. İnternetin gelişmesiyle birlikte medya alanında yeni platformların ortaya çıkması, devletlerin kamu yararını sağlama ve denetim mekanizmaları oluşturma gerekliliğini doğurmuş ve bu durum, hukuki düzenlemelerin yenilenmesi ihtiyacını ortaya çıkarmıştır.

Devletler, internet tabanlı medya şirketlerini denetlemeye yönelik çalışmalar sağlarken, bilgi akışının toplumun her kesimine eşit ve güvenli şekilde yayılmasının sağlamayı da hedeflemektedir. Dolayısıyla hukuki denetim süreçlerinin güncellenmesi olgusu, değişen medya dinamiklerine ayak uydurmayı amaçlamıştır. Yeni denetim tekniklerinin kullanılması ve bunun için bir takım güvenlik önlemleri alınmalıdır. Bu güvenlik önlemleri ise hukuki dayanaklarla temellendirilmelidir. Kullanıcıların internet üzerindeki haklarını korumak için mevcut kanun ve yönetmeliklerde güncellemeler yapılması gerekmektedir (Erdoğan, 2017, s. 2294).

İsteğe bağlı yayın hizmeti sunan araçların hukuki düzenlemelere tabii olmasının ilk nedeni, yeni dijital gelişmelerin henüz denetim altına alınmamış olması ve internetin hızlı gelişim göstermesi nedeniyle hukuki boşlukların oluşmasıdır. Yeni dijital dünyanın gerekliliklerine ayak uydurulamaması, bu boşlukları daha da belirgin hale getirmiştir. İnternet ve buna bağlı gelişen medya alanları özellikle nefret söylemi, çocuk pornografisi ve şiddete yönelik içeriklerin yoğunlukta olduğu alanlardır. Bu durum çeşitli bilişim suçları ve güvenlik açığı gibi sorunları beraberinde getirmektedir (Avrupa Konseyi, 2014).

İsteğe bağlı yayın hizmetlerinin hukuk kuralları ile temellendirmesindeki asıl amaç kamu düzenini sağlamak, kamusal yarar sağlamak, ülkenin güvenlik sistemlerini oluşturmak, ailelerin, gençlerin ve özellikle çocukların haklarını korumaktır. Ayrıca Anayasa kapsamında belirlenmiş olan temel hak ve özgürlükleri belirlenen sınırlar içerisinde korumaktadır. Dolayısıyla internet ağı ile gerçekleştirilecek olan yayınlarda kamu yararını gözeterek içeriklerin

oluşturulması gerekmektedir. Buna bağlı olarak yayınların sınırları da toplum ve bireyi merkeze alacak şekilde oluşturulmalıdır. Yayınların denetlenmesi için yapılacak düzenlemeler kurallar bütünü içinde sunulmalıdır. Medya hizmetlerinin doğru, eşit, hukuka ve ahlaka uygun şekilde aynı zamanda kamunun menfaatlerini yok saymadan yapılması, hukuk boşluğunun yer aldığı hizmet alanlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi yetkisi devletlere verilmiştir.

İnternet ağı ile gerçekleştirilen isteğe bağlı yayınların hukuki düzenlenmesinde bir diğer neden ise, yayıncılık hizmetinin gelişmesiyle beraber yeni kavramların ortaya çıkması ve hukuki alanda belirsizliklerin ortadan kaldırılmasının istenmesidir. Çünkü mevcut hukuki düzenlemelerde, internet üzerinden gerçekleştirilen yayınlarda ortaya çıkan kavramlara ve problemlere yönelik bir cevap bulunmamaktadır. European Audiovisual Observatory (Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi) (2016), geleneksel medya alanında ve bu alanda görevli sektör elemanlarının birbirleriyle bir bağlılıklarının olduğunu ve yapısal bir değişikliğin yaşandığından bahsetmektedir. Değişikliklerin arasında isteğe bağlı yayın hizmetlerinde yer alan 'oyuncuların' da yer aldığı ifade edilmiştir. Dolayısıyla görsel-ışitsel alana yeni katılan oyuncularla beraber geleneksel medya alanları yeniden tanımlanmalıdır (Blázquez vd., 2016).

İnternet, bir iletişim aracı olarak görülmektedir. Avrupa Görsel-İşitsel Gözlemevi bu olgudan yola çıkaracak iletişim ve internet iletişiminin birbirinden ayrılmaması gerektiğini ifade etmektedir. Bu görüş bağlamında, internet iletişimi de toplum arasındaki iletişimi sağlayan bir araç olarak kabul edilmelidir (Aydemir, 2010, s. 6). İsteğe bağlı yayıncılığın denetlenmesine yönelik bir diğer sebep ise, geleneksel medya araçları için düzenlenmiş olan özel kanunların, isteğe bağlı yayın hizmeti sunan platformlar için de gerekliliğidir. Her iki medya alanında mevcut farklılıklar ve özellikler göz önüne alınarak denetleme mekanizmalarının oluşturulması önem arz etmektedir. Geleneksel medya alanları ve isteğe bağlı medya platformları arasında teknolojik, içerik ve dağılım alanlarında farklılıklar bulunmaktadır. Her iki alanında eşit ve adaletli şekilde denetim altında tutulmasını sağlamak adına özel düzenlemelerin geliştirilmesine ihtiyaç vardır. Bu sayede, her iki medya alanı da kamu üzerinde olumlu etkiler bırakabilir ve medya çeşitliliği ile ifade özgürlüğü arasında bir denge sağlanabileceği öngörülmektedir.

İnternet yayınlarının denetiminde hukuka aykırı içeriklere yönelik düzenlemelerin yapılması ön planda tutulurken aynı zamanda zararlı içerik kavramlarının tanımlarının da yapılması gerekmektedir. Denetim sağlanırken sınırların dikkatli bir şekilde belirtilmesi, sosyal, kültürel, ekonomik, dini

farklılıklara dikkat edilmesi ve evrensel bir bakış açısıyla düzenlemelerin yapılması önemlidir. Devletler, herhangi bir konu hakkında düzenlemeler yaparken hukuka aykırı olarak belirtilen içerikler hakkında önceden kurallar koymak zorundadır. Ölçülü ve dengeli şekilde oluşturulmayan kuralların kabul edilmesi durumu açık şekilde belirlenen kuralları işlevsiz bir hale sokacaktır (Benedek ve Kettemann, 2013, s. 78).

Avrupa Konseyi tarafından 28 Mayıs 2003 yılında “İnternet Üzerinde İletişim Özgürlüğü Bildirgesi” adlı bir belge yayınlanmıştır. Bu bildirmede her ülkenin internet politikaları hazırlanırken gerçekleştirilen süreçlerin farklı olacağından, ülkelerin bu konu hakkındaki yaklaşımlarını kendi kültürel yapılarına göre uygun şekilde hazırlaması gerekliliğinden bahsetmektedir (Samsa, 2010, s. 37). İnternet yayınlarında özellikle, cinsellik, çocuk istismarı, ayrımcılık ve nefret söylemi gibi hassas içeriklerin bulunması da denetimi gerekli kılmaktadır. Bu tür içeriklerin yayınlanması, toplumsal değerlere zarar vermenin yanı sıra bireylerin fiziksel ve ruhsal durumlarını da tehdit etmektedir. Çocuk istismarına yönelik içeriklerin denetlenmesi için etkili bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerekmektedir. Nefret söylemi içeren içeriklerin kontrol altına alınması durumu ise toplumu hoşgörülü bir yapının oluşumu noktasında teşvik edecektir ve ayrımcılığı önlemek için önemli bir adım olacaktır.

Nefret söylemi, bir ırka, dine veya farklı etnik kökenlere sahip bireylere yönelik hukuka aykırı içeriklerden oluşur. Dolayısıyla, yabancı uyruklu vatandaşlara yönelik nefret söylemi içeren internet yayınları durumunda, devletlerin internet ortamına müdahale hakkı gündeme gelmektedir. Yabancı uyruklu vatandaşlara yönelik yapılan isteğe bağlı yayıncılık faaliyetlerinde, programın dili, altyazı seçenekleri, yayın içeriğinin sunulduğu ülkelerin konumları gibi özelliklerin dikkate alınarak ülke devletlerinin söz konusu yayınlara yönelik uygulamalar gerçekleştirmesi gerekmektedir (Söyler’den Akt. Aluç, 2022, s. 54).

İnternet, eğlence, bilgi alışverişi ve boş zamanların değerlendirilmesi konularında faydalı içerikler sunarken, aynı zamanda çocuklar ve gençler üzerinde önemli zararlı etkiler de oluşturabilir. Ebeveynler her zaman çocuklarını internet ortamında kontrol edemeyecektir. Dolayısıyla internet ortamında tek başına zaman geçiren çocuklar veya gençlerin çoğu zaman zararlı içeriklere maruz kaldığı görülmektedir. Özellikle küçük yaş gruplarında olan ve henüz kimlik arayışında olan gençler açısından bu durum daha tehlikeli sonuçlar doğuracaktır. Günümüzde ulusal alanda dikkat edilmesi gereken en önemli sorunların başında internet mecralarında yayınlanan çocuk istismarı ve çocuk pornografisine yönelik içeriklerin

yayınlanması gelmektedir. Avrupa Konseyi “Siber Suçlar Sözleşmesi” çocuk pornografisi kavramını, cinsel anlamda bir eyleme reşit olmayan bir kişinin karışması sonucunda görüntülerinin veya görsellerinin teşhir edilmesi olarak açıklamıştır (Karadağ, 2022). Çocuk pornografisi ile gerçekleştirilen yayınlar birçok ülkede çocuk haklarının ihlal edilmesinden kaynaklı olarak suç kapsamına alınmaktadır.

Ulusal ve uluslararası alanlarda bu tarz içeriklerin engellenmesi konusunda önemli sözleşmeler imzalanmakta ve kanunlar çıkarılmaktadır. Örneğin; Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Anlaşması’nın 34. maddesinde yer alan, sözleşmeyi imzalayan tarafların ülkelerinde çocukların haklarına yönelik herhangi bir ihlalin gerçekleşmesi durumunda idari ve toplumsal önlemlerin alınacağına yönelik bir açıklama bulunmaktadır (UNICEF, 1989, m.34). Dolayısıyla çocukları ve gençleri isteğe bağlı yayın platformlarındaki olumsuz içeriklerden korumak için sansür, filtreleme ve özdenetim mekanizmaları geliştirilmelidir.

İsteğe bağlı yayın platformlarında, geleneksel medyada olduğu gibi, özdenetim uygulamalarının zayıf olduğu programlarda sıklıkla şiddet ve cinsel içeriklerin açıkça yer alması, bu platformların denetim mekanizmalarına olan ihtiyacı ortaya koymaktadır (Dönmez, 2019, s. 112). Pornografik görüntülerin yanı sıra kan ve şiddet görüntülerinin de sıkça karşılaşılmaması, bu ihtiyacı daha da belirgin hale getirmektedir. İsteğe bağlı yayın platformlarında oluşan hukuki boşluklar, ifade özgürlüğü, sanat özgürlüğü ve basın özgürlüğü gibi temel hakların değerlendirilmesi konusunda yeni bir yol açmıştır. Bu farklılıklar, geleneksel medya ile arasında ciddi bir politika farkı yaratmaktadır. İnternet yayıncılığında sıklıkla karşılaşılan nefret söylemi, cinsel içerikler, çocuk istismarı, şiddet ve uyuşturucu kullanımı gibi toplumu özendirici içeriklerin temel hak ve özgürlükler açısından değerlendirilmesi ülkelerin mevzuat ve yönetmelikler kapsamında yapılmalıdır. Ancak bu denetimlerin uygulanması aşamasında ifade özgürlüğünün kısıtlanması ve denetim arasında bir denge kurulması gerekmektedir. Etkili bir denetim mekanizması toplumun güvenliği açısından önemli bir yere sahipken aynı zamanda bu durumun fazla baskı unsurları ile yapılması temel hakların ihlali noktasında sorunlar yaratabilmektedir. Bu nedenle internet ortamlarında yapılacak olan denetim faaliyetlerinin dengeli bir şekilde yapılması, suçları önlemeye yönelik yapılması ve ifade özgürlüğünü korumaya yönelik hassas davranılmasını gerekli kılmaktadır.

Gelenekselden Dijitale Televizyon Yayıncılığının Dönüşümü: İletişim Politikalarının Yeniden Düzenlenmesi Ekseninde Denetim Gerekliği

İnsanlığın var oluşundan günümüze kadar uzanan süreçte en temel ihtiyaçlardan birisi iletişim kurmak olmuştur. İnsanoğlu iletişim kurabilmek ve mesajı alıcıya ulaştırabilmek için çeşitli yollara başvurmuştur. Mesajın aktarımı iletişim alanlarının ve teknolojinin gelişmesiyle beraber değişiklik göstermiştir. Ateş ve dumanla başlayan iletişim serüveni, telgraf, posta, telefon gibi araçlara kadar uzanmıştır. İletişim alanı 20. yüzyılın sonlarında ise internet teknolojisinin gelişmesiyle beraber zirveye ulaşmıştır. 1960'lı yıllarda askeri amaçla kullanılan internet, 1990'lı yıllarda ise bireyler tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum medya ve iletişim arasında büyük bir devrimin başlamasına neden olmuştur. İnternet bir alıcı olmaktan çıkıp, mesaj üreticisi konuma gelmiştir ve dolayısıyla iletişimde çift yönlülüğün başlamasına sebep olmuştur.

21. yüzyıla gelindiğinde ise internet, en etkili ve en sık kullanılan iletişim aracı olmuştur. İnternet teknolojisinin gelişmesiyle beraber gazete, radyo, televizyon gibi diğer iletişim araçlarının hepsini bünyesinde barındırmaya başlamıştır. Hızla gelişen internet teknolojisiyle sosyal medya platformları da toplum hayatına dâhil olmuştur. Sosyal medya platformları ile haberleşme ve iletişim alanında dijitalleşme meydana gelmiştir. Sosyal medya kullanıcıları artık tüketici olmanın yanı sıra içerik üretici konumuna da geçmiştir. Diğer kitle iletişim araçlarıyla entegre olan internet, yakınsama olgusunu beraberinde getirmiştir. Bu durum, internet alanında hukuki düzenlemelere duyulan ihtiyacı artırmıştır. İnternet yayınlarının kamu düzenini bozmadan

ve yayıncılık etik ilkelerini ihlal etmeden içerik üretebilmesi ve sunabilmesi için belirli sınırlar içinde düzenlenmesi gerekmektedir.

İnternet teknolojisinin giderek gelişmesiyle birlikte, dijital uygulamaların yaşamın her alanında yer alacağı öngörülmektedir. İnternetin yaygınlaşmasının olumlu etkilerinin yanı sıra olumsuzluklar da getireceği bilinmektedir. Özellikle suç ve yasak içerikler barındıran yayınların artacağı tahmin edilmektedir. İnternet, geleneksel medyaya kıyasla daha özgürlükçü bir tutum sergilemekte, bu durum ise kullanıcıları çeşitli tehlikelerle karşı karşıya bırakmaktadır. İnternet, dünya çapında etkileşimi kolaylaştırırken, dijital ortamda işlenebilecek suçların artmasına ve denetimlerinin zorlaşmasına yol açmaktadır. İnternetin barındırdığı tehlike ve zararlara karşı bir tepki oluşmuş; ülke hükümetleri, bu tehlikelerin önüne geçmek için harekete geçmiş ve bu tür yayınların kontrol altına alınması amacıyla düzenlemeler yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Başta internet teknolojisi konusunda önde olan Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülke internetin gelişmesiyle beraber gelebilecek bütün olumsuzluklara yönelik düzenlemeler oluşturma yoluna gitmiştir. Amaçları bu mevzuatlarla interneti yasal yollarla denetim altına almak ve daha güvenli bir ortam oluşturarak kullanıcıların hizmetine sunmaktır. Türkiye de diğer ülkeler gibi internet yayınlarını ulusal düzeyde denetleyerek kontrol altına almak için düzenlemeler geliştirmiştir. 23 Mayıs 2007 tarihinde yürürlüğe giren 5651 sayılı ‘İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’ ile internet yayıncılığına yönelik düzenlemeler başlamıştır.

Geleneksel yayın içeriklerinin internet üzerinden sunulması, yayıncılık hizmetlerindeki değişimler ve internet yayıncılığı ile çeşitlenen içerikler, yayın hizmetleri alanında bir düzenlemeye ihtiyaç doğurmuştur. Bu bağlamda, Türkiye’de 21 Mart 2018 tarihinde, 7103 Sayılı Vergi Kanunları ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile 6112 sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’a “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” başlıklı 29/a maddesi eklenmiş ve internet yayıncılığına ilişkin düzenlemeler yasalaştırılmıştır. Bu bağlamda RTÜK’e internet yayın ortamlarının denetlenmesi yetkisi verilmiştir. İnternet yayınlarının denetlenmesi yönünde usul ve esaslar belirleyen ‘Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik’ 1 Ağustos 2019 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Medya denetleyicisi olan RTÜK’ün, internet ortamına yönelik yapılacak olan denetimde yetki sahibi olması çeşitli tartışmaları da beraberinde getirmiştir. Yapılan düzenlemelerle birlikte,

medya hizmet sağlayıcıları çeşitli belirsizliklerle karşı karşıya kalmıştır. Bu belirsizliklerin ortadan kaldırılması, medya hizmet sağlayıcılarının içerik oluşturma süreçlerinde karşılaştıkları sorunları çözmeyi ve daha istikrarlı bir yayıncılık ortamı oluşturmayı amaçlamaktadır. Düzenlemelerin netleşmesi, medya hizmet sağlayıcılarının faaliyetlerini daha güvenli ve etkili bir şekilde sürdürmelerine olanak tanıyacak, aynı zamanda izleyici kitlesine sunulan içeriklerin kalitesini artıracaktır.

1980'li yıllarda Türkiye birçok alanda serbestleşme sürecine girmiştir. 1990'lı yıllara gelindiğinde ise, medya alanındaki tekelin kırıldığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde kamu yayıncılığının yanı sıra özel yayınlar da yayına başlamıştır. Düzenleme ve denetleme görevleri, 1994 yılında kurulan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) verilmiştir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile bu alanda çeşitli düzenlemeler yapılmış ve yayınlara düzeltme ve cevap hakkı tanınmıştır. 2007 yılında ise, 5651 sayılı kanun ile düzeltme ve cevap hakkı iyileştirilmiş ve internet yayınlarına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir. (Çiftci ve Ergüney, 2020, s. 28).

İnternet alanındaki çeşitli gelişmeler, kanunlar ve denetim mekanizmalarında sürekli değişiklikler yapılmasını gerektirmiştir. Bu alanda yapılacak düzenlemeler belirlenirken, internetin geleneksel iletişim araçlarından farklı, çok işlevli bir alan olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Bu işlevlerde aksaklık meydana geldiğinde, kurumların işleyiş biçimleri de dahil olmak üzere birçok şeyin aksayabileceği unutulmamalıdır. Özellikle ifade özgürlüğüne yönelik sınırlandırmaların doğru bir şekilde yapılması ve özgürlüklerin kısıtlanmaması için dikkatli ve detaylı düzenlemeler gereklidir. Yayın içerikleri hazırlanırken kamu yararını gözetmek ve internetin her kesimden insanın rahatlıkla ulaşabileceği bir araç olduğunu unutmamak önemlidir.

2.1. Dünyada Geleneksel Yayıncılıktan Dijital Yayıncılığa Geçiş Süreci

Kamuoyunun oluşabilmesi için haberleşme kanallarının açık tutulması ve haberlerin serbestçe yayılabilmesi şarttır. Bu, halkın olaylar ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olabilmesi için gereklidir. Haberleşme hürriyeti, kamuoyunun oluşmasında birinci koşuldur. Ayrıca, olaylar ve sonuçlar üzerinde serbestçe fikir yürütebilme, yorum yapabilme ve tartışabilme imkanı da gereklidir. Kamuoyu, çeşitli fikirlerin ve çatışan tezlerin açıkça tartışıldığı bir ortamda gelişir. Dolayısıyla, kamuoyunun temelinde düşünce ve ifade özgürlüğü yatmaktadır (Temizel, 2008, s.141). İfade özgürlüğü,

temel insan hakları ve temel hak ve özgürlükler, ‘BM İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi’, ‘Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ ve ‘Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ gibi uluslararası belgelerle güvence altına alınmıştır. Türkiye’de ise, anayasa kapsamında temel hak ve özgürlükler koruma altındadır. Bu belgeler ve anayasa çerçevesinde, kişilerin düşüncelerini açık bir şekilde ifade etme ve yayma özgürlüğü sağlanmıştır. Bu bağlamda, medya ortamı kişilerin beyanlarını en açık şekilde ifade edebilecekleri alan olarak sunulmuştur (Dolgunyürek, 2018, s. 206).

İnternet teknolojisinin hızla gelişmesiyle birlikte, bu teknolojiden olumlu anlamda faydalanılması beklenirken, olumsuz içeriklerin yaygınlaşması çeşitli sorunların yaşanmasına yol açmıştır. Özellikle, internetin sunduğu özgürlük alanı, kötü niyetli kullanıcıların ve zararlı içeriklerin artmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, kullanıcılar üzerinde psikolojik, sosyal ve kültürel olumsuz etkiler yaratmış; toplumun farklı kesimlerini etkileyerek yaygın bilgi kirliliğine, siber zorbalığa ve diğer dijital tehditlere neden olmuştur.

Bu bağlamda, internetin zararlarını en aza indirmek ve kullanıcıları korumak amacıyla yasal ve hukuki sınırlamalara duyulan ihtiyaç kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu tür sınırlamalar, hem bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasını sağlamakta, hem de internetin güvenli ve sağlıklı bir iletişim ortamı olarak kullanılmasını teşvik etmektedir. Bu nedenle, internet kullanımıyla ilgili hukuki düzenlemeler, toplumun genel refahını artırmak ve dijital dünyada etik standartları korumak açısından büyük önem taşımaktadır (Ergüney, 2020, s.100). İnternet kullanımının artması kişiler arası iletişimi küresel bir boyuta taşımıştır. Bilginin üretilmesi ve paylaşılması hususunda internet oldukça kolaylık sağlamaktadır. Fakat bu durum zararlı görülmekte olup mevcut içeriklere sansür yöntemi kullanılarak engellemesi gündeme gelmiştir. Sansür uygulamasının özellikle, ifade özgürlüğü ve basın özgürlüğü gibi hakları kısıtlanmasına yönelik birçok tartışma yapılmıştır. İnternet çağında bilginin hızlı yayılımı (Yamamoto, 2011, s.144), bilgi içeriklerinin kontrolünün sağlanmasını ve bu sürecin etkili bir denetim mekanizması tarafından yönetilmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, yanlış bilgi içeriklerinin denetlenmesinin temel amacı, özellikle çocuklar ve gençlerin korunmasına yönelik olmalıdır. Bu yaş grubundaki bireylerin, internet ortamında dolaşıma giren zararlı içeriklerden olumsuz etkilenmelerini en aza indirmek amacıyla, kapsamlı denetim çalışmalarının yapılmasının gerekliliği vurgulanmıştır. (Canata, 2016, s.186).

Temel hak ve özgürlükler sınırlandırılırken, bu sınırlandırmaların belirli makul gerekçelere dayandırılması gerekmektedir. Uluslararası mevzuatlar; örneğin İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi ve Avrupa

İnsan Hakları Sözleşmesi incelendiğinde, tüm sınırlandırmaların meşru sebepler doğrultusunda yapıldığı görülmektedir. Bu doğrultuda, herhangi bir sınırlandırmanın yasalarda detaylı bir şekilde düzenlenmesi ve bu sınırlamaların amaçlarının açıkça belirtilmesi, demokratik ilkelere zarar vermeyecektir. (Fendoğlu, 2016, s.13). 1980’li yıllarda, neo-liberal ekonomi politikalarıyla iletişim, kültür ve enformasyon alanları ticari özel şirket modeline dönüşmüştür. Bu dönüşümle birlikte, bu alanlar kamusal mal ve hizmet olmaktan çıkıp, piyasa için üretilen emtialara dönüşmüştür. Özel şirketler, bu alanları denetim altına alarak, neo-liberal ideolojinin egemen olduğu kültürel bir iklim yaratmışlardır. Özelleştirmeler sonucunda, iletişim ve enformasyon alanları kapitalist pazarın denetimine girmiş ve sermayenin çıkarlarına göre düzenlenmiştir.(Yaylagül, 2019, s.405). Bu bağlamda devletler birçok alanda olduğu gibi medya alanında da geri çekilerek, düzenleme konusundaki yetkileri üst kurullara bırakmıştır. Türkiye’de bu denetleme ve düzenleme yetkisine sahip olan kurum RTÜK’tür. Amerika Birleşik Devletleri, Hollanda, Fransa, İtalya gibi diğer ülkelerde de buna benzer üst kurullar bulunmakta ve denetleme görevini icra etmektedir.

Avrupa ülkelerinin yayıncılık faaliyetleri incelendiğinde, Avrupa Birliği’nin bu alanda otoriter bir güç olarak kabul edildiği gözlemlenmektedir. Bu durumun temel nedeni, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin mevzuatlarının büyük ölçüde AB mevzuatına uyumlu hale getirilmiş olmasıdır. Üye olarak kabul edeceği ülkeler için şart koştuğu “medya özgürlüğü” AB’nin temel haklarının uygulanması adına kritik önem taşımaktadır (Huszka & Körtvelyesi, 2017, s.16-18). Avrupa Birliği’nin kurucu anlaşması olan Roma Anlaşması’nın 51. maddesi, üye ülkelerin yayın politikalarının bu madde doğrultusunda düzenlenmesini zorunlu kılmaktadır. Bu madde, AB’nin medya politikalarını koordine etme ve düzenleme yetkisini pekiştirmektedir.

Türkiye, Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde, AB’nin geliştirdiği mevzuatın bağlayıcı niteliğini kabul etmektedir. Bu süreç, Türkiye’nin yayıncılık alanındaki mevzuatını AB standartlarına uyumlu hale getirme çabalarını içermektedir. Bu bağlamda, Türkiye’nin medya düzenlemeleri, AB’nin geniş kapsamlı mevzuat ve politikalarına entegrasyonu hedeflenerek şekillendirilmektedir. Böylece, hem düzenleme hem de denetleme mekanizmaları AB normlarına uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında, Avrupa Birliği’nin yayıncılık alanındaki otoritesinin ve Türkiye’nin bu bağlamdaki uyum çabalarının, medya politikalarının uluslararası standartlar doğrultusunda şekillendirilmesinde önemli rol oynadığı söylenebilir (Çakır ve Gülnar, 2007, s. 209). 3984 sayılı Kanun, hem radyo hem de televizyon yayınlarını düzenlemek amacıyla

hazırlanmış bir kanundur. Ancak, Avrupa Konseyi Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi (ASTS) yalnızca televizyon yayınlarını kapsamaktadır. Özellikle reklamlar, tele-alışveriş ve yayınların tekrar iletimi konularında Sözleşme’nin hükümleri ile uyumsuzluklar bulunmaktadır. Ayrıca, Avrupalı yapımlar, önemli olaylara erişim ve çocukların korunması gibi Sözleşme’nin temel kültürel boyutunu oluşturan ilkeler, 3984 sayılı Kanun’da tamamen ihmal edilmiştir. Bu düzenlemeler, yalnızca Sözleşme’de değil, aynı zamanda Sınırsız Televizyon Direktifi’nde (STD) de yer aldığından, Türkiye yayıncılık mevzuatındaki eksiklikler; özellikle Avrupa Komisyonu’nun Türkiye hakkında ilerleme raporları hazırlamaya başlamasıyla birlikte birer birer ortaya çıkmıştır (Sümer, 2010, s.209). Bu durum AB medya ve kültür politikalarına uyumlu yeni bir mevzuat gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır.

2.1.1. Amerika Birleşik Devletleri’nde Dijital Yayıncılığa Geçiş ve Güncel Denetim Uygulamaları

Amerika Birleşik Devletleri 1934 yılında radyo ve televizyon alanında bağımsız denetim ve düzenleme çalışmalarına yönelik otoritesini oluşturmuştur. Communication Act (İletişim Yasası) basın alanında yayıncılığın denetlenmesi konusunda faaliyet göstermesi ve kamu yararı sağlanması için geliştirilmiş bir yasadır. Hava dalgalarının kamu malı olduğu düşüncesine dayanan bu yasa, radyo ve televizyon yayıncılığında ‘kamu yararı’ kavramını ön plana çıkarmayı amaçlamıştır. Düzenlemelere ilişkin ilk etapta eleştiriler olsa da Federal Communications Commission (Federal İletişim Komisyonu-FCC), katılımcı yöntemler kullanarak hem piyasanın tekelleşmesini önlemek hem de piyasadaki oyuncuların faaliyet alanlarının özgürlüğünü korumaya yönelik düzenlemeleri oluşturmuştur. 1980’li yıllardan itibaren ABD’de de yasalarla ilişkili yeni düzenlemeler yapılırken, yayıncılıkta sansür yapılması konusunda hem ABD Anayasası’nda hem de ülkenin yayın yasalarında düzenlemeler yapılmıştır (Yiğit, 2019, ss. 51-55).

Federal İletişim Komisyonu, 50 eyalette, Columbia Bölgesi’nde ve ABD topraklarında radyo, televizyon, tel, uydu ve kablo ile eyaletler arası ve uluslararası iletişimlere düzenler (Fister vd.,2022, s.489). Kongre tarafından denetlenen bağımsız bir ABD hükümet kurumu olan komisyon, ABD’nin iletişim hukuku, düzenlemesi ve teknolojik inovasyonu için birincil otoritesidir. Küresel iletişimdeki hızla gelişen ilerlemelerle ilişkili ekonomik fırsatlar ve zorluklarla karşı karşıya kalan kurum, şu konulardaki yetkinliklerinden yararlanır (FCC, 2023):

- Geniş bant hizmetleri ve tesislerinde rekabeti, yenilikçiliği ve yatırımı teşvik etmek

- İletişim devriminin gerçekleşmesi için uygun bir rekabet çerçevesinin sağlanması yoluyla ülke ekonomisinin desteklenmesi
- Yurt içinde ve yurt dışında spektrumun en üst düzeyde ve en iyi şekilde kullanılmasını teşvik etmek
- Çeşitlilik ve yerellik ile birlikte yeni teknolojilerin gelişmesini sağlayacak şekilde medya düzenlemelerinin gözden geçirilmesi
- Ülkenin iletişim altyapısının savunmasının güçlendirilmesinde liderlik sağlamak.

Amerika Birleşik Devletleri, internetin ilk ortaya çıktığı ve internetle ilgili düzenlemelerin ilk kez uygulandığı ülke olma özelliğine sahiptir. İletişim Yasası'na eklemeler yapılarak Communications Decency Act-CDA (İletişim Ahlak Yasası) ile yeni düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu düzenlemeler şiddet ve pornografi içeren içerikler üzerinde yoğunlaşmış ve bu içeriklere sahip yayınlara suç kapsamına alınmıştır. Yayınlar belirtilen içerikleri oluşturduğu takdirde yayın kuruluşlarına, 2 yıl ağır ceza ve 2.500.000 dolar para cezası verileceği belirtilmiştir (İçel, 2021).

Dijital televizyona geçiş süreci, Amerika Birleşik Devletleri'nde uzun bir geçmişe sahiptir. İlk çabalar doğrudan dijital televizyona yönelik olmayıp, yüksek çözünürlüklü televizyona (HDTV) odaklanmıştır. Japonya ve Avrupa'daki HDTV teknolojisi geliştirme çabalarını takiben, Federal İletişim Komisyonu (FCC), Amerika Birleşik Devletleri için bir HDTV teknolojisi seçmek amacıyla 1987 yılında Gelişmiş Televizyon Hizmeti Danışma Komitesi'ni (ACATS) kurmuştur. ACATS, 1982 yılında kurulan ATSC ile yakın işbirliği içinde çalışmıştır. HDTV için ilk önerilerin tamamı analog teknolojileri üzerine kurgulanmıştır. General Instrument (günümüzde Motorola'nın bir parçası), Haziran 1990'da ATSC'ye ilk dijital teknoloji çözümünü sunmuştur. 1992 yılına gelindiğinde, yedi şirket ve kurumu temsil eden tüm destekçiler de dijital teknolojiye geçti ve birbiriyle yarışan dört dijital teklif değerlendirmeye alınmıştır. 1993 yılında, bu yedi şirket ve kurumdaki (AT&T, David Sarnoff Araştırma Merkezi, General Instrument, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü, Philips Tüketici Elektronik, Thomson Tüketici Elektronik ve Zenith Elektronik Şirketi) oluşan bir "büyük ittifak" birleşik bir dijital çözüm oluşturmak amacıyla kurulmuştur. Devamında prototip sistemler oluşturulmuş ve 1994 yılında Gelişmiş Televizyon Test Merkezi (ATTC) tarafından test edilmiştir. ATSC Standart A/53, 1995 yılında yayımlanmış ve 1996 yılında Federal İletişim Komisyonu (FCC) tarafından kabul edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde dijital HDTV programının

ilk ulusal yayını, John Glenn’i taşıyan uzay mekiğinin fırlatılışının yayınlandığı 29 Ekim 1998 tarihinde gerçekleştirilmiştir. (Boyce, 2009, s.109).

1996 yılında, Amerika’da Federal İletişim Komisyonu tarafından hazırlanmış olan ve yürürlüğe giren Yayıncılık Yasası, dijital yayıncılık alanında düzenlenen ilk yasa olarak bilinmektedir. Yasanın oluşmasıyla beraber ülkenin 2006 yılına kadar dijital yayıncılığa geçmesi planlanmıştır. Yasa kapsamında 2002 yılında karasal yayın istasyonları, 2003 yılında kamusal yayın istasyonlarının dijital yayıncılığa geçişi beklenirken sonraki üç yıl içerisinde ise analog yayınların adım adım bitirilmesi planlanmıştır (Brown, 1997).

Televizyon yayıncılığının yüksek standartlara ulaşması elektronik sektöründe belirsizliklere yol açmıştır. Dolayısıyla Federal İletişim Komisyonu tavrı değişikliğine gitmiştir ve 1996 Yayıncılık Yasası’nın da gelişmesiyle beraber, yayınlarda yüksek standartların kullanılması zorunlu olmaktan çıkmıştır (Coşkun, 2017). Bu durum dijital yayıncılığının standartlarının ne olacağı tartışmalarını başlatırken aynı zamanda yeni girişimlerin oluşmasına da olanak sağlamıştır. Dijital yayıncılık ile kurulacak olan istasyonların maliyetlerinin yükselmesi, izleyici oranlarındaki değişimler ve bu oranlara bağlı olarak reklamcılık alanında gerçekleşecek kayıplar gibi sorunlarla karşılaşmıştır (Sümer, 2002, s. 37).

ABD elektronik sektöründeki belirsizlik yayınların geçişleri için verilen tarihlerin aksamasına neden olmuştur. Bazı dernekler henüz televizyon alıcılarının dijitale dönüşmeye uygun olmadığını ve cihazların değişmesinin mümkün olmadığını savunmuştur. Yayıncılık sektörünün gelişimi için öncelikle standartların belirlenmesi gerekmektedir. Bu standartlara uygun üretimin artırılması ve tüketimin teşvik edilmesi için ürün fiyatlarının düşürülmesi sağlanmalıdır. Bu durum Amerika Birleşik Devletleri’nde ters yönde gerçekleşmiş ve yüksek standartlı televizyonlar yüksek fiyatlarla satışa sunulmuştur. İnternet erişiminin yaygınlaşmasının ardından dijital yayıncılığa yönelik talebin yüksek olacağı öngörülmüş olsa da, ülke genelinde dijital televizyon satın alabilecek kişi sayısının yetersiz kalması nedeniyle analog televizyonların satış oranlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. (Merline, 2001).

Amerika Birleşik Devletleri’nde yayıncılık alanında yaşanan kararsızlıklar ve tereddütler, dijital yayıncılık sektörünün belirlenen hedeflere uygun bir şekilde ilerlemesini engellemiştir. İzleyicileri yeni yayıncılık anlayışına alıştırmak amacıyla, yalnızca ses ve görüntü kalitesini değil, aynı zamanda üretilen içeriklerin çeşitliliği ve niteliğini de gözetken içerikler hazırlanmıştır. Dijital içerik üreticileri, yayınlara olan ilginin artması durumunda daha

yüksek kalitede yayınlar üretebileceklerini belirtmişlerdir. Programlar, izleyici talepleri doğrultusunda geliştirilmiş ve bu taleplerle doğru orantılı olarak üretilmiştir. Etkileşim oranlarının artmasıyla birlikte program gelirlerinin de yükselmesi, üretim sektörünün yeni stratejiler geliştirmesine olanak sağlamıştır (Sümer, 2002). Ayrıca, yayınların etkileşim özelliklerine sahip olabilmesi için internet tabanlı hizmetlerin kullanıcılara sunulması gerekmektedir. Bu nedenle, farklı sektörlerin de projeler geliştirmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu tür projelerin, program üretim sektörü, set top box (STB) tasarımcıları, internet servis sağlayıcıları, donanım üreticileri, televizyon üzerinden ticaret yapmak isteyen şirketler, bankalar ve sigorta şirketleri gibi çeşitli hizmet sağlayıcılarının bir araya gelerek oluşturması beklenmektedir (Abraham, 2001). Yayıncılık alanında kazanç sağlanmak isteyen diğer sektörler, etkileşim oranını arttırmaya yönelik reklamlar üreterek ayrıca sanal mağazalar açarak bu sürece dahil olmuştur (Merline, 2001).

ABD'deki televizyon yayıncılığının dönüşümünde kullanılan teknolojinin geliştirilmesi başlangıçta HDTV tarafından motive edilmiştir, ancak nihayetinde çeşitli çözünürlüklerde dijital televizyon yayımına geçiş olarak şekillenmiştir. Analog teknoloji yerine dijital teknolojinin seçilmesiyle, çoklu program ve veri iletimi gibi birçok ek uygulama mümkün hale gelmiştir. Analog televizyon yayımının sonlandırılmasıyla geçiş süreci tamamlanırken, mobil ve taşınabilir televizyonu desteklemek için yeni standartlar geliştirilmiştir.

Sonuç olarak, Amerika Birleşik Devletleri'nde dijital yayıncılığa geçiş süreci karmaşık ve çok boyutlu bir süreç içerisinde ilerlemiştir. Federal İletişim Komisyonu'nun müdahalesi ve çeşitli sektörlerin iş birliği, dijital yayıncılığın benimsenmesini hızlandırmaya yönelik önemli adımlar atmıştır. Yüksek kaliteli yayınların teşvik edilmesi, etkileşimli programların geliştirilmesi ve dijital donanımlı televizyonların yaygınlaştırılması gibi önlemler, dijital yayıncılığın geleceği için kritik öneme sahiptir. Bu süreçte, izleyici taleplerine yanıt veren içeriklerin üretilmesi ve farklı sektörlerin projeler geliştirmesi, dijital yayıncılığın başarılı bir şekilde entegrasyonunu sağlamıştır.

2.1.2. Avrupa Birliği Medya ve İletişim Politikaları Bağlamında Dijital Yayıncılığa Yönelik Denetim Uygulamaları

Geleneksel yayıncılık ve internet tabanlı yayıncılık Avrupa'da kamu hizmeti adı altında hizmet vermektedir. Yayın kuruluşlarının ticari kaygılarının yanında kamu yayıncılığı ilkesine dikkat ederek yayın yapmaları beklenmektedir. Avrupa'nın önde gelen ülkelerinin yayın denetimleri incelendiğinde, sayısal tabanlı yayıncılık hizmeti veren ülkelerde, yayınların

siyasi sitemin bir parçası olduğu görülmüştür. Türkiye’nin de içinde bulunduğu, İspanya, İtalya ve Fransa gibi ülkelerin yayınları, bütünleşmiş bir sistem içerisinde yapılmaktadır.

Avrupa Birliği’nin medya sektörüne yönelik politikalarının temel yasal çerçevesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin 10. Maddesi, Topluluğu kuran Roma Anlaşması, Maastricht ve Amsterdam Anlaşmaları’nın kültürel konular ve kamu yayıncılığına ilişkin hükümleri ile AB Temel Haklar Şartı’nın 11. Maddesi tarafından oluşturulmaktadır. Söz konusu 11. Maddenin ikinci fıkrası, medyanın özgürlüğüne ve çoğulculuğuna saygı gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu belge, medya özgürlüğü kavramını ilk kez ifade özgürlüğünden bağımsız olarak ele almakta ve medya özgürlüğünün önemini ön plana çıkarmaktadır. Ayrıca, Temel Haklar Şartı, 29 Ekim 2004 tarihinde imzalanan ve onay aşamasında olan AB Anayasası tasarısına da aynen dahil edilmiştir. (Kıhtır, 2012, s.76-77). Bu politikalar bağlamında Avrupa Birliği’nin internet yayıncılığı hakkında yaptığı düzenlemeler Almanya için bir yol gösterici olmuştur ve Avrupa’da bu düzenlemeyi yapan ilk ülke olarak bilinmektedir. Almanya, Avrupa Birliği tarafından oluşturulan medya düzenleme mevzuatını, kendi ulusal yayıncılık şartlarına uygun şekilde yeniden yapılandırmış ve uyarlamıştır. (Kaya, 2015, s. 741).

Avrupa’da dijital yayıncılığın öncüsü, Fransa’da Canal+ adlı paralı yayın hizmeti sunan kanal olmuştur. Dijital yayıncılığın başlangıcı olarak ise 1998 yılı kabul edilmektedir. Avrupa Birliği’ne üye ülkeler, dijital yayıncılığa sırayla geçiş yapmış ve bu süreçte öncelikle analog yayıncılığın sonlandırılması ile dijital yayın aktarım standartlarının belirlenmesi üzerinde çalışmalar yürütmüştür.

1999 yılının sonlarına doğru Avrupa’da dijital yayıncılığa geçişte ciddi bir artış yaşanmıştır. Bu artışın temel nedenleri arasında, ücretsiz kanalların sayısının az olması ve bunun sonucunda seçeneklerin sınırlı kalması yer almaktadır. Ayrıca, dijital yayıncılığın yaygınlaştırılması için operatörlerin ücretsiz veya kiralama yöntemiyle pazarlama stratejileri geliştirmesi, kullanıcıların dikkatini çekmiş ve dijital yayıncılığa yönlendirmiştir.

Bu süreçte, kablo, uydu ve karasal yayın şebekeleri arasındaki rekabetin artması, dijital yayıncılığın gelişimine önemli katkılar sağlamıştır. Dijital yayıncılığın benimsenmesi, medya endüstrisinde daha yüksek kaliteli içeriklerin üretilmesi ve izleyici taleplerine uygun programların sunulmasını teşvik etmiştir. Sonuç olarak, dijital yayıncılık, Avrupa’da medya çeşitliliğinin ve izleyici memnuniyetinin artmasında önemli bir rol oynamıştır.

2.1.2.1. Almanya

Almanya, görsel ve işitsel alanda çok sayıda medya kuruluşuna sahip bir ülke olarak öne çıkmaktadır. 1980'li yıllarda, Almanya'da radyo ve televizyon alanında önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Federal Anayasa Mahkemesi, iletişim alanında tekelleşmenin önüne geçilmesi ve toplumun iletişim sürecinde aktif bir rol alması gerektiğini belirterek, yayınların toplumun görüşleri dikkate alınarak dengeli bir şekilde yapılmasını vurgulamıştır (Çaplı, 2005, s. 120). 1986 yılında kamu yayıncılığı yapan istasyonlar kamuoyunu bilgilendirmek ve haber vermek amacıyla yayınlarını düzenlemiştir. Bunun yanı sıra 1984 yılından beri yayın hayatına devam eden, özel radyo ve televizyon kuruluşlarına temel yayınlarını tamamlaması hakkı tanınmıştır (Coşkun, 2016, s. 187).

Almanya'nın çok parçalı ve federal yapısı, görsel ve işitsel medya alanındaki yayın hizmetlerinin denetiminde özgün ve karmaşık bir düzen oluşturmasına neden olmuştur. Almanya'da medya alanında üç ayrı kuruluş faaliyet göstermektedir. Bunlar; Direktoren Konferenz der Landes Medienanstalten-DLM (Eyaletlerarası Medya Direktörler Kurulu), Landesanstalt Für Das Rundfunk Wesen Saarland-LAR (Saarland Eyaleti Radyo Televizyon Kuruluşu), Landesanstalt Für Rundfunk Nordrhein-Westfalen-LfR'dur (Kuzey Ren-Westfalia Eyaleti Radyo Televizyon Yayın Kuruluşu) (Temiztürk, 2012, s. 267). Yayın ilkelerini hazırlama; yayınları izleme, şikayet kabulü, yayın lisansı verme ve frekans tahsisi konusunda Direktoren Konferenz der Landes Medienanstalten-DLM (Eyalet Medya Direktörler Kurulu) faaliyet yürütmektedir. DLM'nin merkezi Berlin'dedir. Tüm eyaletlerdeki ilgili kurumların karar alma süreçlerinin koordinasyonu burada gerçekleştirilmektedir (Sim, 2006, s.65).

Eyalet Medya Direktörü (DLM); 20 ile 45 arasında değişkenlik gösteren üye sayısına sahiptir. Üyeler 4 yıllığına kurulda temsilci olarak görev alırlar ve temsil hakkı olan kişiler veya kurumlarca atamaları gerçekleşir. Kurula üye olanlar bir sonraki seçimde tekrar seçilebilir ve görevden alınamazlar. Kurula kablolu televizyon yayın kuruluşlarında görev yapan çalışanlar ve hükümet mensupları atanamazlar. Görev ve süre kısıtlamasına kurul tabi değildir. ARD (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland- Federal Almanya Cumhuriyeti Kamu Yayın Otoriteleri Çalışma Grubu) ve ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen- İkinci Alman Televizyonu)'nin radyo ve televizyon yayınlarında bandrol başına almış olduğu ücretin yüzde 2'si kurula finansal kaynak olarak gelmektedir. Kurulun görevleri arasında, yayın ilkelerinin hazırlanması, yayının izlenmelerinin belirlenmesi, şikayetlerin kabul edilmesi, lisans verilmesi

ve frekans tahsisinin sağlanması bulunmaktadır. Ayrıca, kurul, idari yargı yoluyla uyarı, para cezası, yayın durdurma ve lisans iptali gibi yaptırımları uygulama yetkisine sahiptir. (Temiztürk, 2012, s. 268).

Almanya’da dijital karasal yayıncılığa yönelik düzenlemeler, 1997 yılında Initiative Digitaler Rundfunk (Dijital Yayıncılık Girişimi) ve Almanya’nın en büyük kablo hizmet sağlayıcısı olan Deutsche Telecom’un temsilcilerinden oluşan bir grubun kurulmasıyla başlamıştır. Bu grupta politikacılar, kamu ve özel yayıncılar yer almıştır. Grup, karasal yayınların kademeli olarak dijital dönüşmesinin oldukça maliyetli olduğunu ve bu nedenle ani bir geçişin daha uygun olacağını belirtmiştir. (Sümer, 2002, s. 66). *Inselsstrategie* (ada stratejisi) adı verilen bu planlama kapsamında, öncelikle erişimi yüksek olan bölgeler pilot olarak seçilecektir. Daha sonra, analog ve dijital yayınlar aynı anda aktarılacak ve belirli bir süre sonunda ani bir geçiş yapılarak analog yayınlara son verilecektir. 1999 yılına gelindiğinde, dijital yayıncılığa başlayan Almanya’da, Bertelsmann ve Kirch grupları, Deutsche Telekom’un desteğiyle sektörde egemen konuma ulaşmışlardır. Uydu yayını yapan bu iki medya şirketi daha sonrasında ise DFI ve Premiere birleşerek ‘Premiere World’ adıyla yayın yapmaya devam etmiştir. Almanya’da dijital yayıncılığın gelişmesinde kablolu yayın endüstrileri önemli bir rol oynamıştır. Ülke genelinde en büyük kablo hizmeti Deutsche Telecom tarafından sağlanmaktadır.

Almanya’da dijital yayınlar, yayın lisansı almak zorundadır ve bu lisanslar DLM (Die Landesmedienanstalten) tarafından verilmektedir. Yayıncılar DLM tarafından kontrol altında tutulmaya çalışılmakta ve yayın içerikleri sürekli olarak denetlenmektedir. Yayıncılar kurul tarafından belirlenen belirli standartlara uyarak içerik oluşturmaktadır. İnternet tabanlı video yayını sağlayan ve dijital medya platformları üzerinden yayın yapan yayıncı kuruluşlar da DLM’nin belirlemiş olduğu kurallar ve ilkelere uymak zorundadırlar. Reklam ve ticari iletişim konusunda kullanıcıların verilerinin gizli tutularak korunması ve Avrupa Birliği genel veri koruma düzenlenmeleri de dijital yayınların denetlenmesi konusunda önemlidir (DLM, 2023).

Almanya’da özel yayıncılar için lisanslama ve kontrol, çevrimiçi medyanın denetimi, platformların düzenlenmesi ve dijital yayıncılığın geliştirilmesi gibi temel konular Kommission für Zulassung und Aufsicht (Yetkilendirme ve Denetleme Komisyonu-ZAK) tarafından denetlenmektedir. ZAK, programlarını ülke çapında yayınlamak isteyen özel televizyon ve radyo yayıncılarının lisans başvurularını karara bağlayan bir kurumdur. ZAK, genel müdürlerin değiştirilmesi konusunda yetkinliğe sahipken aynı zamanda yayın lisansına sahip şirketlerin sahiplik ve hissedarlık yapısındaki değişikliklere de

karar vermektedir. Ayrıca, yayıncılar/sağlayıcılar tarafından yapılan program ihlallerini denetlemektedir (ZAK, 2023).

ZAK (2023), medya platformları ve kullanıcı ara yüzlerine yönelik düzenlemeler gerçekleştirirken aynı zamanda yayın içerikleri tekliflerinin çeşitliliğini sağlamayı da amaçlamaktadır. Platformların ve kullanıcı ara yüzlerinin düzenlenmesi yeni içeriklerin keşfedilmesi durumu kamuoyu oluşturulması açısından oldukça önemlidir. Platformlar bu nedenle çeşitli medya tekliflerini bir araya getirerek, kullanıcılar ve içerik sağlayıcıları arasında bir köprü inşa ederler. Erişim koşulları ve içerik bulunabilirliği açısından kullanıcılara seçim yapma imkânı tanıyan platformlar, medya yetkilileri tarafından kontrol edilmektedir. Platform düzenlemesinin amacı, açık erişimi, fırsat eşitliğini ve ayrımcılığa maruz kalmamayı garanti altına almak için nihai olarak görüşlerin özgürce oluşmasını sağlamaktır.

2.1.2.2. Fransa

Çoğu Avrupa ülkesinde olduğu gibi, televizyon Fransa'da da ticari bir endüstri yerine kamu hizmeti olarak gelişmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki erken dönem radyo yayınlarına benzer şekilde, televizyon esasen eğitici ve kamu bilgilendirmesi sağlama hizmeti olarak görülmüştür. Görüntülerin hava dalgalarına iletilmesinden sorumlu olan kuruluş, Fransız televizyon pazarında tekel olan Radyo ve Televizyon Yayıncılığı Ofisi (ORTF)'dir. Vatandaşlarının bilgi, kültür, eğitim ve eğlence ihtiyacının karşılanması için kurulan kurum, Enformasyon Bakanlığı'nın denetimi altında hizmet vermektedir. Ülkedeki bütün kanalların tek bir kuruma bağlı olması durumu tartışmalara sebep olmuştur. Bu tartışmaların sonucunda 1974 yılında kurum dağıtılmış ve farklı statülere sahip 7 bağımsız kuruluş arasında bir rekabet alanı oluşmuştur (Feigenbaum, 1998, s. 287; Pekman, 1996). Söz konusu tartışma ve rekabet ortamları sürerken radyo ve televizyon alanında hizmetlerin sürdürülmesi ve düzenlemesi için ilk otorite kurumu olan Haute Autorite de la Communication Audiovisuelle / HACA (Görsel-İşitsel İletişim Yüksek Kurulu) kurulmuştur. HACA'ya göre halk özgür ve çoğulcu bir iletişim hakkına sahiptir (Sarmaşık, 1988).

Kamu yayıncılığında siyasi baskıların kalkmasını sağlayan ve hükümetten bağımsız bir yapı olarak kurulan kurul, hükümet yanlısı tavırları sebebiyle varlığını uzun süre sürdürememiştir. 1986 yılına gelindiğinde ise ABD'nin FCC modeli örnek alınarak İletişim Özgürlüğü Kanunu kapsamında Commission Nationale de la Communication et des Libertés / CNCL (İletişim ve Özgürlükler Ulusal Komisyonu) kurulmuştur. Kamuya yönelik yapılacak olan bütün yayın hizmetleri düzenlemeleri bu komisyona

devredilmiştir (Feigenbaum, 1998, s. 287-288; Sarmaşık, 1988; Ulusoy, 2000, s.54).

1988 yılında, kamu ve özel televizyonların denetim mekanizmasını sağlamak amacıyla kurulan ‘Görsel İşitsel Yüksel Konsey’i (CSA) Leotard Kanunu (Loi Leotard) kapsamında yürürlüğe girmiştir. CSA’yı diğer ülkelerin yayın hizmetleri denetim mekanizmalarından ayıran en önemli özelliği, ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmayışdır. Hükümetten bağımsız olan CSA, RTÜK gibi, idari açıdan yasama ve yürütme organlarıyla hiyerarşik bir bağlantı içerisinde olmasa da finansal denetim açısından diğer kamu kurumlarıyla benzer kuralları uygulamak zorundadır. Fransa’da uygulanan radyo ve televizyon yayınlarına yönelik yaptırımlar Türkiye’de olduğu gibi aşamalı bir sistemde yürütülmektedir. Ülkede yayın durdurma cezası önemli bir ceza olarak görüldüğünden, uyarıların dikkate alınmayıp tekrar etmesi sonucunda kademeli şekilde ceza sistemini uygulamaya geçirmektedir. Devletçi bir geleneğe sahip olan Fransa’da, yayıncılık alanında devlet denetiminden bağımsız hareket etmek isteyen Almanya’dan farklı olarak ‘televizyon Fransa’nın sesidir’ anlayışı ile yayıncılığın devlet tekelinde olmasını savunmaktadır (Çaplı, 2005).

Avrupa ülkeleri arasında dijital yayıncılığa ilk olarak Fransa başlamıştır. Kasım 1984’te, Canal Plus’ın başkanlığını üstlenen André Rousselet yönetiminde, Avrupa’nın ilk ücretli ve şifreli televizyon kanalı yayın hayatına başlamıştır. On yıl boyunca Canal Plus’ı yönetecek olan Rousselet’nin liderliğinde, bu yeni yayın formatı, televizyon endüstrisinde önemli bir yenilik olarak kabul edilmiştir. Kanalın ilk hissedarları arasında, önde gelen bir reklamcılık ajansı olan Havas, çeşitli bankalardan oluşan bir konsorsiyum, Vivendi adlı özel bir su şirketi ve yerel bir basın grubu yer almaktaydı (Ulusoy, 2000, s.97). Bu çeşitli ortaklık yapısı, Canal Plus’ın finansal ve operasyonel gücünü pekiştirmiştir. Canal+ grubu ile 1996 yılında yedi bin aboneye yayın hizmeti sağlamıştır. Canal+ kendisini Avrupa’nın paralı yayın hizmetleri lideri olarak tanımlamaktadır. Television Par Sattellite (TPS), Fransa’da ikinci büyük uydu yayıncısı olarak bilinmektedir. TPS, 1996 yılında ülke de önemli kablo yayını operatörlüğü yapan Lyonnaise Cable 50 ortaklığında kurulmuştur. Kanal, ülkede kamu yayıncılığı hizmeti sunmaktadır. Ülkede uydu yayını yapan bir diğer kanal ise AB Sat olmuştur. Bağımsız bir prodüksiyon şirketine bağlı olan AB Sat, ilk olarak ayrı bir paket olarak sunulmaya başlamıştır fakat daha sonrasında Canal+ ve TPS paketleri içerisine dahil edilmiştir (Sümer, 2002). AB Sat dijital yayıncılığın içerik rolünü ‘içerik sağlayıcısı’ olarak belirtmiştir. Bu durumun nedeni, diğer platformlar kadar güçlü olmaması ve altyapı maliyetlerini karşılayacak finansal güce sahip bulunmamasıdır.

2000 yıllarda ise, Fransa yayıncılık alanında IPTV ilgi çekmeye başlamıştır. Bunun en büyük etkeni ise internetin gelişmesi ve ülkelerin altyapısını güçlendirilerek fiberoptik kabloları kullanmaya başlaması olmuştur. Televizyon yayıncılığında IPTV kullanımı izleyicilere farklı içerikler sunma konusunda seçenek oluşturmuştur. IPTV kullanan ülkelerin arasında Fransa, 7 milyon aboneyle en üst sırada yer almaktadır. Bunun en büyük nedeni Fransa’da yeni televizyon servislerinin, yayın sitemlerine uygun olarak geliştirilmesi ve kullanıcıların bu yayın sistemlerine olan ilgisidir. France Telecom-Orange, Free Telecom ve Neuf Telecom Fransa’da IPTV hizmeti veren önemli operatörlerdir (Kandemir, 2013, s. 59).

Fransa’da isteğe bağlı yayıncılık denetimi ve düzenleme faaliyetleri CSA tarafından gerçekleştirilir. Bu bağlamda isteğe bağlı “görsel-ışitsel ve medya hizmetleri”ne (SMAD) ilişkin 22 Haziran 2021 tarih ve 2021-793 sayılı Kararname oluşturulmuştur. Kanun 1 Temmuz 2021 yılında yürürlüğe girmiştir. Kararname, aboneliğe katkı, izleme başına ödeme veya ücretsiz isteğe bağlı video hizmetleri ile kaçırılan televizyon hizmetlerini bir araya getiren isteğe bağlı “görsel-ışitsel ve medya hizmetleri”ne uygulanacak kuralları belirlemektedir. Avrupa ve orijinal Fransız ifadelerine sahip sinematografik ve görsel-ışitsel eserlerin üretiminden, aynı eserlerin sergilenmesine ve reklam, sponsorluk ve tele-alışveriş konularında ayrıca isteğe bağlı görsel-ışitsel medya hizmetlerine ilişkin 12 Kasım 2010 tarih ve 2010-1379 sayılı Kararnamenin yerine çıkarılmıştır. Kararname, Fransa’da yerleşik olmayan ve Fransa’nın yargı yetkisi dışında kalan isteğe bağlı görsel-ışitsel medya hizmetlerinin düzenlenmesine yönelik hükümleri içermektedir. Ayrıca, Yüksek Görsel-İşitsel Konsey’in rolü, hizmet yayıncılarının beyanlarını hazırlama süreci ve belirli yükümlülükler yer almaktadır (CSA, 2019).

Bunlara ek olarak bilgi manipülasyonuyla mücadeleye ilişkin 22 Aralık 2018 tarih ve 2018-1202 sayılı Kanun oluşturulmuştur. Kanununun 11. maddesinde, sosyal medya platformlarının, kamu düzenini bozma riski taşıyan veya belirli olaylarla ilgili yanlış bilgilerin yayılmasıyla mücadele etmek için önlemler alması gerektiği ifade edilmiştir. Yanlış bilgilerin yayılmasının hızlandırılması ve güçlendirilmesiyle mücadele etmek amacıyla Konsey, çevrimiçi platform operatörlerini aşağıda yer alan kurallara uymaya teşvik etmektedir (CSA, 2019):

- *Büyük ölçüde yanlış bilgi yayan hesapların tespitini sağlamak için uygun prosedürlerin hazırlanması,*
- *İfade ve iletişim özgürlüğüne saygı göstererek bu hesapların işlemlerini engellemeye yönelik orantılı prosedürlerin hazırlanması (uyarı, silme, ka-*

rantına, kullanıcı haklarına veya dağıttıkları içeriğin kapsamına ilişkin kısıtlamalar vb.),

- *Bu hesapların tespiti ve işlenmesiyle ilgili kamu izleme ve istatistik sistemlerinin belirlenmesi (kullanıcılar tarafından bildirilen veya çevrimiçi platform operatörü tarafından tespit edilen hesapların sayısı ve bunların arasında sağlanan yanıt türleri,)*
- *Operatör müdahalesiyle sonuçlanabilecek uygulamalar (anormal hacimlerde hesap oluşturulması, içeriğin anormal frekanslarda paylaşılması, yanlış bilgi kullanımı, çalıntı veya yanıltıcı vb.) konusunda kullanıcıları açık ve kesin olarak bilgilendiren, kolay erişilebilir bir bilgi alanının oluşturulması.*

Sonuç olarak, bilgi manipülasyonuyla mücadeleyle ilişkin olarak çıkarılan bu Kanun, sosyal medya platformlarının sorumluluklarını artırmakta ve kamu düzenini bozabilecek yanlış bilgilerin yayılmasını önlemeye yönelik önemli adımlar içermektedir. Kanunun 11. maddesi ve Konseyin belirlediği kurallar, yanlış bilgi yayan hesapların tespit edilmesi ve engellenmesi, kamuya açık izleme ve istatistik sistemlerinin oluşturulması ve kullanıcıların bu konuda bilgilendirilmesi gibi çeşitli önlemleri kapsamaktadır. Bu düzenlemeler, ifade ve iletişim özgürlüğüne saygı göstererek, sosyal medya platformlarının daha güvenli ve doğru bilgi aktarımına dayalı bir yapıya dönüşmesine katkı sağlamaktadır.

2.1.2.3. Belçika

Belçika’da kamu yayıncılığı hizmeti 1953 yılında başlamıştır. İlk yayınlar National Radio and Television Institute- INR/NIR (Ulusal Radyo ve Televizyon Enstitüsü) tarafından gerçekleştirilmiştir. 1960’lı yıllarda ise Radio Télévision Belge de la Communauté Française- RTBF (Fransız Topluluğunun Belçika Radyo Televizyonu) ve Belgische Radio en Televisie- BRT (Belçika Radyo ve Televizyonu), yayıncılık alanındaki görevi devralarak kamu hizmeti yayını sağlamaya devam etmiştir. RTBF, ülkede hâkim olan Fransızcanın lehçesi olan Valonca halkına yayın yapmaktadır. RTBF, 1997 yılında kurulan kültürel anlamda özerk kamu yayıncılığı yapan bir yayıncıdır. Valon Hükümeti tarafından atanan bir genel müdür tarafından yönetilen RTBF’nin yönetim kurulunu ise üniversite ve eğitim konseyleri tarafından belirlemektedir. Kamu fonları ve reklam gelirleriyle desteklenmektedir (CSA, 2019).

VTR ise ülkenin kuzeyinde yer alan Flaman bölgesinde yaşayanlara yönelik yayın yapmaktadır. Bu bölgede uzun zamandan beri yayın yapan VTR, tekel statüsünü kaybederek 1997 yılında bir limitet şirketine dönmüştür

(Pauwels'den Akt. Gül, 2001, s. 81). Günümüzde VTR Flaman Hükümeti tarafından atanan bir genel müdür ile yönetilmektedir. Yönetim kurulu üyeleri ise tıpkı RTBF de olduğu gibi üniversite ve eğitim konseyleri tarafından belirlenmektedir. Ruhsat ücretleri ve devlet yardımları VTR'nin en büyük gelir kaynağını oluşturmaktadır. VTR kanalında yayınlanan reklamlar, ticari bir amaç gütmeyen, halkı bilgilendirmek amacıyla gerçekleştirilmektedir. RTBF ve VRT bugün hala Belçika'da kamu yayın hizmeti vermeye devam etmektedir. Bunlara ek olarak 1976 yılından bu zamana kadar Brüksel'de ve Belçika'nın doğusunda bulunan Alman topluluklarına yayın hizmeti sağlayan Belgischer Rundfunk (BRF) adında kamu hizmeti yayıncısı da bulunmaktadır (Gül, 2001).

Belçika'da radyo televizyon ve dijital yayıncılık Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA, Yüksek Görsel-İşitsel Konsey) tarafından denetlenmektedir. Yüksek Görsel-İşitsel Konsey, Valonya-Brüksel Federasyonu'ndaki görsel-ışitsel medya sektörünün düzenlenmesinden sorumlu bağımsız idari otorite olarak görev yapmaktadır. 1987 yılında Fransız Toplumunun idaresine entegre edilmiş CSA'ya, bir danışma organı şeklinde hazırlanmış olan kararname ile bağımsızlık özelliği ve yaptırım yetkisi verilmiştir. CSA; RTBF, yerel televizyon, özel televizyon ve radyo, isteğe bağlı ve internet hizmetleri, web TV, web radyoları ve çoklu platform uygulamaları gibi yayın yapan hizmetlerle hizmet dağıtıcılarının denetlenmesinden sorumludur. Yetkilendirme ve Kontrol Kurulu aracılığıyla, televizyon ve radyo hizmetleri yayıncılarının yanı sıra, hizmet operatörleri ve ağ dağıtıcılarının yasal yükümlülüklerine uyumunu garanti ederek, FM ve DAB+ radyolarını yetkilendirmektedir. Ayrıca televizyon hizmetlerine ilişkin bildirimleri almakta ve diğer medya kuruluşlarıyla iş birliği kurmaktadır. CSA, yayın hizmetleri kuralları uygulanması ile geliştirilmesi konusunda medya sektörünü desteklemekte, görsel-ışitsel medyadaki sorunlara ve gelişmelere ışık tutacak araştırma projeleri üretmektedir (CSA, 2019).

CSA; çeşitlendirilmiş ve kapsayıcı görsel-ışitsel medyanın demokratik bir toplum hizmetinde kullanılmasına katkıda bulunmuştur. Üç ana misyonu; hukuk kurallarına, vatandaş haklarına ve çoğulculuğa saygıyı teşvik etmek, mantıklı ve katılımcı bir düzenleme dinamiğinde görsel-ışitsel sektörün desteklenmesi şeklindedir. CSA vatandaşları belirli içeriklerden mahrum bırakan bir sansür kurumu değildir. Programların içeriğine ancak yayınlandıktan sonra müdahale edebilme hakkına sahiptir. Bu nedenle müdahale yetkisi "a posteriori" (sonradan denetim) olarak kullanılır ve görsel-ışitsel mevzuatta tanımlanan belirli durumlarla sınırlıdır. Bir yayıncıya yaptırım uygulamak en son başvuracağı işlemdir. CSA, bu tür önlemleri almadan önce sektörü desteklemek adına daha dikkatli davranmaktadır.

Görsel-işitsel medya hizmetleri, kararnameyle belirlenen ve CSA'nın düzenli olarak gerçekleştirdiği kontrol kurallarına tabidir (CSA, 2019).

2.1.2.4. Hollanda

Hollanda’da radyo ve televizyon yayıncılığı, bir dizi düzenleyici ve denetleyici kuruluş tarafından belirlenen kurallar içerisinde denetlenmektedir. Ülkenin kamu yayıncılığı Nderlandse Publieke Omroep (NPO) adı verilen bir kurum tarafından yönetilir. Bunun dışında farklı bir düzenleyici bir kuruluş olan Commissariaat Voor de Media (Medya Otoritesi) ile denetlenmektedir. Medya Otoritesi, üç üyeden oluşmaktadır. Bu üyeler Kültür Bakanlığı ve Kraliyet kararı kapsamında göreve atanmaktadır (Commissariaat voor de Media; Toezichtbrieven,).

Commissariaat Voor de Media (Medya Otoritesi) üyeleri ulusal, bölgesel ve yerel yayın kuruluşlarının yayın zamanlarını belirlemek, yayıncılığa yönelik yasal kuralların oluşması sağlamak ayrıca kamu yayıncılığındaki finansal denetimi gerçekleştirmektedir. Bunun yanı sıra, yayın kuruluşlarına lisans verme, ulusal radyo ve televizyon istasyonları arasında koordinasyonları sağlamak gibi görevleri de bulunmaktadır. Ek olarak Medya Otoritesi, ulusal yayın kuruluşları ve kendisi için program üretme görevine de sahiptir (Temiztürk, 2012, s. 272).

Kurul, Sosyal Yardım, Sağlık ve Kültür Bakanlığı’nın talebi üzerine, 249 sayılı Yayın Kanunu’nun uygulamaları kapsamında, bakanlığa işleyiş hakkında tavsiyelerde bulunma yetkisine sahiptir. Kurum, faaliyetleri hakkında yıllık raporlar hazırlayarak ilgili bakanlığa sunmak, görsel ve işitsel yayın kanalları, isteğe bağlı yayıncılık, kablolu gazete ve cabletex ile ilgili belirlenen yayıncılık kurallarının uygulanmasını teşvik etmek ve ulusal, bölgesel ve yerel medya kuruluşlarının programları için alınacak ücret tutarını belirlemekle görevlidir. Ayrıca, yayıncılık kurallarını ihlal edenlere karşı uyarı, para cezası, yayın lisansının iptali ve yayın sürelerinde azaltma şeklinde cezalar verebilme hakkına sahiptir (Commissariaat voor de Media).

Hollanda’da Dijital Hizmetler Yasası- DSA, 16 Kasım 2022’de yürürlüğe girmiştir. DSA’nın görevi, çevrimiçi platformlar, çevrimiçi pazar yerleri, sosyal medya hizmetleri ve internet hizmet sağlayıcıları da dahil olmak üzere aracılık hizmeti sağlayıcıları olarak adlandırılan sağlayıcılar için geçerli olan kuralları uyumlu hale getirmektir. DSA, yasa dışı çevrimiçi içeriğin yayılmasını ve dezenformasyonun oluşturabileceği toplumsal riskleri ele alarak, temel hakların etkin bir şekilde uygulanmasını sağlayarak ve yenilikçiliği kolaylaştırarak, korunan, öngörülebilir ve güvenilir bir çevrimiçi ortam sağlamayı amaçlamaktadır. Bu amaçla DSA, aracı

hizmet sağlayıcılarının kullanıcılar tarafından sağlanan bilgilere ilişkin sorumluluklarını belirleyen kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır. Aynı zamanda, bu sağlayıcıların bu bilgileri sunarken dikkate almaları gereken bir dizi özen yükümlülüğünü de içermektedir. Bu yükümlülükler, hem platformların güvenilirliğini artırmayı, hem de kullanıcıların güvenli ve doğru bilgilere erişimini sağlamayı amaçlamaktadır. DSA, bu şekilde, çevrimiçi ortamın daha güvenli, öngörülebilir ve yenilikçi bir yapıya kavuşmasına katkıda bulunur.(DSA, 2022).

Yeni Dijital Hizmetler Yasası (DSA), temel hakların daha iyi korunmasını, çevrimiçi aldatmaca ve yetersiz bilgiyle mücadeleyi, şirketler için eşit şartlar sağlamayı ve dijital ticareti kolaylaştırmayı hedeflemektedir. DSA, dijital hizmet sağlayıcılarının içerik denetimi sırasında kullanıcıların temel haklarını gözetmelerini ve bu konuda daha ayrıntılı bilgilendirme yapmalarını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle dijital içerik sağlayıcılar, kullanıcıların bilgilerinin veya hesaplarının silinmesine ilişkin daha açıklayıcı bilgilendirmeler yapmalıdır. Ayrıca, tüketiciler için kolay erişilebilir ve kullanıcı dostu şikâyet prosedürlerine sahip olmaları beklenmektedir. DSA, dini inançlar veya cinsel tercihler gibi konularda daha fazla kişiselleştirme yapılmasını yasaklamıştır. Bu uygulama ile özellikle çocukları kişiselleştirilmiş reklamlara karşı ek koruma sağlamayı ve çocukların uygunsuz reklamlarla karşılaşmalarını hedeflemektedir. (DSA, 2022).

Ayrıca, DSA, vatandaşları dezenformasyon, sahte haberler ve temel haklar ile insan hakları ihlallerine karşı daha iyi koruma imkanı sunmaktadır. En büyük çevrimiçi platformlar ve arama motorları, hizmetlerinin yanı sıra toplum ve demokrasiye yönelik riskleri azaltmak için önlemler almak zorundadır. DSA, şeffaflığı teşvik ederek, raporlama yükümlülükleri ve araştırmacıların verilere erişimini daha iyi düzenlemekte, büyük platformların nasıl çalıştığına dair daha fazla bilgi edinilmesini sağlamaktadır. (DSA, 2022).

2.1.2.5. İtalya

Radyo ve televizyon yayıncılığında İtalya'da devlet tekeli, 1944 yılında Milli Kurtuluş Komitesi tarafından kurulan 'Radiotelevisione Italiana' (RAI) adlı kamu kurumu aracılığıyla yürütülmüştür. RAI, belirli aralıklarla yapılan sözleşmelerle yayıncılık alanındaki faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir.1970'lerde İtalyan iş insanı Berlusconi'nin önderliğinde, Fininvest Şirketler Grubuna bağlı ilk özel televizyon kanalı oluşturulması, İtalya'da medya sektöründe devlet otoritesinin engellenmesi adına atılan ilk adım olmuştur. İtalyan Anayasa Mahkemesi, devlet tekelinin korunmasına ilişkin görüşlerini bildirirken, ülkenin belirli bölgelerinde faaliyet gösteren özel

medya kuruluşlarını da ifade özgürlüğü kapsamında değerlendirmiştir. Daha sonraki süreçlerde özel yayın kuruluşlarının paket programlarını tüm ülkeye satmak istemeleri, mahkeme kararının değiştirilmesine neden olmuş ve özel yayın istasyonlarının yayın hayatına son verilmiştir (Özay, 1994, s. 352).

Özel yayıncılık alanında uzun bir süre devam eden bu fiili yapı, 1990’lı yıllarda 223 sayılı ‘Mammi Law’ adlı kanunla düzenlenerek hukuki olarak güvence altına alınmıştır (Erkan, 2014). Kanunun 6. maddesi gereğince yayınlardaki disiplinin sağlanması için Ufficio del Garante (Garantörler Bürosu) adlı bir üst kurul oluşturulmuştur. RAI, yetkileri kapsamına girmemesine rağmen yayıncılık alanında belirlenen usul ve esaslara uymaması halinde mevcut kanunlarının 31. maddesi gereğince, medya kuruluşuna uyarı, para cezası, yayın durma ve lisans izin iptali gibi yaptırımlar uygulayabilmektedir (Çaplı, 2005).

İtalyan yayıncılık denetimi anlamında bir diğer önemli kuruluş ise 1997 yılında kabul edilen 249 sayılı Kanun kapsamında ortaya çıkan İletişimi Koruma Otoritesi (AGCOM)’dir. 5 üyeden oluşan kuruluş, ulusal ve bağımsız bir yapıda görsel işitsel yayıncılık alanında uzman kişilerle oluşturulmuş bir kurumdur. Kurum içerisinde görev yapan üyeler, İtalyan parlamentosundaki siyasi güç paylaşımına göre dengeli şekilde oluşturulmuştur. AGCOM’un üç temel kuralı şunlardır: Yayıncılık alanında adil rekabeti sağlamak, kullanıcıları korumak amacıyla yüksek kaliteli ve küresel yayın hizmetleri sunmak ve zayıf grupta yer alan bireylere dikkat ederek kamunun özgürlüklerine saygı göstermek. (AGCOM, 1997). AGCOM’un görevleri; iletişim sektöründeki teknolojik gelişmeler hakkında araştırmalar yapmak ve bu çalışmalara yönelik ilgi uyandırmak, frekans tahsisi sağlamak, yayın hizmetlerini belirlenen standartlara göre düzenlemek ve medya kuruluşlarına bu standartların benimsenmesi için talimatlar vermek şeklindedir. Ayrıca, lisans ve yetki ücretlerini belirlemek, işleyişe uygun yönetmelikler oluşturmak ve seçim dönemlerinde yapılacak reklamlarda propaganda yayınlarının kurallarını belirleyerek eşit erişim hakkı sağlamaktır. (Duman, 2013).

Dijital yayın hizmetleri, 1996 yılında İtalya’da paralı yayın yapan Telepiù’nin sahibi tarafından D+ isimli kanal ile hizmete başlamıştır. Telecom Italia ve RAI, Telepiù’yi analog yayın ortamından ayırarak dijital yayın sağlaması adına çeşitli stratejiler geliştirmeye teşvik etmiştir. İtalya’da yayın hayatına başlayan ikinci paralı kanal ise Stream olmuştur. Aynı şebeke sistemini kullanan Stream, 1998’de Telecom Italia grubu tarafından satın alınmıştır. O tarihten bu yana uydu yayıncılığı hizmeti sunmaya devam etmektedir (Sümer, 2002).

İtalya, bir süre sonra kablolu yayına ilişkin düzenlemelerin son derece geç gerçekleştirilmesi ve kablo altyapısının yetersiz kalması sebebiyle Stream'ın dijital alandaki yayıncılık faaliyetini kısıtlamıştır. Telecom Italia grubunun özelleşmesiyle de yayıncılık stratejileri değişkenlik göstermeye başlamıştır. Bu süreçte gelişen ADSL uygulamaları alt yapıda fiber optik kabloların döşenmesinin süresini uzatmıştır. Dijital kablo ağının gelişmesiyle Telecom Italia bir süre yatırım ölçeklerinde daraltmaya gitmiştir. Fakat 2000 yılının sonuna geldiğinde yatırımlarını tamamen askıya almıştır. Bu kararlar doğrultusunda Stream, tamamen uydu üzerinden yayın hizmeti sunacağını duyurmuştur (Sümer, 2002, s. 63).

Gelişen teknolojik imkânlar doğrultusunda Dünya'da olduğu gibi İtalya'ya da yayıncılık alanında çeşitli değişimler ve dönüşümler meydana gelmiştir. Yayıncılık alanındaki gelişmelerden birisi IPTV'nin kullanılmaya başlanmasıdır. IPTV yayıncılığı konusunda İtalya'ya bakıldığında Fastweb ve Telecom İtalia Fastweb, adında iki önemli hizmet sağlayıcısı olduğu görülmüştür. Bu hizmet sağlayıcıları İtalya'nın en büyük internet veri servisi sağlayıcıları olarak bilinmektedir. Triple Play hizmeti sağlayan uygulama ilk kez ses, görüntü ve verinin aynı anda verilmesini sağlayan IPTV Telecom İtalia adında bir kanal hizmeti vermeye başlamıştır. Buna bağlı olarak Alice Home TV`de, İtalya, Fransa, Almanya, Hollanda gibi ülkelerde yayın yapmaktadır (Kırık, 2011).

Sonuç olarak, İtalya'da dijital yayıncılık sektöründe önemli değişimler ve dönüşümler yaşanmıştır. Kablo altyapısının yetersizliği ve düzenlemelerin gecikmesi, Stream platformunun faaliyetlerini kısıtlamış, ancak ADSL ve fiber optik teknolojilerin gelişimi, IPTV'nin yaygınlaşması ve hizmet sağlayıcıların çeşitlenmesiyle sektör yeniden şekillenmiştir. Telekomünikasyon hizmetlerinin özelleşmesi ve yeni teknolojilerin benimsenmesi, İtalya'da yayıncılık stratejilerini önemli ölçüde etkilemiştir.

2.2. Türkiye'de Dijital Yayıncılık ve Denetimi

Türkiye'de, televizyon yayıncılığı anlamında ilk yayın, 9 Temmuz 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından gerçekleştirilmiştir. Türkiye'de 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'nde 15 günde bir, öğleden sonra bir saat yayın yapma izni ile deneme yayınları başlamıştır (Yıldırım, 2023). Yayın içerikleri ise ağırlıklı olarak konser ve kültürel programlardan oluşturulmuştur. O dönem yaygınlaşmış olan '68 Öğrenci Olaylarının' etkisiyle TRT yayın çalışmaları protesto edilmiştir ve yayınların yapıldığı İTÜ binasına baskın yapılarak yayınların kesilmesi sağlanmıştır. Yapılan baskınlardan sonra ise televizyon donanımı TRT'ye devredilmiştir.

İTÜ, 20 yıl boyunca İstanbul halkına televizyon yayını sağlamış olsa da Türkiye’de ilk yayınlar 1968 yılında TRT bünyesinde yapılmıştır (Boratav, 1988, s. 94). 1960 ihtilalinden sonra kurulan TRT, faaliyetlerine resmi olarak başlamadan önce, 24 Aralık 1963 tarihinde TBMM tarafından kabul edilen 359 sayılı kanun ile düzenlenmiştir. TRT, bu yasal düzenlemenin ardından 1 Mayıs 1964 tarihinde resmi olarak faaliyetlerine başlamıştır. (Uyguç ve Genç, 1998, s. 75).

Dışişleri Bakanlığı ve Almanya arasında 1963 yılında yapılan anlaşma ile Türkiye’de ‘Televizyon Eğitim Merkezi’ kurulmasına karar verilmiştir. Bu merkezin radyo istasyonu donanımının Türkiye’ye verilmesine ve Türkiye’den, radyo ve televizyon yapımcısı ile teknisyeni yetiştirilmek üzere Batı Almanya’ya eleman gönderileceğine karar verilmiştir (Öztürk, 2008). 1960 askeri darbesinin ardından kurulan TRT, faaliyetlerine resmi olarak başlamadan önce, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) tarafından 24 Aralık 1963 tarihinde kabul edilen 359 sayılı Kanun ile yasal çerçevesi belirlenmiştir. Bu yasal düzenlemenin ardından, TRT, 1 Mayıs 1964 tarihinde resmen yayın faaliyetlerine başlamıştır. Bu tarih, Türkiye’de modern radyo ve televizyon yayıncılığının başlangıcı olarak kabul edilir ve TRT’nin kuruluşu, ülkenin iletişim altyapısının geliştirilmesinde önemli bir dönüm noktası teşkil eder. (Ak, 2013, s. 8). İTÜ ve TRT arasında 1971 yılında iş birliği sağlanarak bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma sonucunda 30 Ağustos tarihinde TRT, İstanbul’da yayın yapmaya başlamıştır. Aynı yıl içerisinde İzmir’de de televizyon yayınları başlamıştır. Daha sonraki takip eden yıl içerisinde Eskişehir ve Balıkesir’e de televizyon yayınları ulaştırılmıştır. 1970’lerin ortasında, TRT 1, TRT 2, TRT 3 şeklinde radyo yayınları ayrımı yapılırken, TRT 1 24 saat kesintisiz yayın yapmaya başlamıştır (Aziz, 1981, s. 118).

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 1990 yılının başında ABD’ye yapmış olduğu yurtdışı seyahatinde, yayınların Türkçe olarak yurtdışında yapılmasına karşılık bir engelin bulunmadığına ve kanal kiralayan birinin Türkiye’de yayın hizmeti sağlayabileceğine yönelik açıklamalar yapmıştır. Bu açıklamasıyla beraber özel kuruluşların da önünü açmıştır. Bu dönem içerisinde Rumeli Holding’in sahibi Uzan ailesi, Eutelsat uydusundan 2 kanal kiralarak Liechtenstein’da kurdukları Magix Box (MBI) şirketi aracılığıyla Almanya’dan Türkiye’ye yayın hizmeti vermiştir. Bu bağlamda 1 Mart 1990 yılında Türkiye’nin ilk özel televizyonu olan Star 1 deneme yayınları yapmaya başlamıştır (Ayaydın, 2014, s. 210).

Star 1 daha fazla ücret ödeyerek, TRT çalışanlarını bünyesine almıştır. Futbol müsabakalarının neredeyse tüm yayın haklarına sahip olan TRT ile

rekabet etmeye başlayan Star 1, reklam diliminden pay almaya başlamış ve bu durum, TRT'nin reklam gelirlerinde düşüşlere yol açmıştır. Star 1 yayınlarının izlenebilmesi için çanak anten firmalarıyla yapılan anlaşmalarla bir kampanya başlatılmıştır. Ayrıca, Posta Telefon Telgraf (PTT) Kurumu'ndan maç yayınlarını canlı olarak iletebilmek amacıyla link hatları kiralanmıştır. Star 1, TRT'nin, alışılmış olan yayınlarının dışında renkli ve cesur yayın içerikleri paylaşmaya başlamıştır. Bütün bu olgular sonucunda artık TRT'nin tekeli kırılmış ve birçok belediye kendi bölgelerinde Star 1 uydu yayınları izlettirmeye başlamıştır (Ayaydın, 2014, s. 214; Yılmaz, 2009, s. 186).

Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın 17 Nisan 1993'te aniden hayatını kaybetmesiyle beraber ülke gündeminde olan özel radyo ve televizyon yayınları korumasız kalmıştır. Turgut Özal'ın desteklemiş olduğu özel radyo ve televizyon kuruluşları, devlet tarafından kapatılma sürecine girmiştir. Bunlar olurken devlet, vatandaşların taleplerine de sessiz kalmamıştır. Turgut Özal'dan sonra Cumhurbaşkanlığına Süleyman Demirel'in seçilmesinin hemen ardından, 1993 yılında Doğru Yol Partisi başkanlık seçimlerini kazanmıştır. Doğru Yol Partisi bu dönemde 'radyomu istiyorum' sloganlarıyla gündeme gelmiştir (Özgen, 2003, s. 430). Bu dönemden sonra artık özel radyo ve televizyon yayınları için yasal alt yapılar oluşturulmaya başlanmıştır. Gelişen iletişim teknolojileriyle birlikte kitle iletişim araçları; yönetim, siyaset ve toplumsal alanlarda önemli bir rol üstlenmiştir. Politik ve kültürel gündemi belirleme gücüne sahip olmaları ve çeşitliliklerinin artması, radyo ve televizyon kullanımının yaygınlaşmasını sağlamıştır. Bu süreçte, radyo ve televizyon içeriklerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi ihtiyacı doğmuş; bu doğrultuda, 1982 Anayasası'nın 133. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Kanun maddesinde yapılan değişiklikle, radyo ve televizyon istasyonlarının yasaların belirlediği usullere uygun olarak işletilebileceği karara bağlanmıştır. Daha sonrasında, 3984 sayılı 'Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun' ile özel radyo ve televizyon yayıncılığı yasal bir zemine oturtulmuştur. Bu kanun, 13 Nisan 1994 tarihinde TBMM tarafından kabul edilmiş ve 20 Nisan 1994 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Aziz, 1994).

İnternet teknolojisinin dünya genelinde gösterdiği gelişim, birçok sektörde olduğu gibi medya sektöründe de etkili ve yoğun bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Türkiye'de dijital yayıncılığa yönelik tartışmalar, Uzan Grubu bünyesinde yayın yapan Star Digital ve Doğan Holding ile Çukurova Grubu ortaklığında yayın yapan DigiTürk'ün art arda kurulmasıyla başlamıştır. Daha sonra ise iş insanı Erol Aksoy tarafından Türkiye'nin ilk ücretli ve şifreli kanalı Cine 5 kurulmuştur (Sümer, 2002, s. 71). Türkiye'de 1998 yılında hükümet ve RTÜK arasında dijital yayıncılık

konusu ilk kez gündeme gelmiştir. RTÜK, dijital yayıncılık frekansıyla ilgili planlamalarını tamamladıktan sonra Başbakanlık’a sunmuş, bu planlama ile dijital yayıncılığa yönelik çalışmaların RTÜK ve diğer kamu kuruluşlarının katılımıyla gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır (Sümer, 2002, s. 72).

1999 yılında hazırlanan planlama raporu, RTÜK tarafından Ulaştırma Bakanlığı Haberleşme Yüksek Kurulu’na sunulmuştur. Bu rapor kapsamında, yayıncılık alanında alınması gereken önlemlerin öncelikle Haberleşme Yüksek Kurulu’nda değerlendirilmesi gerektiği bildirilmiştir. RTÜK’ün başvurusunun üzerinden 6 ay geçmesine rağmen yanıt alınamaması üzerine, Star Digital ve DigiTurk, Ulaştırma Bakanlığı’na bir yazı göndererek yayın yapmaya başlamışlardır. Herhangi bir izin olmadan yayın yapan bu iki dijital kanal, RTÜK tarafından cezaya tabi tutulmuştur. Buna rağmen, yayınlarına devam eden kanallara karşı RTÜK suç duyurusunda bulunmuştur. Gelişmeleri takip eden Haberleşme Yüksek Kurulu, 2000 yılında dijital yayıncılıkla ilgili konuları görüşmek üzere bir toplantı düzenlemiş ve RTÜK’ün elindeki eşgüdüm yetkisinin Telekomünikasyon Kurumu’na devredilmesine karar vermiştir. (Sümer, 2002).

2000’li yılların ilk yarısında Türkiye’de de facto yayına başlayan medya kuruluşları ile düzenleyici kuruluşlar arasında çeşitli gerginlikler yaşanmıştır. Bu tartışmalar, Türkiye’nin özel yayın hayatına başladığı dönemde meydana gelen tartışmalara benzemektedir. Özellikle internetin hızlanıp yaygınlaştığı 2010 yılında, Türkiye’de internet ortamında medya hizmetleri aktif bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Görsel ve işitsel medya hizmetleri, ilk olarak internet yayınları, gazeteler ve dergiler gibi yazılı medya araçlarının kendi internet sitelerini kurması ve bu sitelerde düzenli olarak yayın yapmaları ile başlamıştır (Algan, 2021). Türkiye’de 1995 yılında ilk kez ‘Aktüel Dergisi’ internette kendi sitesini kuran medya organı olmuştur. Daha sonra ise 1997 yılında internette yayın yapan ilk dijital yayın kanalı açılmıştır. Türkiye için görsel işitsel yayıncılığın başlaması süreci internetin gelişmesiyle beraber yayıncılık alanında dönüşümler yaşanmıştır. Bu dönüşümlerden biri düşük sermaye ile daha fazla etkileşim oluşturulmak istenmesidir.

Teknolojinin gelişmesiyle beraber iletişim alanında da değişimler meydana gelmiştir. Özellikle görsel yayıncılıkta meydana gelen bu değişimler, televizyon izleyicisini etkin bir duruma getirmiştir (Kozan, 2019, s. 61). Sayısal yayıncılığın gelişmesiyle önemini yitiren analog yayınlar geri planda kalmıştır. Daha sonrasında ise uydu yayıncılığının başlaması ve ardından dijital yayıncılık hizmetinin sağlanması sürecini hızlandırmıştır. Yayın içeriklerinin değişmesinin yanı sıra ayrıca ses ve görüntü kalitelerinde fark edilir bir değişikliğin meydana gelmesini sağlayan dijitalleşme süreci, hem

kablolu hem de kablosuz yayınlarda kullanılmaya başlanmıştır. Karasal yayıncılıkta sınırlı sayıda olan kanal sayılarının artması izleyiciye çeşitli alternatifler sunmuştur. Daha düşük maliyetle daha fazla izleyiciye ulaşan televizyon yayınları dijitalleşmenin etkisiyle beraber gelişimini tamamlamıştır (Eldeniz, 2003, s. 13).

Uydu yayıncılığı hizmetinden sonra, internet bağlantılı televizyonların kullanımıyla birlikte pasif izleyiciler aktif kullanıcılar haline gelmiştir. Yeni medya ve geleneksel medyanın bir arada kullanılması imkânını sağlayan televizyonlar, daha etkin hale gelmiştir. Televizyon yayınları, yalnızca dijital yayıncılıkla sınırlı kalmayıp bilgisayar ve mobil cihazlar üzerinden de erişilebilir olmuştur. Bu durum, yeni medyanın yakınsama özelliği ile ilişkilendirilebilir. Yakınsama, televizyonlara Web TV ve IPTV gibi yayın hizmetleri özellikleri eklemiştir. (Sögüt, 2020, s. 409).

İnternet ve sayısal yayıncılığın bir araya gelerek yeni yayıncılık sürecini başlatan IPTV, internet televizyonculuğunun gelişmesini sağlamıştır. Geniş bant yapısı ile birçok servis sağlamayan IPTV (Küçük, 2015, s. 52), şifreli veya şifresiz bir şekilde radyo ve televizyon veri kanallarının, veri içeriklerinin, grafiklerinin interaktif uygulamalarını IP paketlere dönüştürerek yayın hizmeti sağlamaktadır. IPTV, geniş bant teknolojisi ile televizyona bağlı bir set üstü yayın cihazıdır. Ayrıca bilgisayar ve televizyonlarda internet üzerinden yayın yapmaktadır (Çalışır, 2016, s. 37).

IPTV, canlı televizyon yayınlarını, bant yayınlarını ve isteğe bağlı televizyon yayınlarını içine almaktadır. Yüksek kaliteli bir IPTV hizmeti ancak geniş bant yapısıyla elde edilmektedir. Bunun yanı sıra kullanıcılar, servis ve içerik sağlayıcılarının güvenliğine de önem vermektedir. Kullanıcılar için bilgi güvenliği ve özel hayatın gizliliğinin büyük bir sorun haline gelmeye başladığı bu çağda, sunulan hizmetin haklarını korunması da oldukça zorlaşmıştır (Çankaya, 2008, s. 269). Çalışma prensibi geniş bant internet bağlantısı üzerinden olsa da, bu hizmetin sunulabilmesi için içerik hizmetleri, yayın merkezleri, omurga erişim sistemleri ve izleyici ekipmanları şeklinde ana bileşenlere ihtiyaç duyulmaktadır (Taşkın, 2008, s. 41). Yayınlanan içeriklerin kullanıcılara ulaşabilmesi için yayın merkezine ihtiyaç duyulmaktadır. Yayın merkezi ise Taşkın (2008, s. 42) tarafından beş bileşende toplanmıştır:

- **Televizyon Yayın Alıcı Sistemi (receiver/decorder):** Bu sistem birden fazla çanak anten üzerinden toplanılan yayınların kodlayıcılara aktarılmasını sağlayan donanımı tanımlamaktadır.

- **Kodlayıcı (encoder):** Kodlayıcılar gelen yayınları sıkıştırılmış şekilde sayısal veriler elde eder ve IP paketlerine yerleştirilmesine verilen addır.
- **Ara Yazılım (middleware):** IPTV içerisindeki bütün sistemin iş akışını sağlayarak yazılım işlerinin tamamını içinde barındıran sistemin adıdır.
- **Güvenlik (CA- Conditional Access/ DRM):** IPTV yayın hizmeti için önemli bir maddedir. IPTV içeriğine CA ile abone olan kullanıcıların içeriklere erişimi ve yönetebilmesini sağlamaktadır. Müzik, yazılım, video gibi sayısal verilerin kurallarını önceden belirleyerek bu kurallar içinde yayın yapan teknolojidir.
- **İsteğe Bağlı Video (video on demand):** Bu bileşen, IPTV hizmetinden yararlanan televizyon kullanıcılarının istedikleri zaman kendi zevklerine uygun yayınları izleme olanağı sunmaktadır.

Herhangi bir ülke fark etmeksizin her ülkeye dağıtılan, kesintisiz yayın hizmeti sağlayan IPTV, MPEG-2, MPEG,4, Microsoft VCI gibi hizmetler, görüntü formatlarıyla tam ekran çözünürlüğünü kullanıcılara sunmaktadır (Kırık, 2010, s. 96). Doğrudan kaynaklara bağlanması durumunda daha yüksek ses ve görüntü kalitesi ile hizmet sunabilmektedir. İçeriklerin sürekli sıkıştırılması, şifrenmesi veya kopyalanması görüntü kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla son kullanıcıya düşük kalite bir yayın hizmeti verilmektedir. Bunun engellenmesi ve son kullanıcıya kadar kaliteli görüntü gidebilmesi için teknik ekibin parazit azaltıcı sistemleri, görüntü sıkıştırılmadan önce kullanılması önerilmektedir (Orhan, 2018, s. 27). IPTV içerikleri, önceden şifreleme yapıldıktan sonra depolama ünitelerine, sunuculara ve içerik yönetim sistemlerine iletilmektedir. Evlerde bulunan modemlere ulaşan sinyaller, set üstü cihazlar aracılığıyla televizyon ekranına aktarılmaktadır (Işıl vd., 2014, s. 334).

IPTV yayıncılığına Türkiye’de en büyük destek Türk Telekom tarafından sağlanmıştır. Dünyadaki IPTV yayıncılığına paralel olarak Türkiye’de, 2008 yılında başlayan iki yıllık deneme yayınlarının ardından, 2010 yılında TTNET bünyesinde düzenli yayınlara başlanmıştır. IPTV, Türk Telekom firması bünyesinde Tivibu adıyla kullanıcılara sunulmaktadır (Küçük, 2015, s. 84). İlk olarak isteğe bağlı yayın hizmeti kapsamında yayına başlayan kuruluş Digitürk’tür.

Türk Telekom firması ise IPTV’nin ülkede yayın hayatına başlaması için birçok ihale gerçekleştirmiştir. İhaleye katılan firmalar arasında yer alan Alcatel Teletaş, ilk IPTV desteğini sağlayarak bir merkezin kurulmasına

öncülük etmiştir. Türk Telekom 2008 Mayıs ayında ihalenin VoD (Video on Demand) alanında uzman kişilerden oluşmuş SeaChange isimli kuruluşun kazandığını duyurmuştur. Ayrıca IPTV hizmetini Türk Telekom şirketi bünyesinde olan Argela ile birlikte gerçekleştirileceği bildirmiştir (Nebil, 2008). IPTV teknolojisi ile hem içeriklerin zenginleşmesi hem de abone sayılarında artışlar görülmüştür. IPTV yayını yapan firmalar Türk Telekom ve tarafından Turkcell Superonline günümüzde internet yayın hizmeti sağlanmaktadır. IPTV alanında önemli yatırımlar yapan Tivibu ve Turkcell TV+ ürünlerini müşterilere sunmaktadır (Bağcı, 2021, s. 114).

İnternet sayesinde iletişim araçlarına indirilebilen uygulamalar ile çeşitli içeriklere erişebilmek mümkündür (Demirören, 2010, s. 75). İçinde bulunulan çağda çevrimiçi video yüklenen ve izlenen uygulamalar yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca bu uygulamalar sayesinde kullanıcılar kendilerine ait videoları da internet ortamına aktarabilme olanağına sahip olmuştur. Çok sayıda dizi, film, müzik gibi içeriklere ulaşabilmekte ve ücretsiz bir şekilde izlenebilmektedir. İnternet üzerinden yapılan ve televizyon yayıncılığını kapsayan bu türe Web TV denilmektedir (Kandemir, 2013, s. 18). İzleyicilere televizyon yayın içeriklerini sunan Web TV, internet bağlantısı olan herhangi bir cihazla, hiçbir ek teknik donanıma ihtiyaç duymadan televizyon yayın içeriklerine erişim imkanı sağlamaktadır. Dolayısıyla kullanıcılar zaman ve mekân fark etmeksizin istediği program içeriklerini izleyebilme imkânına sahip olmuştur. Bu bağlamda Web TV izleyicisine çevrimiçi yayın akışının iletimini de sağlamaktadır. Özetle Web TV, geleneksel televizyon yayınlarına yalnızca televizyon üzerinden değil internet yayınları üzerinden de rahatlıkla ulaşabilmeyi mümkün kılmaktadır.

Web TV, izleyicilerin ulusal ve uluslararası yayınlara uydu, karasal ağ veya kablolu ağ olmaksızın erişebilmelerini sağlar. Geleneksel televizyon yayınlarının internet siteleri üzerinden abonelik tabanlı ve şifreli olarak ücretsiz sunulması ile karakterize edilir. Web TV yayıncılığı geleneksel yayıncılığa göre daha uygun maliyettedir. Dünyada ulusal yayınlar yapan bazı kanallar, Web TV uygulamasını kullanarak uluslararası yayıncılığa geçmiştir. Günümüzde birçok yerel ve ulusal yayın kanalları bu uygulamayı kullanmaktadır. Dolayısıyla kendi tanıtımlarını, yayın akışlarını ve yayın arşivlerini gösterebilecekleri internet sayfaları oluşturulmuştur (Akyol, 2006, s. 98). Bu bağlamda yeni nesil yayıncılık kapsamında değerlendirilmektedir. Web TV Türkiye’de TRT tarafından “www.trt.net.tr” adlı internet sitesi üzerinden yayın yapmaktadır. TRT’nin yapmış olduğu Web TV uygulamasından hemen sonra diğer kanallar da yayın içeriklerini kendi kanal isimleri ile oluşturdukları web sayfalarından yayınlamaya başlamıştır (Akyol, 2006, s. 103).

2.2.1. 1982 Anayasası ve Televizyon Yayıncılığının Denetlenmesi

Türkiye’de, medya sektörünü düzenlemek ve halka tarafsız, çeşitli, nitelikli yayın içerikleri sunmak amacıyla 6 Mayıs 1964 yılında Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) kurulmuştur. TRT yayınlarında, toplumun farklı kesimlerine yönelik tarafsız ve adil içerikler oluşturarak, kamuoyunu bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirme işlevini yerine getirmeyi amaçlamıştır. Türkiye’nin sosyal ve kültürel alanda bilgisini arttırmayı amaçlayan kurum, kamu hizmeti anlayışı ile yayıncılık alanında faaliyet göstermeye başlamıştır.

Türkiye’de meydana gelen darbeler neticesinde sürekli olarak değişim gösteren TRT yasası, en uzun ve en güçlü etkiye sahip olan 1980 darbesi ile yeniden değişikliğe uğramıştır. 1980 darbesiyle beraber gelen askeri hükümet, TRT’nin üst düzey yönetiminde değişiklikler yapmıştır (Yılmaz, 2009). Bu yargıdan yola çıkarak bakıldığında, TRT’nin tarihindeki askeri darbeler sonucunda sürekli olarak değişim göstermesi aslında kurumun kamuyu kontrol altına alan bir mekanizmaya sahip olması ile ilişkilendirilmektedir. Askeri darbeler sonucunda TRT’nin kontrol altına alınması, yönetimin halk üzerinde otoriter bir güç oluşturmasını ve daha etkili bir kontrol mekanizması kurmasını sağlamıştır. Ayrıca darbe yöneticileri medya kuruluşları aracılığıyla toplumu manipüle ederek etkin propagandalarının desteklenmesine yönelik çalışmalar yapmaktadır. Sonuç olarak TRT’nin askeri darbelerle ilişkilendirilmesi noktasında, yalnızca bir medya kuruluşunun yapısının değiştirilmiş olması olgusuna dikkat etmek yetersiz kalacaktır, bu durum toplumsal bir kontrol alanı oluşturmayı da yansıtmaktadır.

12 Eylül 1980 darbesinin sonrasında anayasa değişikliğine gidilmiş ve 1982 Anayasası oluşturulmuştur. Dönemin siyasi koşulları ve darbenin etkisi ile şekillenen anayasa, toplumun üzerinde kontrol sağlamak amacıyla birtakım sınırlamalar ve düzenlemeler yapmıştır. Bu bağlamda 1982 Anayasası televizyon denetimi konusunda da etkisinin önemli olduğu bir dönemi yansıtmaktadır. Anayasa, medya üzerinde devlet kontrolünün sağlandığını sıklıkla vurgulamaktadır. Özellikle televizyon kanallarının yayın içerikleri açısından sıkı bir denetim mekanizması oluşturmuştur. Toplumsal düzenin korunması ile milli güvenliğin sağlanmasını ilke edinen devlet, medya üzerinde geniş yetkiler elde ederek televizyon yayınlarını denetleme ve düzenleme konusunda söz sahibi olmuştur. Bu durum medyanın özgürlüğü gibi eleştirilere neden olmuş olsa da televizyon yayıncılığı alanında sansür uygulamalarının ve otoriter baskının oluşmasına zemin hazırlamıştır (Kuzu, 1997, ss. 18-22).

1982 Anayasası Türkiye’de televizyon denetiminin devlet kontrolü altında sağlanması dolayısıyla medya özgürlüğünün engellenmesi gibi konularda

tartışmaların oluşmasını da beraberinde getirmiştir. Anayasanın değişmesine karar veren kanun koyucular tarafından 359 Sayılı ‘Türkiye Radyo Televizyon Kurumu Kanunu’ kaldırılarak yerine, 11 Kasım 1983 yılında 2954 Sayılı ‘Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu’ getirilmiştir. Kanunun kabul edilmesiyle TRT kuruluşunun varlığı resmîyet kazanmıştır. Bu yeni kanunun çıkarılma amacı, hızla gelişen radyo ve televizyon yayınlarının ve istasyonlarının, 359 sayılı Kanunu uygulamada yaşadığı zorlukları gidermek ve mevcut kanunda tespit edilen eksiklikleri düzeltmektir. (Dönmez, 2010, s. 52).

2954 Sayılı Kanun’un 5. maddesi, yayıncılık esaslarını belirlemektedir. Bu esaslar şunlardır:

- Anayasaya bağlı kalmak
- Ülkenin bütünlüğü, milli egemenlik, kamu düzeni ve yararını korumak
- Milli güvenlik ve ekonomik menfaatlere uymak
- Devletin otoritesini sarsacak, ayrımcılık yapacak ve propaganda amaçlı yayınlardan kaçınmak
- Milli gelenekleri ve manevi değerleri korumak
- Açık ve anlaşılır dil kullanmak
- Toplum sağlığına zarar vermemek
- Tarafsız ve doğru haber toplamak, haber ile yorumu ayırmak
- Kamuya yeterli bilgi sağlamak ve tek yönlü, yanlı yayınlardan kaçınmak
- Siyasi parti gruplarının çıkarlarına yönelik yayın yapmamak

2954 Sayılı Kanun’un en önemli özelliği, ‘TRT Kanunu’ olamamasıdır. Bu kanun, ‘Radyo Televizyon Kanunu’ ifadesiyle genel bir isim taşımaktadır. Kanunun amaç, kapsam, tanımlar, temel ilkeler ve yayın durumları belirlendikten sonra, yeni bir kurum olan ‘Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu’ (RTYK) oluşturulmuştur. 2954 Sayılı Radyo Televizyon Kanunu ile beraber kurulan RTYK, yayınların denetlenmesi ve düzenlenmesi amacıyla oluşturulmuştur (Açdoğuran, 2001, s. 282). RTYK, radyo ve televizyon yayınlarının içeriklerini, dağıtımlarını ve lisanslama sürelerini denetlemektedir. Bağımsız bir yapıya sahip olan kurulun üyeleri ise kanunda belirlenmiş şartlara uygun şekilde atanmıştır. Kurulun asıl görevi, etik ve hukuki standartlara uygun bir şekilde yayın içeriklerinin uygunluğunu sağlamak, medya kuruluşları tarafından gerçekleştirilen lisans başvurularını değerlendirmek ve medya sektöründe yaşanan değişim ve gelişmeleri takip etmektir (Ünlüer, 2000).

RTYK’nın amacı, medya sektöründe adaleti ve şeffaflığı sağlayarak, içeriklerin kalitesini artırmaktır. Ayrıca, toplumun yayın içerikleri konusundaki beklentilerini ve ihtiyaçlarını belirleyerek, medya kuruluşlarının bu beklentilere uygun içerikler oluşturmasına katkıda bulunmaktadır. Bu bağlamda, RTYK’nın kurulması, Türkiye’de medya alanında önemli değişimlerin meydana gelmesinde önemli bir rol oynamıştır (Canoruç, 2009, s. 294).

2954 Sayılı Kanununun 7. maddesi uyarınca RTYK’nın görevleri şunlardır:

- Yurtiçine yapılacak yayınların esaslarını belirlemek
- TRT ve diğer yayın organlarının içeriklerinin yasaya uygunluğunu denetlemek
- Denetim sonuçlarını yetkili mercilere iletmek
- Tarafsızlık ilkesine uyulmadığı durumları tespit edip raporlamak
- TRT yönetim kurulu ve genel müdürlük adaylarını belirleyip Bakanlar Kurulu’na sunmak
- TRT’nin yayın denetimi, reklam yönetmelikleri ve yayın planlamalarını inceleyip önerilerde bulunmak
- Görsel ve işitsel işletmelerin kurulması, geliştirilmesi, yayın saatleri ve sürelerini belirlemek
- Yurtdışı yayınlara ilişkin usul ve esasları Başbakanlığa önerilerde bulunmak.

Bu kanun ile TRT’nin temel görevleri ve yönetim yapısı belirlenmiştir. Ayrıca bağımsız bir kamu yayını hizmeti faaliyeti sağlayacağı da belirtilmiştir. 2954 Sayılı Kanuna (1983) göre TRT’nin görevleri; radyo ve televizyon kuruluşlarının verici istasyonlarını oluşturularak bu istasyonlarda yayın yapmak ve geliştirmek, haber toplanması, program yayınlarının yapılabilmesi için uygun birimleri oluşturmaktır. Uluslararası görsel ve işitsel medya kuruluşları ile ilişkilerin kurulması ve yürütülmesi ayrıca Başbakanlığın iznini alarak gerekli sözleşmeler yapmak da görevleri arasında yer almaktadır. Bunlara ek olarak, medya istasyonlarında kullanılan araçlar hakkında araştırmalar yapmak ve bu araçların bakımını yapmak ya da yaptırmak, gerekli duyulduğu zamanda ise araçların değiştirilmesine olanak sağlamalıdır. Ayrıca yurt içinde ve yurt dışında eğitici, bilgilendirici ve eğlendirici yayınlar yaparken; Atatürk İlke ve İnkılaplarının dikkate alınmasına, milletin bölünmez bütünlüğüne, milli eğitim ve kültürün gelişmesine, milli güvenliğin korunmasına yönelik içerik hazırlanmasına özen gösterilmez.

TRT yayıncılığı kapsamında, 2954 Sayılı Kanun (1983) değerlendirildiğinde ise 4. maddesinin radyo televizyon kuruluşlarının kurulması ve işletmesi hakkında düzenlemeler açısından önemli ilkeler getirdiği gözlemlenmiştir. Radyo ve televizyon yayınları üzerindeki devlet tekeli TRT Kurumu tarafından kullanılacaktır. Ancak, kanunda belirtilen düzenlemeler kapsamında, polis teşkilatı ve meteoroloji kuruluşları, radyo istasyonlarından kesintisiz yayınlar yaparak hatırlatmalarda bulunacaklardır. RTYK, radyo ve televizyon yayınları ile kapalı devre televizyon sistemlerinin kurulması ve işletilmesine izin verme yetkisine sahiptir. Yayın içeriklerinin seçilmesi konusunda izleyicilere ve dinleyicilere hak tanınacaktır ve bu yayınlar ülke genelinde birden fazla kanalda hizmet verecektir. Radyo ve televizyonların kurulması, geliştirilmesi, günlük yayın saatlerinin düzenlenmesi ve yurtdışı yayınları hakkında yapılacak düzenlemeler için Milli Güvenlik Kurulu'nun görüşleri alınacak ve nihai karar Bakanlar Kurulu tarafından verilecektir. Tüm radyo ve televizyon yayınlarının frekans planlamaları ve tahsisi 2813 Sayılı Telsiz Kanunu hükümlerine tabii tutulmuştur. Kanun, radyo ve televizyon yayınlarını yurt içi ve yurt dışı esaslara göre düzenlemeyi amaçlamaktadır (m/4).

2954 Sayılı Kanun'un incelenmesi, yayın içerikleri ve denetimleri hakkında çeşitli düzenlemeler içerdiğini göstermektedir. 'TRT Kanunu' olmaktan çıkarılarak, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu adıyla genel bir düzenleme getiren 2954 Sayılı Kanun, görsel ve işitsel yayıncılığa geniş bir çerçevede düzenleme getirmiş ve yayınların ülke genelinde örgütlenmesini sağlamıştır. Yayın içeriklerine yönelik düzenlemeler kanunla yapılmış, uygulamada uyulacak esaslar ise yönetmeliklere bırakılmıştır. Askeri bir darbe sonucu değişiklik gösteren anayasa kapsamında oluşturulan 2954 Sayılı Kanun, ülkenin siyasi yapısını ve anlayışını yansıtmaktadır. TRT yayınlarının askeri bakış açısıyla hazırlanması, kamuoyunu yönlendirmeye uygun hale getirmiştir. Bu durum, yayınlarda tam denetim kurulması gerekliliğini doğurmuştur. (Çankaya, 2003, s. 210).

Dönemin politikaları doğrultusunda, devletin kurumlarını güçlendirmeye yönelik alınan tedbirler TRT'yi de etkilemiştir. Yayınların denetiminde Milli Güvenlik Kurulu'na (MGK) açıkça sorumluluk verilmesi ve Genelkurmay'a sansür yetkisi tanınması, TRT'nin yayınlarının devletin çıkarlarına hizmet edecek şekilde düzenlendiğini ve tekeli bir yapı oluşturduğunu göstermektedir. Milli Güvenlik Konseyi, denetim ve ceza konusunda çokça tartışılan bir yapı olup, özel radyo ve televizyon yayınlarının kurulmasına karşı çıkmış ve yayınların yalnızca devlet tekeline olmasını savunmuştur. Bu bağlamda, 2954 sayılı Kanun incelendiğinde, yayıncılığın ulusal düzeyde

düzenlendiği ve yayınların ayrıntılı bir şekilde denetlendiği, ancak yayıncılıkta demokratik bir yapının oluşmadığı anlaşılmaktadır.

Kanun kapsamında belirtilen yasal düzenlemeler sürdürülürken, elektronik teknolojinin gelişmesi iletişim süreçlerinde değişimlere yol açmıştır. TRT yayınlarının yanı sıra, yurtdışından getirilen çanak antenler ile uydu yayıncılığı yapılmaya başlanmıştır. Anayasal düzenlemelere rağmen, tekelliliği kıran bu durum, 1991 yılı itibariyle Türkiye’ye yönelik uydu yayınlarının Türkçe yapılmasına olanak sağlamıştır (Aziz, 1995, s. 5). İlerleyen yıllarda ise hükümet, siyasi partiler ve kamu/sivil toplum kuruluşları, kamuoyunun da desteğini alarak uydu yayıncılığını doğrudan Türkiye’de üretmeye başlamış ve bu durum Anayasa’nın 133. maddesinde bulunan ‘tarafsızlık’ ilkesine dayanarak, 2954 Sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu kapsamında bahsedilen ‘devlet tekeli’ olgusunu fiilen ortadan kaldırmıştır (Dönmez, 2010, s. 66). Yayıncılığın değişimi ve elektronik yayıncılığın gelişmesiyle birlikte, hukuki, teknik ve toplumsal problemlerin çözümü amacıyla, özel radyo ve televizyon kuruluşları için parlamento tarafından yeni bir hukuki çerçeve oluşturma çalışmaları başlatılmıştır. Tekelin kaldırılması için siyasi partiler arasında bir uzlaşmanın sağlanması önemli bir adım olmuştur. Bu doğrultuda, TBMM’de bir Anayasa Komisyonu oluşturularak konu üzerinde çalışmalara başlanmıştır.

2.2.2. 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ve Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun Kuruluşu

1990’lı yıllarda devletin, radyo ve televizyon alanında tekelinin kırılmasıyla beraber Star 1 yayını başlamıştır. Bu yıllarda kanunsuz yayıncılık olmasına rağmen, 1992 yılına kadar yasal bir düzenleme veya değişiklik olmamıştır. Doğru Yol Partisi (DYP) ve Sosyal Demokrat Halkçı Parti’nin (SHP) 1991 yılının Ekim ayında yönetime geçmesiyle birlikte, radyo televizyon alanında yaşanan kanunsuz yayınlara ve buna bağlı olarak ortaya çıkan karmaşık yayın düzenine son verilmesi istenmiştir. Bu doğrultuda, mevcut durumu göz önünde bulundurarak Anayasa’yı düzenleyip yeni bir yasanın çıkarılacağı açıklanmıştır. (Öztürk, 2008, s. 47). Dönemin görsel ve işitsel yayın hizmetlerinden sorumlu bakanı olan Gökberk Ergenekon yayın yasakları hakkında taslakların hazırlanması için yetkilendirilmiştir. Hazırlanan taslaklar Gökberk Ergenekon tarafından dönemin Bakanlar Kurulu’na sunulmuştur. Bakanlar Kurulu’na sunulan taslak kabul edilmiştir.

Taslak da sunulan ilkeler (Kejanlıoğlu, 1998, s. 264) arasında, TRT Yasası ve Telsiz Yasası’nda gerekli değişikliklerin yapılması yer almaktadır. Bu

bağlamda, demokratik bir temsilin sağlanması adına 12 kişilik tarafsız bir üst kurulun oluşturulması önemli bir adım olarak öne çıkmaktadır. Meclis içinde; muhalefet, yargı makamları, reklam kuruluşları, basın mensupları, TRT ve PTT gibi çeşitli kesimlerden temsilcilerin yer alması, çeşitliliğin dikkate alınmasını amaçlamaktadır. Ayrıca, özel yayın kuruluşlarına ait temsilcilerin bulunması, sektördeki farklı oyuncuların katılımını güçlendireceği düşünülmüştür. Kurulun finansmanı için reklam gelirlerinden alınacak olan yüzde 5 pay ile kurulların bağımsızlığını ve sürdürülebilirliğini destekleme amaçlanmıştır. Kurulların tüzüklerini hazırlayarak yönetmeliklerini Resmî Gazetede yayımlamaları, şeffaflığı ve kurulların işleyişini belirginleştirmiştir. Geçici maddelerle kurumların operasyonel duruma gelmeleri sağlanmıştır, kamu yayıncılığı yapan radyo ve televizyonların, RTYK'dan yayın veya lisans tahsisi için izin alması gerekmektedir. Bu önerilerin, Türkiye'nin medya düzenlemelerini demokratik, çeşitli ve şeffaf bir yapıya kavuşturmayı hedeflediği söylenebilir. Belirlenen ilkeler Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmesine rağmen uygulamaya geçirilememiştir.

1992 yılının Ocak ayında dönemin TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk tarafından TRT tekelinin kaldırılacağı açıklanmıştır. Konuyla ilgili öneriler ise dönemin siyasi partileri gruplarına gönderilmiştir. Televizyon kanallarının merkezlerinin kurulmasında devlet gözetiminin olması, tarafsız yapılan yayınların tüzel kişiler tarafından yönetilmesi ve TRT'nin yeniden özerklik kazanması gibi öneriler sunulmuştur. Ayrıca TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk, 14 Ocak 1992 yılında İstanbul Üniversitesine hazırlattığı bilinen farklı bir taslağı da siyasi partilere yollamıştır. Bu öneri taslakta ise, düzenlenen televizyon yayınları ile yurt içi ve yurt dışı yayınlarının devlet tekelinde olması gerektiği ifade edilmiştir. Ek olarak, bazı sendikalar ile sosyal grupların ticari bir kaygı amacı olmaksızın yerel televizyon kanalları kurmaları ve özel televizyonların kurulması izin verilmesinde üç aşamalı bir yapı önerilmiştir (Öztürk, 2008, ss. 47-48).

Hüsamettin Cindoruk tarafından hazırlanan 82 maddeden oluşan taslak önerileri 'Cindoruk Taslağı' olarak bilinmekte ve en kapsamlı radyo televizyon yasası olarak öngörülmektedir. Bu taslağa göre özel yayın yapan televizyonlar, eğitim, kültür ve sanat amacıyla kurulan anonim şirketlerin ortaklığı ile yayın yapılabilecektir. Yapılan yayınların denetimleri 12 üyeden oluşan bir üst kurul tarafından denetlenecektir. Radyo ve televizyon yayını yapan şirketlerin sermayesi %20'yi geçmeyecektir. Ayrıca özel ve tüzel kişilerin, iki ya da daha fazla radyo televizyon yayını iznine sahip olan ortakların, doğrudan ya da dolaylı olarak sahip oldukları payların yüzde 5'i geçmemesi gerekmektedir. Uydu yayını yapan medya kuruluşlarının ise

yabancı ortaklık paylarına yüzde 5 sınır getirecektir. Son olarak özel radyo ve televizyon merkezlerinin isimleri Türkçe olacaktır (Öztürk, 2008, s. 47).

TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk başkanlığında 1993 yılında siyasi partiler arasında bir koalisyon oluşturulmuştur ve taslak önerilerinin yasalaştırılması çalışmalarına başlanmıştır. Devlet tekeli öngören Anayasada yer alan 133.maddenin kaldırılması koalisyonun gündem konusu olmuştur. Gündem konusu olan 133.maddede ise yurt içi ve yurt dışına yapılan yayınların devlet otoritesinde olması ve yalnızca polis, meteoroloji gibi sürekli olarak uyarıların yapıldığı kurumlar için radyo istasyonlarının kurulabileceği yer almaktadır. Oluşturulan öneriler kapsamında, yasa değişikliği ile ilgili görüşmeler 14 Nisan 1993’de başlanmıştır. Ancak 15 Nisan, 18 Mayıs ve 9 Haziran tarihlerinde yapılması planlanan bu görüşmelerin ikisine hükümet yetkililerinin üçüne ise Anayasa Komisyonu’nun katılım sağlamaması nedeniyle ertelenmiştir (Kejanlıoğlu, 1998, s. 284). Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın vefat etmesi ve Meclisin çalışmalarına ara vermesi, düzenlemelerin ertelenmesine neden olmuştur. Anayasa’da yer alan 133. maddenin değişikliği için 22 Haziran’da yeniden görüşmelere başlanmış ve bu görüşmelerin neticesinde, 5 Temmuz 1993’te 313 evet oyuyla yasa değişikliğine gidilmiştir. Bu yasa değişikliği ile beraber radyo ve televizyon yayınlarındaki devlet tekeli resmen kaldırılmıştır.(Öztürk, 2008, s. 47).

Anayasada yapılan değişikliklerin ardından radyo ve televizyon yayınları için yeni yasa görüşmeleri 4 Kasım 1993’te Anayasa Komisyonu raporunun TBMM Genel Kurulu’na sunulmasıyla başlatılmıştır. Görüşmeler sonucunda 24. maddeye ilişkin değişiklikler kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra 25. maddeye ilişkin değişiklikler hakkında öngörüler sunulmuştur fakat yasa değişikliği için oylamalar yapılmamıştır (Yıldız, 2003, s. 41). 25. Madde kapsamında milli güvenliği açıkça tehlikeye atan ve kamu düzenini ciddi şekilde tehdit eden yayınların durdurulması yetkisi, başbakan veya yetkilendirilen bir bakana verilmiştir. Bu husus görüşüldükten sonra, yasa uzun bir süre Meclis’te gündeme gelmemiştir. Fakat 1994 yılının Nisan ayında Sırpların Bosna Hersek’te yapmış olduğu katliamların TGRT ve Inter Star televizyon kanallarında yayınlanmasının hemen ardından İstanbul başta olmak üzere diğer bütün illerde vatandaşların katliama tepki amaçlı gösteriler yapması sonucunda Mecliste yasa görüşmeleri yeniden başlamıştır. Beklenen yasalar ise 13 Nisan 1994 tarihinde yalnızca bir gün görüşüldükten sonra kabul edilmiştir ve Resmî Gazetede yayınlanmıştır (Öztürk, 2008, s. 48).

Yasa değişikliğinden sonra ilk özel televizyon olan Star 1 yayın hayatına başlamıştır. Star 1’in yayın hayatının üzerinden dört yıl geçmesinin ardından 1994 yılının Nisan ayında, radyo televizyon yayınlarının yasal

yapılanmaları gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bu alanda bir düzenleyici ve denetleyici kurula ihtiyaç duyulmuştur. Bu bağlamda özerk bir kuruluş olan Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. RTÜK'ün kurulmasının ardından radyo ve televizyon alanında 1983 yılından bu yana denetim ve düzenlemeleri gerçekleştiren Radyo Televizyon Yüksek Kurulu'nun da görev yetkisi sonlandırılmıştır (Öztürk, 2008, s. 48). RTÜK kısa süre içerisinde kurumsallaşmaya başlamıştır. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun kapsamında incelemelerini ve denetimlerini sağlayan RTÜK, teşkilatlanma faaliyetlerinin yanı sıra hukuki düzenlemelerine ilişkin çalışmalar da yapmaya başlamıştır. Üst kurul tarafından çıkarılmış olan 12 önemli yönetmelikle yasal arayışlara ilişkin ilk düzenlemeler tamamlanmıştır. Bu kapsamda 3984 sayılı kanunun iyileştirilmesi amacıyla ilgili olarak da her kesimden görüşler talep edilerek düzenlemeler için hazırlıklara başlanmıştır. Kanunun içerisinde RTÜK'ün görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin maddeler belirlenmiştir (Yiğit, 2019).

3984 sayılı Kanunda RTÜK'ün yetkileri ve sorumlulukları dışında özel radyo ve televizyon yayınlarının uyması gereken yayın ilkeleri belirlenmiştir. Yapılacak olan yayınlarının mevcut Anayasanın genel ilkelerine, temel hak ve özgürlüklerine, genel ahlaka ve ülkenin milli güvenliğine uygun şekilde yapılması gerektiği belirtilmiştir. Yapılacak olan yayınlarda kullanılan dilin Türkçe olması esas alınacaktır ancak evrensel kültür ve bilimsel eserlerin oluşmasına katkı sağlayacak yayınlarda yabancı dilin kullanımı ve bu dillere ait müzik ile haber dinletilerine yer verilebileceği belirtilmiştir (3984 Sayılı Kanun, 1994, madde 4). Türk halkının günlük hayatta kullandıkları dil ve lehçelerde yayın içeriklerinde kullanılabilir. Yayınlar devletin bölünmez bütünlüğüne aykırı şekilde yapılmayacaktır. Aksi takdirde Üst Kurul tarafından yapılan denetimler sonucunda cezalar uygulanabilecektir (Aziz, 1994, s. 17).

RTÜK'ün kurulmasıyla birlikte, özel yayıncılık alanında cezai yaptırımlar uygulanmaya başlanmıştır. 3984 sayılı Kanuna göre, Üst Kurul tarafından belirlenen yükümlülükleri yerine getirmeyen, izin şartlarını sağlamayan ve yayın ilkelerine aykırı yayın gerçekleştiren özel radyo ve televizyon istasyonları uyarılmış ve bu kuruluşlardan, yayın kuşağında izleyicilerden özür dilenmesi istenmiştir. Üst Kurul'un talebini yerine getirmeyen ihlale konu olan programın yayını, bir ile on iki kez arasında durdurulur. Buna rağmen, yayın içeriklerinde değişikliğe gidilmediği takdirde, kanunda belirlenmiş 33. madde gereğince idari para cezası uygulanması öngörülmüştür.

3984 sayılı Kanununun 4. maddesi gereğince ilkelere aykırı yapılan yayınlarda uyarı yapılmaz ve yayın kuruluşuna ait yayın anında durdurulabilir. İhlalin

tekrarı söz konusu olduğunda ise yayını süresiz durdurma kararı alabilmekte ve yayın lisansını iptal etme yetkisine sahip olduğu belirtilmektedir (3984 Sayılı Kanun, 1994). Kurulun haberi olmadan izinsiz yayın yapan kuruluşlar hakkında savcılığa suç duyurusu yapılmaktadır. Kanun gereğince belirlenen istisnaların dışında Üst Kurul tarafınca geçici veya süreli şekilde iptal edilen yayınların, devam etmesi durumunda yayın kuruluşunun sahibi ve yöneticilerine altı ile on iki ay arasında hapis cezası ve bir milyar liradan yüz milyar liraya kadar para cezası verileceği belirtilmiştir. Devletin varlığına ve bağımsızlığına yönelik bölücü yayınların yapılması durumunda, yayınları durdurulan ve yayın izinleri iptal edilen kuruluşlar, Türk Ceza Kanunu’nun 314. maddesi uyarınca cezalandırılmaktadır. Ayrıca, bu kuruluşlara ait tüm yayın cihazlarına Türk Ceza Kanunu’nun 36. maddesi uyarınca el konulabilmektedir (3984 Sayılı Kanun, 1994).

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinde ve 3984 sayılı Kanunda belirlenen hükümler gereğince 17 Nisan 2003 yılında televizyonların uyacakları yayın esas ve usulleri, Radyo ve Televizyon Yayınlarının Esas ve Usulleri Hakkında Yönetmeliği ile duyurulmuştur. Yönetmeliğin ikinci bölümünde yer alan 5.maddesinde bulunan ‘Genel Yayın İlkeleri’ başlığı adı altında düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler şunlardır (Müftüoğlu, 1996);

- Türkiye Cumhuriyeti Devletinde yaşayan bütün vatandaşların arasında ayrımcılığa neden olacak yayınların yapılmaması
- Anayasanın egemenliğinin kayıtsız şartsız millete olacağı ve bir sınıf veya bir gruba bırakılmayacağı
- Devletin temel düzeninin kısmen de olsa dini kurallara dayandırılmayacağı, kişinin kutsal değerleri kişisel veya siyasi amaçlar için kullanılmayacağı,
- Türkiye Cumhuriyeti’nin demokratik, laik ve hukuki devlet anlayışını değiştirmeye yönelik yayınların yapılmayacağına
- Terör olaylarına, etnik ayrımlara, nefret söylemlerine, ırk, dil, din ayrımına, kin ve düşmanlığa teşvik edecek olan yayınların yapılmayacağına
- Türk aile yapısının kurallarına uygun şekilde özenli yayınların yapılması
- Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine saygılı şekilde yayınların yapılması gerektiğine
- Türkçe dilinin özellikle kurallarına dikkat ederek konuşma dilinde bozukluklara yer verilmeden yayınların yapılması

- Toplumunu kandıran, aldatan ve yönlendiren haberlerin yapılmaması
- Haber veya programlarda olaylarla alakalı yapılacak olan canlandırılmaların mutlaka ekranda ‘canlandırma’ yazısı ile belirtilmesi gerektiği
- Cinsel duyguları sömürerek, bireyleri cinsel bir nesne olarak gösteren ayrıca cinsel tahrik uyandıran yayınların yapılmayacağı
- Aile içi şiddet, dayak, cinsel taciz, tecavüz gibi konuları meşrulaştıracak yayınların yapılmayacağına
- Çocukların fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı, çocuk emeğinin sömürüsü özendirilmeyeceğine
- Yayın içeriklerinde bedensel ve zihinsel engeli bulunan bireylere karşı daha duyarlı olunmalıdır. Engelli bireylerin yayınları takip edebilmesi için yasal düzenlemelerin (işaret dili, alt yazı vb.) yapılması gerekmektedir.
- Gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini etkileyecek içeriklerin, ifade edilen hedef kitlenin seyredebileceği zaman dilimleri içerisinde yayınlanmamasına yönelik kararlar alınmıştır.

3984 sayılı Kanun, Türkiye’nin görsel-işitsel medya tarihinde önemli bir yer tutmaktadır. Yürürlüğe girdiği dönemde, hukuksal boşluğu doldurarak önemli katkılar sağlamıştır. Ancak, gelişen teknoloji ve değişen yayıncılık ilkeleri karşısında yetersiz kalmıştır. Yayınlarda karşılaşılan durumlar karşısında izleyicilerin beklentilerini karşılayamaması, sorunlara çözüm üretmemesi ve Avrupa Birliği mevzuatına uyum sağlamak amacıyla Kanunda değişikliğe gidilmesi kararlaştırılmıştır. (Zorlu, 2012).

İletişim teknolojilerinin gelişmesi, yayıncılıkta sürekli dinamizm ve değişkenliklerin meydana gelmesi, yayınların teknik olanaklarının değişmesi, yayın alanlarının farklılaşması buna bağlı olarak program içeriklerinin çeşitlenmesi ve değişmesi Kanununun değişmesinde önemli roller üstlenmiştir. Kanunun yürürlüğe girdiği dönem ele alındığında karasal yayıncılık, uydu ve kablo yayıncılığının olduğu görülmektedir. Teknolojisinin hızlı ilerlemesiyle beraber değişen yayıncılık tekniğinde IPTV, WebTV, Mobil TV, 3G ve isteğe bağlı yayın kuruluşları yeni yayın döneminin kapılarını açmıştır. Yeni yayın platformları daha kaliteli, daha hızlı ve bireysel tercihlere yönelik içerikler üretmektedir. Yayında interaktifliğin artmasıyla beraber izleyiciler artık içeriklerden ziyade yayınların çekildiği ortamlara da dikkat etmektedir. Bu bağlamda izleyicilere ve yayıncılara daha özgür ve bireysel bir yayın ortamı sunulmuştur.

2.2.3. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun

Teknolojinin hızla gelişmesiyle beraber değişen piyasa koşulları ve Avrupa Birliği anlaşmalarına uyum sağlayabilmek adına medya kuruluşlarının piyasa ve kurallarını düzenleyen 3984 sayılı Kanunun hükmü ve geçerliliği kaldırılarak yerine yeni bir düzenleyici ve denetleyici kanun olan 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesiyle yabancı hisse oranlarında artışlar meydana gelmiştir ve hisse oranları %25’ten %50’ye çıkarılmıştır. Ek olarak medyada sahiplik oranı yeniden düzenlenerek ticari iletişim gelirine %30 ile sınırlandırılma getirilmiştir (Yiğit, 2019, s. 115).

3984 sayılı Kanun, yalnızca radyo ve televizyon alanındaki denetimleri sağlarken, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yayıncılık da çeşitlenmiştir. Bu doğrultuda, 6112 sayılı yeni Kanun, radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın yapan medya kuruluşlarını da kapsayacak şekilde düzenlemeler getirmiştir. Örneğin, yürürlükten kaldırılan 3984 sayılı Kanun, yalnızca radyo ve televizyon yayıncılığıyla sınırlıydı. Yeni teknolojik sistemler arasında yer alan isteğe bağlı yayın platformları, IPTV ve Mobil TV gibi kanallar için herhangi bir tanımlama içermediğinden, bu kanun bu aşamada yetersiz kalmıştır. (Zorlu, 2012, ss. 743-744). Ancak, 6112 sayılı Kanun, amacı ve kapsamı bakımından isteğe bağlı yayın yapan kuruluşlarını da dikkate alarak, yeni düzenlemeler ve ‘medya hizmet sağlayıcılar’ tanımını getirmiştir. (6112 Sayılı Kanun, 2011).

6112 sayılı Kanun, kamu yararını ön plana çıkararak Avrupa Birliği Görsel İşitsel Medya Hizmeti Yönergesi doğrultusunda çocuklar ve gençlerin korunması için düzenlemeler getirmiştir. Yayın içeriklerinde olumsuz etkilerden koruma, alkol ve tütün ürünlerinin kullanımını özendirici içeriklerin engellenmesi, çevre ve hayvan haklarının korunması gibi konulara dikkat edilmiştir. Suç işlemeye teşvik eden ve dini inançları istismar eden içeriklerin engellenmesi için düzenlemeler yapılmıştır. Reklamların süresi ve gelirlerinin belirlenmesi, ürün yerleştirme stratejisi gibi konularda da önemli değişiklikler yapılmıştır.

Yürürlükten kaldırılan 3984 sayılı Kanun, tematik yayın yapan medya kurumlarının yalnızca belirli içeriklerde yayın yapmalarını zorunlu kılarak, 6112 sayılı Kanun bu kuralı esnetmiştir. Yeni kanuna göre, medya kuruluşlarının günlük yayın içeriklerinin en az %70’inin tematik yayınlardan oluşması gerekmektedir. Çocuk programlarının %40’ının ve çizgi filmlerin en az %20’sinin Türkçe üretilmesi ve Türk kültürünü yansıtması zorunlu

kılınmıştır. Ayrıca, tematik yayın yapan kanalların programlarında Türk halk müziği ve Türk sanat müziğine yer verilmesi mecburiyeti getirilmiştir.

6112 sayılı Kanun, Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi'ne dayanarak düzeltme ve cevap hakkını düzenlemiştir. Gerçek veya tüzel kişiler, kişilik haklarının ihlali veya gerçeğe aykırılık durumlarında mahkemeye başvurmadan yayın tarihinden itibaren 60 gün içinde düzeltme ve cevap yazılarını yayın kuruluşlarına gönderebileceklerdir. Yayın kuruluşları, bu yazıları 7 gün içinde yayınlamak zorundadır. Yayın kuruluşları bunu gerçekleştirmezse, mahkemeye başvurulabilir.

6112 sayılı Kanun, radyo ve televizyon yayın haklarını genişletmiş ve yabancı sermaye payını %25'ten %50'ye çıkarmıştır. Yeni düzenlemeler, medya hizmet sağlayıcıları tanımı ve tematik yayınlar için yeni gereklilikler getirmiştir. Kanun, çocukların, gençlerin ve kadınların korunması, çevre ve hayvan haklarının gözetilmesi gibi konuları içermektedir. Ayrıca, düzeltme ve cevap hakkı düzenlenmiş, ürün yerleştirme uygulaması yasal hale getirilmiştir. RTÜK üyelerinin seçimi ve görev süresi hakkında değişiklikler yapılmış ve teknolojik gelişmelere uygun yeni yayın sistemleri düzenlenmiştir.

Mevcut anayasada RTÜK hakkında çok açık ve net düzenlemeler bulunmamaktadır. Ancak 133.maddede yer alan ifadeler kurulun anayasal dayanağı olarak bilinmektedir. Anayasada bahsi geçen ifadeler kapsamında kurulacak olan denetim mekanizmasının dışında, mevcutta yayın hizmeti vermeye devam eden radyo ve televizyon istasyonları ile yayın içeriklerinin hukuki bir dayanağının olması gerektiği söylenmektedir. Çünkü Anayasanın içerisinde yer alan kanun maddelerinin içerisinde kamu ya da tüzel kişilerin her biri için ayrı ayrı söylenmiş sözler bulunmamaktadır. Dolayısıyla, anayasal kanunlar çerçevesinde sınıflandırılan RTÜK, kamu hizmeti veren diğer kuruluşlardan farklı olarak bağımsız bir statüde yer almaktadır. Ayrıca, RTÜK'ü diğer kamu kuruluşlarından ayıran bir diğer önemli husus, herhangi bir idari hakimiyetin kontrolü veya denetimi altında olmamasıdır (Tiryaki, 2002, ss. 183-184).

Denetim konusu bir iş veya önceden belirlenmiş olan gerçekliğin birtakım amaçlar doğrultusunda kontrolü ve değerlendirmesi durumudur. Bu işleve sahip kurumların denetim işlevini yerine getirmesi için iki tip denetim yapılması gerekmektedir (Akıncı, 1998, s. 77). Bunlardan ilki olan içsel denetim; kurumların kendi içlerinde, birim veya teşkilat yapıları üzerinde yapmış olduğu denetimdir. İkincisi ise dışsal denetim; kurumların davranışlarının çevreyle olan bağlantısını ilişkilendirmek için yapılan bir denetim tipidir (Öztürk, 2008, s. 79). Geleneksel medya araçlarının faaliyetlerini düzenlemek amacıyla, anayasa başta olmak üzere geniş bir

mevzuata sahip olan Türkiye’de, RTÜK, bu mevzuatların uygulamasında yasal çerçeveyi belirlemek için kurulmuştur. RTÜK, radyo ve televizyon yayınları hakkında mevzuata göre düzenlemeler yaparak, uygulamaya yönelik sınırlar belirlemekte ve bu sınırların aşılması durumunda idari yaptırımlar uygulamaktadır (Akalin, 2019, s. 144).

RTÜK, denetimlerini sağlarken kamuoyunun ahlaki değer yargılarını göz önüne almaktadır. Başta çocuklar ve gençler olmak üzere kamuoyunu ahlaki anlamda bilgi yanlışlığına sürüklenmemesi için görevli düzenleyici ve denetleyici bir kurum olarak bilinmektedir. 6112 sayılı Kanunda; radyo ve televizyon yayıncılığı hizmeti veren istasyonlarda, çocuklar ile gençlerin fiziksel, zihinsel ve ahlaki durumlarını olumsuz etkileyecek yayın içerikleri, kapsama alınan hedef kitlelerin izleme saatleri içerisinde koruyucu semboller olsa bile yayınlanmasının mümkün olmadığı 8.maddede yer almaktadır. RTÜK tarafından belirlenen yasal düzenlemeler Türkiye’nin kabul ettiği Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesinin Yayıncının Sorumlulukları adlı anlaşma metninin 7.maddesi ve Avrupa mevzuatı da göz önüne alınarak hazırlanmıştır (Akyıldız ve Özbay, 2021, s. 529).

Teknolojinin gelişmesi ve beraberinde yayıncılık hizmetlerinin değişmesiyle RTÜK de bu yenilikçi yaklaşıma ayak uydurmaktadır. Özellikle değişen kanun maddeleri ile kurumun yeni yayın sistemlerine adapte olan uygulamalar geliştirdiği görülmektedir. RTÜK tarafından geliştirilmiş olan ‘Akıllı İşaretler’ televizyon yayın içerikleri hakkında bir bilgilendirici sınıflandırma sistemi olarak tanımlanmaktadır. Bu bilgilendirme sistemi genellikle toplumun her kesimindeki bireylerin özellikle çocuklar ve gençlerin olası yayın içeriklerinden etkilenmemesi, zarar görmemeleri için bahsedilen kitleye içerikler hakkında yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir (www.rtuk.gov.tr). Akıllı işaret sisteminin en önemli gerekçesi olarak, RTÜK tarafından yapılan toplumun farklı kesimlerini içeren bir araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin %80’inin yayın içerikleri hakkında bilgilendirilmek ve olası tehlikelere karşı uyarılmak istendiği sonucu göstermektedir. Akıllı işaretler konudan bağımsız olan uzmanlar vasıtasıyla geliştirilmiş bir karma sistemdir. Geliştirilen sistem, programların olası zararlı içeriğini ve hangi yaş grubuna uygun olduğunu değerlendirir. Zararlı içerik olarak şiddet, korku, cinsellik veya alkol ve uyuşturucu kullanımı gibi örnek teşkil eden olumsuz unsurları ele alır. Sistem, içeriklere göre etkilenme düzeylerini belirleyerek programları genel izleyici, 7, 13 ve 18 yaş gruplarına uygun olacak şekilde sınıflandırır (Özonur, 2016, s. 227).

Resim 2 1. Akıllı İşaretler

Kaynak: (www.rtuk.gov.tr)

Geliştirilmiş olan akıllı işaretler ulusal yayın yapan televizyon kanallarının başlangıcında ve reklam aralarından sonra 10 saniye süreyle ekranda kalmaktadır. Yayınlanan programın içeriğine ve yaş sınırına ait bilgiler vermektedir. Ekranda belirtilen akıllı işaretler RTÜK tarafından özel olarak tasarlanmıştır (www.rtuk.gov.tr). Belirlenmiş olan genel izleyici, 7 yaş, 13 yaş ve 18 yaş kategorileri ABD’de olduğu gibi 2004 yılında Türkiye’de de uygulamaya konulmuştur ve bu kategoriler sinema filmlerine uygulanan sınıflandırmadan alınarak yapılmıştır. Akıllı işaretlerin oluşum ve gelişim süreçlerinde RTÜK çatısı altında üniversitelerin İletişim Fakülteleri, Psikoloji bölümlerinden, Tıp Fakültelerinin Çocuk ve Ergen Sağlığı bölümlerinin uzmanları ve öğretim üyelerinden bir komisyon oluşturulmuştur. Komisyon tarafından yayın içeriklerindeki zararlı durumlar, yaş ve kullanılacak semboller şeklinde kategoriler belirlenmiştir (Özonur, 2016, s. 227).

RTÜK İletişim Merkezi, ana akım medya araçları vasıtasıyla izleyicilere sunulan programlar hakkında kamuoyunun yayın içeriklerini değerlendirmesi, beğenileri, önerileri, içerikler hakkındaki beklentileri, istek ve şikâyetlerini anlık olarak alabilmek için amacıyla kurulmuş bir sitemdir. 1998 yılında ilk defa ‘ALO RTÜK 178’ adıyla hizmet vermeye başlayan merkez, vatandaş sorularına temsilciler vasıtasıyla anlık cevap verme sistemi ile çalışmalara başlamıştır. Bu bağlamda 1999 yılının Temmuz ayında ise ‘ALO RTÜK 178’ iletişim hattı, Sesli Yanıt Sistemi (IVR) ile hizmet vermeye devam etmiştir (www.rtuk.gov.tr).

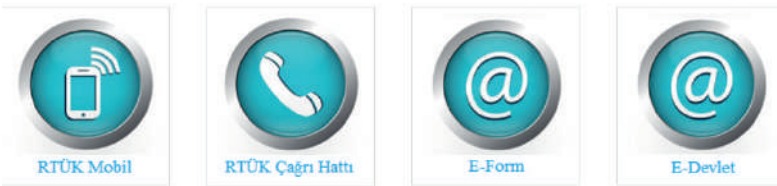
Resim 2.2. RTÜK İletişim Merkezi 1

Kaynak: (www.rtuk.gov.tr)

ALO RTÜK 178 numaralı hat vatandaşa daha iyi hizmet verebilmek ve sorunların hızlı bir şekilde çözüme ulaşması için 2006 yılında 444 1 178 RTÜK Çağrı Hattı ile hizmet vermeye başlamıştır. Aynı yıl içerisinde kurumun internet sitesi ve geliştirilmiş olan e-form ile e-mail uygulamaları aracılığıyla da vatandaşın gelen istek, öneri ve şikâyet bildirimleri toplanmıştır. 2014 yılında ise kurum içi yazılımlarda yenileme ve iyileştirme çalışmaları yapılmıştır ve bahsedilen yıl içerisinde yeni yazılım ile faaliyetlerine devam etmiştir. Ayrıca yeni yazılımla beraber gelişen teknoloji ve akıllı telefonların kullanımının artması sebebiyle internet kullanıcılarına daha iyi hizmet vermek adına RTÜK İletişim Merkezi sistemine entegre edilmiş bir mobil uygulama hazırlığı başlamıştır. Devam eden süreçte hazırlanan mobil uygulama platformu, kullanıcılara ücretsiz olarak hizmet vermeye başlamıştır. RTÜK'ün istek, şikâyet ve önerileri alabilmesi için kurmuş olduğu bu sistemlerin dışında vatandaşın daha kaliteli, hızlı ve güvenli ulaşması için 2017 yılında E-Devlet üzerinden de hizmet vermeye başlamıştır (www.rtuk.gov.tr). 2019 yılında ALO 178 hattını yeniden aktifleştiren RTÜK, bu hat üzerinden yurt dışı hizmetlerine başlamıştır. Yurtdışında yaşayan vatandaşların ALO 178 numaralı hatta ek olarak +90 312 297 49 00 numarasıyla da RTÜK'e ulaşabilecekleri duyurulmuştur (www.rtuk.gov.tr).

Resim 2.3. RTÜK İletişim Merkezi 2

Kaynak: (www.rtuk.gov.tr)

Vatandaş temsilcileri tarafından, internet üzerinden gelen e-postalar, e-form ve mobil uygulamalardan gelen bilgiler ayrıca 444 1 178 / ALO 178 çağrı hatlarından gelen iletiler, İletişim Merkezi tarafından toplanmakta ve değerlendirilerek günlük, haftalık, aylık ve yıllık şeklinde düzenlenip ‘Vatandaş Bildirimleri Değerlendirme Raporları’ adı altında Üst Kurul temsilcilerine sunulmaktadır. RTÜK İletişim Merkezi, yayınlar hakkında vatandaşlar tarafından oluşturulmuş öneri, istek, şikâyet gibi taleplerini eş zamanlı olarak yayın kuruluşlarına da ulaştırmaktadır. Dolayısıyla yayın kuruluşları içerikte yapılan ihlalleri, vatandaşların geri bildirimleri sayesinde öğrenmiş olup içeriklerde düzeltmelere gitmektedir. Hazırlanan raporlar yayıncılık sektöründeki diğer paydaşlarında bilgilenmesi için açık bir şekilde paylaşılmaktadır (www.rtuk.gov.tr).

2.2.3.1. İnternet Yayıncılığına Yönelik RTÜK Denetimi ve Yasal Düzenlemeler

İnternet teknolojisi günümüzde etkili ve yoğun şekilde kullanılan bir alan olmaktadır. Kişilerin birbiriyle olan haberleşmesini sağlamasının yanı sıra ana akım medya araçlarının işlevlerini de yerine getirmektedir. Bu bağlamda ana akım medyada meydana gelen yayın ihlalleri internet ortamında da kendini göstermektedir. Hemen hemen tüm yaş gruplarının kullanmış olduğu internet ortamı, gelişen mobil cihazlarla beraber öznelleşerek toplumun her kesiminden bireyin vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Küresel içeriklerin gelişmesiyle birlikte, internet başta eğitim alanında olmak üzere pek çok alanda çeşitli yenilikler getirerek olumlu sonuçlar doğurmuştur. Başlangıçta sınırlı alanlarda kullanılan internet, teknolojinin sunduğu imkanlar sayesinde hayatın her alanında yaygınlaşmış ve beraberinde yeni sorunları getirmiştir. Özellikle yanıltıcı ve zararlı içeriklerin internet ortamında kolayca erişilebilir hale gelmesi, bu mecranın kontrol ve denetim mekanizmalarının zorunlu hale gelmesine neden olmuştur. İnternet ortamında yayılan bilgilerin doğruluğunun teyit edilememesi, bireylerin gerçeklik algısının bozulmasına ve tek bir bakış açısına yönelmelerine yol açmaktadır. Bu durum, insanların sadece doğrulaması zor bilgileri değil, aynı zamanda potansiyel olarak zararlı içerikleri de benimsemelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda, bilgi kirliliği ve dezenformasyon, bireylerin bilgiye erişim ve değerlendirme süreçlerini olumsuz etkilemektedir.

Araştırmalar, internet üzerinde yayılan yanlış bilgilerin toplum üzerindeki etkilerini ortaya koymuş ve bu olumsuz etkilerin önlenmesi için çeşitli yasal düzenlemelerin gerekliliğini vurgulamıştır. Özellikle çocuklar ve gençler gibi hassas grupların zararlı içeriklerden korunması için yapılan yasal düzenlemeler, toplum sağlığını ve güvenliğini koruma amaçlıdır.

Ayrıca, internetin sağladığı anonimlik ve hız, zararlı içeriklerin yayılmasını kolaylaştırdığı için, bu tür içeriklere karşı etkili denetim mekanizmalarının geliştirilmesi elzem hale gelmiştir.

Bu faktörler göz önüne alındığında, internet ortamındaki içeriklerin denetlenmesi ve kontrol edilmesi, sadece bireylerin değil, aynı zamanda toplumun genel refahını da koruma amacı taşımaktadır. Bu bağlamda, yasal düzenlemeler, teknolojik gelişmelerin getirdiği yeni zorluklara karşı etkin ve proaktif bir yaklaşım benimsemelidir.

İnternetin gelişimiyle birlikte, yayıncılık alanında da yenilikler ortaya çıkmıştır. Yeni yayın anlayışı, toplumsal, kültürel, ahlaki ve hukuki alanlarda olumsuzluklar yaratmaktadır. Bu olumsuzluklarla başa çıkmak amacıyla, ülkelerin hükümetleri tarafından gerekli tedbirlerin alınması zorunlu hale gelmiştir. Alınan bu tedbirler, hem bireylerin kişisel hayatlarının korunmasına hem de kamu düzeninin sağlanmasına yönelik olarak düzenlenmiştir. Özellikle Youtube, Instagram, TikTok gibi sosyal medya platformlarında yapılan yayınlara herkes oldukça rahat bir şekilde erişebilmektedir. Özellikle çocukların ve gençlerin bu yayın içeriklerinden daha fazla etkileneceği düşünüldüğünde ise devletin bu konularda sıkı önlemler alması gerektiğini söylemek mümkündür.

Yayıncılık alanındaki denetimlerin, ülkelerin kendi denetim mekanizmalarına uygun şekilde yapıldığı bilinmektedir. Medya özgürlüğü ve çoğulculuk kavramları, ortak değerler ve standartlar bağlamında değerlendirildiğinde, kültürel ve coğrafi farklılıkların etkisi altında çeşitli biçimlerde tezahür edebilmektedir. Bu bağlamda, medya özgürlüğü ve çoğulculuğun uygulanmasında ve yorumlanmasında, farklı toplumsal ve kültürel dinamiklerin, yerel normların ve tarihsel bağlamların dikkate alınması gerekmektedir (Klimkiewicz, 2019, s. 4). Bu nedenle her ülkenin yayın düzenlemelerinde farklılıklar bulunabilmektedir. Ancak belirli mevzuatlar konusunda benzerlikler olduğunu söylemek mümkündür. Yayınların ülkelerin ilgili mevzuatlarına uygunluğunu sağlamak amacıyla yapılan kontrol ve denetimler de benzerlik göstermektedir. Radyo ve televizyon yayınları için lisans verilmesi, yayınların takip edilip denetlenmesi, mevzuata uygunluğun kontrol edilmesi gibi uygulamalar bu benzerlikler arasında yer almaktadır (Coşkun, 2017, s. 199).

İnternet servis sağlayıcıları ve sunucular internetin en önemli bileşenleri arasında yer almaktadır. Sunucu; bileşeni kişi ve kurumları bilgisayar aracılığıyla internet ağı ile birbirine bağlayan donanıma verilen isimdir. Servis sağlayıcılar ise; internet ortamındaki erişimin sağlanması, kullanıcılar için alan ve hacmin belirlenmesi, içerik sunmak gibi birçok hizmeti sağlayan

donanımına verilen isimdir. Sundukları hizmetler göz önüne alındığında telif hakları, kişilik hakkı ihlalleri gibi ihlallerle ilgili korunma konusunda servis sağlayıcıların sorumlu olduğu konusunda görüşler bulunmakta olup bu durum başka Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere birçok ülkede gündeme gelerek tartışmaya açılmıştır (Kaya, 2015, s. 741).

Türkiye’de 2001 yılına kadar internet yayıncılığı hakkında herhangi bir düzenleme yapılmamıştır. İnternet yayınlarında işlenen ifade suçları, televizyon yayınlarında olduğu gibi, Türk Ceza Kanunu’nun 159. maddesi uyarınca yaptırıma tabi tutulmuştur (Akdeniz ve Altıparmak, 2008, s. 150). 2001 yılında mevcut hükümet tarafından diğer medya araçlarına yönelik kurallar göz önünde tutularak internette yapılan yayınlar için yeni düzenlemelerin yapılmasına yönelik bir tasarı hazırlanmıştır. 5680 sayılı Basın Kanunu’na eklenen 9. madde ile internet ortamında yapılan yayınlarda ses, görüntü veya işaretler kullanılarak yalan haber yapımı ve bir şahsa veya kuruma yönelik hakaret içerikli yayınlar, bu kanun kapsamında değerlendirilecek ve yaptırımlar uygulanacaktır. Dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, bu yasa tasarısını kabul etmiştir (Cankaya ve Yamaner, 2012, s. 50).

2006 yılında internet yayıncılığı hakkında genel düzenlemelere yeniden başlanmıştır. Dönemin Adalet Bakanı tarafından bir tasarı hazırlanarak meclise sunulmuştur (Kaya, 2015, s. 15). 23 Mayıs 2007 yılında, 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun aynı gün içerisinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Ergüney, 2020, s. 102). İnternet oldukça gelişmiş bir teknoloji olması bakımından çok fazla kişiye ulaşabilmekte ve yeni suçların meydana gelmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle kişilerin özel hayatının ihlal edilmesi, pornografik içeriklerin dolaşımında olması, çocukların uygunsuz görüntülerinin yayınlanması, dolandırıcılık, hedef kitleyi yanıltmaya yönelik hazırlanan içeriklerin olması dikkat çekmektedir. Bu gibi içeriklerin suç olarak kabul edilmesi ve yasada bu suçlara yönelik idari ve hukuki cezalara yönelik düzenlemelerin yapılması gündeme getirilmiştir. İnternet yayınlarında yapılan bu yasal düzenlemelerle, kullanıcıların hakları korunurken aynı zamanda kamu düzeninin sağlanması hedeflenmektedir.

1991 yılındaki 3576 sayılı Kanun ile Türk Ceza Kanun’unun İkinci kitabına eklenen “Bilişim Alanında Suçlar” başlıklı kitap Türkiye’nin interneti kullanmaya başlamasıyla beraber yapılan ilk hukuki düzenleme olarak bilinmektedir. Dört maddeden oluşan bu düzenlemede özellikle pornografik suçlara yönelik düzenlemeler için ilk tanımlar oluşturulmuştur

(Birsen, 2010, s. 135). 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” Türkiye’de bu alanda hayata geçirilen en kapsamlı düzenleme olmuştur (Dülger, 2021, s. 3; Tursun, 2011). Ancak, 5187 sayılı Basın Kanunu ve 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’da internet gazeteciliğine yönelik düzenlemelere yer verilmemesi, internet gazeteciliğinde ihlallerin devam etmesine neden olmuştur (Dolgunyürek, 2018, s. 207).

İnternetin gelişmesi, sosyal medya ve görsel-ışitsel medya gibi yeni kavramları da beraberinde getirmiştir. Bu kavramlar, 5651 sayılı Kanun kapsamında tanımlanmış ve diğer kavramlar da dikkate alınarak düzenlenmiştir (İbrahim ve Aluç, 2022, s. 332; Kulular İbrahim, 2022, s.12-13)). Kanun içerisinde suç ve suçlara ilişkin usuller, toplumun kullanım yükümlülükleri açıkça belirtilmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinin hemen ardından internet yayınlarına yönelik kısıtlamalar hukuki bir dayanak çerçevesine girmiştir. Zamanla bu kanun kapsamında içeriklere yönelik yaptırımlar yapılmıştır.

1980’li yıllara bakıldığında Türkiye’nin birçok alanda serbestleşmeye gittiği görülmüştür. Buna bağlı olarak 1990’lı yıllara gelindiğinde ise medya alanındaki tekeli kırıldığı görülmektedir. Kamu yayıncılığının dışında özel yayınların da yayın hayatına başladığı bu dönemde düzenleme ve denetleme görevi 1994 yılında kurulan RTÜK’e verilmiştir. 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun ile düzenlemeleri gerçekleştirmiştir. Kanun kapsamında yayınlara düzeltme ve cevap hakkı tanımıştır. 2007 yılında ise 5651 sayılı Kanun ile düzeltme ve cevap hakkı iyileştirilerek internet yayınlarına ilişkin cevap ve düzeltme hakkıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır (Çiftci ve Ergüney, 2020, s. 28).

Günümüzde yaygın bir kitle iletişim aracı olarak bilinen internet; radyo, televizyon, gazete ve sinema gibi birçok mecra da kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum, kitle iletişim araçları arasında bir yön değişme olgusunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunun etkisiyle hukuki değişikliklerin yapılması gerektiği düşünülmüştür. İnternet teknolojisinin sürekli olarak gelişip değişmesi durumu, bu alanda yapılacak olan hukuksal düzenlemelerin diğer alanlardan daha farklı olduğu bilinmektedir. İnternet, kullanıcılarına çok fazla imkân sağlamaktadır. Sağlamış olduğu avantajların yanlış kullanılması toplumun her kesiminde sorunlar yaşanmasına sebep olacağından hukuki düzenlemeler oluşturulurken bu hususlara dikkat edilmiştir. Yayın kuruluşları içerikleri oluştururken toplumun faydasını gözetmelidir. Yeni medya ve iletişim biçimlerinin icadı ve toplumda yerleşmesi, kültürel ve sosyal

değişimleri tetikleyerek iletişim özgürlüğü ve dolayısıyla medya özgürlüğü söylemini etkilemektedir. Bu süreç, toplumsal normların ve değerlerin dönüşümüne yol açarken, bireylerin ve toplumların iletişim dinamiklerinde köklü değişiklikler yaratmaktadır (Schneider, 2020 s. 8-10). Dolayısıyla yayınlar yapılırken toplumun faydasına olan sorumluluk bilincine uygun yapılmalıdır aksi takdirde ifade özgürlüğü kapsamında sorunların oluşacağı öngörülmektedir.

Anayasanın 133. maddesi kapsamında radyo- televizyon yayınlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi yetkisine sahip olan RTÜK, bağımsız ve özerk yapılı bir kamu tüzel kişiliktir (Kafadar, 2017, s. 821). RTÜK yayın içerikleri, mali denetim ve teknik alanda denetim yetkisine sahiptir. 6112 sayılı Kanun kapsamında yaptırım uygulama yetkisi bulunmaktadır. Özellikle içeriklerin çocuklar ve gençlerin olumsuz etkilenmeyeceği şekilde yapılması konusunda uyarılarda bulunmakta ve aksi takdirde yaptırımlar uygulanacağı belirtilmiştir. Bunun yanı sıra toplumu iyi ve doğru olduğunu düşündüğü yayıncılığı destekleyen RTÜK, olumsuzlukların ortaya çıkmaması yönünde bir politika izlemektedir. Yayın ihlali konusunda kurumlara yapılacak olan yaptırımlar ise 6112 sayılı Kanun gereğince idari ve adli yaptırım olarak iki şekilde yapılmaktadır. İdari yaptırımlar; uyarı, para cezası, yayın durdurma, yayın lisansının geri alınması gibi tedbirlerden oluşmaktadır. Adli yaptırımlar ise; yayın izni olmadan yayın yapan veya kaçak yayın yapan kuruluşlar üzerinden hükümlerin belirlenmesi, cihazların ve yayın kuruluşunun mühürlenmesi, para veya hapis cezası uygulanması gibi hükümleri kapsamaktadır (Yılmaz, 2020, ss. 56-57). Anayasada RTÜK ile ilgili net bir düzenleme bulunmamaktadır. Kurum 133.maddede yer alan ifadeleri anayasal dayanak olarak kabul etmektedir. RTÜK anayasal zeminde diğer kamu kuruluşlarından farklı tutulmaktadır. RTÜK anayasada yer alan ‘idarenin bütünlüğü ilkesi’ kapsamında diğer kamu kuruluşlarından farklı olarak denetimden bağımsızdır (Tiryaki, 2002, ss. 183-184).

İnternet yayıncılığına yönelik kanun olan 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” 23 Mayıs 2007 yılında çıkarılmıştır. Medya kuruluşlarının yayınlarının internet ağları üzerinden sunmaya başlamasıyla beraber artık geleneksel medya araçlarında izlenen içerikleri internette de izleme imkânı sunulmuştur. Bu durum internet yayınlarının denetlenmesine yönelik ihtiyacı doğurmuştur. Bu bağlamda 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’a, 29/a maddesi “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” kenar başlığı eklenerek, internet yayınlarının RTÜK tarafından denetlenmesi imkânı verilmiştir. Yasasın kabul edildiği zamanı takip eden yılda ise

“Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik” adıyla çıkarılan yönetmelikte ise bu yayın içeriklerinin nasıl denetlenebileceğine yönelik maddeler belirlenmiştir (Ergüney, 2020, ss. 97-98).

5651 sayılı kanun gerekliliği konusunda (2007), internet ağlarının amacından çıkarak olumsuz içeriklerin üretilmesi ve yayılması ayrıca bu ağ sistemi içerisinde işlenen suçlar karşısında bir engel teşkil etmek için ortaya çıkması zorunlu olmuştur. Kanunun kapsam ve amacı incelendiğinde içerik ve yer sağlayıcı, erişim sağlayıcıların yükümlülükleri ile internet ortamında işlenen suçlara yönelik, yer ve erişim sağlamak (5651 Sayılı Kanun, 2007, Madde 1) üzere düzenlendiği görülmüştür. Kanun ile ilk olarak, içerik sağlayıcı, yer ve erişim sağlayıcıları gibi kavramların tanımlamaları yapılmıştır. Ayrıca internet üzerinden yapılacak olan yayınlara erişim engelinin gelmesinin usul ve esasları anlatılmıştır. İnternet ağı ile yayılan içerikler nedeniyle hakların ihlal edilmesi ve hakları ihlal edilen kişiler içinde “içeriğin yayından çıkarılmasını sağlama ve cevap hakkı” konusunda ilke ve esaslara yer verilmiştir (BTK, 2020).

5651 sayılı Kanun çıkarıldığı andan itibaren birçok değişikliğe uğramıştır. İnternetin gelişmesi ve kanunun sürekli değişmiş olması yayınlarda işlenen suçları engellemek için yetersiz kalmıştır. Dolayısıyla Üst Kurul’a sunulan sınırsız yetki ve erişim engelleme yetkilerinden dolayı 5651 sayılı Kanun sansür kanunu olarak tanımlanmıştır (Canata, 2016, s. 196). 6112 sayılı ‘Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’a eklenen “Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu” kenar başlıklı 29/A maddesi, 7103 Sayılı Vergi Kanunları İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile eklenmiştir.

29/a maddesi uyarınca 5 önemli firkadan bahsetmek gerekmektedir. Birinci firkada; üst Kurul tarafından geçici yayın hakkı verilen medya kuruluşlarına bu hak 5651 sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” kapsamında belirlenen hükümlere uygun olacak şekilde yayına verilmektedir. Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın platformları içeriklerini yalnızca internet ortamından yayınlamak isterse Üst Kurul’dan yayın lisansı almak ve yayınları internet ağı üzerinden sunmak isteyen medya platformları ve işletmecileri Üst Kurul’dan yayın iletim yetkisi almak zorundadır. İkinci firkada; Üst Kurul tarafından verilen geçici yayın hakkı ve yayın lisansı bulunmayan veya lisansı iptal eden yayın hizmetlerinin internet üzerinden yaptıkları yayın üst kurul tarafından tespit edildiği takdirde sulh ceza hâkimliği tarafından

bahsi geçen internet yayınından içeriği çıkarılması veya engellenmesi şeklinde hüküm verileceği belirtilmiştir. Üçüncü firkada ise; yayın içerik sağlayıcılarının yurt dışında bulunması durumunda; Üst Kurul'un yetki alanı bağlamında uluslararası antlaşmalar ve kanun hükümlerine karşıt yapılan yayınların tespiti sağlanırsa, başka ülkenin yargı sorumluluğu altındaki medya kuruluşlarının Türkiye'ye yönelik Türkçe yayımları veya Türkiye'ye yönelik ticari yayımlara yer veren kuruluşlara ikinci fırka hükümleri uygulanmaktadır. Bu yabancı kuruluşların yayın hayatına devam edebilmesi için Türkiye'deki yayın kuruluşları gibi RTÜK'ten yayın lisansı ve yayın iletim yetkisi alması gerekmektedir. Kanunun dördüncü fırcasında; Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun görev ve yetkilerinin saklı kalması suretiyle, kişisel iletişim bu madde kapsamında bulunmamaktadır. Ayrıca yalnızca bahsedilen medya kuruluşları yalnızca yer sağlayıcı olan ve yayınlarını iletmeye tahsis etmemiş platformlarda bu maddenin uygulanması kapsamına girmez. Son olarak beşinci fıkra kapsamında ise; yayın hizmet sağlayıcılarına lisans verilmesi, iletim yetkisi verilmesi ve bu yayın kuruluşlarının denetlenmesine yönelik esaslar, Üst Kurul ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından ortak bir şekilde bu maddenin kabul edildiği tarihten itibaren altı ay içerisinde çıkarılarak yönetmeliğin düzenleneceği şeklinde düzeltme yapılmıştır (6112 Sayılı Kanun, 2011, 29/a).

Bu bağlamda görsel, işitsel ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin internet ortamında sunacakları yayın hizmetleri, yayın lisansı, platform işletmecisine verilecek olan iletim yetkisi gibi durumlar hukuki düzenlemeler ile denetim altına alınmıştır. Ayrıca 5.fıkra içerisinde bahsedilen, RTÜK ile Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından ortak şekilde çıkarılan yönetmelik ise 1 Ağustos 2019 tarihinde 30849 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Ergüney, 2020).

RTÜK, internet ortamında yayınlanan içeriklerin yönetmelik kapsamında olup olmadığını kendisi veya gelebilecek şikayetler üzerinden tespit ederek ilgili maddeler uyarınca cezai işlemler uygulayabilecektir. Medya hizmet sağlayıcı kuruluşların yükümlülükleri yönetmeliğin 16.maddesinde açık bir şekilde ifade edilmiştir. 16 madde de uyarınca; internet yayın hizmeti veren yayın kuruluşlarının, 5651 sayılı kanun ve 6112 sayılı kanunlara ayrıca Türkiye'nin de içinde bulunduğu uluslararası sözleşmeler ve diğer ilgili bütün mevzuatlar içerince yer alan yükümlülükleri yerine getirecektir. 6112 sayılı Kanun kapsamında uygun bulunmayan isteğe bağlı yayın hizmetlerini program kataloğundan çıkarma hakkı Üst Kurulca belirlenmektedir. 17.maddede internet yayın işletmecileri için belirlenen, mevcut yayın mevzuatının yanı sıra İdari ve Mali Şartlar Yönetmelik kapsamında belirlenen sorumlulukların da yerine getirilmesi konusunda şart kılınmıştır. Özetle ifade

edilmesi gerekirse internet ortamında yayın yapan medya kuruluşlarının yayın içeriklerini hem 5651 sayılı Kanun'un 'Erişimin engellenmesi kararı ve yerine getirilmesi' kenar başlıklı 8. Maddesinde yer verilen suçlar hem de 6112 sayılı Kanun'un 8.maddesinde yer alan yayın hizmeti ilkelerine uyarak yapmaları gerekmektedir. 5651 sayılı Kanun'un 8.maddesi uyarınca; internet aracılığıyla yapılan yayınların içerikleri aşağıda belirtilen suçları oluşturduğu durumlarda içeriğin ilgili yayından çıkarılması ve engellenmesine karar verilmektedir (5651 Sayılı Kanun, 2007):

1. *İntihara yönlendirme (m.84),*
2. *Çocukların cinsel istismarı (m. 10/1),*
3. *Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (m. 190),*
4. *Sağlık için tehlikeli madde temini (m. 194),*
5. *Müstehcenlik (m. 226),*
6. *Fuhuş (m. 227),*
7. *Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama (m. 228), suçları*

a) 25/7/1951 tarihli ve 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda yer alan suçlar

Yukarıda bahsedilen 5651 sayılı kanun 8.maddesi uyarınca, Netflix, Puhu Tv, Blu Tv gibi dijital medya platformlarının sunmuş olduğu içerikler, Üst Kurul tarafından belirlenen şartlara uygun olmadığı takdirde program kataloğundan çıkarılabilmektedir. Dijital yayın platformlarının programları incelendiğinde ise içeriklerin birçoğunda şiddet, cinsellik, alkol, tütün ve uyarıcı maddelere özendirme, cinsel kimlik karmaşası, istismar durumu gibi öğelerin içinde bulunduğunu görmek mümkündür. Kanun nezdinde bakılacak olursa bu yayın içeriklerinin 6112 sayılı Kanununun 8. maddesindeki yayın ilkelerini ihlâl niteliği açıkça görülmektedir.

2.2.3.2. 7418 Sayılı 'Basın Kanunu ile Bazı Konularda Değişikliklerin Yapılmasına Dair Kanun' (Dezenformasyon Yasası) ve Getirdiği Düzenlemeler

Sosyal medyanın kendime özgü kullanım yapısı, bilgi erişimi konusunda geleneksel medyanın kodlarının ortadan kaldırılması, enformasyon akışının yoğunluğu yanlış bilgilerin sayısını arttırmaktadır. Kamuoyunda gündemin belirlemede etkin rol oynayan sosyal medya platformları, yanlış bilgi yayarak kamuoyunu yönlendirmekte ve yanlış tepkilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bahsedilen yanlış içeriklerin hızlı bir şekilde yayılmasındaki en önemli argüman ise bu alana erişimin kolay olması ve sürekli devam eden

bir akış sağlaması olarak belirtilmektedir (Altunay, 2012). Yanlış içeriklerin tespitinin ardından bilgiyi yayanlar tarafından açıklamalar yapılmış olsa bile mevcut bilginin dolaşımdan kaldırılması veya düzenlenmesi mümkün olmayacaktır. Sosyal medya kullanımının artmasına paralel olarak yalan bilgilerin yayılmasının önüne geçmek için devletler, teknik ve yasal denetimler ve düzenlemeler yönünde çalışmalar başlatmıştır.

Yalan haber üretiminde genellikle ideolojik, siyasi ve ticari amaçlı söylemler dikkat çekmektedir. İçeriklerin propaganda amaçlı çarpıtılmasının yanı sıra, takipçi ve ziyaretçi sayılarını artırarak ticari kazanç elde etmek de hedeflenmiştir. Kullanıcıların ilgisini çekecek şekilde hazırlanan içerikler, “clickbait” (tık tuzağı) olarak bilinen yöntemle yapılmaktadır (Dönmez, 2010). Bu yöntem zaman içerisinde sürekli olarak geliştirilmiştir. İnternet temelli medya ve içerik üreticileri en az maliyetle, tüketicilerin ilgisini çekerek siteyi ziyaret etmelerini sağlamaktadır. Herhangi bir kullanıcı, sosyal medya platformlarından birini kullanarak, belirli sayıda kitleye ulaştıktan sonra dezenformasyon içeriğini kendi rızasıyla ya da farkına varmadan yayma gücüne sahip olmaktadır. Bu yönüyle sosyal medya, kullanıcılara sınırsız bir özgür alan sunmakta ve çift yönlü iletişim imkanı sağlamaktadır.

Sosyal medyanın sürekli olarak yenilenmesi, neredeyse profesyonel medya kuruluşlarının haber alma konusundaki yerini alacak duruma gelmiştir. Sosyal medya kullanıcılarının en çok önemsendiği konular ise ‘hız’ ve ‘ün’ dür. Herhangi bir platformun kullanıcıları veya sosyal medyada aktif rol alan kurumlar, daha fazla takipçi sayısına ulaşabilmek adına çeşitli manipülatif içerikler üretip yayabilmektedir. Bu sayede kullanıcıların ya da kurumların sosyal medya hesabına binlerce kullanıcı eş zamanlı olarak erişim sağlayacaktır. Yeteri kadar erişim elde edemeyen hesaplar ise genellikle gündemde öne çıkan etiketleri kullanarak dolaşıma girmeyi ve bu şekilde ön plana çıkmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla hızlı olma ve ün kazanma isteği sosyal medya platformlarında yanlış haberlerin yayılması noktasında etkili olmaktadır.

Bilginin kasıtlı olmadan tarafsız bir şekilde yapılması şeklinde tanımlanan mezenformasyon olgusu dezenformasyonla karıştırılmamalıdır (Aydın, 2020). Dezenformasyon, topluma zarar vermek için belirli amaçlar doğrultusunda bilgiyi çarpıtarak aktarmak şeklinde tanımlanmaktadır (Arat, 2022). Kamuoyunu yönlendirmeye yönelik herhangi bir içeriğin medya araçlarıyla yayılması, dezenformasyonun geleneksel anlamını oluşturmaktadır (Öztürk, 2022, s. 502). Dezenformasyon, bazen zarar vermek amacıyla değil, ticari çıkar sağlamak amacıyla da gerçekleştirilebilir. Dezenformasyonun daha

hızlı yayılmasını hedefleyen bu olgunun mezenformasyondan en belirgin farkı, niyet unsurunun ön planda olmasıdır.

Sosyal medya platformlarında üretilen içeriklerin sayısının artmasıyla beraber kasıtsız olarak yanlış bilginin yayılmasına ya da iletilmesine yardımcı olma durumu, bireysel kullanıcılar için bir tehdit niteliğindedir. Yanlış bilginin yayılması bir süre sonra içerik üreticisinin inisiyatifinden çıkmaktadır bunun sebebi ise platformların sağlamış olduğu beğeni ve tekrar paylaşma özelliklerinin olmasıdır. Dezenformasyon, bilgiye erişim noktasında şeffaflığa ve habercilik mesleğinin etik değerlerine zarar vermektedir. Bu nedenle, dezenformasyon, tüm ülkelerde farklı amaçlar ve çeşitli mecralarda sıkça karşılaşılan bir tehdit unsuru haline gelmiştir. Birçok gelişmiş ülke bu konuda yasal düzenlemeler yapma kararı almıştır. Türkiye’de ise, 5187 sayılı Basın Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun olmasına rağmen, teknolojik gelişmeler doğrultusunda yeni bir düzenlemenin gerekliliği ortaya çıkmıştır (Kılınç, 2016, ss. 578-584).

Kamuoyunda ‘Dezenformasyon Yasası’ olarak adlandırılan 7418 Sayılı ‘Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’ 18 Ekim 2022 yılında Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna kanun kapsamında Basın, İnternet ve Türk Ceza Kanunu gibi ilgili kanunlarda değişiklikler yapılmıştır. Kanun kapsamında yapılan değişiklikler incelendiğinde ise; basın kartı başvuru niteliği ve türlerinin belirlenmesi, Basın İlan Kurumu Genel Kurul üye sayısının 42’ye çıkarılması, internet haber sitelerinde yayımlanacak resmi ilan ve reklamlara dair uygulamaların yapılma şekli hakkında düzenleyici maddeler eklenmiştir (7418 Sayılı Kanun, 2022). Dezenformasyon içerikli bilgiyi, bilerek ve şeffaf bir şekilde kamu barışını bozacak şekilde yayan kişilere hapis cezası verilmesi, sosyal ağ sağlayıcılarının uyması gereken ilkeler gibi pek çok yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Yakın zamanda internet ve sosyal medya alanında düzenlemelerin yapılmasına yönelik 5651 sayılı ‘İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’da yapılan değişiklikler sonucunda, 2020 yılında 7253 Sayılı Kanun yürürlüğe girmiştir. Kanun, hem sosyal medya ağ sağlayıcılarının denetlenmesi hem de erişim engeli ve içeriğin çıkarılması gibi maddelerin kabul edilmesi sosyal medya alanlarının kontrol altına tutmak için yapılan ilk girişimdir. Dezenformasyon konusunda ise Türk Ceza Kanununun 29. maddesine ek 217/A maddesi eklenerek yasadaki değişiklikler yapılmıştır.

Sosyal medya dezenformasyon olgusunu özellikle seçimler, savaşlar, şirketlerin ticari rekabetleri, afet durumlarında, toplumsal barışın sağlanmasından yine toplumu kaosa sürüklemesine kadar birçok konuda etkili bir şekilde kullanılmaktadır. Ortaya çıkan yanlış içerikler sonucu bundan etkilenen kişilerin veya kurumların korunmasının yanı sıra ayrıca dezenformasyonun yayılması konusunda önleyici olma durumunu da zorunlu kılmıştır (Oymak, 2022). Bu bağlamda yapılan yasalar düzenlemeler etkin bir koruma oluştururken aynı zamanda uygulamadaki eksikliklerin de giderilmesini amaçlamıştır.

7418 sayılı Kanun teklifi gündeme geldiği andan itibaren çeşitli tartışmalara konu olmuştur. Sansür uygulaması yönünden eleştirilen Kanun özellikle 29. madde ile tartışmaların odağı haline gelmiştir. 29. madde yer alan hüküm şu şekildedir (7418 Dezenformasyon Yasası, 2022, m. 29);

‘Sırf halk arasında endişe, korku veya panik yaratmak saikiyle, ülkenin iç ve dış güvenliği, kamu düzeni ve genel sağlığı ile ilgili gerçeğe aykırı bir bilgiyi, kamu barışını bozmaya elverişli şekilde alenen yayan kimse, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılacak’

Bu bağlamda çeşitli hukukçular, siyasetçiler ve sosyal medya kullanıcıları tarafından 29. maddenin; ifade özgürlüğünün kısıtlanacağını ve sansür uygulanacağını, soruşturma süreçlerinin başlayacağı, toplumun hiçbir konuda rahatlıkla değerlendirme yapamayacağını ve buna bağlı olarak tedirgin bir toplum oluşturacağından bahsedilmiştir. Ayrıca Anayasanın 13. maddesi olan temel hak ve hürriyetlerin dokunulmazlığı hükmüne aykırı olduğu, düzenlemeler ile haksız bir rekabet ortamının oluşacağı ve 29. maddenin net olmadığı için art niyetli kullanılacağından bahsedilmiştir.

Türkiye’de 2001 yılına kadar internet yayıncılığı hakkında detaylı bir düzenleme yapılmamıştır. Yayınların içerisinde yer alan ifade suçları, tıpkı televizyon yayınlarında olduğu gibi Türk Ceza Kanunu’nun 159. maddesi uyarınca yaptırımlara tabii tutulmaktadır (Akdeniz ve Altıparmak, 2008, s. 150). 2001 yılında mevcut hükümet tarafından diğer medya araçlarına yönelik kurallar göz önünde tutularak, internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi için yeni bir tasarı hazırlanmıştır. Geliştirilen tasarı sonucunda, 5680 sayılı Basın Kanunu’nun 9. maddesine ek düzenlemeler yapılmıştır. İnternet ortamında yapılan yayınlar içerisinde ses, görüntü veya işaretler kullanılarak yalan haber içeriklerinin yapılması, bir şahsa veya kuruma yönelik yapılan hakaret içerikli yayınlar Kanun kapsamında değerlendirilerek yaptırımlar uygulanacağı belirtilmiştir (Cankaya ve Yamaner, 2012, s. 50).

2006 yılında ise internet yayıncılığı hakkında yeniden genel düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır. Dönemin Adalet Bakanı tarafından bir tasarı hazırlanarak meclise sunulmuştur (Kaya, 2015, s. 15). 23 Mayıs 2007 yılında, 5651 sayılı ‘İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’ aynı gün içerisinde Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Ergüney, 2020, s. 102). 5651 sayılı ‘İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun Türkiye’de bu alanda hayata geçirilen en kapsamlı düzenleme olmuştur (Dülger, 2021, s. 3; Tursun, 2011). Sosyal medya, görsel-işitsel medya gibi kavramlar 5651 sayılı Kanun içerisinde, diğer kavramlar da göz önüne alınarak tanımlanmıştır (İbrahim ve Aluç, 2022, s. 332). Kanun içerisinde suç ve suçlara ilişkin usuller, toplumun kullanım yükümlülükleri açıkça belirtilmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesinin hemen ardından internet yayınlarına yönelik kısıtlamalar hukuki bir dayanak çerçevesine girmiştir. Zamanla bu kanun kapsamında içeriklere yönelik yaptırımlar yapılmıştır.

2.3. Dijital Televizyon Yayıncılığı ve Denetlenmesi Gerekliliği

Bir kitle iletişim aracı olarak görülen internetin belirli filtrelemelerden geçmesi gerekmektedir. Bu durum toplumsal açıdan meydana gelecek olan sorunların en aza inmesi için önemlidir. İnterneti yalnızca bir kitle iletişim aracı olarak görmek doğru değildir; aynı zamanda bir kişisel iletişim aracı olarak da bilinmektedir. İnternet yayınlarına yönelik denetleme ve düzenleme, otoriter güçlerin yayın içeriklerine ve erişimine müdahalesinin temel hak ve özgürlüklere ne kadar zarar vereceği ve bu denetlemenin internetin özgürlükçü yapısına ne kadar uygun olabileceği sorularını gündeme getirmiştir. Dijitalleşme ile dönüşen yayıncılık anlayışında yapılacak olan denetlemeler bir sorun olarak nitelendirilmektedir.

Web 2.0 teknolojisi ile günlük yaşamın bir parçası haline gelen internetin yaygınlaşması, ülkelerin interneti kontrol etme güçlüklerini artırmakta ve bu kontrolü sağlamak için sürekli bir mücadele içerisinde olmalarını gerektirmektedir. Çünkü internet ülkelerin belirlediği yasalar ve hükümlerden daha hızlı gelişmekte bu bağlamda yasalar ve hükümlerde açık ya da eksiklikler meydana gelmektedir. Dolayısıyla her ülke internet ağlarını kontrol etmek için farklı politikalar izlemektedir. Özellikle otoriter ülkelerde iktidarlar kamunun üzerindeki etkisini kaybetmemek adına internette sıkı şekilde sansür uygulamalarına gitmektedir. Ancak, bir yandan katı bir sansür rejimi uygulanırken, diğer yandan internetin sunduğu imkanlardan yararlanmak neredeyse imkansız hale gelmektedir (Ergüney, 2020, s.119).

İnternetin sansürlenmesi temel hak ve özgürlüklerin de sınırlanması olarak değerlendirilmektedir. Aslında, internetin sıkı bir şekilde denetlenmesi kadar denetlenmemesi de önemli tehlikeler arz etmektedir; bu nedenle, denetim ve özgürlük arasındaki dengenin sağlanması gerekmektedir.

İnternet kullanımının hızlı bir şekilde artması ve her alanda aktif bir şekilde kullanılıyor olması, ağı kontrol edilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Türkiye’de internet yayın içeriklerini denetleme ve internet ağı üzerinden işlenebilecek suçlarla mücadele etme konusunda ilk çalışma, 2007 yılında çıkarılan 5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun’la yapılmıştır. Hazırlanmış olan bu kanun genel hükümler ele alınarak hazırlandığı için kamu tarafından eleştirilere maruz kalmıştır.

5651 sayılı Kanun, içerik, yer ve erişim sağlayıcılarının sorumlulukları ile internet ortamında gerçekleştirilen suçlara yönelik olarak hazırlanmıştır. Kanunun 8. maddesi uyarınca, “Erişimin engellenmesi kararı ve yerine getirilmesi”, Türk Ceza Kanunu kapsamında; çocuk istismarı, uyarıcı maddeye özendirme, cinsellik, kumar oynanması için yer sağlama ve intihara yöneltme gibi içeriklere sahip olan yayınlara erişim engeli getirilebilecektir. İlgili kanunun 9. maddesi ise “İçeriğin yayından çıkarılması ve engellenmesi” başlığı altında, internet ortamında yapılan yayınlarda kişilik haklarının ihlal edilmesi durumunda, doğrudan mağdur olan kişi tarafından sulh ceza hakimliğine başvurularak ilgili yayının kaldırılması veya engellenmesi talebinde bulunulabileceğini belirtir. Başvurunun ardından hâkim, en geç 24 saat içinde duruşma gerçekleştirmeden ve mevcut yayını sağlayanları dinlemeden dosyayı karara bağlayabilir. Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren özellikle 8. ve 9. maddeler eleştirilere maruz kalmıştır.

Kanun kapsamında bahsedilen erişime engelleme kararı verilmeden önce uyar-kaldır adı verilen yöntem ile söz konusu içeriğin yayından kaldırılması talep edilmelidir. Aksi durumda erişim engelinin kullanılması beklenmektedir. Ayrıca yayına getirilecek olan erişim engeli, ulusal veya uluslararası birçok düzenlemeler göz önüne alındığında ifade özgürlüğünün doğrudan ihlali olarak nitelendirilmektedir. Erişim engelinin getirilmesi ya da içeriğin kaldırılması yönündeki maddelerin dışında her iki tarafın dinlenmemesi durumu da tepkilerin oluşmasına neden olmuştur. Mevcut hukuk sisteminde yargı önünde tarafların dinlenmesi ve savunma sağlama hakkına sahip olduğu bilinmektedir. Hâkimin bu aşamaları tamamladıktan sonra bir karar vermesi daha doğru görülmektedir. Fakat 9.madde uyarınca hâkimin bu aşamaları göz ardı ederek 24 saat gibi bir sürede olay hakkında karar vermesi durumu kanunun eleştirilere maruz kalmasını sağlamıştır (Dülger, 2021).

İnternet yayınlarında hukuka aykırı durumların önüne geçmek için kanun kapsamında erişim engeli getirilmesi bilgi güvenlik zafiyetini de beraberinde getirmektedir. Erişim engellemesinin önüne geçmek için birçok engel aşma tekniği geliştirilmektedir. Türkiye’de erişim engeli olmasına rağmen bunu ortadan kaldıran siteler aracılığıyla ulaşabilmesi durumu ve bilgi güvenliğini tehlikeye attığı ifade edilmektedir. Bir engelleme yöntemi olan DNS ile kullanıcılar kendilerine ait olan DNS sunucuları bulunmadığı sürece hangi engelleme yöntemi kullanırsa kullansın bir güvenlik riski oluşturmaktadır. Bu risk gerçeğe dönüştüğü zaman kişi mahremiyeti ve Anayasa tarafından düzenlenen iletişim gizliliği ilkesinin ihlali ile karşı karşıya kalınır. Kullanıcıların sahip oldukları maddi manevi değer ifade eden bütün bilgileri teknik nedenlerden dolayı kayıt altına alınmaktadır. Bu kayıtlar kötü niyetli kişilerin eline ulaştığı zaman kişileri maddi manevi zarara uğratarak kişiyi mağdur edebilmektedir (Gök, 2012).

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 29/a maddesi, internet yayın hizmetlerinin RTÜK tarafından denetlendiği görülmektedir. Dolayısıyla RTÜK tarafından belirlenen usul ve esaslar göz önüne alınarak faaliyetlerin gerçekleşmesi gerekmektedir. RTÜK tarafından uygulanan hükümler kamuoyu tarafından sansür yanlısı olarak tanımlandığı ve bu konuda çeşitli eleştirilere maruz kaldığı görülmüştür (Dağteke, 2023). Ayrıca erişim engellerinin getirilmesi ve internet yayınları için lisans verme denetleme yetkisinin bir medya kuruluşu olan RTÜK’e verilmesi eleştiri konusu olmuştur. Çünkü internet medya kuruluşlarından farklı bir alanı oluşturmaktadır. Bu alanın denetlenmesinin aynı kuruma verilmesinin sıkıntılar oluşturabileceği belirtilmiştir. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu ile Erişim Sağlayıcıları Birliği’ne bu yönde yetkilerin verilmiş olması ve aynı yetkinin yeniden RTÜK’e verilmiş olması durumunun yanlış olduğu ve söz konusu kurumlar arasında yetki çatışmalarının meydana gelebileceği de ifadeler arasında yer almaktadır (Dülger, 2021).

RTÜK’ün 6112 sayılı Kanun içerisinde yer alan 29/a maddesi uyarınca yayınların denetlenmesi ve engellenmesi yönünde yaptırımlar yapma yetkisine sahip olması sansür ve basın özgürlüğü gibi durumların öne çıkmasını sağlamıştır. Mevcut Anayasal düzenlemelere bakıldığında, Anayasanın 28. maddesi olan basın hürriyeti başlığıyla basının koruma altına alındığı görülmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Madde 8). Madde incelendiğinde basının özgür olduğu ve sansür uygulamalarına tabii tutulamayacağı ifade edilmektedir. Fakat RTÜK’e verilen denetim ve erişim engellemesine yönelik yetkilerde internet yayınlarının keyfi sansürlenmesi durumunun basın özgürlüğüne zarar verebileceği de ifade

edilmiştir. Anayasanın 13. maddesine göre temel hak ve özgürlüklerine yönelik sınırlamaların ancak kanunla yapılması ilkesi (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, Madde 8) göz önüne alındığında medya kuruluşu olan RTÜK'ün yargılama makamı olmamasına rağmen bu yetkinin ona verilmesi temel hak ve özgürlüklerin açıkça ihlali olarak değerlendirilmektedir (Dağteke, 2023).

Ayrıca internet yayınlarının hangilerinin RTÜK denetimine tabii olacağı belirlenmemesi dikkat çeken eleştiri noktalarından biri olarak öne çıkmaktadır. Bu durum usul olarak RTÜK'e sınırsız yetki sağlamaktadır. İnternet yayını yapan medya hizmet sağlayıcıları tarafından RTÜK'e ödenecek olan ücretlerin çoksesliliğe engel olabileceği düşünülmektedir. İnternet genellikle bireysel kullanımın yaygın olduğu bir iletişim ortamı olduğu için yayın içerisinde yer alan koruyucu sembollerin etkili olmayacağı düşünülmüştür. Özetle RTÜK tarafından yayınlara yönelik düzenlemeler incelendiğinde; Anayasal aykırılık, ifade özgürlüğünün kısıtlanması, güvenlik gibi konular hakkında tepkilerin olduğu gözlemlenmiştir.

İnternet yayınlarının herkes tarafından kolayca erişilebilir olması nedeniyle, radyo ve televizyon yayınları kapsamında hazırlanmış denetim kurallarının uygulanmasında bir sorun görülmemektedir. Ancak, internet yayınlarının bireylerin tercihi olması, bazı platformlara ücret ödeyerek üyelik oluşturulmasıyla erişilmesi, denetim kurallarının bireylerin özgürlük alanlarına müdahale olarak algılanmasına yol açmaktadır. Bu düzenlemelerin yapılırken, kişi hak ve özgürlüklerine müdahale etmeksizin özgür bir alan bırakılarak gerçekleştirilmesi talep edilmektedir.

Geleneksel ve Dijital Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetiminin İncelenmesi

Geleneksel medya araçları ve dijital platformlar, kamu üzerinde güçlü etkileri olan kitle iletişim araçlarıdır. Bu sebeple, yayın içeriklerinin denetlenmesi büyük önem taşımaktadır. Denetimlerin gerekliliği hem toplumsal hem de bireysel düzeyde birçok nedenle açıklanabilir. İlk olarak iletişim araçlarının yayın içeriklerinin denetlenmesi toplumsal güvenin sağlanması noktasında önemli bir husustur. Zararlı içeriklerin engellenmesi, nefret söylemi, şiddet içeren unsurların kontrol altında tutulması, toplumsal huzurun sağlanması ve söz konusu güven ortamının oluşturulması adına büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla denetimin sağlanması genel güvenliğin ve refahın oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Yayın içeriklerinin denetlenmesi konusunda bir diğer etken ise, bilgiye erişim noktasında adaletli ve eşit bir ortam sağlanmasıdır. İletişim araçlarından yayılan içeriklerin tek taraflı veya önyargılı olması, toplumun farklı bakış açılara yönelmesine ve bilgiye erişim noktasında kısıtlamalar yaşamasına neden olabilir. Objektifliğe ve çeşitli medya ortamlarının sürdürülebilir olmasına katkı sağlayan denetim aynı zamanda yasal ve etik normlara uyum sağlanabilmesi için de gereklidir. İfade ve düşünce özgürlüğü açısından toplumsal sorumluluğa sahip olan iletişim araçlarının denetlenmesi, bu sorumlulukların yerine getirilmesi ve yasal sınırların aşılmadan etik ilkelere uyumlu şekilde içeriklerin düzenlenmesine katkı sağlamaktadır. Sonuç olarak, yayın içeriklerinin denetlenmesi toplumsal güven ortamının sağlanması, bilgiye erişim noktasında hukuki ve etik ilkelere uyum açısından büyük önem arz etmektedir. Bu sayede medya ortamlarının sağlıklı, adaletli ve sürdürülebilir şekilde işlemesi sağlanmaktadır.

Bu kapsamda yapılan çalışmanın ilk iki bölümünde konu ile ilgili olarak kuramsal ve kavramsal bilgilere ulaşılmıştır. Denetim kavramı, denetim türleri, yayıncılık alanında zamanla değişen denetim faaliyetleri ve kanun hakkında birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak çalışmanın teorik altyapısı oluşturulmaya çalışılmıştır. Özellikle ikinci bölümde, günümüzde dünyada ve Türkiye’de yayıncılık alanının gelişmesiyle beraber çeşitli dönüşümler yaşayan denetimin nasıl gerçekleştirildiği konusu aktarılmaya çalışılmıştır.

3.1. Araştırmanın Konusu

Geleneksel televizyon yayıncılığı yerini dijital yayıncılığa bırakmaktadır. Geleneksel medya organlarına yönelik denetim süreçleri dijital yayıncılık alanında yetersiz kalmaktadır. Medya içeriklerinin dijitalleşmesi ve sosyal ağlardaki yayın yapma olanakları denetim anlayışını tekrar düzenlemeye zorlamaktadır. Bu çalışmada, dijitalleşen televizyon yayıncılığı ile ortaya çıkan denetim eksiklikleri/yetersizlikleri incelenmiştir. Avrupa Birliği’ne uyum süreci ve teknolojideki hızlı değişimler gibi temel nedenlerle ortaya çıkan 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Hizmetleri Hakkında Kanun’un televizyon yayınlarındaki denetim eksikliği ve bu eksikliklerin giderilmesi üzerine mevzuat değişiklikleri inceleme konusu olmuştur.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte iletişim ortamlarının çeşitlenmesine paralel olarak tüketici alışkanlıklarının değişmesi ve içerik erişimine olan talebin artması geleneksel televizyon yayıncılığının yerini gün geçtikçe dijital yayıncılığa bırakmasına neden olmuştur. Dijital teknolojide yaşanan hızlı gelişmeler, internetin yaygınlaşması, yüksek bant genişliği dijital yayıncılığı daha erişilebilir ve dikkat çekici hale getirmiştir. Gelişen özelliklerle birlikte kullanıcılara yüksek bant genişliği içerisinde daha zengin bir içerik sunulmuş ve onlara istedikleri zaman, istedikleri yerde bu içeriklere erişebilme imkânı sağlanmıştır. Tüketici alışkanlıklarında yaşanan söz konusu değişimler geleneksel medya araçlarının gerilemesine neden olmuştur. İzleyiciler, kendi içeriklerini üretme/ çekme/izleme konusunda kontrol sahibi olmak istemiştir ve bu isteği karşılayan ise dijital/ sosyal medya platformları olmuştur. Platformlar, kişiselleştirilmiş içerikler önererek, interaktif deneyimler sunarak kullanıcılarının dikkatini çekmektedir. Yayıncılık alanında yaşanan tüm bu gelişimler ve değişimler kapsamında çalışmanın temel amacı; Türkiye’de geleneksel- sayısal yayıncılıktan dijital yayıncılığa geçiş süreci ile yaşanan denetim problemlerini ortaya koymaktır.

3.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini RTÜK, Türkiye’de yayın yapan tüm geleneksel televizyon kanal ve dijital yayın platform yöneticileri oluşturmaktadır. Amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak belirlenen örnekleme ise, 2023 yılı temmuz ayı reyting sıralaması dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda geleneksel televizyon kanal, dijital yayın platform ve RTÜK yöneticileri olmak üzere toplam 11 yönetici ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmeler nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak kategorilere ayrılmıştır. Kategorilerden elde edilen verilerin, aktarılması ve işlenebilmesi için Maxqda Analytical Pro 2022 bilgisayar programı kullanılmıştır. Araştırma kapsamında, TIAK’ın (Televizyon İzleme Araştırmaları) web sitesinden 2023 yılı temmuz ayı reyting sıralamasına bakılarak ilk 5’de yer alan geleneksel televizyon kanallarının listesi belirlenmiştir. İsteğe bağlı yayın yapan platformların belirlenmesinde ise “Veri Kaynağı” isimli web sitesindeki reyting sıralaması dikkate alınmıştır. Ulaşılamayan ve görüşme talebine olumlu yanıt vermeyen geleneksel televizyon kanalları ve dijital platformlar için reyting sıralamasındaki diğer kanal ya da dijital platform yöneticileri ile görüşme yapılmıştır. Bu çalışma için Erciyes Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu’nun 28/02/2023 tarihli ve 74 numaralı kararı ile onay alınmıştır.

3.3.1. Araştırma Deseninde Örneklem Belirlenmesi

Çalışma grubu belirlenirken, amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örneklem yöntemi; geniş bilgi birikimine sahip olduğu düşünülen durumların, daha kolay araştırmasına olanak sağlayan bir yöntemdir. Bu örnekleme yoluyla araştırmacı kimleri seçebileceği konusunda kendi fikirlerini kullanmakta ve araştırmacının amacına en uygun olan faktörleri örneklem olarak ele almaktadır. Araştırmacı, çalışmanın evrenini ve temsil edeceği alt kümeleri derinlemesine gözlemlemelidir. Belirlenen alt kümelerin araştırmanın evrenini yansıtacağı düşüncesiyle örnekleme modeli oluşturmalıdır (Merriam, 2013). Amaçlı örnekleme yöntemi, özellikle bilgilendirici olmakla beraber konu hakkında benzersiz örnek olayları seçme konusunda da uygun bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır (Neuman, 2007, s. 323). Amaçlı örnekleme yöntemi, tipik durum örneklemesi olarak da benimsenmektedir. Tipik durum örneklemesi, araştırmacı kişinin yeni bir durum veya bir olguyu tanıtmak istediğinde başvurduğu bir yöntemdir. Araştırmacılar, gerçekleştirilen bir dizi uygulama veya yeniliğin içerisinden, en tipik olan veya birkaç tanesini seçerek bunlar üzerinde çalışmasını gerçekleştirmektedir. Tipik durum örneklemesinde amaç, evrene genelleme yapmak değildir. Asıl amaç ortalama bir durumu çalışarak belirli bir olgu

üzerinde fikir sahibi olmak, bu olgu ve yenilik hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan kişileri bilgilendirmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 110). Bu bağlamda RTÜK'ün 6112 sayılı Kanun çerçevesinde uyguladığı denetimin eksikliklerini/problemlerini ortaya koymak adına reyting oranları dikkate alınarak seçilen 5 geleneksel televizyon kanalı, 5 dijital yayın platformu ve denetim işlevini gerçekleştiren kurum olan RTÜK örneklem olarak belirlenmiştir.

Ulusal ve uluslararası düzeyde yayın yapan televizyon kanalları ile dijital medya hizmet sağlayıcılarının tamamı İstanbul merkezli hizmet vermektedir. Örneklem dâhil edilen RTÜK ise Ankara merkezlidir. Araştırma kapsamında önceden hazırlanmış olan 18 soru için uzman görüşüne yer verilmiştir. 10 farklı medya hizmet sağlayıcısı ve RTÜK'e yönelik soruların uygunluğunun/yeterliliğinin tespiti için yarı yapılandırılmış toplam 10 sorunun yer aldığı bir form hazırlanmıştır. Hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formu bir kapsam geçerliliğine tabi tutulmuştur. Fikir ve kavramları içeren kavramsal tanımlar ile kapsamın geçerliliğinin sağlanabilmesi için bir yapı üzerindeki tanımının belirlenmesi gerekmektedir. Belirlenen tanım kapsamında tüm bölgelerden örneklemeler alınmalıdır. Son aşamada ise tanımın tüm bölümlerini kullanan göstergelerin geliştirilmesi beklenmektedir (Neuman, 2007, s. 283). Bu kapsam doğrultusunda gerçekleştirilecek yarı yapılandırılmış görüşme için hazırlanan soruların niteliklerinin ve soru sayısının yeterli olup olmadığını belirlemek için uzman görüşü alınmıştır. Alanında uzman 10 akademisyenden oluşan grup soruları incelemiş ve görüşlerini beyan etmiştir. Uzmanlara gönderilen görüş bildirim formunda, Uygun (1), Uygun değil (2), Önerileriniz (3) şeklinde seçenekler sunulmuştur. Görüş bildirim formuna yönelik 10 akademisyenin 9'u sorular hakkındaki fikir ve görüşlerini belirtmiştir. Görüşler ve geri bildirimler kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorular genişletilmiştir. Bu bağlamda geleneksel medya temsilcilerine 5, dijital platform temsilcilerine 7 ve RTÜK temsilcisine 5 soru olmak üzere toplamda 17 soru belirlenmiştir. Uzman görüşlerinin ardından kapsam geçerlilik formülü hesaplanmıştır. Hesaplama formülü aşağıda belirtilmiştir:

$$KGO = \frac{N_G}{N/2} - 1$$

Uzmanların sorular hakkındaki değerlendirmeleri sonucu yukarıdaki gibi, Kapsam Geçerlilik Oranı (KGO) 1 olarak hesaplanmıştır.

3.3.2. Araştırma Soruları

Çalışmanın amacı ve konusu kapsamında oluşturulan araştırma soruları aşağıda verilmiştir:

AS₁: Dijital yayın platformları, 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Hizmetleri Hakkında Kanun'a uygun olarak yayın yapmakta mıdır?

AS₂: 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Hizmetleri Hakkında Kanun mevcut televizyon yayıncılığı alanını denetlemekte yeterli midir?

AS₃: Dijital yayın platformları 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Hizmetleri Hakkında Kanun'a göre nasıl denetlenmelidir?

AS₄: Geleceğe yönelik televizyon yayıncılığı denetimi nasıl olacaktır?

Katılımcılara bilgiler, Tablo 3.1'de verilmiştir. Tabloda geleneksel televizyon kanalları ve dijital platformlar (Tabii Platformu hariç) kodlanarak verilmiştir. Kanal ve katılımcı isimleri gizli tutulmuş olup geleneksel televizyon kanalları G1, G2, G3, G4, G5; dijital platformlar D1, D2, D3 şeklinde kodlanmıştır. Tabii Platformunun TRT'ye ait olması, RTÜK'ün ise çalışmaya konu olan denetleyici kurul olması dolayısıyla kodlanmasına gerek duyulmamıştır. Bulgular bölümünde katılımcıların beyanları tırnak içinde değiştirilmeden, yanlardan girintili, italik bir şekilde sunulmuş ve böylece yazarın görüşlerinden ayrı tutulmasına özen gösterilmiştir. Bu yaklaşım araştırma sonuçlarının doğruluğu ve tarafsızlığı konusunda katkı sağlamayı amaçlamıştır.

Tablo 3.1. Katılımcılara İlişkin Görev, Cinsiyet ve Yaş Bilgileri

KANAL KODU	GÖREVİ	CİNSİYET	YAŞ
G1	Genel Müdür	Erkek	51
G2	Haber Koordinatörü	Erkek	48
G3	Ankara Temsilcisi	Erkek	54
G4	Televizyon Yayınları ve Programlarından Sorumlu Müdür	Kadın	48
G5	Genel Yayın Yönetmen Yardımcısı	Kadın	48
G5	Denetim Müdürü	Erkek	55
D1	Kamu politikaları direktörü	Kadın	42
D2	Genel Müdür	Erkek	43
D3	Genel Müdür	Kadın	54
RTÜK	Üst Kurul Başkan Yardımcısı	Erkek	41
TRT TABİİ	Strateji ve Planlama Müdürü	Erkek	30

Yapılan görüşmelere ait ifadeler Word programında deşifre edilmesinin ardından Maxquda Analytical Pro 2022 bilgisayar programı kodlanarak bulgulara ulaşılmıştır. Ulaşılan bulgulardan hareketle geleneksel televizyonlar, dijital platformlar ve RTÜK için hem ayrı hem de ortak temalar oluşturulmuştur. Katılımcıların ifadeleri kodlanarak ulaşılan temalar bulgular kısmında yer almaktadır. Bir dijital yayın platformu olan TRT Tabii ile yapılan görüşmeler kodlama ve tema sistemine dâhil edilmeyip yalnızca yapılan görüşmelerden elde edilen veriler uygun temalara ve alt kodlara farklı bir bakış açısı niteliği taşıması bakımından eklenmiştir.

3.3.3. Veri Toplama Teknikleri

Çalışmada nitel araştırma tekniği kullanılarak veri toplanmıştır. Nitel araştırma yönteminin temel özelliği, doğallığı yapı içinde barındırmasıdır. Bireyleri ve olayları doğal ortamlarında inceleyen bir yapıya sahiptir. Çalışmanın yapısına en uygun olan yöntem nitel araştırmadır. Bu yöntem, bir alanda veya yaşam ortamında yoğun ve uzun süreli bir etkileşimde bulunularak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla genellikle, bireylerin veya toplulukların günlük hayatlarına yansıyan normal durumları içermektedir. Çözümlerinin çoğunun kelimeler ile yapıldığı bu analizde, kelimeler birleştirilebilmekte, alt kategorilere ve anlamsal bölümlere ayrılabilir. Nitel araştırma yöntemi, araştırmacının karşıtlık oluşturabilmesi, yapılan çözümleri geliştirmesi ve bu sayede bir örüntü sistemi geliştirmesine olanak sağlamaktadır (Karataş, 2017).

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılmıştır. Bu metodun kullanılmasının sebebi, yarı yapılandırılmış görüşmenin açık uçlu, keşfetmeye yönelik bir yöntem olmasıdır. Katılımcılarla gerçekleştirilecek görüşme esnasında ortaya çıkarabilecek farklı soru ve sorunların çalışma içerisinde yer alması bu çalışmanın seçilmesindeki en büyük etkidir. Böylece görüşmede katılımcılar veya grupların, daha yetersiz yanıt vermesi ya da daha etkili yanıtlar vermesinin önüne geçilebilir. Aynı zamanda çalışma kapsamında soru sorulan görüşmecilerin konu hakkında uzman olması gerekmektedir. Dolayısıyla görüşülecek kişilerin konunun uzmanının olmasının yanı sıra o konu hakkında karar verici bir yerde olması gerekmektedir (Polat, 2022, s. 166).

Araştırmacı, görüşme yaptığı kişi hakkında fazla bilgiye sahip değildir. Görüşmecinin konu hakkında daha dürüst ve özgür bir şekilde konuşmasına olanak sağlanmalıdır. Dolayısıyla olabildiğince az ve açık sorular sorulması gerekmektedir. Görüşme esnasında, konu hakkındaki uzman kişi yeni bilgi kaynakları sunarak konuşmayı farklı bilgilere yönlendirmeye de teşvik

edebilmek adına yeni teknikler deneyebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 120). Yarı yapılandırılmış görüşme nitel sosyal araştırmalarda fazlaca tercih edilen bir yöntemdir. Bu yöntemin amacı, görüşmeciler ve verilen bilgiler arasında bir paralellik sağlanarak farklılıkların ortaya çıkmasını sağlamaktır. Araştırmacılar yaptığı görüşmeleri diğer görüşmeler ile karşılaştırılarak veriler elde etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda karşılaştırmalar yoluyla analiz yapılması esastır. Bunu sağlayabilmek için görüşmecilere aynı sorular sorulmalıdır. Bunun dışında araştırmacı oluşabilecek önemli bir bilgi karşısında görüşmeyi esnetebilir ve yeni sorular sorabilir (Şimşek, 2015, s. 178).

3.3.4. Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Verilerin analizi yapılırken tematik analiz yöntemi kullanılmıştır. Tematik analiz, nitel veri analiz yöntemi arasında yer almaktadır. Araştırmacıların bir konu hakkında örüntüler oluşturarak veri kümelerinin detaylı inceleme sürecidir. Bu yöntem genellikle röportajlar, odak grup görüşmelerinde elde edilen metin verilerinin anlamlandırılması amacıyla kullanılmaktadır. Tematik analiz sürecinde araştırmacı öznel deneyimlerini de kullanarak örüntüler ortaya çıkarmaktadır. Analiz sırasında tekrar eden düşünceler, ana konular veya belirlenmiş bir konu üzerinden ortak temalar oluşturulmaktadır. Araştırmacının aktif düşünme süreci, verilerin anlamını çıkarmak ve yorumlamak için kilit bir rol oynamaktadır (Villegas, 2022). Verilerin analizi ve değerlendirilmesi sürecinde ayrıca içerik analiz yönteminde de yararlanılmıştır. Araştırmacı içerik analizi tekniğini kullanarak, elde ettiği metinler üzerinden gerçekleştirdiği temaları belirli kurallar çerçevesinde nesnel bakış açısıyla analiz etmektedir (Metin ve Ünal, 2022, s. 276). İçerik analizi toplanan verilerin açıklanması ve tematik analiz yöntemi ile beraber bulguların değerlendirilmesi noktasında içeriklerin sistematik bir şekilde incelenmesine olanak sağlamaktadır (Karataş, 2015, ss. 72-73).

Araştırma da öncelikle görüşmeler sırasında elde edilen ses kayıtları deşifre edilmiştir. Deşifre metinleri bilgisayar uygulaması olan MAXQDA 2022 Programına aktarılmıştır. Türkçe ara yüze sahip MAXQDA programı, elde edilen veriler daha sistematik bir şekilde analiz edilmesini sağlamaktadır. Programa aktarılan metinler araştırma soruları kapsamında oluşturulan kod cetvelinde kodlanmıştır. Birbiri ile ilişkili hazırlanan kodlar sonucunda ortaya çıkan temalar, bulgularda yorumlanarak açıklanmıştır. Elde edilen tablolar ve kod frekans tablolarına bulgular kısmında yer verilmiştir.

Çalışma kapsamında gerçekleşen görüşmelerde sorulan sorulara aşağıda yer verilmiştir:

Geleneksel Televizyon Kanal Yöneticilerine Sorulan Sorular:

1. 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun sizce geleneksel televizyon yayıncılığının denetlenmesi adına gerekli işlevleri görüyor mu?
2. Yayın içeriklerine yönelik RTÜK denetimi ağırlıklı olarak hangi başlıklarda yoğunlaşıyor?
3. Yürürlükte olan 6112 Sayılı Kanun mevcut kanunun yayıncılık faaliyetlerine getirdiği denetim ve düzenlemeler sizce yeterli mi? Eksikleri nelerdir?
4. Sizce geleneksel televizyon yayıncılığı alanı ile ilgili denetim nasıl olmalıdır? Önerileriniz nelerdir?
5. Sizce gelecekte geleneksel televizyon yayıncılığı yerini tamamen dijital yayıncılığa bırakacak mı? Geleneksel yayıncılık süreci ile ilgili geleceğe yönelik öngörüleriniz nelerdir?

Dijital Yayın Platformları Yöneticilerine Sorulan Sorular

1. Sizce dijital yayın platformları devlet destekli bir denetime tabi tutulmalı mı?
2. RTÜK'ün dijital yayın platformlarına yönelik getirdiği düzenlemeleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. RTÜK'ün dijital yayın platformlarına yönelik getirdiği düzenlemeler, yayın platformlarının içerik üretimine yönelik dinamikleri etkiler mi?
4. Dijital yayın platformlarının ürettiği içeriklere yönelik bir özdenetim mekanizması işliyor mu?
5. Yayın içeriklerinin belirlenmesinde izleyici dönüşlerinin ne kadar etkisi var?
6. İzleyicilerden gelen olumsuz tepkiler üzerine yayın içeriklerine yönelik özel bir düzenleme yapıyor musunuz?
7. Dijital yayın platformlarının geleceğine yönelik öngörüleriniz nelerdir? (Bundan sonra süreç nasıl işler?)

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'na (RTÜK) Sorulan Sorular

1. İnternet üzerinden yayın yapan isteğe bağlı yayın platformlarının RTÜK tarafından denetlenmesini öngören yönetmeliğe neden ihtiyaç duyulmuştur?

2. Yayıncılığın dijitalleşmesine paralel olarak geleneksel televizyon yayınlarındaki denetim süreci nasıl dönüşecek?
3. RTÜK'ün bu değişim süreci içindeki görevi, işlevi ve sorumlulukları neler olmalıdır?
4. Dijital yayın platformlarına yönelik RTÜK denetimi sektör tarafından nasıl karşılanmıştır, yaşanan problemler nelerdir?
5. Yayıncılık alanındaki denetim ve düzenleme süreçleri gelecekte nereye evrilecektir?

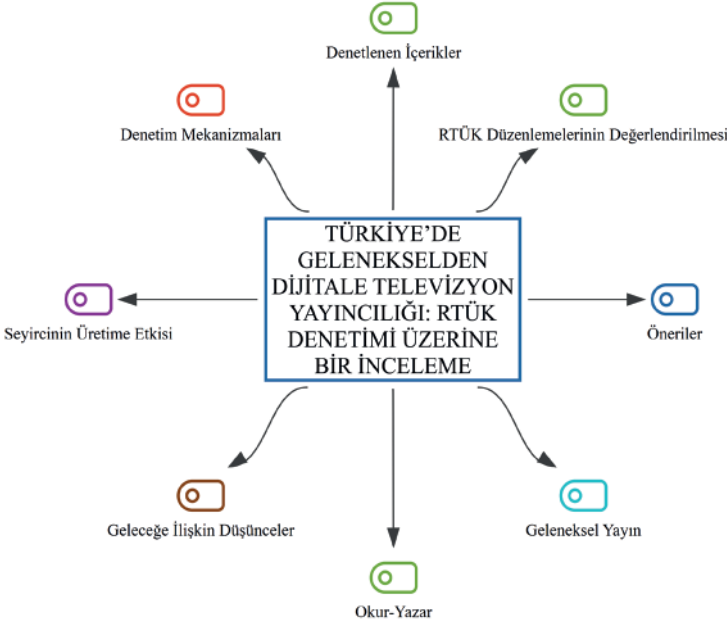
3.4. Araştırma Bulguları

Bu araştırma projesinin temel amacı; Türkiye’de geleneksel- sayısal yayıncılıktan dijital yayıncılığa geçiş süreci ile birlikte ortaya çıkan denetim problemlerini ortaya koymaktır. Söz konusu araştırma problemine açıklık getirmesi adına Türkiye’de yayın yapan ve raiting oranları yüksek olan geleneksel televizyon kanalları, dijital yayın platformları ve RTÜK temsilcileri ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya toplamda 5 geleneksel televizyon kanalı, 4 dijital yayın platformu ve RTÜK temsilcisi olmak üzere toplam 10 katılımcı dâhil olmuştur.

Çalışma için gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmede katılımcılar RTÜK, Geleneksel Televizyon Kanalları ve Dijital Yayın Platformları başlıkları altında incelenmiştir.

Çalışma Şekil 3.1’de görüldüğü üzere 8 tema altında toplanmıştır. Bunlar; RTÜK düzenlemelerinin değerlendirilmesi, denetlenen içerikler, denetim mekanizmaları, seyircinin üretime etkisi, öneriler, geleceğe ilişkin düşünceler, dijital platform ve geleneksel yayındır.

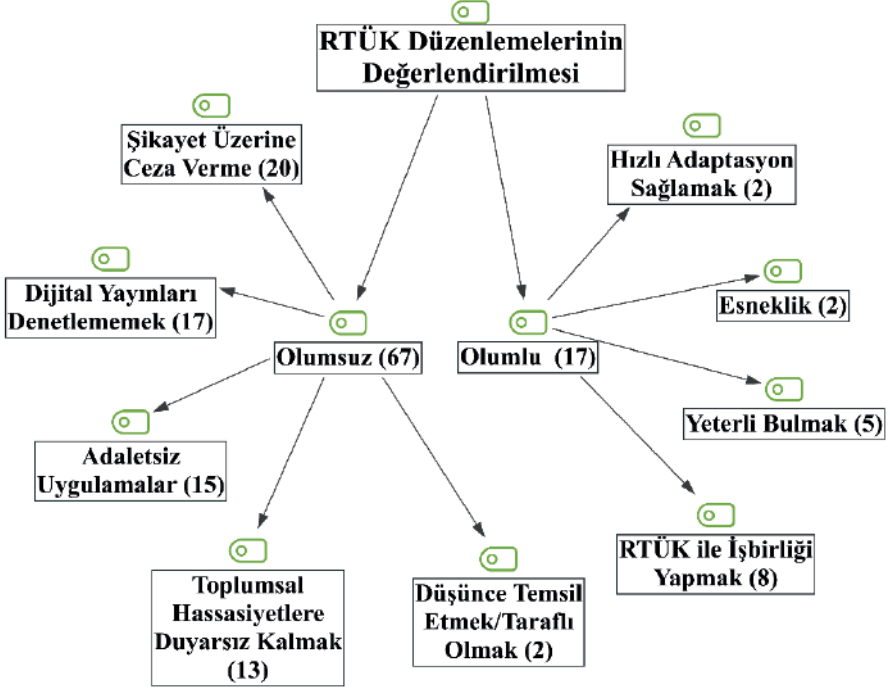
Şekil 3.1. Temalar Gösterimi

3.4.1. RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında incelenen temalardan biri olan “RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi” temasına ait olumsuz ve olumlu olmak üzere başlıca iki alt kategori oluşturulmuştur. RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi sıklığına bakıldığında frekans değeri Şekil 3.2’de verilmiştir.

Şekil 3.2. RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Şekil 3.2’de RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi temasında en çok olumsuz görüşler (f=67) görünürlüğü en fazla olan alanı temsil etmektedir. İkinci alt-kod olan olumlu görüşler ise (f=17) görünürlüğündedir.

3.4.1.1. Olumsuz Görüşler

Olumsuz kategorisi altında görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda 4 alt-kod oluşturulmuştur. Bunlar; adaletsiz uygulamalar, toplumsal hassasiyetlere duyarsız kalma, şikâyet üzerine ceza verme, dijital yayınları denetlememek ve düşünce temsil etmek/tafı olma’dır.

Kamuyununun hassasiyetlerini dikkate alarak tepki ve beğenilerini sürekli olarak takip etme görevi Radyo ve Televizyon Üst Kurulu için büyük önem arz etmektedir. 2019 yılında vatandaşların şikâyet, beğeni ve önerilerinin Üst Kurula ulaştırılmasının kolaylaştırılması ile vatandaşla olan iletişimin güçlendirilmesi sağlanmıştır. Bu doğrultuda hizmet vermesi amacıyla RTÜK İletişim Merkezi kapsamında oluşturulan “Beyaz Masa” ile Üst Kurul hizmetlerinin vatandaşlara daha iyi anlatılabilmesi amaçlanmıştır. Bu hizmet ile vatandaşlardan gelen bildirimler incelenmekte ve yapılan değerlendirmeler sonucunda kendilerine geri dönüş yapılmaktadır. Ayrıca yurt dışında yaşayan

vatandaşlar da dâhil olmak üzere, her izleyicinin RTÜK İletişim Merkezi’ne yayın içerikleri ile ilgili şikâyet, beğeni ve taleplerini, kolaylıkla iletebilmesi için “eDevlet Mobil Uygulaması” güncellenmiştir. ALO 178 RTÜK İletişim Merkezine gelen şikâyetler izleyici temsilcilerine günlük olarak iletilmektedir. Söz konusu tepkiler/şikâyetler yayın kuruluşunun bu anlamda takibini gerçekleştiren sorumlu uzmanlara iletilmekte ve yapılan işlemler uzmanlarca sisteme aktarılmaktadır. Aynı zamanda yayın kuruluşuna da iletilen izleyici geri bildirimleri en kısa sürede değerlendirilmek üzere işleme alınmaktadır (RTÜK, 2021, ss. 50-51). Söz konusu gelişmelerle birlikte izleyici denetiminin etkinliğinin artması ile ilgili, olumsuz kategorisinde katılımcılar şikâyet üzerine ceza verme (f=20) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun daha çok sosyal medyadaki tepkiler ve şikâyetlerden hareket ederek ceza verdiğini dile getirmişlerdir.

“Gördüğümüz kadarıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile ilgili bir sıkıntı var, o sıkıntı da şu: örneğin siz bir diziyi izliyorsunuz ama dizide sizin dünya görüşünüze aykırı bazı şeyler var, orada işte yaşanan bazı olaylar var ve bunun üzerine siz hemen girip bir sosyal medya hesabı açıyorsunuz. Henüz yeni açılmış bir sosyal medya hesabından Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nu, kanalı ya da diziyi etiketleyerek bunu paylaşıyorsunuz. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun uzmanları da o sosyal medyadaki tepkileri ve şikâyetleri takip ettikleri için onu dikkate alıyorlar ve bunu işleme koyuyorlar.” (G3)

“Toplum mu daha kötüye gitti, bizim içerikler mi daha kötüye gitti ne oldu aslında yani çok da bir şey olmadı. Bence biraz sosyal medya vs. gibi araçların girişiyle yapılan şeyler üzerine daha kitlesel olarak cümle kurar olduk. Tam o cümleleri kurmaya başladığımız andan itibaren de şunu gördük, yani hani gerçekten bir deli bir kuyuya bir taş atıyor, sonra çıkar o taşı çıkarabilirsen. Biraz da şimdi RTÜK’ün de çalışma mekanizması şikâyet üzerine olduğu için şikâyet edilmesi gerekiyor. Başkanın o şikâyet üzerine bununla ilgili raporda tutun deme yetkisi var ve o yetki üzerine RTÜK üyelerinin önüne komisyon raporu geliyor. Şikâyet, o kadar manipüle edilesi bir şey ki, hele ki günümüz dünyasında düşünün. Yani Twitter’da insanlar fark edilmek için hiç düşünmedikleri şeyleri yazabiliyorlar. Her şeyi bir güç gösterisine dönüştürmek istiyorlar. Yani bu şikâyetler hangi akıl sağlığıyla yapıyor o da önemli. Ama sistemde bizim kriterimiz şu; örneğin çok şikâyet geldi, tamam da kimden geldi? Hani nicelik ve nitelik vardı? Ama gerçi tabii ben burada RTÜK’e de çok kabahat bulamıyorum çünkü sistem böyle kurulmuş.” (G4)

“Benim kişisel fikrim, evlilik programlarının kaldırılması bir hataydı, yanlıştı bence. Televizyonlarda bunu çok denetimli ve kontrollü bir şekilde yapıyordun.

Şu anda dijitalde, sosyal medyada bunun bin kat fazlası var. Televizyon ile bu programlar günde beş altı milyon insana ulaşıyor. Yani o gündüz programları ile ilgili şöyle bir sorun var. Eskiden daha geleneksel ve geniş aile yapıları vardı. Kadınlar problemlerini bir yakınına, annesine, kayınvalidesine, yengesine ya da teyzesine anlatırdı, çünkü bunlar yakındı. Artık günümüzde, içinde bulunduğumuz dönemde daha çekirdek aileler var. Bunlar daha uzak şehirlerde yaşadıkları için insanlar, kadınlar dertlerini anlatamıyorlar, dertlerini anlatacak birilerini bulamıyorlar. Dertlerini anlatamadığı içinde büyüttüğü çocuklarda, yetiştirdiği bireyler de sıkıntılı olur. Biz hiçbir zaman bu insanların peşine kamera takip magazin programları gibi takip etmiyoruz, kendileri bize başvuruyor. 'Kardeşim benim böyle bir problemim var, ben bu problemi idareye gittim çözemedim, mahkemeye gittim çözemedim. Bir de iki tane şık kalıyor önünde. Ya kendini pencereden aşağı atacak ya da derdini anlatacağı bir platform bulacak yani bir mecra bulacak. Son çare olarak sana başvuruyorum' diyor." (G1)

Sosyal medyada mecrasında bot hesaplar açmak ya da takipçi satın almak gibi usulsüzlükler yoluyla olumlu/olumsuz propagandalar yapılabilir. Bu nedenle sosyal medyanın güvenilirliği konusu özellikle habercilik alanında sorgulandığı gibi sorgulanmalıdır. Ayrıca sosyal medyada kişi kimliğini gizlemek suretiyle birden fazla hesap sahibi olabilmekte ve sahte hesaplar üzerinden paylaşımlar yapabilmektedir. Bu spekülasyonlar zaman zaman doğrudan programın/dizinin yapımcısı tarafından dahi yapılabilir (Kuyucu, 2020, s. 768). Olumsuz kategorisinde katılımcıların adaletsiz uygulamalar (f=15) alt-kodu ile bildirdikleri görüşler yukarıda sözü edilen durumu destekler niteliktedir. Katılımcılar RTÜK uygulamalarındaki adaletsizliklere özellikle sosyal medya üzerinden yapılan şikâyetlerin niteliğinin sorgulanması özelinde değinmişlerdir.

"Cezanın oranı çok önemli. Hukukta biliyorsunuz birinci prensip orantılılık prensibi. Yani bir suç meydana geldiğinde o suç için verilen cezanın başka bir özgürlük kısıtlayıcı olmaması gerekiyor. Yayın durdurmak, diziyi yayından kaldırmak gibi uygulamalar maksadım aşan ve yasakçı uygulamalar, Çin gibi İran gibi... yani oralara gittiğimizde hiç altından kalkılamaz yerlere geliriz zaten." (G4)

"Biraz önce siz o sosyal medya hesabınızı açmışsınız. Hemen attığınız ilk tweet mesela Twitter'daysa (yani X) başka da tweetimiz yok, zaten başka da paylaşımımız yok. Fakat onu Radyo ve Televizyon Üst Kurulu uzmanları ciddiye alıp kurulun önüne getiriyor. Bir de şöyle bir şey var, bizim mesela en çok yakındığımız konulardan biri de o. Diyelim bir kitleyi hedef alan bir yayın yapıyorsunuz ya da bir kitleyi eleştiren bir dizi yayınlıyorsunuz. Diyelim ki o diziyi petrol istasyonlarını eleştiren bir şey yaptınız ya da o dizi de öyle bir

şey var. Petrol istasyonlarının sahipleri ya da işte çalışanları bir anda örgütlenip bizi de etiketleyerek 1.000 tane tweet atıyorlar. Sonrasında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu tabii ki bunu gereğini yerine getirmek zorunda. Ama bakıp da ya aman bunları da çok şey yapmış demiyorlar. Kurulun gündemine geliyor. Kurulun gündeminde de böyle organizasyonlarla hadi bir hafta görmediniz, 2 hafta görmediniz, üçüncü hafta da böyle bir şey olduğu zaman oluyor. Kurul diyor ki 'bu diziyle ilgili ya da bu yayınla ilgili sürekli böyle şikâyetler geliyor, bununla ilgili o zaman bir yaptırımda bulunalım diyor' veya bir uyarı ya da bir ceza veriliyor. Şimdi siz yaptığımız yayınlarla bütün kesimleri mutlu etmek zorunda değilsiniz. Zaten öyle bir imkânımız yok, olmuyor; insanlar mutlu olmuyor; bazı kesimler mutlu olmuyor. Bazı konularda beğeniler fazla da olabilir ama herkesi de mutlu edemiyorsunuz, mutsuz olan herkes de sizi RTÜK'e şikâyet ediyor ve RTÜK de bunları ciddiye alıp ceza veriyor. Bence orada bir sıkıntı var; orada bir mekanizmanın işlemesi lazım.” (G3)

Olumsuz kategorisinde katılımcılar ayrıca toplumsal hassasiyetlere duyarsız kalma (f=13) alt-kodundan da bahsetmişlerdir. Katılımcılar RTÜK düzenlemelerinde toplumsal hassasiyete duyarsız kalınması ile ilgili eksiklikleri dile getirmişlerdir.

“RTÜK'e şikâyet ediyor ve bu konuda daha hassas davranıyor. Ama kendi şahsi fikrim olarak ya da kanal adına açıkçası belli konularda bu işlevi yerine getiremediğini söyleyebilirim. Örneğin toplumun genel değer yargıları, dini hassasiyetleri, örf ve adetleri noktasında maddeler olmasına rağmen yine de kanalların çok hassas davranmadığını, hatta RTÜK'ünde bu konuda belli hassasiyetleri gözetmediğini düşünüyorum. Bunun karşısında kanallar bu şeyleri mesaj verme, yani belli bir ideolojik ya da fikirsel anlamda düşünce anlamında yanlı tavırlarını sürdürüyor. Bu konunun bir yaptırımı da yok. Daha çok buradaki yaptırımı benim gördüğüm mesela sigara konusunda çok hassaslar ve en ufak bir şeyde hemen ceza veriyorlar. Ancak diğer konularda ise bir şikâyet gelirse ya da sosyal medyada ya da toplumda aşırı bir tepki oluşuyorsa yani toplum baskısı olursa o zaman bu konularda daha çok yaptırımı gidiyorlar.” (G5)

“RTÜK bu konularda daha gevşek davranıyor. Mesela toplumun dini değerlerine karşı yayın yapılamaz diyor. Ama ekranlarda bu konuda çok ciddi şeyler var. Bunu hiç dikkate almayan yanlı tavırlar var. Kanallar açısından söylüyorum. RTÜK'te buna duyarsız kalıyor; özellikle içkide sigarada ya da reklamda gösterdiği hassasiyeti bu konularda göstermiyor. Ancak aşırı bir şikâyet gelirse ya da sosyal medyada, toplumda ya da medyada bu anlamda bir kamuoyu oluşursa harekete geçiyor.” (G5)

Olumsuz kategorisinde katılımcıların görüş bildirdikleri bir diğer kod ise dijital yayınları denetlememek (f=17) olmuştur. Katılımcılar dijital dünyanın denetlenmesi gerekliliği üzerinde durmuşlardır.

“Bence dijital dünyanın çok ciddi bir denetlenmesi lazım. Ya orada her türlü şey serbest, gerekirse televizyonlarda olmaz. Ya ben geleneksel televizyonların denetlenmesi gerektiğine inanıyorum. Ama bunun yanında o dünyanın da denetlenmesi gerekiyor.” (G1)

“Özellikle çocuk kanallarında kendi denetimimiz RTÜK denetiminden daha yüksek. Ama çocuklarımız dijital dünyada. Orada hiçbir kontrol yok.” (G1)

Olumsuz kategorisinde katılımcıların görüş bildirdikleri bir diğer alt-kod düşünce temsil etmek/tarafli olmak (f=2) olmuştur. Katılımcılar RTÜK’ün düşünce temsil ettiği tarafli olduğu görüşünü belirtmiştir. Ancak bu alt kodun diğerlerine göre görünürlüğü oldukça düşüktür.

“İzleme dairesi var ve her kanaldan sorumlu bir kişi ve o kişinin bir ekibi var. Zaten bütün yayınlarımızı izliyorlar. Şikâyetler şöyle değerlendirilebilir, sistem gelen şikâyet üzerine çalışma gibi değil de şikâyetten de faydalanarak olsa daha iyi olur. Yoksa hiç onları görmezden gelsin demiyorum ama yani günümüz dünyasında şikâyet tek başına çok manipülatif bir şey olabiliyor. Şu sosyal medyanın fanlarına verdiği özgüvenle oyunculara da o kadar acımasızlar ki, korkunçlar yani canavar gibiler. Fan kafası korkunç bir kafa yani yapım şirketleri, oyuncular, kanal yöneticileri yani hepimiz için son derece tehlikeli. Şimdi bunu RTÜK’e söylesek ‘yok canım biz onun bilincinde değil miyiz’ diyecekler yani tabii ki herkes bilincinde ve bunu görüyor da ama bence o gidişat iyi değil. (G4)

“RTÜK’ün çok eleştiri aldığını düşündüğüm bir konu var. Özellikle ceza verilen kurumlar tarafsızlığından şüphe duyuyor. Diyorlar ki işte siyaset etkili oluyor. Burada üyelerini siyasi partiler, meclisteki ağırlıklarına göre belirliyor. Dolayısıyla mecliste iktidarın ağırlığı var, dolayısıyla RTÜK iktidara yakın bakış açısıyla kurulu bir kuruma dönüştü eleştirisi var Öyle düşündüğüm için söylemiyorum ama böyle. Ulvi bir amaç için kurulmuş kurum olan RTÜK’ün bu eleştirileri bir şekilde engelleyecek bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Belki siyaset üstü olması gerekir. Siyasi kimliği olmayan insanlardan ve bu işin duayenlerinden oluşursa, emin olun inandırıcılığı da ya da saygınlığı da artacaktır. Yani partili üyesi olmasa, tarafsız insanlardan oluşan bir kurum olsa, özerk olsa daha iyi olur. Belki kanunu değiştirirken yapısının da değişmesi gerek. İşin uzmanı yine illaki birilerine yakın ya da uzak olacaktır ama akademisyenlerden oluşabilir. Belki daha doğru değerlendirmeler olur. Böylece belki de haksız eleştiriler de bir şekilde bertaraf edebilir. Şu an ki haliyle iktidara daha yakın yayın yapan televizyonlara ya da radyolara daha az ceza veriyor, muhaliflere daha çok ceza veriyor gibi bir

algıyı da böylece bertaraf edilebilir. Ben öyle olduğunu düşünmüyorum ama bu şekilde. Öyle bir şeyde niye olsun, neden böyle bir eleştiriyile maruz kalsınlar, bu kadar çalışıyor insanlar. Belki yapısını gözden geçirip RTÜK’ün siyaset üstü bir kurum hâline gelmesi sağlanırsa saygınlığının ve etkinliğinin artacağını düşünüyorum.” (G2)

3.4.1.2. Olumlu Görüşler

Olumlu kategorisi altında 4 kod oluşturulmuştur. Bunlar; RTÜK ile iş birliği yapmak, yeterli olmak, esneklik, hızlı adaptasyon sağlamaktır.

Olumlu kategorisinde katılımcılar RTÜK ile iş birliği yapmak (f=8) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun dijital yayın platformları ve geleneksel televizyon kanalları ile iş birliği yaptığını dile getirmişlerdir.

“Genellikle RTÜK’le çok sağlam iş birlikleriyle gidiyoruz. Özellikle biz bu konuda daha hassasız galiba. Yerli platform olduğumuz için daha ulaşılabilir daha muhatap olunabilir bir noktadayız. Bütün medya bileşenleriyle birlikte RTÜK ve Kültür Bakanlığıyla geçenlerde bir toplantımız olmuştur. Hakikaten bazı şeyleri dinlediğimizde şöyle bir sonuç çıkıyor, evet dijitalde biz gerçekten hassas davranıyoruz. RTÜK’te bu noktada bizim hassasiyetimizi görüp bize daha hassas davranıyor. Bu noktada karşılıklı olarak çok sıkıntılı süreçler yaşamıyoruz.” (D3)

“RTÜK’ün kanallarla olan iletişimi konusunda bir sıkıntı yok. İletişim sağlıklı bir şekilde yürütüyor.” (G1)

Olumlu kategorisinde katılımcılar yeterli bulmak (f=5) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun yeterli düzeyde denetim yaptığını dile getirmişlerdir.

“Türkiye’de geleneksel televizyonlarının denetiminin yeterli ve yerinde olduğunu düşünüyorum. Geleneksel televizyon kanallarının yeteri kadar denetlendiğini düşünüyorum. RTÜK’ün hem bilgilendirme konusunda hem de gerektiği zaman bize sopa sallama konusunda yeterli olduğunu düşünüyorum. Geleneksel televizyonların korunması gerekiyor. Çünkü en azından otorite topluyor, diyor ki bak burada sıkıntı var. Kadına, ailenin korunmasına, çocukların korunmasına ve şiddete yönelik topluyor, karşısında bir muhatap olarak bulunuyor. Dijitalde böyle bir muhatapta yok. Adamlar gelmiyor.” (G1)

“Bence öncelikle televizyonların kendileri zaten bu denetimi yapıyor, RTÜK’ün de belli şeyleri var, kanunu var, yönetmelikleri var. O çerçevede denetimlerini sağlıklı bir şekilde yerine getirdiğini düşünüyorum.” (G1)

Radyo ve televizyon yayınlarının sadece bir düğmeye basarak ulaşılması gibi bir erişim kolaylığına sahip olması nedeniyle kapsamlı bir şekilde denetlenmesi kabul edilebilir; ancak erişilmesi bireysel tercihlere bağlı olan ve üyelik/para ödemek gibi bazı şartlar gerektiren internet yayınlarına herkes ulaşamayacağı için, söz konusu kapsayıcı kuralların internete uygulanması doğru bulunmamaktadır. Bireylerin özgürlük alanlarına müdahale anlamına da gelebilecek bu düzenlemelerin olabilecek en özgürlükçü şekilde yapılması gerekmektedir (Ergüney, 2020, s. 120). Olumlu kategorisinde katılımcılar esneklik alt-kodu ile yukarıda sözü edilen bakış açısını destekleyen görüşler bildirmiştir. Katılımcılar Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun özellikle yapı itibarıyla farklılık arz eden dijital platformlar ile ilgili uygulamalarındaki esnekliğini dile getirmişlerdir.

“Bizim karasal yayınlardan farklı olarak bir avantajımız sürelerle ilgili kısita tabii değiliz. İşte ekrandaki reklam süreleri vs. dizilerin çok uzamasının sebeplerinden biri olarak ortaya çıkan husus bizde yok. Bizim kırk dakikalık, kırk beş dakikalık, elli dakikalık, farklı uzunluklarda dizilerimiz var ve dolayısıyla hikâye anlatıcılığı yöntemimiz biraz farklı. O yüzden daha deneysel şeyler de yapabiliyoruz zaman zaman. Ama onun dışında hani hassasiyetleri anlamak, doğru konuları işlemek ve konuları doğru şekilde işlemek açısından tabii ki de mevzuat ve rutin yaklaşımı bizim için verilerden biri. Birçok başka veriye de baktığımız gibi buna da bakıyoruz mutlaka.” (D1)

“Yani şimdi genellikle RTÜK bu konuda ana akıma uyguladığı sistemden çok daha esnek bir sistem uyguluyor. Bu da çok anlaşılabilir bir şey çünkü abonelik üzerine kurulu bir sistemimiz var. En azından ben kendi platformumuz için ve abonelik üzerine olan platformlar için bunu söyleyebilirim, dolayısıyla da biraz daha esnek davranabiliyor.” (D3)

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu' da özellikle dijital platformların erişim olanaklarının geleneksel televizyon kanallarından farklı olması nedeniyle onların denetimlerinin mevzuattaki kadar sıkı olmadığını belirtmiştir.

“Yani tamamen açık bir yayın yapmıyorsa zaten onların denetim süreçlerini, içeriklerinin denetimlerini normal bir konvansiyonel (geleneksel) medyadaki uygulamalar, ağır düzenlemeler veya mevzuata göre uygulamıyoruz. Örneğin Netflix, Exxen, Blu veya Disney bunların içerikleri şifrelenmiş yani aileler, anne babalar, istediklerinde bunu şifre mekanizmasıyla çocukların ulaşımına kapatabilme noktasında bir imkâna sahip oldukları için, biz burada özellikle de akıllı işaretleri de sağlıklı bir şekilde kullanıyorsa, örneğin gençlerin ve çocukların izlemesi noktasında olumsuz etki uyandıracaklarını bildiğimiz veya düşündüğümüz bunların da bu bağlamda değerlendirildikleri yayımları +13, +16, +18 cinsellik, madde kullanımı gibi ek şeylerle -akıllı işaretlerle- takviye ediyorsa biz zaten

onların regülasyonlarını geleneksel medyada yaptığımız gibi yapmıyoruz, sıkı bir şekilde düzenlemiyoruz.” (RTÜK)

Olumlu kategorisinde katılımcılar hızlı adaptasyon sağlamak ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun yeniliklere oldukça hızlı adapte olduğunu, uluslararası kendi muadili kurumları ve sektörel gelişmeleri çok yakından takip ettiğini bildirmişlerdir.

“Burada aslında dijital yayın platformlarına özel bir mevzuat yok aslına bakarsanız. Hepimiz aynı mevzuata tabiyiz. Bu anlamda bence RTÜK dünya örneklerine baktığımızda oldukça hızlı hareket etti dijital servis sağlayıcılarının Türkiye de iş yapmaya başlamasıyla birlikte, mevzuatta onların da bir lisans sahibi olması inisiyatifini oldukça hızlı aldı. Dediğim gibi o yöntem lisans mıydı, başka yöntemler düşünülebilir miydi? O ayrı bir tartışmanın konusu olabilir. Ama RTÜK kurumsal kapasitesi çok yüksek bir kurum olmasından hareketle burada çok hızlı inisiyatifler alıyor. Bence uluslararası alanda çok entegre, yani uluslararası kendine muadil kuruluşları yakından takip ediyor, hem de sektör gelişmelerini yakından takip ediyor. Dolayısıyla düzenlemeleri zamanlı yapmak konusunda oldukça başarılı olduğunu söyleyebilirim.” (D1)

“Özellikle isteğe bağlı yayıncılıkta -video on demand- medya kuruluşlarının hızlanması ve geçiş sürecinde ben zaten geleneksel medyanın bu bağlamda hızlı bir adaptasyon süreci içerisinde olduğunu görüyorum. Tabi yayıncılık alanında denetim ve düzenleme süreçleri de ister istemez RTÜK tarafından bu konuya kendini adapte etmek zorunda kalacak çünkü dinamik bir şey. Örneğin biz şu anda o bahsettiğiniz yönetmeliğin güncellenmesi konusunda bir komisyon kurduk. Kendi kanunumuzun güncellenmesi noktasında çalışma grubu kuruldu. 2024 yılı içerisinde inşallah bu düzenlemeler önce parlamentoya sunulacak, daha sonra da alt düzenlemelerle hayata geçirilecek, geçirilmek zorundadır. Çünkü hızla, sürekli değişen ve dönüşen bir yayıncılık alanından bahsediyoruz, elbette son olarak bu konuyu bağlarken şunu da ifade etmek gerekir, ülkemiz denetleme ve düzenleme alanında gerçekten çok ileride. Biz bu alanı sadece RTÜK olarak değerlendirmiyoruz. Dezenformasyon -yalan haber- süreciyle alakalı sosyal medyanın düzenlenmesi ve denetlenmesiyle alakalı hep önden gidiyoruz.” (RTÜK)

Tablo 3.2. Katılımcılara Göre RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi

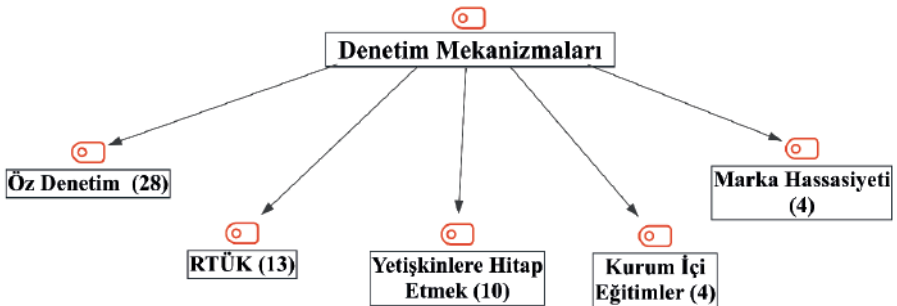
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi				0
Olumsuz				0
Şikayet Üzerine Ceza Verme		3	17	20
Dijital Yayınları Denetlememek			17	17
Adaletsiz Uygulamalar	2		13	15
Toplumsal Hassasiyetlere Duyarsız Kalmak	1		12	13
Düşünce Temsil Etmek/Tarafı Olmak			2	2
Olumlu				0
RTÜK ile İşbirliği Yapmak	1	4	3	8
Yeterli Bulmak	2		3	5
Esneklik		2		2
Hızlı Adaptasyon Sağlamak	1	1		2
Σ TOPLAM	4	13	67	84

RTÜK Düzenlemelerinin Değerlendirilmesi teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar şikâyet üzerine ceza vermek, dijital yayınları denetlememek, adaletsiz uygulamalar, toplumsal hassasiyetlere duyarsız kalmak RTÜK'le iş birliği yapmak, yeterli bulmak, kodları üzerine yoğunlaşmıştır. RTÜK'ün dijital yayın platformlarını denetlememesi, toplumsal hassasiyetlere duyarsız kalması, şikâyetler üzerine ceza vererek adaletsiz uygulamalarda bulunması geleneksel yayın kanallarının sorunları olarak görülmektedir.

3.4.2. Denetim Mekanizmaları

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri de “Denetim Mekanizmaları”dır. Görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda bu temaya ait 5 alt-kod oluşturulmuştur. Bunlar; özdenetim, RTÜK, yetişkinlere hitap etmek, kurum içi eğitimler ve marka hassasiyetidir.

Şekil 3.3. Denetim Mekanizmaları Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Denetim mekanizmaları temasında katılımcılar özdenetim (f=28) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, RTÜK'ün uyguladığı denetim haricinde hem geleneksel televizyon kanallarının hem de dijital platformların kendilerinin uygulamış olduğu özdenetim -iç denetim- mekanizmalarının olduğunu dile getirmişlerdir.

“Somut konularda belli maddeler gerçekten uygulanıyor. Örneğin sigara, içki, şiddet, özellikle de çocuklara, kadına ve hayvana şiddet konusunda daha hassas. Önceden toplumda da çok fazla hassasiyet yoktu ama son dönemde hayvana şiddet konusunda hassasiyet çok arttı. Son dönemlerde biz de daha çok hassas olmaya başladık. Kamuoyu da öyle, kanallar da öyle. Hatta yıllar önce yayınladığımız kendi dizilerimiz ve kısa filmlerimiz var, onları defalarca yayınlıyoruz ve dönem dönem onları tekrar izleyip yeniden denetime tabi tutuyoruz. Mesela orada köpeğe kötü davranıldığını ya da kadınlara şiddet uygulandığını fark ediyoruz ve bu sahneleri çıkarıyoruz. Hatta bir dönem biz de onları yayınladık ama sonra tekrar kontrol edip sigaraları kaldırıldık, reklamları kaldırıldık, kadına çocuğa şiddet var mı, kan var mı, aşırı şiddet oranları, her yerde kan revan var mı? Bunları baştan sona belki 3-4 sefer yaptığımız programlar oldu. En başa dönüp biz bunları tekrar denetime tabi tuttuk ve yeniden kod vererek yayınlıyoruz. Evet, bu konuda RTÜK'e tabi oluyoruz, onun kurallarını dikkate alıyoruz ama dediğim gibi bizim denetimimiz - iç denetimimiz- her zaman RTÜK'ün de ilerisinde oluyor.”(G5)

“Bizim otokontrolümüz zaten var ama şiddeti özendirici görüntü, küfür zaten biplenir biliyorsunuz. RTÜK çıktığında ilk hayatımıza giren şey 'bip'ti. Daha burada bunlar yoktu. Mesela tehdit ediyor vs. ya da birini aşağılıyor. Böyle hakaret yanlısı ifadeler, karşı tarafı yanıtız bırakacak bir taciziyet durumlarını ekrana getirmemizi kısıtlayan bir işlevi var ki, ama zaten olmasa da bu bir habercinin otokontrolüyle olması gereken bir şey.” (G2)

Denetim mekanizmaları temasında katılımcılar RTÜK (f=13) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK'ün uygulamış olduğu denetimler ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G1 ve D1 deşifre kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“RTÜK'ün o konularda ciddi bir denetimi var. Özellikle kadına yönelik şiddetle ilgili ciddi bir denetimi var. Ciddi çalıştaylar yapıyor. Yani zaman zaman kanalları çağırıyor, topluyor ve bilgilendiriyor. Bize zaman zaman sopsasını gösteriyor. Yani bu konuda ben görevini yaptığını düşünüyorum.” (G1)

“Hiç eksik kaldığını düşünmüyoruz. Fazla denetlediği zamanlar bile oluyor yani öyle söyleyeyim. Zaten mevzuatta burada bir denetim yapmaya el verir şekilde düzenlendi. Burayı da kendi kapsamına aldı. RTÜK gerekli noktalarda da çok hızlı harekete geçiyor. Zaten kurumsal kapasitesi de bir şeyleri gözden

kaçırmamaya el verecek derecede sağlam ve büyük. Dolayısıyla yeterli bir denetimi var. Hatta regülatörün bu kadar denetlemekten ziyade, düzenlemek noktasına yönelmesinin çok daha doğru bir pozisyon olacağını düşünüyorum.” (D1)

Denetim mekanizmaları temasında katılımcılar yetişkinlere hitap etmek (f=10) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK’ün ve dijital platformların uygulamış olduğu denetim mekanizmalarından biri olan yetişkinlere hitap etmek alt-koduna ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Bizim kendi öz denetim kurallarımız zaman zaman mevzuatın getirdiklerinin ötesinde olabiliyor. Dolayısıyla bizim kanaatimiz sonrasında o hizmeti tercih etmiş ve abone olmuş kişilerin içerikle ilgili yapacakları tercih, zaten önceki sınırlamalarla belirlenmiş oluyor.” (D1)

“Platformda biraz denetimlere açık ama işte orada da aslında nasıl dile getirebilirim bunu? Yetişkin insanların sadece giriş yapabildiği bir platform olduğu için dolayısıyla burada da aslında gençlerin bu erişimini kısıtlanmış oluyoruz.” (D2)

Denetim mekanizmaları temasında katılımcılar kurum içi eğitimler ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK’ün ve kanalların uygulamış olduğu denetim mekanizmalarından biri olan kurum içi eğitimlerin nasıl gerçekleştirdiğine ve neler üzerinde yoğunlaştığına dair görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Akıllı işaret eğitimleri, hassas içerik eğitimleri, dolayısıyla da bize bir şey geldiğinde yazılan içeriklerimizde önce senaryo aşamasından başlıyoruz, o şeye değerlendirme kısmına çekildikten sonra da yayından önce dediğim gibi bu yayın ilkesi ve kurallarına uygun mu? Kurallarımıza uyuyor mu? Ona ilişkin bir denetlemeden geçiriliyor ondan sonra yayına koyuyoruz, platforma yüklüyoruz.” (D3)

“Bu anlamda biz de bazı inisiyatifler alıyoruz ve özellikle dijital okur yazarların artırılması, akıllı işaretlerin öğrenilmesi, reyting okumanın öğrenilmesi noktasında eğitimler veriyoruz. Hem ebeveynlere hem de öğretmenlere ki bu bilgiyi çocuklarımıza da geçsin zaman içinde ve doğru alışkanlıklarla istiyoruz. Dolayısıyla oradaki inisiyatifler çok kritik. Bu dijital okuryazarlık kısmı bana sorarsanız herhangi bir ekranın karşısına geçtiğinizde de -bu sadece Dijital Yayın Hizmetleri’yle ilgili değil- herhangi bir ekranın karşısına geçtiğinizde seçeceğimiz içerik konusunda bilinçli olmak çok kritik.” (D1)

Denetim mekanizmaları temasında katılımcılar marka hassasiyeti ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK’ün ve kanalların bu konu ile ilgili uygulamış olduğu iç denetim mekanizmalarının neler olduğunu dile getirmişlerdir.

“Ürettiğimiz içeriklerde zaten bizim aşırı bir hassasiyetimiz oluyor. Dedğim gibi yerli içerik ürettiğimiz ve bunu sunduğumuz için orada zaten ne yapmamız gerektiğini ne yapmamız gerektiğini toplumsal hassasiyetlerin nerelerde olduğunu, kişilik haklarında nelere dikkat edilmesi gerektiğini çok iyi biliyoruz ve senelerdir de bu sektörün içinde olduğumuz için (...) tüm yönetim kadrolarımız da bu sektörde büyüdüğü ve geliştiği için bizim hassasiyetimiz RTÜK’sel konularda ve çerçevelerde daha dengeli ve daha hassas diye düşünüyorum. Başlangıçta da bizim mottomuz hep şu oldu: ‘Bütün içeriklerimiz ana akımda da yayımlayabileceğimiz durumunda olsun.’” (D3)

“Özellikle bizim en başından beri en temel prensibimiz şudur; bizim yöneticilerimiz de şunu söyler: ‘Biz yanımızda çocuklarımız, eşim herkes birlikte oturuyoruz, G5 kanalını açtık ve evet biz kanalı ancak programı beğenmezsek değiştiririz. Ekranda gördüğümüz bir şeyden dolayı rahatsızlık duymadan, rahatlıkla izleyebileceğimizden emin olmamız gerekiyor. Her anlamda birbirimizin yüzüne bakamayacak ya da başımızı eğecek bir şey görmeyeceğiz. Biz böyle temiz bir ekranla izleyicinin karşısına çıkacağız, izlerse izler, izlemezse, beğenmezse değiştirir. Programı beğenmezse ancak değiştirilmeli veya programı izlerken bir tedirginlik yaşamamalı.’ (...) Bizim en temel prensibimiz bu. Bu anlamda böyle bir hassasiyet birçok diğer kanallarda yok.” (G5)

Tablo 3.3. Katılımcılara Göre Denetim Mekanizmaları

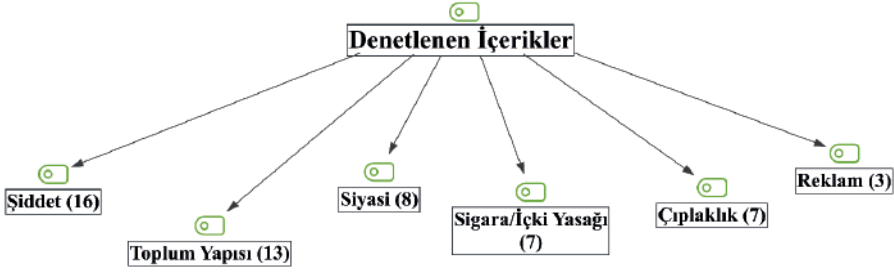
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
Denetim Mekanizmaları				0
Öz Denetim		12	16	28
RTÜK		6	7	13
Yetişkinlere Hitap Etmek	2	8		10
Kurum İçi Eğitimler		3	1	4
Marka Hassasiyeti		1	3	4
TOPLAM	2	30	27	59

Denetim Mekanizmaları teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar, öz denetim, RTÜK, yetişkinlere hitap etmek, kurum içi eğitim, marka hassasiyeti, kodları üzerine yoğunlaşmıştır. Hem geleneksel yayıncılar hem de dijital yayıncılara bakıldığında ürettikleri içeriklerde öz denetime önem verdikleri görülmektedir.

3.4.3. Denetlenen İçerikler

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Denetlenen İçerikler” temasına ait 10 alt-kod oluşturulmuştur. Bunlar; şiddet, toplum yapısı, siyasi, sigara/içki yasağı, çıplaklık, reklam, LGBTİ+, argo, kod vermek ve kimlik gizlemektir.

Şekil 3.5. Denetlenen İçerikler Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar şiddet (f=16) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde şiddete ilişkin denetimlere ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G2, G4 kodlu katılımcılar ve Tabii platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“En şey önemli şey şiddeti özendirici yayınları bir şekilde önlemeye çalışıyor. Çünkü bize sokakta üçüncü sayfa haberleri dediğimiz cinayet, kavga, gürültü, bıçaklama, yaralama, küfür o gibi haberler o kadar çok geliyor ki, biz de bir şekilde bunların da seyircisi maalesef olduğu için... İnsanlar hani sokakta kavga seyrediyor ya uzaktan izleniyor ondan bakar ya da bir kaza olduğunda üşüşürüz, kötü bir şey seyretme eğilimi var seyircinin. Bu haberlerde örneğin şiddeti özendirici içeriği kısıtlıyor. Bize ara ara yasayla da değil de mesajla da toplumun geneline bu hâkimmiş imajı olmasın diye özellikle şiddet anlarını kısıtlıyor. O saatte biz ana haber yapıyoruz, çok anormal bir seyirciye ulaşıyoruz. Türkiye’de ilk 10 hani dizilerle ana haberler böyle listelerde bilirsiniz zaten, G2 haberler de öyle dizilerle yarışan bir seyirciye ulaşıyor, haber kanalları ile karşılaştırdığımızda bir 10 kat seyirciye ulaşıyor. Dolayısıyla bizim üzerimizdeki yük daha fazla ve bizim hitap ettiğimiz reyting alan seyirci de bu tarz içeriklere maalesef meraklı, RTÜK bu konuda bizi frenliyor.” (G2)

“Kadına şiddet, aile örf âdetleri vs. dışında genel hani şiddet sahnelerine ilişkin kan görmeyelim. Cinayet olayında bir şey de ya da işte biri birini bıçaklıyorsa, yani onları görmemek ya da görüyorsan da ona göre ceza almayacak şekilde görmek.” (G4)

“Örnek veriyorum diyelim ki Osmanlıyla alakalı tarihi bir dizi -bizde bu arada bunları çokça işliyoruz şu an. Türkiye’deki tarihi dizi alanında da önde gelen kuruluş biziz esasında.- Diriliş Ertuğrul tarzında bir yapım olsun, İstanbul’un Fethi vs. ne olursa olsun bir savaş sahnesinde -bir yetişkine yönelik tabii ki oluşturmuş bir içerik bu- tabii ki orada kan olacak, insanlar yaralanacak ölecek, kılıçlar, oklar, kalkanlar bu olmazsa olmaz bir şey. Bunları göstermeden bu iş yapılamaz mı? Tabii ki yapılabilir ama o zaman ortaya ne çıkıyor bizde? ‘Biz Game of Thrones yapamıyoruz’ oluyor. Neden? Çünkü içerik kuşa dönmüş oluyor. Yani hikâyedeki o bağlamdaki o bütünlüğü yitirmiş oluyoruz. Yani asker geliyor, komutan geliyor, planlar yapıyor, stratejiler yapılıyor ve savaş meydana çıkılacak. Sonra savaş meydanı 2 tane böyle çok hızlı kamera görüntüsü -yani bu regülasyonları da göz önünde bulundurarak- sonra bir bakıyorsun tarihimizde kocaman bir yer kaplayan Malazgirt Savaşı olmuş bitmiş. En azından dijital platformlar -dijital yayıncılık- için belki şiddet, kan vs. gibi şu an da öyle bir şey mevcut değil, dijital platformlara yönelik bir denetim yok ama olduğu zaman için söylüyorum. Ama toplumun milli manevi değerlerine saygısızlık edilmemesi, ülkemizin milli manevi değerlerine, şahsiyetlerine saygısızlık edilmemesi bunlar tabii ki kırmızıçizgidir. Bunlar sosyal medyada da dijital platformlarda da lineer televizyonda da basılı- görsel bütün medyada zaten hani suçu sabit olan şeylerdir. Onlar zaten dokunulmazdır.” (Tabii)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar toplum yapısı (f=15) alt-koduna ilişkin yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital ve geleneksel yayın içeriklerinin toplum yapısına uygunluğu ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D2, D1 kodlu katılımcılar ve Tabii platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Platformumuz burada bizim Türk aile yapısını bozmayacak içerikleri zedelemeyecek içerikleri yayınlamaya maksimum özen gösteriyor.” (D2)

“Ebeveynlere çocuklarının ne izlediği ya da çocuklarıyla beraberken ne izleyecekleri noktasında bilgiler veren, onlara bir kontrol fırsatı veren araçlarımız var. İşte pin kontrollerimiz var. Profil kitleme özelliklerimiz var. Geriye dönük takip özelliklerimiz var. Dolayısıyla bunların her biri doğru içeriği seçmek için var. Bir izleyici olarak sizin tercihinizle, damak tadımızla benimki bambaşka. Size en uygun içeriği sunabilmek için sizin kullanabileceğiniz araçlarınız var ve bu araçları size en doğru şekilde sunmak ve daha içeriği seçmeden karşısına oturduğunuzda play tuşuna basmadan ne izleyeceğinizle ilgili size bir fikir vermek ve sizi en az sürprizle, hani beklemediğiniz içerikle karşılaştırmamak gibi bir görev ediniyoruz. O anlamda da yaptığımız hem öncesinde hem sonrasında yaptığımız size kontrol fırsatı verebilecek özellikle küçüklerle yani çocuklarla ilgili denetim mekanizmalarımız var.” (D1)

“Tabii’yi açarken bir mottomuz vardı “Bizi birleştiren hikâyeler” mottomuz var. Tabii’yi neden açtık? Biz aileler için global perspektifte herkesin kendinden bir şey bulabileceği ama temiz içerikler sunan bir platform oluşturmak istedik. Yani gönül rahatlığıyla herkesin dünyanın her yerinden insanların açıp farklı farklı kategorilerde herkesin kendi kültürel zenginliklerini bulabileceği içerikler yansıtılmış. Kendi ilgi alanlarına yönelik içerikler bulabilecek ve vakit geçirebilecek. Aynı zamanda Tabii’in kurulmasındaki maksat gönül rahatlığıyla yani elinde şöyle kumanda olmadan, tetikte olmadan, kapıdan içeri çocuk girerse, annem babam gelirse gibi bir çekince olmadan gayet rahat bir şekilde -gönül rahatlığıyla- izleyebilecekleri, eğlenebilecekleri bir platform oluşturmaktı. Şu anda yaklaşık 7 ay oldu ve platformumuz şu anda tam olarak bu şekilde hizmet veriyor.” (Tabii)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar siyasi (f=8) alt-kodu ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar denetlenen içeriklerin siyasi yönüne ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Habercilikle alakalı olarak da ciddi denetimleri var. Son dönemde malum ekrana bazı konularında uzman diyebileceğimiz kişiler çıkarılıyor. Bu kişiler bazı siyasi yorumlar analizler de yapıyor ve bu yaptıkları analizlerde, yorumlarda gerçek olmayan bazı bilgileri kamuoyuna yayma durumları da söz konusu olabiliyor. Son dönemde gördüğümüz kadarıyla Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ağırlıklı olarak bu tip yayımlarla ilgili bir mücadelesi var.” (G3)

“Ya Türkiye özelinde yok ama mesela şuna çok dikkat ediyoruz. Haritalar bazen çok hassas olabiliyor. Mesela sınır çatışması olan ülkeler oluyor. Bu Asya Pasifik’te işte Kore’de vesairede de çok ortada gelebilen hususlar. Orada mesela Birleşmiş Milletler’in tanıdığı ülke sınırlarını kullanmaya çok dikkat ediyoruz. Mesela burada da bir defa aslında bir içerikte Türkiye haritasının sınırını yanlış göstermiş, daha doğrusu haritada sınırı doğru gösterilmişti ve fakat yandaki Ermenistan çok küçük kaldığı için Ermenistan yazısı biraz Türkiye’nin üstüne taşmıştı sınır doğru olmasına rağmen orada toplumsal olarak bir hassasiyet gösterilmişti haklı olarak, RTÜK de bize ulaşmıştı. Orada bir düzeltme yapmamız gerekmişti. Bu tip hani uluslararası tanınan sınırlara uymak ya da milli güvenlikle ilgili unsurlara dikkat etmek, işte bayrağın temsili vs. gibi mevzuatta da belirlenmiş unsurlara dikkat etmeye çalışıyoruz.” (D1)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar sigara/içki yasağı (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sınırlandırılan yayın içerikleri ile ilgili olarak uygulanan sigara/içki yasağına ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G2, G5 kodlu katılımcılar ve Tabii platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Bir diğeri alkol, zararlı alışkanlıklar mevcut dizilerde, filmlerde bu raki sofraları, içki sofraları blurlanmaz gösterilirdi ama özendirici olduğuna karar verildiği için bunlar blurlanıyor. Zaten haber de olmaz ama diziler açısından, sinema filmleri açısından bahsediyorum alkolün özendirme yönünde bir işlevi vardı.” (G2)

“RTÜK örneğın sigaraya yasak getirdi, içkiye yasak getirdi işte bir takım şiddete, korkuya kod vermemiz gerekti. Evet, bunları bizde RTÜK kanundan sonra yapmaya başladık tabii elbette diğerk kanallarda. Özellikle reklam mesela biz ekranda görünen reklamları, logoları ya da yapılan reklamları denetlemiyorduk. Daha doğrusu bunları geçiyorduk. Aynı şekilde sigara, içki bunları da yapmıyorduk. Bu kanunla geleneksel televizyonlara bir çeki düzen geldi. Bunları zorunlu olarak yapmaya başladı, bizde yapmaya başladık.” (G5)

“(…)en basitinden tütün mamulleri, alkol içecek gibi materyallerin sahnelerde bulunması yasaktır. Yani şu anda lineer yayıncılık düzenlemeleri gereği ya blurlamaları gerekiyor; sansürlemeleri gerekiyor ya da hiç sahneye yer vermemeleri gerekiyor.” (Tabii)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar çıplaklık (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar müstehcenlik ve cinsellik içeren görüntülere ilişkin RTÜK denetimleri ve yaptırımları ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Müstehcenlik daha önceden RTÜK kurulmadan önceki yıllarda, doksanlarda ilk özel televizyonların olduğu yıllarda bu konuda biraz daha sınırsız yayın yapardı televizyonlar, şimdi minimuma inmiş durumda. Dizilerde, sinema filmlerinde o sahneler kesiliyor, genelde kesiliyor orada blurlama olmuyor o daha kötü bir görüntü olduğu için ya da çekerken zaten buna dikkat ederek çekiyorlar. Öpüşme sahneleri işte bunlar kısıtlanıyor vs. müstehcenlik başlığında bir kontrol mekanizması olarak iyi.” (G2)

“Yani mesela en başlarda biz işte sigaraya bir dikkat etmiyorduk. Çünkü toplumda böyle bir hassasiyet yoktu ama biz mesela bir dekolteye her zaman dikkat etmişizdir. Belli ölçülerin dışına çıktığında hemen biz ona müdahale ederiz ki bizim izleyicimiz de bu anlamda diğerk izleyicilere nazaran çok daha hassas, en ufak bir şey gördü mü bu anlamda bize hemen tepki gelir.” (G5)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar reklam ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde gösterilen reklamlara ilişkin RTÜK denetiminin etkisi üzerine görüşlerini dile getirmişlerdir.

“İlaç, örneğın ilaç reklamları gibi şeyler özendirici işler olabilir. Zaten haberlerde hastane, ilaç reklamı gibi yönlendirici haberler yapmayalım diye kendi otokontrolümüz var. Hem de böyle her tedaviyi çaresi bulundu gibi vermek, bir

ilaca insanları yönlendirmek ya da bir doktora ya da bir hastaneye yönlendirmek gibi bir işlevi var.” (G2)

“Reklam konusu en genel başlıklardan birisi. Ekranda geçen bir arabanın logosu dahi bizde kapatılıyor. Neredeyse bütün kanallar kapatıyor. Bunun da çök affı yok.” (G5)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar, LGBTİ+ alt-kodu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde LGBTİ+ ye yönelik RTÜK denetimi konusunda şunlardan bahsetmiştir:

“Şu anda mesela dijital platformlarda en büyük sorun özellikle LGBT -eşcinsellik- üzerine yayınlar. Bunun bir şekilde denetlenmesi lazım ve yani ben şuna çok inanmıyorum, orası paralı, özel, o zaman parası olan herkes her şeyi yapabilir, her şeyde olabilir noktasında bir yaklaşımın ben doğru olduğuna inanmıyorum. Yani oranın ciddi bir şekilde denetimi gerekli. Bu aynı zamanda haksız rekabeti de gündeme getiriyor.” (G1)

“Özellikle Netflix’le büyük bir içerik problemi yaşıyoruz. Neden yani işte zaman zaman zaman kamuoyunda belki sizin de kulağımıza geliyor: ‘Netflix bilerek LGBT grupları tarafından finanse edilen veya onlar tarafından yönlendirilen, onlar tarafından özellikle global contentlerine içerik yerleştirilen bir şey haline geldi, LGBT platformu hâline geldi’ diye itirazlarla veya tepkilerle karşı karşıya kalıyoruz. Tabi bizde içeriklerine bakıldığında yani Netflix’in tutan yapımlarının büyük bir kısmında gerçekten LGBT içerikleriyle alakalı problemlerle karşılaşılıyor. Contentlerin sıralamasında bu denetim noktasında problemlerden bir tanesi LGBT içerikleriyle alakalı yaşanan problemler. Çünkü biz ülke olarak biliyorsunuz Sayın Cumhurbaşkanı da bu konuda çok net bir duruş sergiliyor, biz LGBT’li bireylerin tabi ki asla rahatsız edilmesi veya işte tasvip edilmez şekliyle ne bileyim şiddete maruz kalmaları, ötekileşmeleri gibi asla bu kabul etmeyeceğimiz şeyler noktasında hemfikiriz. Ama bizim kurum olarak, ülke olarak karşı olduğumuz konu şu; yani bunu dijital platformlar başlangıçta olmak üzere bir propaganda aleti, yani bu alanı kullanarak özellikle çocuklar ve gençler üzerine serpiştirilmeye çalışılan bir propaganda -LGBT propagandası- sürecine RTÜK olarak biz burada durun diyoruz. Birinci problemimiz özellikle platformlarda bu LGBT contentleri.” (RTÜK)

“(…)Toplumumuzu yine korumaya çalıştığımız LGBT gibi temalara karşı da yine maruz kalmaması üzerine özellikle dijital platform üzerinde denetimler bence sağlıklı olacaktır. Çünkü toplumumuz bu tarz içeriklerin büyük bir kısmına zaten o kanallar tarafından maruz bırakılıyor.” (Tabii)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar argo alt-kodu ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde kullanılan argo kelimelerin

denetlenmesine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili ve G4, G5, D3 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Dikkat edilmesi gerekenler, argo-küfür kullanımı ama artık yani olay o kadar şey olduğunda gerizekâlıyı falan bipliyoruz ya da ses alıyoruz.” (G4)

“Yine de bizde hiçbir zaman argo küfür ya da aşırı şiddet olmamıştır, vermemişizdir.” (G5)

“Biz bu konuda fazla hassas davrandığımız için, fazla hassastan kastımız şu; gereksiz rahatsız edici şeyleri kullanmamaya çalışıyoruz ama gerekliyse kullanıyorsunuz zaten. Yani bunu şey içinde söyleniyorum. Espri amaçlı kullanılan küfürle yersiz kullanılan küfür arasında bir fark olur, niyetle alakalı bir durum.” (D3)

“Şu an bizim kütüphanemizde yaklaşık 20.000 saatlik iş var. Yani bu çok ciddi bir hacim ve biz her şeyi denetlemeye çalışıyoruz. Ama tabii ki insan faktörü devrede olunca muhakkak hatalar kaçınılmaz olur. İstemedi de olsa bazen bazı şeyler gözden kaçırılabilir, tabii çok sayıda böyle şeyler bugüne kadar oldu. Dışarıdan lisansımız gibi görünen yabancı bir filmde argo bir ifade gözden kaçırılmış. Mesela izleyicimiz bunu fark ediyor bunu ve bize iletiyor.” (Tabii)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar kod vermek ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde uygulanan kod vermeye ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili RTÜK, Tabii Platformu yetkilisi ve G5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Netflix, Exxen, Blu veya Disney bunların içeriklerini aileler, anne-babalar, istediklerinde bunu şifre mekanizmasıyla çocukların ulaşımına kapatabilme noktasında bir imkana sahip oldukları için ve özellikle de akıllı işaretleri de sağlıklı bir şekilde kullanıyorsa, örneğin gençlerin ve çocukların izlemesi noktasında olumsuz etki uyandıracığını bildiğimiz veya düşündüğümüz onların da bu bağlamda değerlendirildikleri yayınları +13, +16, +18, cinsellik, madde kullanımı gibi ek şeylerle -akıllı işaretlerle- takviye ediyorlarsa biz zaten onların regülasyonlarını geleneksel medyada yaptığımız gibi yapmıyoruz, sıkı bir şekilde düzenlemiyoruz.” (RTÜK)

“Ama tabii ki dijital yayın tarafına baktığımız zaman burada yetişkin izleyici kitlesi var, genelde de para ödeyen 18 yaş üstü oldukları için çoğunlukta normal yetişkin olup, -çocuklar onların hesaplarını vs. kullanmaya daha çok meyilliler tabii- bu bağlamda dijital tarafta belki izleyicileri birazcık daha esnek bırakma imkânı olabilir. Burada şu an işte neler var? RTÜK tarafından belirlenen yaş kriterlerinde genel izleyiciyi, 7, 13, 13+, 18+ gibi. Belki biraz da çeşitlendirilebilir önden tütün mamulü, olumsuz örnek yapabilecek davranışlar vs. ki bunlar zaten

var ve kullanıcı platforma üye olurken, yaş vs. bilgileri alınıyor ona göre içerikler gösteriliyor.” (Tabii)

“RTÜK örneğın sigaraya, içkiye yasak getirdi, işte bir takım şiddete, korku unsuruna kod vermemiz gerekti. Evet, bunları bizde RTÜK kanundan sonra yapmaya başladık tabii elbette diğer kanallarda. Özellikle reklam mesela biz ekranda görünen reklamları, logoları ya da yapılan reklamları denetlemiyorduk. Daha doğrusu bunları geçiyorduk. Aynı şekilde sigara, içki bunları da yapmıyorduk. Bu kanunla geleneksel televizyonlara bir çeki düzen geldi. Bunları zorunlu olarak yapmaya başladı, bizde yapmaya başladık.” (G5)

Denetlenen İçerikler temasında katılımcılar içeriklerde kimlik gizlemek ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde kimlik gizlemeye ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G2 kodlu katılımcı şunlardan bahsetmiştir:

“Aileye, aile bütünlüğüne önem veren, kadın ve çocuk için pozitif ayrımcılık yapan düzenlemeleri var. Örneğın bir çocuk suçla konuyla, 18 yaşının altındaysa görüntüsünü biz mozaiklemeden vermiyoruz, bu RTÜK'le de güvence altına alınmış. Bir kadın, bir mağdursa ona zarar verecek herhangi bir görüntü kullanmıyoruz ya da kimliğini açık etmiyoruz. Sığınma evine gidip işte burada demiyoruz vs. ailenin korunması açısından da zaten bir yayıncıda olması gereken şeyler. Bunların hepsi aslında RTÜK olmadan da bizim yapmamız gereken şeyler ama tabii ki hırsızlıkta yapmamız lazım ama TCK da bunun cezası var yani. Dolayısıyla düzenlemeler şart.” (G2)

Tablo 3.4. Katılımcılara Göre Denetlenen İçerikler

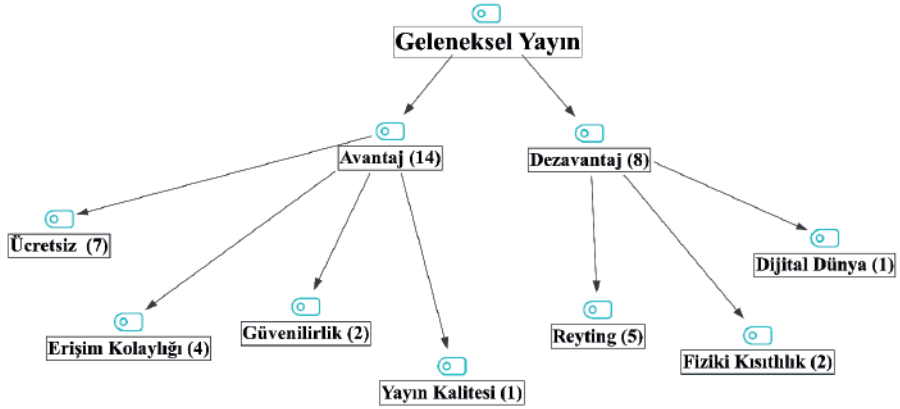
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
Denetlenen İçerikler				0
Şiddet		2	14	16
Toplum Yapısı		4	9	13
Siyasi	1	2	5	8
Sigara/İçki Yasağı			7	7
Çıplaklık			7	7
Reklam			3	3
LGBTI+	1		1	2
Argo			2	2
Kod Vermek	1		1	2
Kimlik Gizlemek			1	1
TOPLAM	3	8	50	61

Denetlenen İçerikler teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar siyasi, şiddet, toplum yapısı, LGBTİ+ ve kod vermek kodları üzerine yoğunlaşmıştır. Genel izleyici kitlesinin her yaş grubundan olması nedeniyle, geleneksel yayınlarda şiddet en çok denetimine önem verilen unsurdur. Onun yanında içeriklerin sigara/içki yasağı, çıplaklık ve toplum yapısına uygunluğu diğer önemli denetim unsurlarıdır.

3.4.4. Geleneksel Yayın

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Geleneksel Yayın” temasına ait 2 kategori oluşturulmuştur. Bunlar; dezavantaj ve avantajdır.

Şekil 3.6. Geleneksel Yayın Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

3.4.4.1. Avantajlar

Avantaj kategorisi altında 4 alt-kod oluşturulmuştur. Bunlar; ücretsiz, erişim kolaylığı, güvenilirlik ve yayın kalitesidir.

Avantaj kategorisinde katılımcılar ücretsiz (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayınlara ücretsiz erişilebilirliğin bu yayıncılık türü için bir avantaj sağladığı ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Türkiye’de geleneksel yayıncılığın çok önemini kaybedeceğini düşünmüyorum. Çünkü biz Türkiye’de bedava yayıncılık yapıyoruz. Yani bedava açıyorsun ve izleyici adına biz en güzel programları seçiyoruz, en iyi programları seçiyoruz. Ona göre bir sıralama yapıyor; gündüz, saat onla on üç arası X programı. İzleyicinin kafasını karıştırmıyor. Akşam Y programı. 19.00’da haber. 20.00’de Z dizisi. Yani izleyici artık şunu düşünüyor ‘ya benim adıma zaten en iyisini

kanal seçiyor ve bedava’ yani biz bedava yaptığımız için bunu, ben Türkiye’de geleneksel televizyonculuğun önemini kaybedeceğini düşünmüyorum. Bu bedava olduğu sürece.” (G1)

“Geleneksel kanalların önüne geçer mi geçmez mi bilmiyorum ama geçeceğini şu anda zannetmiyorum. Geleneksel kanalların daha yolu var. En azından bizim ülkemiz için baya bir yolu var. Çünkü orada şu anda her hafta inanılmaz derecede içerik seyirciye bedava ulaşıyor. Bunun için ekstra bir zabmete girmesi gerekmiyor. Abone olmak, aboneliği takip etmek, yeni içerik geldi mi gelmedi mi bakmak gibi bunların hepsi bir eylem, en nihayetinde en basit, en hızlı şekilde ulaşabildiği şey akşam işinden geldiğinde direkt açıp o kanalda ne var bu kanalda ne var; inanılmaz bir içerik sunumu var. Dolayısıyla da bunun birazcık daha devam edeceğini düşünmüyorum. Hani bu alışkanlığında devam edeceğini düşünüyorum.” (D3)

Avantaj kategorisinde katılımcılar erişim kolaylığı (f=4) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayınlarda bir şifre sisteminin söz konusu olmaması ve uydu üzerinden kesintisiz yayın yapması dolayısı ile de erişim kolaylığı avantajına sahip olması hakkında görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D2 ve RTÜK kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Televizyon kanallarının yayınları yaygın olarak şu anda dünyada uydu üzerinden yapılıyor ve burada büyük maliyetler ödüyorlar. Yani yayın uzaya çıkıyor oradan dünyaya geri dönüyor ‘ama bunu niye yapıyorlar?’ çünkü uydu 7/24 problemsiz erişilebilir bir iletişim kanalı. Tabii uydu yanında farklı teknolojiler de var ama şu anda uydu en güvenilir ve dünyanın farklı taraflarına yaymakta uzaya çıktığı için kolaylık sağlayan dolayısıyla televizyon yayıncılığının yüzde yüz ölmeyeceğini söylemek bu sebeplerden kaynaklanıyor.” (D2)

“Geleneksel televizyon kuruluşları, açık kanallar yani kumandanın düşmesine basıldığında herhangi bir ücret ödemeksizin herhangi bir şifre mekanizmasının olmadığı, yani isteyen herkesin çocuklardan, gençlerden tutun da tüm annelere kadar istenilen zamanda ulaşılabilen platformlar olduğu için buradaki denetimde dijitaldeki denetim gibi bir softlaşma veya yumuşama söz konusu olmaz. Ama oradaki softlaşma ister istemez geleneksel medyadaki şeyi de uygulamada etkiler diye düşünüyorum.” (RTÜK)

Avantaj kategorisinde katılımcılar güvenilirlik ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayınlara duyulan güven ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G2 deşifre kodlu katılımcı şunlardan bahsetmiştir:

“En büyük sermayemiz onların kontrolsüz yayıncılığının bize avantajı güvenilirlik. Bunu hala dijital mecralar, internet siteleri sağlayabilmiş değil dolayısıyla geleneksel televizyon yayıncılığının en büyük sermayesi güvenilirlik bence. Hala da vardır, bir haber gazetede çıkmadıysa şüpheyle yaklaşırız ama gazetede çıktıysa ciddiye alınır. Onu da ayakta tutan bence o. Ama aynı şeyi internet sitesinde görünce aynı güvenilirliğin olduğunu düşünmüyorum. Dediğim gibi bu yılların getirdiği bir şey, televizyonda görmek. Hala bizim insanımızda televizyonda çıkan spikerler, sunucular, ekstra süper güçlü olan insanlar gibi. Böyle görünmesinin sebebi, oraya çıkıyorsa bir ekstrası var ve bir saygınlık, hala bir özenme vs. Örneğin aynı şey internet fenomenleri için çok yoktur. Akşam televizyona çıkacakmış, hangi TRT? dersin ya’ bu bakış açısı hala var. Sokak röportajlarında hala bir televizyona çıkmanın ciddi bir ağırlığı var. Uzmanlar da bu televizyonlara çıktığında kendilerini daha iyi hissediyorlar ama aynı yayınlar Youtube kanalında bir gazeteci çıktığında o kadar etkisi olmuyor. Bizim en büyük avantajımız o.” (G2)

“...Bizim televizyon haberciliği için söylemem gerekirse en büyük sermayemiz diğerlerinden- diğer platformlardan- farklı olarak güvenilirliğimiz. Bunu G2, G1, G3 neyse veriyorsa bir haberi bu doğrudur artık. Bir şekilde biz bunu bozmadık yani yıllardır (...) Hani ‘ben bunu Twitter’da görüyorum işte, Youtube’da bir şey gördüm, Tweet atmışlar, böyle demişler’ ama bunu seyirci televizyon haberinde görmediği sürece aslında hala inanmıyor.” (G2)

Avantaj kategorisinde katılımcılar yayın kalitesi ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayınların kalitesinin dijital yayıncılıktan çok daha üstün olduğunu ve bu farklılığın da gelecekte varlığının devamını sağlayacağına ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“İkinci bir şey var. Televizyon yayıncılığı dijital yayıncılıktan çok daha kaliteli. Çok daha kaliteli içerik üretmelisin ki sen iyi bir reyting alabilesin. Artık yeni bir VOD, FVOD, SVOD bir sürü şeyler geliyor. Artık BVOD bir kavram gelişti. Bu televizyonda yayınlanabilir kalitede içerik için. Böyle bir kavram oluştu şu anda bu yayıncılık dünyasında. Televizyonda yayınlanabilir derken bu televizyondan kastım da geleneksel televizyonda yayınlanabilir kalitede televizyon içeriği. Değerli olan; biz televizyonlarda kaliteli içerik yapabildiğimiz sürece geleneksel televizyonun önemini kaybedeceğini düşünmüyorum.” (G1)

“Artı bu kadar kuvvetli ve güzel içerikler yaparlarsa tercih edecek insanlar var. Dolayısıyla bence bitmeyecek. O bir kullanım trendi değişebilir, oranları değişebilir ama ben yakın zamanda hele hele Türkiye’de karasal yayıncılığın, geleneksel yayıncılığın biteceğini falan hiç düşünmüyorum.” (D1)

3.4.4.2. Dezavantajlar

Dezavantaj kategorisi altında 3 alt-kod oluşturulmuştur. Bunlar; reyting, fiziki kısıtlılık ve dijital dünyadır.

Medya kuruluşları ürettiği içeriklerin izlenilirliği ile orantılı olarak reklam almaktadır. Yayıncıların üretimleri vasıtasıyla kazandıkları artı değer izleyici sayesinde oluşmaktadır. Çünkü bir program ya da dizinin devam edip etmeyeceğine karar veren reyting ölçümleridir. Örneğin yüksek reyting alamayan dizi reklam pastasından yeterli payı alamayacaktır, bu nedenle de sadece kısa bir süre yayın hayatına devam edebilecektir. İzlerkitlenin ilgiyle izlediği diziler ise reklamverenler tarafından tarafından daha çok tercih edilmektedir. Kısacası izlerkitle, karar verici konumunda hangi program ya da dizilerin yayın hayatına devam edip etmeyeceğinin belirleyicisidir. Burada esas kar eden yayıncı olan televizyon kuruluşu ile reklamverenlerdir (N. K. Şener & Güçlü, 2018). Ancak sözü edilen döngü reyting kaygısına yol açmakta ve bu kaygı da televizyonda ilgi çekici olabilmek adına yapılan “sıra dışı şeylerin” dayanağı olarak gösterilmektedir (Kuyucu, 2020, s. 763). Dezavantaj kategorisinde reyting (f=5) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirilmiştir. Katılımcılar geleneksel yayınlarda reyting kaygısının içeriklere yansması hakkında görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 ve G2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Yani orada reyting rekabeti var. Reyting rekabeti ile birlikte ister istemez içerikleriniz benzer türleri kapsıyor. Seyircinin yani ekran başındaki seyircinin izlenme şeyleri beğenileriyle hareket ediliyor, ister istemez reyting sel bazda yani korku, gerilim, gençlik, komedi, bilim kurgu, yani tür çeşitliliğini ana akımda çok fazla göremezsiniz ama dijitalde fazlasıyla var. Yani bir prime time kuşağında grafik animasyon bir şeyle geçemezsiniz. Dolayısıyla animasyon bir içerik izlemek istediği zaman geçip o dijitalde istediğin yerde istediği zaman bulabiliyor ve izleyebiliyor. Dolayısıyla tür çeşitliliği ve izleme kolaylığıyla diyelim yani istenilen zamanda istenilen yerde istenilen aletlerle ulaşılabilir. Daha çok tercih edilebilir bir noktaya geldik tabi ana akım oranla.” (D3)

“Bu reyting kaygısını bir şekilde nasıl yapacağız bilmiyorum, sistem bunun üzerine kurulmuş. Reyting kaygısı, televizyonları uçlara yönelmeye itiyor. Yani bunu tekrar söyleyeyim reyting kaygısı televizyonları böyle aykırı yönere doğru çağırın bir şeytan gibi bir şey. Çünkü bizim özellikle G2 Haber olunca ulaştığımız reyting de dizilerle yarışıyoruz. Her sabah onda bakın hani reytingimiz iyi gelmiş aman çok iyi, kötü geliyor zaten bu koltuklarda oturamıyoruz başkaları geliyor yani bizi hayatta tutan o reytingler. Manevi yanının yanı sıra reklam geliri de reytinge göre ölçülüyor. Benim haber bültenimin içinde bir reklamın reytinginin yüksek olması için benim bültenimin reytingi belli bir seviyede olmalı ki, ona göre

reyting ortaya çıkan reklam çarpanı, o reytinge göre reklamın fiyatı belirleniyor. Dolayısıyla bir şekilde ben parayı kazanmak zorundayım ve bu reytingi almak zorundayım kaygısı olmasa çok daha iyi, yapıcı habercilik ya da diziler yapabilecek potansiyelimiz var, isteğimizde var.” (G2)

“RTÜK'teki yöneticilerin o konuda bir haklılık payları var. Televizyonlar genellikle reytingi yani ertesi gün karnemizi alıyoruz. Bugün yayın yapıyoruz ertesi gün size saat onda karne geliyor. Ne kadar izlenmişsiniz, bakıyorsunuz. Mesela G3 Tv'nin ana haberinden bahsedelim; 5 dakika- 10 dakika aralığında siyasi haber veriyorsunuz, siyasi blok veriyorsunuz, geri kalan 40 dakikada da işte -bu biraz önce bahsettiğimiz- ağırlıklı olarak şiddetle ilgili haberler yer alıyor. İlk 10 dakikayı kimse izlemiyor ama geri kalan 40 dakika 50 dakika deli gibi izleniyor. O izlenmeme nedeniyle oluşan oradaki düşük reyting, buradaki izlenme oranı yüksekliği nedeniyle ortalama bir seviyeye geliyor, ortalıyoruz. Hal böyle olunca kanal yöneticileri bakıyor ki yani normalde işte daha soft, belki daha böyle pozitif/olumlu haberlerin izlenmesiyle, kavganın, dövüşün ve negatif bazlı haberlerin izlenmesi arasında bir uçurum var. Öyle olduğu için biraz iş o tarafa kayıyor. Ben mesela şuna dikkat ediyorum, ben G3 Tv'de bakın bizim ana haber bültenimizden ben de sıkılıyorum. Bazen 'ya çok fazla şiddet, bu ne ruhun kararıyor yani içim sıkıldı' diyorum. Diğer kanallar ne yapıyor diye bakıyorum, üç aşığı beş yukarı oralarda da o kanallarda da aynı haberler var. Bu haberlerin bu kadar sık yer almasının sebebi benim bildiğim kadarıyla ya da benim analizim en azından o şekilde, bu tip haberlerin seyirci tarafından daha çok izlenmesi. Ertesi gün o karnemizin elimize verilmesi, biz de o karne için çalıştığımız için ve başarılı olmaya çalıştığımız için bu mesele reyting kaygısıyla mecburen o tarafa doğru biraz kayıyor.” (G3)

Dezavantaj kategorisinde katılımcılar fiziki kısıtlılık ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel yayınlarda fiziki kısıtlılığın bir dezavantaj oluşturduğuna ve bu anlamda dijital platformların avantajlı oluşuna ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“İstedüğümüz yerde, istediğiniz kadar, istediğiniz içeriği izleyebileceğiniz esnekliği hepimiz istiyoruz artık. Hemen hemen her şeyde esnek olmak istiyoruz artık. Dolayısıyla isteğe bağlı yayıncılığın geleceğinin çok parlak olduğunu düşünüyorum.” (D1)

“TV kanalları dijital ortamdan yayınlara her zaman devam edecek. Yani orada onları engelleyen herhangi bir kısıt bulunmamakta ve zaten şu anda hali hazırda olarak yayın yapıyorlar. Yani dijital olarak söylediğimiz şey aslında belki de işte uydudan izliyoruz ya, evin çatısına uydu takmak, kablo çekmek, kutu kurmak, televizyona bağlamak yerine aynı şeyi telefonumuzdan, bilgisayarımızdan ya da akıllı televizyonumuzdan yani internete bağlı cihazlardan aynı hizmete erişmek,

yani dijitalle diğerinin çok da bir farkı yok. İletim yöntemi bize ulaşma yöntemi değişiyor. Çünkü internet ve hızlı internet hayatımıza girdi Artık buralardan da bunları izleyebilir hale geldik.” (D2)

Dezavantaj kategorisinde katılımcılar dijital dünya ile ilgili olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital dünyanın çok sınırlandırılmamasının geleneksel yayıncılıkta yarattığı dezavantajlara ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G2 deşifre kodlu katılımcı şunlardan bahsetmiştir:

“Dezavantajımız dediğim gibi yani televizyon yayıncılığı ileride bir kaybolacaksa biz dijital platformlara ve sosyal medya yayıncılığına sınır getirmesek olur.” (G2)

Tablo 3.5. Katılımcılara Göre Geleneksel Yayın

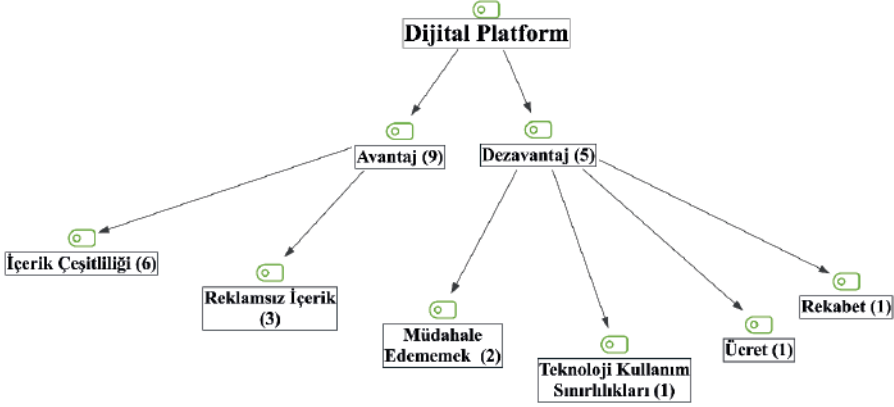
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
Genel				0
Genel				0
Dezavantaj				0
Reyting		2	3	5
Fiziki Kısıtlılık		2		2
Dijital Dünya			1	1
Avantaj				0
Ücretsiz	1	1	5	7
Erişim Kolaylığı	1	3		4
Güvenilirlik			2	2
Yayın Kalitesi			1	1
Σ TOPLAM	2	8	12	22

Geleneksel Yayın teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar ücretsiz, erişim kolaylığı, güvenilirlik, fiziki kısıtlılık ve reyting kodları üzerine yoğunlaşmıştır. Geleneksel yayınlar için yayınların ücretsiz oluşu bir avantaj olarak sıklıkla dile getirilirken dijital platformlar için durum aksi yöndedir. Çünkü söz konusu bu platformlara belli bir ücret karşılığı abone olunarak şifre ile giriş yapılmaktadır. RTÜK’de geleneksel yayınların ücretsiz oluşu ve erişim kolaylığına vurgu yapmıştır. Dijital platform yetkilileri ise, internet üzerinden bilgisayar, cep telefonu gibi her türlü araçla bu içeriklere rahatlıkla erişilebilmesini bir avantaj olarak sunmuşlardır.

3.4.5. Dijital Platform

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Dijital Platform” temasına ait 2 kategori oluşturulmuştur. Bunlar; avantaj ve dezavantajdır.

Şekil 3.8. Dijital Platform Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

3.4.5.1. Avantajlar

Avantaj kategorisinde katılımcılar içerik çeşitliliği (f=6) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformlardaki içerik çeşitliliği ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 ve D1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Dijital platformlarda da ya dijital yayıncılığın tüm çeşitliliğinde de genç kuşaklar bunu içeriksel bazda daha çok tercih edecektir çünkü ciddi bir tür ve çeşitlilik farkı var, zenginliğiyle ana akımdan ciddi ayrıldığımız yerler var.” (D3)

“İstedüğünüz yerde, istediğiniz kadar, istediğiniz içeriği izleyebileceğiniz esnekliği hepimiz istiyoruz artık. Hemen hemen her şeyde esnek olmak istiyoruz artık zaten. Dolayısıyla biz isteğe bağlı yayıncılığın geleceğinin çok parlak olduğunu düşünüyorum.” (D1)

Avantaj kategorisinde katılımcılar reklamsız içerik (f=3) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformlardaki içeriklerin reklamsız oluşunun bir avantaj olduğu ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D1 ve G2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Birincisi bizde reklam içeriği yok zaten yani Türkiye’de yok. İkincisi bir reklam olmadığı için -reklam kuşağı olmadığı için- maksimum reklam süresi gibi bir şeyimiz de yok.” (D1)

“Bazı insanlar dizileri Youtube’dan izliyor, geleneksel televizyon izleyicisi bence o da. Çünkü reklam arası yok, orada beklenmiyor. İsteddiği zaman gece bir dizinin başına dokuzda oturup on ikiye kadar vakit kaybetmektense ertesi gün arabada izlerim diyor, yolda izlerim diyor. Ama yine içerik sağlayıcısı bu geleneksel tv’nin içerikleri kadar kaliteli içerik ancak platformlarda bulabiliyorlar. Ama Youtube’da, sosyal medyada bulamıyorlar. Dedğim gibi makas kapanırsa 2 taraf içinde daha yüceltilecek bir sonuç alınır. Makas dediğimde kontrol ve kamu yararının gözetilmesi.” (G2)

3.4.5.2. Dezavantajlar

Dezavantaj kategorisinde katılımcılar müdahale edememek ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformlardaki içeriklere müdahale edilememesi hakkında görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D1 kodlu katılımcı ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Biz bütün sezonu bitiriyoruz ve yayınlıyoruz. Dolayısıyla biz orada artık kreatif camianın, oyuncunun, yönetmenin, senaristin dünyasını seyirciye teslim ediyoruz. Seyirci beğeniyorsa izliyor; izliyorsa yeni sezonları gelebiliyor. Eğer sezon devamı olan bir hikâye, kısa dizi değilse. Seyirci beğenmezse devamı gelmiyor. Dolayısıyla hani senaryoyu değiştirmek, akışı değiştirmek gibi bir şeyinizde söz konusu olmuyor. Çünkü bütün bir sezon gelmiş oluyor. Seyircinin iç görüşü yeni sezonları olan hikâyelerde ancak sezonun devam etmesini sağlayabilir ya da seyirci bunu sevmediyse topyekûn devam etmemesine sebep olabilir, dolayısıyla dizinin ömrünü belirleyebilir. Ama senaryonun akışını değiştirme imkânımız bizim kendi yöntemimiz itibariyle yok ama dijitalci olup bölüm bölüm yayın yapan kanallar da var. Onlar farklı şeyler söyleyebilir belki. Ama bizim için yayımlandığı için aynen öyle. Bir bütün sezonun senaryosu yazılmış, bitmiş oluyor. Çekimleri yapıyor. Her şey bitiyor sizin önünüze geliyor. Sevmiyorsanız aynen. Ama ikinci sezon için orada senaristin işte ne bileyim bir aşk ilişkisi daha çok beğenilmiş olabilir ya da bir şebirde geçen hikâye daha vurucu olmuş bir görsel çok ön plana çıkmış olabilir. Bir laf slogan haline gelmiş olabilir. Zaman zaman öyle şeyler oluyor. Hani bir diziden bir film, bir replik slogan haline geliyor. Onlar bu arada da D1’in inisiyatifi olmuyor o. Biz tamamen kreatiflerin bir özgürlük alanı olduğunu düşünüyoruz. Orası senaristin, o yönetmenin, onların eseri biz yayın mecrasıyız. Eser onların, dolayısıyla onların nasıl yorumlayacağı ve onların bu girdiği, nasıl kritik. Tabii ki de bizim kreatif tarafta çalışan arkadaşlarımız da var. Dirsek temasında oluyorlar bu öngörülerini, iç görülerini paylaşıyorlar. Biz zaman zaman şey de yapıyoruz mesela bir izleyicimiz sosyal medyaya bir şey post ediyor o bizim için de bir slogan haline gelebiliyor. Bazen alıyoruz onların kullandığı bir şeyden afiş yapıyoruz yeri geliyor, dolayısıyla hani o iç görülerini paylaşıyoruz tabii ki senaristlerle de ya da işte yapımçı ekledi ama sonuç itibariyle ürün kreatiflerin ürünü dolayısıyla onların

inisiyatifinde ama dediğim gibi bizim bir bütün sezon yayınlandığı için normal kanallardan biraz farklıyız o noktada.” (D1)

“Bizde şöyle bir durum var, biz dizinin bir sezonunu yapıyoruz. Bazen geleneksel kanallarda şeyi görüyorsunuz mesela bir delikanlı iki genç kız arasında kalıyor ve seyirci biriyle yakınlaşım istiyor. Sosyal medyada daha çok o yönde bir konuşma oluyor ve senaryo değiştirilebiliyor ya da kadına şiddet sahnesi çok oluyor ve eleştiri geliyor. Yapımcılar orada senaryoyu hafta içinde yazılıp hafta içinde oynandığı için şöyle bir şey var. Aşağı yukarı sektörde beş gün çekim yapılıyor, altıncı gün editi yapılıyor, yedinci gün izliyorsunuz ve haftada bir izliyorsunuz. Bizim sektörümüz çok dinamik. O yüzden de orada hemen gelen tepkiye göre bir değişiklik yapabilmek imkânı olabiliyor.” (D1)

“Ama bizim zaten dijital platformda bir iş yapılmaya başladıysa zaten çoktan çekilmiş bitmiş olur. Tabii ki kurgu marifetiyle orada çok kritik bir şey varsa dönüp düzeltilebilir ama bunun dışında senaryoya müdahale ya da baştan çekim vs. bunlar olmuyor. Dijital platformlarda işler tamamen bittikten sonra yayınlanır.” (Tabii)

Dezavantaj kategorisinde katılımcılar teknoloji kullanım sınırlılıkları ve ücret ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili D1 deşifre kodlu katılımcı teknoloji kullanım sınırlılıklarının ve abonelik ücretlerinin dijital platform tercihi üzerinde önemli etkileri olduğunu ifade etmiştir.

“Bence bitmez. Hele yani Türkiye’de biteceğini hiç düşünmüyorum. Birkaç şey var birincisi mesela maddi olarak bu servislere abone olacağı halde teknolojiyi kullanmayı bilmeyen bir kitle var, teknolojiyi kullandığı halde maddi olarak buna bütçe ayırmak istemeyen bir kitle var, daha işte hizmetin ona gitmediği- internet altyapısının el vermediği- yerler var. Dolayısıyla hala dünyada açtığına karşısına kolayca bir şey çıksın isteyecek. Hem buna para vermek istemediği için hem teknolojik gereklilikler hem altyapı sebepleriyle hala karasal yayım kullanmayı tercih edecek. Artı bu kadar kuvvetli ve güzel içerikler yaparlarsa tercih edecek insanlar var. Dolayısıyla bence bitmeyecek. Kullanım trendi değişebilir, oranları değişebilir ama ben yakın zamanda hele hele Türkiye’de karasal yayıncılığın, geleneksel yayıncılığın biteceğini falan hiç düşünmüyorum. Bu hani sinema bitecek mi tartışmalarında tabii ki de tüketim trendleri her alanda değişiyor. Yeme- içmede de gıdada da yani glutensiz beslenme ön plana çıktı diye ekmeği tüketimi bitiyor mu? Bitmiyor yani. Hani o geleneksel hep var olacak ve kuvvetli de olacak. Türkiye’de de başarılı gidiyorlar. Ama nüfus gençleştikçe, dinamikleştikçe, internet altyapuları geliştikçe, ekonomik kalkınma arttıkça trendler ve oranlar değişecektir tabii.” (D1)

Dezavantaj kategorisinde katılımcılar rekabet ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital platformlardaki rekabet ile ilgili görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D2 kodlu katılımcı ve Tabii Platformu yetkilisi şundan bahsetmiştir:

“Dijital platformlarda da böyle aslında yeni yıl gelmeden onlarda önümüzdeki yılın gelecek içeriklerini önden böyle bir teas ediyorlar -Onları ellerinde tutmak için böyle bakın gitmeyin, bizde kalın önümüzdeki dönem bunlar gelecek’-. Çünkü dijital kanallarda televizyon kanallarından çok farklı bir durum var, tüketici istediği zaman aboneliğini iptal edebilir. Dolayısıyla orada da farklı bir gündem, farklı bir yarış söz konusu. Sürekli yeni içerikle orayı beslemeniz gerekiyor.” (D2)

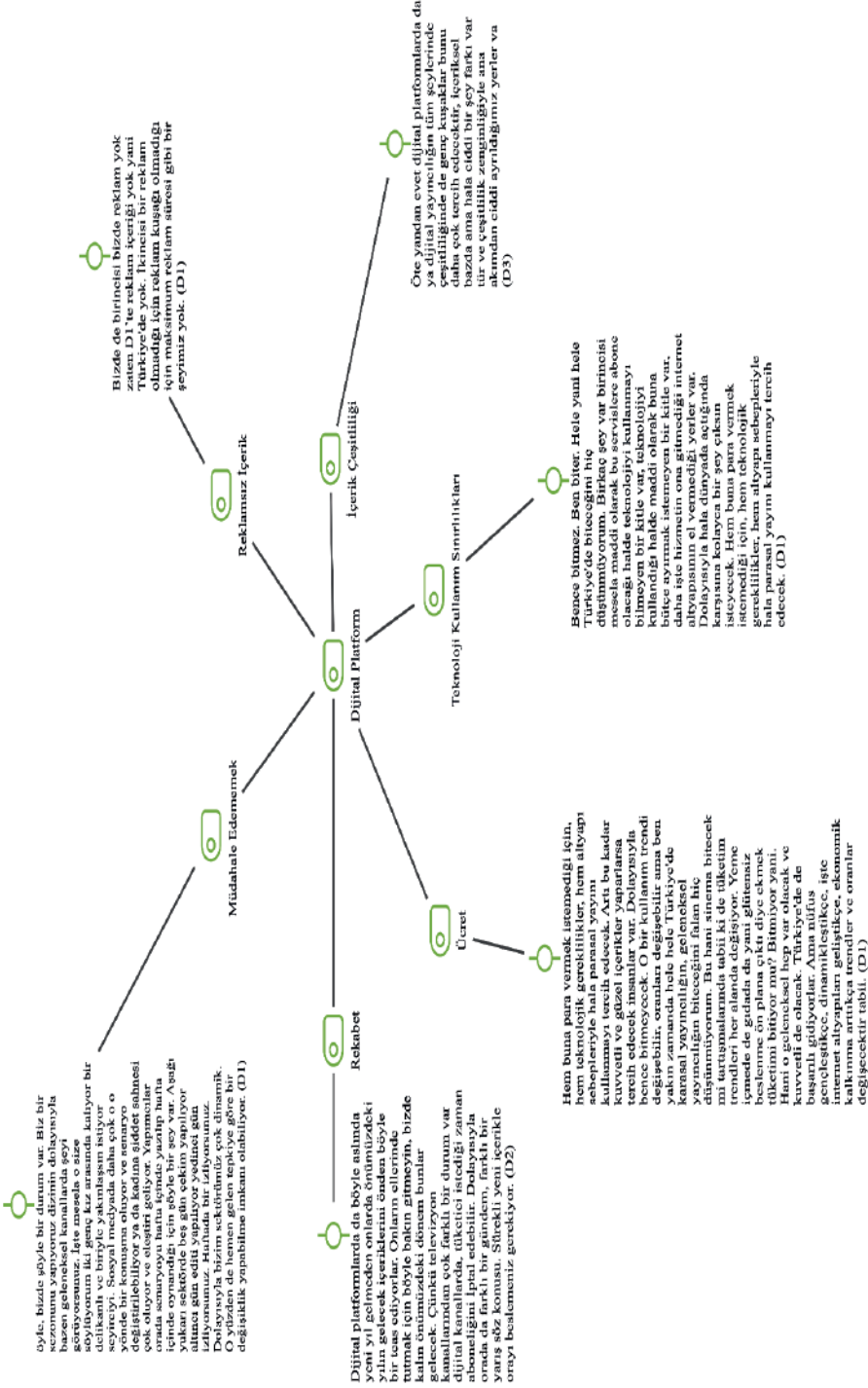
“Yani sirkülasyonunuz, içerik devriminiz çok yüksek olmak zorunda. Bir ay platforma, yeni bir iş koymayın, muhtemelen üyeniz üye sayınızda ciddi bir azalma olacaktır. Sürekli bir devrim içerisinde olmak yani sürekli koşmak zorundasınız, durursanız bu yarışta bir daha toparlamak çok mümkün değil. O yüzden burada gerçekten güçlü olanların ayakta kalabileceğini düşünüyorum.” (Tabii)

Tablo 3.6. Katılımcılarda Dijital Platform

Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
✓ Dijital Platform				0
✓ Avantaj				0
✓ İçerik Çeşitliliği		6		6
✓ Reklamsız İçerik		2	1	3
✓ Dezavantaj				0
✓ Müdahale Edememek		2		2
✓ Teknoloji Kullanım Sınırlılıkları		1		1
✓ Ücret		1		1
✓ Rekabet		1		1
Σ TOPLAM	0	13	1	14

Dijital platform teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar içerik çeşitliliği, reklamsız içerik ve müdahale edememek kodu üzerinde yoğunlaşmıştır. Dijital katılımcılara göre dijital platformlarda kullanıcıların içerik çeşitliliği kadar reklamsız içeriklere ulaşması da önemlidir. Dijital platformlarda bütün bir sezonun önceden çekilmesi dolayısıyla içeriklere müdahale edilememesi bir dezavantaj olarak değerlendirilmektedir.

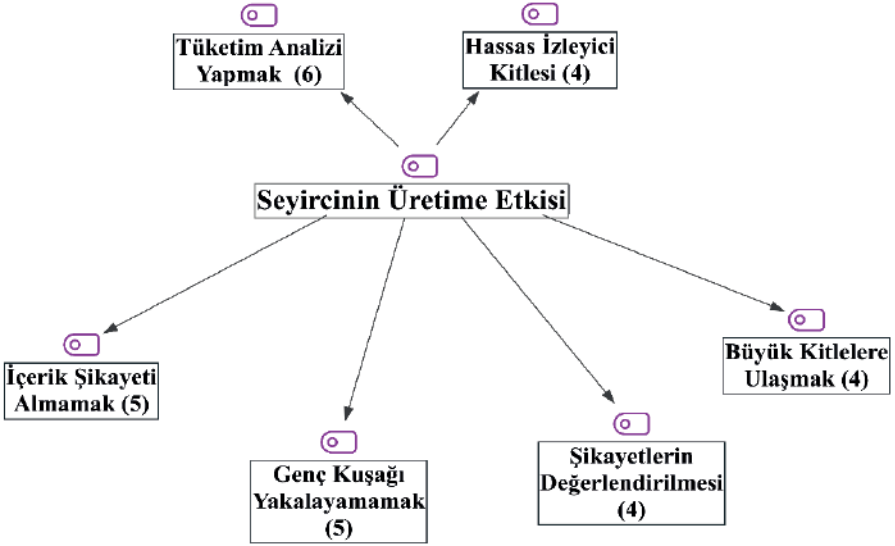
Şekil 3 9. Dijital Platformlar Kod-Alt Kod Bölümler Modeli

3.4.6. Seyircinin Üretime Etkisi

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Seyircinin Üretime Etkisi” temasına ait 7 kod oluşturulmuştur. Bunlar; tüketim analizi yapmak, içerik şikâyeti almamak, genç kuşağı yakalayamamak, şikâyetlerin değerlendirilmesi, büyük kitlelere ulaşmak, hassas izleyici kitlesi ve toplumsal yargılarda değişimdir.

Şekil 3.10. Seyircinin Üretime Etkisi Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar tüketim analizi yapmak (f=6) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerin seyrini belirlemek ve seyircinin üretime etkisini anlamak amacıyla tüketim analizi yapılmasına ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3, G1 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Tabi, bu sadece bir şeyin içeriğinde değil, teknik anlamda bile bizi yönlendiriyor bazen. Yani mesela içeriği daha çok televizyondan mı izlemiş, dizüstü bilgisayardan mı izlemiş telefonda mı izlemiş, ilk yüklendiği gün mü izlemiş, ağırlıklı olarak ilk yüklendiği günde mi izlemiş, tamamını mı izlemiş, kaç dakika izlemiş, hafta sonumu daha çok izliyor, hafta içi mi daha çok izliyor, hangi saat aralığında daha çok tüketiliyor? Bütün bunlara dikkat ediyoruz tabi.” (D3)

“Seyirci denetimini yapıyor. Seyirci belirleyici bir etken, onu sen zaten anında görüyorsun. Seyircinin istemediği bir şey yayınladığında ertesi gün reytinglerle

seyirci sana notunu veriyor. Sen de ona göre yayını yapıyorsun, ona göre kararını alıyorsun.” (G1)

“Hem izleyicilerin bize doğrudan dönüşleri yani işte e-posta yoluyla, sosyal medya yoluyla verdikleri geri bildirimler hem de bizim platformdan topladığımız aslında daha da kıymetli olan izleyici verileri. Tabii platformu, hangi içerikler daha çok izlenmiş, hangi yaş grubu, hangi demografik yapı, hangi içerikte daha çok vakit geçirmiş, hangisini daha çok takip ederken, hangisinde işte bölümler arası geçişte yavaş yavaş izleyici sayıları düşmüş vs. Arkada çok ciddi bir ekip çalışıyor ve bu tarz çok derin analizler yapıyor. Bunların arasında çok ciddi analizler yaparak kullanıcılarımızın beğendiği ve beklenti içerisinde olduğu içerik tarzları ile kullanıcılarımızı hep buluşturmaya çalışıyoruz. Bunu yaparken elbette ki tek dayanağımız hem izleyicilerimizin bize yaptıkları doğrudan geri bildirimler hem de onların platformda kaldıklarını süreler üzerine bizim elde ettiğimiz veriler. Bunları harmanlanıyoruz ve bunlarla beraber geleceğe dönük bir projeksiyon oluşturup izleyici kitlemizin beklentilerini, zevklerini, tercihlerini tatmin etmeye çalışıyoruz.” (Tabii)

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar içerik şikâyeti almamak (f=5) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içeriklerde şiddete ilişkin denetimlere ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 ve D2 deşifre kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Seyircilerimizden de şimdiye kadar yaşadığımız teknik arızalar dışında içerikle ilgili olumsuz bir eleştiri almadık. Genellikle bizde teknikle ilgili, maç yayını veya canlı yayınlar sırasında herhangi bir gecikme olduğunda ya da üye internetinin (kendi internetinin) sıkıntılı olduğunu bilmeden internet sıkıntısı yaşıyorum diye -ağırlıklı olarak canlı yayınlarda- o tarz şikâyetler alıyoruz ama içeriksel olarak şikâyet almadık.” (D3)

“Türk toplumuna uygun içerikler yayınladığımız için geçmişte ve bugünden sonra da böyle olacağı için biz buralarda çok fazla olumsuz tepki almıyoruz.” (D2)

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar genç kuşağı yakalayamamak (f=5) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar geleneksel televizyonların hedefinin daha çok yetişkinler olduğu ve yeni jenerasyonlara özgü özel içerikler hazırlanmadığı ve bu nedenle de yeni kuşakları yakalayamama olgusunun gündeme geldiğini ifade etmişlerdir. Hitap edilen kitle orada para kazanan ve para harcayan hedef kitle olması ve daha çok onlara hitap edecek içerikler hazırlanması seyircinin üretime etkisinin önemli bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Bu yeni jenerasyonda şöyle bir durum var, mesela yeni jenerasyon dikkatini dijital platformlarda da ya da işte sizinle konuşurken de fark ediyorsunuz dikkatini 15 saniyeden fazla bir yere odaklayamıyor. Biz eski jenerasyon oturup saatlerce televizyon izleyebiliyoruz, maçları izliyoruz, onlarda böyle bir şey yok ama onlar da bizim yaşımıza gelecekler, onlar da biraz durulacaklar ve bence biraz daha izleyecekler diye düşünüyorum. O yüzden bizim kanallarımız açısından sıkıntı olacağını zannetmiyorum.” (G3)

“Gençler televizyondan uzaklaşıyorlar. Gençlere orada bizim hazırladığımız içerik çok cazip gelmiyor bence, çünkü birebir onları düşünerek hazırlamadığımız için. Çünkü biz para harcayan kitleye reklam satmak için de içerik yapıyoruz. Deterjan kullanacak, alışveriş yapacak, araba alacak, banka seçecek... Yani şimdi gençler çok ticari olarak birinci hedef değil. Yani FMCG’ de falan birinci hedef. -çikolata, çips, cep telefonu kartı falan da -ya o yüzden aslında hiçbirimiz çok böyle aşırı gençlere yönelik bir şey de yapmıyoruz. Bir de bence artık bu sosyal medya, Tiktoklar, Instagramlar yani o böyle kısa ve şiddetli daha böyle up içerikleri tüketme şeyi böyle oh uzun uzun 2 saat film izle uzun uzun 4 saat dizi izle onların böyle bir sabrı da yok zaten. Daha böyle vur kaçlar yani. O yüzden hani bir dizi girsin de 45 dakika izleyeyim de arada 15 dakika reklam girsin. O reklamdaki sonra bir 45 dakika daha diziyeye devam edeyim. Gençlerin öyle bir sabrı yok. Yani onlar; o genç nesil 25-30 sene sonra büyüdüğü zaman belki, yani değişik bir Z.” (G4)

Seyircinin Üretim Etkisi temasında katılımcılar şikâyetlerin değerlendirilmesi (f=4) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar seyircilerin üretimdeki etkisinde şikâyetlerin değerlendirilmesi konusunda görüşlerini dile getirmişlerdir. Üretim sürecinde seyirci geri dönüşlerinin önemi üzerine D2, G1 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Aslında yayın içeriklerinden ziyade teknik konularla ilgili geri dönüşler oluyor. Sosyal medyadan, çağrı merkezi eposta gibi kanallardan sürekli biz bu bağlantıları takip ediyoruz. Bunu takip eden bir ekibimiz var bu ekip özel gelen mesajları DM dediğimiz ya da bir postumuzun altına atılan yorumları sürekli monitör ediyor. Bu çok dikkat ettiğimiz bir şey. Bize ulaşan tüm olumlu olumsuz tepkiler analiz edilerek atılması gereken bir adım var ise hızlı aksiyonlar alıyoruz. Bu gerek teknik gerekse içerikle alakalı olsun.” (D2)

“Seyirci denetimini yapıyor (...) seyircinin istemediği bir şey yayınladığında seyirci sana notunu veriyor. Sen de ona göre yayını yapıyorsun.” (G1)

“Yapıcı olanları, makul olanları biz her zaman göz önünde bulunduruyoruz ama bazen gerçekten olması çok da mümkün olmayan veya platforma bize pek bir katkı bulunmayacak ama kişinin kendi hissiyatı gereği olması gerektiği,

kendi düşünce dünyası gereği bize eleştirel olarak aktardığı hususlarda olabiliyor. Özellikle içerik açısından onları mutlaka değerlendiriyoruz. Yani bize gelen bir geri bildirim kıymetlidir. Ama bazıları hemen aksiyon almamız gerektirirken bazılarını kenara koyuyoruz ve bunları ileriye dönük stratejilerimizi belirlerken bizim çalışmalarımıza ışık tutması için tekrar hepsini önümüze alıp onları da değerlendirmeye katıyoruz.” (Tabii)

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar büyük kitlelere ulaşmak (f=4) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar seyircinin üretime etkisini anlamlandırmada büyük kitlelere ulaşmanın önemine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili RTÜK, Tabii Platformu yetkilisi ve D1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Geleneksel televizyon kuruluşları açık kanallar yani kumandanın düşmesine basıldığında herhangi bir ücret ödemeksizin herhangi bir şifre mekanizmasının olmadığı, yani isteyen herkesin seçenekleri çocuklardan gençlerden tutun da tüm anne babalara kadar istenilen zamanda ulaşılabilen platformlar olduğu için yani buradaki denetimde dijitaldeki denetim gibi bir softlaşma veya yumuşama söz konusu olmaz. Ama oradaki softlaşma ister istemez geleneksel medyadaki şeyi de uygulamada etkiler diye düşünüyorum.” (RTÜK)

“Televizyondaki bu lineer yayın dediğimiz yayınlarda izleyici tarafından seçim yapmak pek mümkün olmuyor. Çünkü biraz sonra izleyicinin ekran değişimini bilemeyeceği için tabii ki burada devlet RTÜK gibi organlar vasıtasıyla izleyici gruplarını belli başlı şeylere maruz kalmaktan önden muhafaza etmiş oluyor. Lineeri bazı denetimlerde tabi tutuyor.” (Tabii)

“İçerik bizim dünyayla konuşma aracımız. Dolayısıyla biz hikâyelerimizi içerikle anlatıyoruz. Mesela şu anda sürdürülebilirlik bizim için önemli bir gündem. Sürdürülebilirlikle ilgili kataloğumuza çok sayıda içerik katmaya çalışıyoruz. Evet, aslına bakarsanız evet yani içerik tercihleriyle de bir mesaj veriyoruz ve hatta işte Koplak, çok yakından takip ettiğimiz gündemler oralarda içeriklerimizle -içerik gösterimleriyle- bazı etkinlikleri desteklemeye çalışıyoruz. Dolayısıyla çok önemsedığımız konular oluyor. Mesela zaman zaman da şöyle şeyler yapabiliyoruz. Örneğin Lübnan'daki patlamadan sonra zaten bizim kataloğumuzda Lübnanlı içerik üreticilerinin içerikleri vardı. Bir katalog oluşturup hem onları onore edip hem Lübnan içeriklerini ön plana çıkarıp aslında ne kadar güzel bir ülke ve ne kadar zor günler yaşadığı hikâyelerini anlatabiliyoruz. Zaman zaman özel günlerle ilgili böyle şeyler yapabiliyoruz. İşte Dünya Kadınlar Günü'nün kapsamında mesela kadınların yönetmen olduğu, kadınların başrol olduğu ya da geri planda kalmış ama dünyaya meydan okumuş kadınların hikâyesinin anlatıldığı içerikleri ön plana çıkarabiliyoruz. Dolayısıyla

bu konuda içerik üretelim diye değil ama zaten bu konuda olan içeriklerimizle katalog oluşturarak farkındalık yarattığımız özel günler olabiliyor.” (D1)

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar hassas izleyici kitlesi (f=4) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar seyircinin üretime etkisini anlamada hassas izleyici kitlesinin önemine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G5, G4 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Bizim izleyicimiz de bu anlamda diğer izleyicilere nazaran çok daha hassas, en ufak bir şey gördü mü bu anlamda bize hemen tepki gelir. İzleyici temsilcilerine şikâyetler yapılır, hatta özel telefonlara açılır. Biz de kendi izleyicimizin bu hassasiyetine riayet ediyoruz. Yine de bizde hiçbir zaman argo, küfür ya da aşırı şiddet olmamıştır, vermemişizdir. Mesela o savaş filmlerinde bile o kanları falan en başından beri göstermemişizdir. Bu anlamda bizim iç denetimimiz her zaman RTÜK’ün çok daha ilerisinde olmuştur.” (G5)

“İzleyicileri dinleyen bir call center ekibimiz var (...) Zaten nerede bir dizi çeksem Trabzon böyle bir yer değil, Gaziantep böyle bir yer değil, Mardin böyle bir yer değil ya sanki Türkiye Danimarka’da herkes çok saygılı, hiç ne kadınlara şiddet uygulanıyor ne görücü usulü evlilik var.. Biz senaristler, yayıncılar oturuyoruz, uyduruyoruz böyle şeyler ve bunları anlatıyoruz. Ya hamamda kız mı beğenilir? Evet, 500 yıldır benim bildiğim Osmanlıda falan da hamamda kız beğenilir yani değil mi? Şimdi bu, bu senin kültüründe var. Sen bunu yaşıyorsun, yaşıyorsun geleneklerini de. Televizyonda gösterince vay aşağıladığımız kadınları.” (G4)

“Herkesin farklı bakış açısı var. Şöyle geri bildirimler olabiliyor. Mesela toplumda bir kesim yaptığımız işi acayip beğenip, benimseyip onun bayrak taşıyıcılığım üstlenirken, bazı kesim de gerçekten eleştirel yaklaşabiliyor. Senaryoya neden bu kişiyi işlediniz? Bu kişi böyle mi işlenir? Bu hikâye böyle mi ele alınır? vs. sonuçta herkesin farklı bakış açısı var, farklı duyarlılıkları var. Burada 85.000.000 insanı da mutlu edecek, hiç kimsenin negatif geri bildirimde bulunmayacağı bir içerik üretmek imkânsız. Bunu kimse yapamaz, bu mümkün değil. Çünkü doğal olarak herkesin farklılığı ve olaylara karşı bir bakış açısı var, bunlar biraz zenginliktir. Hani biz bunlardan yüksünmüyoruz veya bunlardan şikâyet etmiyoruz.” (Tabii)

Seyircinin Üretime Etkisi temasında katılımcılar toplumsal yargılarda değişim ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili RTÜK deşifre kodlu katılımcı şundan bahsetmiştir:

“Toplumda değişiyor yani toplumun bakış açısı değişiyor. Yani atıyorum düne kadar bazı reklamları bile insanlar değiştirmek için yarışlardı. Aileler

bir diziyi izlerken dahi ya bundan 10 yıl önce dizideki görüntüleri 'ya bu nasıl yayınlanır??' denirken şu an için kendini muhafazakâr diye niteleyen ailelerin bile dizideki o 10 yıl önce izlenmeyen veya itiraz ettikleri sahneleri ailecek izlediklerini görüyoruz. Burada ben tek taraflı bir etkileşimden bahsetmiyorum. Hem sektörden gelen bir tepki veya itiraz var, bir de izleyicilerden gelen bir talep var diye değerlendiriyorum.”(RTÜK)

Tablo 3.7. Katılımcılara Göre Seyircinin Üretime Etkisi

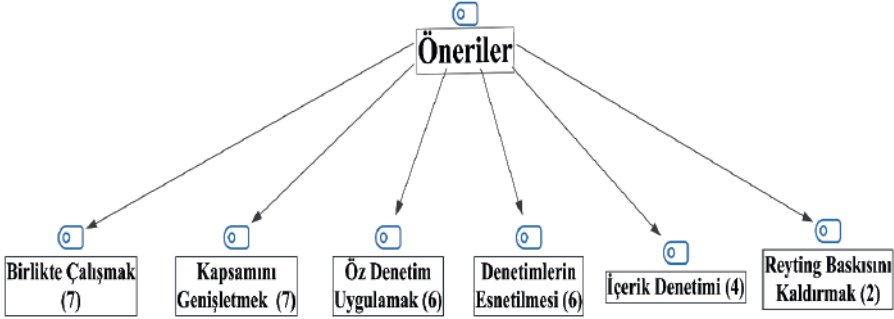
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
✓ Seyircinin Üretime Etkisi				0
• Tüketim Analizi Yapmak		5	1	6
• İçerik Şikayeti Almamak		5		5
• Genç Kuşağı Yakalayamamak			5	5
• Şikayetlerin Değerlendirilmesi		3	1	4
• Büyük Kitlelere Ulaşmak	1	1	2	4
• Hassas İzleyici Kitleleri		2	2	4
• Toplumsal Yargılarda Değişim	1			1
Σ TOPLAM	2	16	11	29

Seyircinin Üretime Etkisi teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar büyük kitlelere ulaşmak, hassas izleyici kitleleri, şikayetlerin değerlendirilmesi ve tüketim analizi yapmak kodları üzerinde yoğunlaşmıştır. Dijital katılımcılara göre tüketim analizi yapmak ve içerik şikâyeti almamak, geleneksel katılımcılara göre ise genç kuşağı yakalayamamak seyircinin üretime etkisini ölçmek için önemlidir.

3.4.6. Öneriler

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Öneriler” temasına ait 8 kod oluşturulmuştur. Bunlar; birlikte çalışmak, kapsamını genişletmek, öz denetim uygulamak, denetimlerin esnetilmesi, içerik denetimi, reyting baskısını kaldırmak, dijital yayıncılar arasında ayırım yapmak, bütçe denetimidir.

Şekil 3.12. Öneriler Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Öneriler temasında katılımcılar birlikte çalışmak (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar özellikle RTÜK ile iş birliği içerisinde birlikte çalışmak ile ilgili önerilerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 ve G2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sadece kullanıcı da abone olmadığı halde, bazen izlemediği halde bir içerik hakkında kulaktan dolma -şikâyet üzerine kurulu bir yapı olduğu için RTÜK-şikâyet üzerine uyarı vermesi ya da o içeriğin tümünden yayından alınması kararlarında biraz daha bizimle iş birliğinde olmasını tercih ederim”. (D3)

“Önemli olan şey bu sisteme sosyal medyanın ve internet sitelerinin de dâhil edilmesi. Bu sefer biz bunu yaparsak izleyici bunların hepsinde ilginizi çeken bir şey yok artık ben platforma gideyim orada işin, şiddetin en güzelini görebiliyorum, orada blur yok’, ‘Haberin sosyal medyada patlama amı var’ gibi bu sefer yine zarar görür. Dolayısıyla ikinci önerim bütün yayıncıların, televizyon, radyo, internet, platform, sosyal medya, belki bir araya getirilip ortak bir söz vermesini sağlamak olabilir. Biraz kolay gelmiyor, illa bunu bir şey -gerilla taktikli birisi, yeni güven birisi- bozacaktır. Belki bunu RTÜK çatısı altında yaparsak olabilir. Ben yapmıyorum ama o yapıp reyting de üstüme çıkıyor psikolojisi de hani bir yerden sonra profesyonel iş yapıyoruz. Bu sefer koltuğu kaybetme, işini kaybetme, para kaybetme patron açısından, bazen benim de o yola gitmek durumunda hissettiğim oluyor. RTÜK ya da kurumların kendi bir araya gelmesi ama burada önemli olan

şey bu sayede dijitalle kaymaların da engelleyecek, onları da aynı çatı altında tutacak bir düzenleme ya da denetim. Belki daha böyle bu işlere ilgi duymayacak şekilde revize edilmesi.” (G2)

Öneriler temasında katılımcılar kapsamını genişletmek (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar öneri olarak kapsamını genişletmeye ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D2 ve G2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“RTÜK’ün bazı yasal ve ekonomik düzenlemeleri ne kadar elzemse, bu düzenleme ve denetimlerin makul ölçüde olması da bir o kadar elzemdir. Ancak D2 olarak görüşümüz, bu düzenlemelerin uygulama detaylarına dikkat edilmeli ve sektördeki yaratıcılığı kısıtlamamalıdır. D2 gibi abonelikle kullanılan ve premium içerik hizmeti sunan platformlar, herkese açık olan, yani her yaşta insanın ücretsiz olarak erişebildiği, RTÜK’ün %100 denetimine tabi TV kanallarından 2 önemli konuda farklılaşıyor. Dijital platformların TV kanallarından farklı özelliği, abonelik temelli oldukları için hedef kitleyi yetişkin gruplarıyla sınırlandırıyor. Buna ek olarak D2 misyon ve vizyon olarak abonelerine, televizyon kanallarından ve diğer platformlardan farklı olarak ödüllü yapımların ve kaliteli içeriklerin sunulmasını hedefliyor.” (D2)

“Kanun revize edilmeli, kurumun böylece RTÜK’ün adı ve kapsamı genişlemeli, değişmeli. Bunu daha baskıcı bir ülke için söylemiyorum. Yüzde oranı düşmesine rağmen hala bir şekilde en çok seyirciye bu geleneksel televizyonlar, radyolar ulaşıyor. Bir şekilde artık herkes televizyonundan, bilgisayardan da bakmıyor işte akıllı televizyonlarla Youtube’dan da izliyor bir şeyi, orada kontrolsüz reklam geliyor önüne vs. ya da örneğin televizyonda izleyemediği sahneleri internet yayınında koyuyor bazı diziler ya da orada çok daha kontrolsüz o zaman niye ben oradan izleyeyim deyip beni böyle bir kısıtlı kutu olarak görüp oralara yöneliyor orada da zarar görüyor gençlik, toplum ve biz. Yasağa bir ilgi vardır ya insanda direkt oradan besleniyor onlarda.” (G2)

Öneriler temasında katılımcılar öz denetim uygulamak (f=6) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK denetiminden önce kendi özdenetim mekanizmalarının var olduğunu ifade etmişlerdir.

“Geleneksel televizyonların bu dönemde korunması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü ciddi bir denetim var. Seyirci denetimi var, kanalın kendi öz denetimi var, RTÜK denetimi var, devlet denetimi var. Yani bu denetimlerde artık geldiğimiz nokta itibarıyla bundan on beş yirmi yıl öncesi bir yayıncı dünyasında değiliz. Bambaşka bir yayıncılık dünyası var. Önümüzde dijital bir dünya var. Orası bence kontrolsüz bir dünya. Oranın kontrol edilmesi şu anda hiç mümkün değil. Yani daha doğrusu ben dijital medyanın kontrol edildiğini, denetlendiğini,

denetlenebildiğini düşünmüyorum. Bu dijital medya dediğim buna platformlar da dâhil. Sadece internetteki free herkesin izleyebildiği dijital medya değil, aynı zamanda platformların da denetlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Oralarda çok farklı yayıncılıklar var. Bu noktada geleneksel televizyonların el üstünde tutulması ve bu toplum için gerekirse televizyonların korunması lazım. Çünkü geleneksel televizyonlarda ciddi bir denetim var.” (G1)

“Bizde mesela bu RTÜK’le de sık sık konuştuğumuz bir konu, bizim kendi akıllı işaretlerimiz. Biz onlara signatures diyoruz. RTÜK’ten görsel olarak biraz farklı ama içerik olarak daha çeşitli. Mesela bizde RTÜK’te karşılığı olmayan bazı işaretler var ve onlar takdirde görüyor dolayısıyla bilgilendirici. Bu anlamda kurallar olmalı tabii ki. Ama bu genel geçer kuralların ötesinde ülkede zaten içerik seçimlerinin hassasiyeti, izleyicinin tercihleri, izleyiciden gelen olumsuzluklar, ülkenin işte milli güvenlikle ilgili konuları, yönetsel hassasiyetleri bunları da dikkate alarak üretilmiş içerikler olduğu sürece denetim ihtiyacı olmaktan da öte doğal akışında ihtiyacı azalacak zaten. O anlamda bence bilinçli kullanıcı olmak da çok önemli.” (D1)

“Bizim kendi öz denetim kurallarımız zaman zaman mevzuatın getirdiklerinin ötesinde olabiliyor. Dolayısıyla bizim kanaatimiz sonrasında o hizmeti tercih etmiş ve abone olmuş kişilerin içerikle ilgili yapacakları tercih, zaten önceki sınırlamalarla belirlenmiş oluyor. Ben doğru reytingi koyduysam, doğru şekilde işaretlediysen, içerikte sinopsiste doğru bilgi verdiğim ondan sonra yapacağımız seçimde nispeten daha az sürpriz çıkıyor. Dolayısıyla post launch yayından sonra yapılması gereken denetime az rol düşüyor.” (D1)

“Şu an platformda 15.000 saatlik hatta yaklaşık 20.000 saatlik genel bir kütüphanemiz var. Platformdaki bütün işlerimiz TRT’nin öz denetim mekanizmalarından mutlaka geçiyor. Hatta biz de platformun içinde içeriklere genel izleyici, + 13, + 18 gibi ibarelerle önden de bilgilendirici, yaş kısıtlayıcı ve olumsuz etiketleri yine koyuyoruz... Biz Tabii olarak bugüne kadar RTÜK’le hiçbir sorun yaşamadık, hiçbir uyarı almadık. Çünkü zaten biz hem aynı bilgileri paylaşıyoruz ve belki de bizim öz denetimimiz RTÜK’ün denetiminden daha da serttir. Yani gerçekten bir saatlik, bir buçuk saatlik bir bölümü ilgili arkadaşlarımız tabiri caizse hallaç pamuğuna çevirip, saniye saniye, dakika dakika her bir sahnedeki en ince detaya kadar, her bir diyalogu tek tek dikkatli bir şekilde izliyor. Hiçbir şekilde burada hem TRT’nin hem de Tabii yayın politikalarına aykırı olacak içeriğin izleyiciyle buluşmaması adına öz verili bir çalışma gerçekleştiriyorlar.” (Tabii)

Öneriler temasında katılımcılar denetimlerin esnetilmesi (f=6) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar RTÜK tarafından yapılan denetimlerin yaratıcılığı yok edebileceği kaygısı nedeniyle esnetilmesi

gerekliliğine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili G4 ve D2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Ben aslında önerimi yaptım. Hani daha çok uzman tavsiyeleri şikâyetten çok bir de işte biraz şeyi hani sahneleri doğru yorumlayıp doğru okuyup uzmanlar eşliğinde yani böyle her şeyi ekranda göstermeme üzerine değil de gösterelim ama atıyorum işte yani cezasını da kestik mi? Yani insanların dizilerindeki karakterler hiçbir şeyi yanlış yapmayan karakterler olamaz. Hayatta da katil var, dizide de var, hayatta tacizci var, dizide de var. Yani orada dediğim gibi olmayan bir pamuk prenses dünyası yaratamayız. Sadece o karakterleri toplum içinde nasıl konumlandığımız önemli. Dizinin hikâyesi içerisinde yanlış olarak gördüğümüz şeyleri yaptıklarında ne tür cezalar ne tür mutsuzluklar ve problemlerle karşılaşacaklar. Buna en basit örnek diyelim ki alkolle ilgili verelim. Mesela alkolü hani neşelenmek şu bu için değil de bir adam alkoliktir ve bütün ailesini bu nedenle canından bezdiriyordur. Yani çocuğuna kitap alacağı parayla içki alıyordu, içki alamadığı için karısını dövüyordur yani bu yanlış bir şeydir. Bir gün tutuklanır, hapse atılır, başına çok kötü bir olay gelir gibi... Gösterdiğimiz şeyin kötü olduğunu hikâyesel olarak anlattığımız ve karakterin o yaptığı yanlışın cezasını çektiğini gösterdiğimiz süre boyunca gösterebilmemiz gerektiğini düşünüyorum.” (G4)

“RTÜK’ün bazı yasal ve ekonomik düzenler ne kadar elzemse, bu düzenleme ve denetimlerin makul ölçüde olması da bir o kadar elzemdir. Ancak, D2 olarak görüşümüz bu düzenlemelerin uygulama detaylarına dikkat edilmeli ve sektördeki yaratıcılığı kısıtlamamalıdır.” (D2)

Öneriler temasında katılımcılar içerik denetimi (f=4) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar içerik denetimine ilişkin önerilerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 deşifre ve D2 deşifre kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Mutlaka şöyle bir denetim olması gerekiyor. Çünkü OTT üzerinden yayın yapan tüm platformlar için mutlaka gerekli olan bir sınırlandırma, bir çerçeve olması gerekiyor. Bu sadece içeriksel bir denetim değil aynı zamanda bütçesel bir denetimi de beraberinde getiriyor; vergiler, servis sağlayıcılarıyla ilgili şeyler ya da korsan yayıncılıkla ilgili korumalar gibi. Bununla ilgili bir çerçevenin oluşmasını düşünüyorum. Ben içeriksel bazda da mutlaka genel olarak kabul görmüş yazılı olmayan birtakım değerler konusunda da o kadar sıkıntılı bir konu ki aslında. Hani nerede başlıyor, nerede bitiyor bu özgürlüğün tanımı gibi bir şey aslında. Evet, özgürce üretmeliyiz, özgürce tüketebilmeliyiz ama bazı hassas değerler ve dengeler var.” (D3)

“Denetimler daha çok sosyal medya, Youtube ki -Youtube da bir sosyal medya aslında- gibi ortamlarda yapıldığını görüyoruz ve bence bunlar gerekli. Çünkü orada isteyen herkes istediği her şeyi çok fazla denetime tabi olmadan yayınlatabiliyor. O platformlar bizim gibi Türkiye’deki yapımcıların ürettiği yani dizi yapımcılarının, film yapımcılarının, belgesel ve program yapımcılarının ve bu yapımcılar Türkiye’deki kanunları ve yönetmelikleri takip eden yapımcılar, dolayısıyla bunlara maksimum uyumlulukta içerik üretiyorlar. Fakat sosyal medya ya da Youtube gibi platformlarda denetim az olduğu için, burada herkes herhangi bir regülasyona kanuna uymadan içerik üretebilir. Dolayısıyla oradaki denetimlerin ben önemine ve yapılması gerektiğine inanıyorum. Fakat bizim gibi platformlarda biz zaten maksimum uyumluluktayız. Yeni bir denetim mekanizması da hayata girerse buna da elbette katılım sağlarız ve bunun kapsamının içinde oluruz. Ama şu anda zaten biz burada RTÜK’ten yani devlet organından bir denetim, resmi bir denetim gelme de biz aslında mevcut kurallar, kanunlara uyarak ilerliyoruz. Dolayısıyla resmi bir denetleme yapılmadan biz kendi kendimizi denetliyoruz ve uyum içerisinde de içeriklerimizi yayına alıyoruz diyebiliriz.” (D2)

Reyting kavramı televizyon kanallarının yaşamlarını sürdürebilmesi için temel kaynak olan reklamların dağıtılmasında büyük bir öneme sahiptir. Reytingi yüksek olan televizyon kanalları daha çok reklam almakta ve ticari anlamda başarılı olmakta ancak düşük reyting alan kanallar ise başarısız olmaktadır. Bu durum hem dünyada hem de Türkiye’de de reyting olgusunun tartışılmasına neden olmuştur. Düşük reyting karnesi sonucu bazı programların kaldırılması, nitelikli içeriklerin üretilmesinde reyting kaygısı dolayısıyla hedef kitlelere ulaşmada zorluklar yaşanması ve kanalların kapanmak durumunda kalması sektörel ve akademik anlamda ciddi tartışmalara neden olmuştur (Kuyucu, 2020, s. 755). Çünkü söz konusu bu durum izleyiciden talep görmesi ya da reytingi arttırması gibi gerekçelerle olumsuz içeriklerin çoğalmasına sebep olmaktadır.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu genel izleyici kategorisinde yer alan haber programlarında son dönemde artan şiddet görüntülerinin olumsuz etkileri üzerinde önemle durmakta ve bu konu ile ilgili kanallara sık sık uyarı yapmaktadır. Reyting kaygısının asla insanlık onurunun önüne geçmemesi gerektiği; özellikle cinayet, kavga gibi olumsuz olayları sürekli haberleştirmenin ve bu görüntülerin süzgeçten geçirilmeden yayınlanmasının insanımıza ve ülkemize yapılan büyük bir haksızlık olduğu RTÜK tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Televizyonlarda yoğunlukla yer verilen şiddet olgusu, sanki toplumun tamamına sirayet etmiş gibi gösterilmekte ve bu durum insanların yaşamlarındaki güvenlik algısını olumsuz bir şekilde etkilemesi dolayısı ile eleştirilmektedir (Sputnik, 2022). Öneriler temasında da sözü edilen durumun çözümü için katılımcılar “reyting baskısını

kaldırmak” ile ilgili görüş bildirmişlerdir. Öneri olarak geleneksel kanallar üzerindeki reyting kaygısının özellikle haber içeriklerine olumsuz yansımaları ve söz konusu bu baskının kaldırılmasının önemine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Düşük geliyor ve muhtemelen bir fikrim yok ama hani böyle giderse çok uzun sürmez yayın ömrü böyle olumlu yayınların. Uzattım dediğim gibi bu televizyon ve yayıncıları reyting kaygısından düşürecek belki bu denekler revize edilebilir. Ya niye bunları izliyor bu insanlar bende bilmiyorum. 4000 denek RTÜK kontrolünde miydi hatırlamıyorum ama bu birincisi yani reyting kaygısını televizyonların üzerinden reyting baskısını azaltacak adımlar atılırsa habercilikte düzeler. Dizi yayınları düzeler, daha iyi olur ve bunu yapınca bir maddi ya da seyirci kaybına yol açılmayacağı için yayıncılar bunu zorla değil gönülden yapar.” (G2)

“Daha önce hatırlar mısınız bilmiyorum. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu bir uyarı yapıp, tüm kanalların yöneticilerini topladı ki, siz bülteni yapıyorsunuz dedi, bültenin yarısından itibaren dedi magazine bir bağlıyorsunuz sanatçı şöyle yapmış, onları bilmem ne yapmış bu burada bilmem bir şey yapmış falan hep bunu veriyorsunuz dedi. Magazin Bülteni gibi oldu bültenleriniz buna bir son verin yoksa dedi biz yaptırınlar uygulayacağız dedi. O zaman kanal yöneticileri bununla ilgili ortak bir karar aldı ve dediler ki magazinden çıkıyoruz. Magazinden çıkıldı, işte onun yerini ağırlıkla bu şiddet haberleri aldı. Siyasi haberler sonra şiddet haberleri falan. Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, bundan bir rahatsızlığı varsa bence eskiden olduğu gibi daha önce bu magazinle ilgili yaptıkları düzenleme gibi tekrar kanal yöneticilerini toplayabilirler. Toplayıp derler ki biz böyle bir şeye karar verdik, bunu yapalım diyebilirler. Fakat Radyo ve Televizyon Üst Kurulu’nun bu konuda bazı sıkıntıları olduğunu biliyorum. Örneğin şu gündüz saatlerinde yayınlanan kadın kuşağındaki bazı programlar, şimdi bizim haber bültenlerindeki şiddetten bahsediliyor, konuşuluyor ama o kadın kuşağı korkunç yani o şiddet ötesi bir şey o. Öyle saçma sapan bir şey fakat RTÜK mesela ona da müdahale edemedi. Ondan yana bir sıkıntılar olduğunu da biliyorum, konuşuyorum arkadaşlarımla ama mesela onunla ilgili bir düzenleme yapılamadı. Bence RTÜK’ün başta onunla ilgili ve daha sonra da bizim bültenlerle ilgili öyle bir düzenleme yapma imkânı var, yapılması lazım. O konuda top büyük oranda RTÜK’te bence.” (G3)

Öneriler temasında katılımcılar dijital yayıncılar arasında ayırım yapmak ile ilgili olarak da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar dijital yayıncılar arasında ayırım yapmak gibi önerilere ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 deşifre ve D2 deşifre kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Yani, çünkü şöyle düşünün, şimdi dijital platformlar ya da işte tüm dijitallerin tüm dijital yayıncılık hepsini bir arada koyun. Hani SVO’ları, TVO’ları hepsini bir araya koyun, hepimizin işleyişi çok farklı. Dolayısıyla aynı kategoride

değerlendirilmememiz gerekiyor. Bazı şeylerde; yaptırımlarda, içeriksel tüketim konusunda ya da işte vergilendirme konusunda, değerlendirme konusunda...” (D3)

“Şimdi D1’ de izlediğimiz içeriklerin büyük bir kısmı sizde biliniyorsunuz aslında. D1 çekiyor. Türkiye’deki platformlar D1’ den bu anlamda farklı, aslında Türkiye’deki diğer yayıncılık içeriklerini barındırıyor. Arada birkaç tane de kendisi ürettiği dolayısıyla farklılaşıyoruz. O yüzden belki de platformların tabii olduğu, yani biraz yerli ve yabancı platformların da denetiminin ayrıştırılması gerekebilir. Biz buna inanıyoruz.” (D2)

Öneriler temasında katılımcılar bütçe denetimi ile ilgili olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bütçe denetimine ilişkin önerilerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 deşifre kodlu katılımcı şundan bahsetmiştir:

“Ya mutlaka şöyle bir denetim olması gerekiyor. Çünkü OTT üzerinden yayın yapan tüm platformlar için mutlaka gerekli olan bir sınırlandırma bir çerçeve olması gerekiyor. Bu sadece içeriksel bir denetim değil, aynı zamanda bütçesel bir denetimi de beraberinde getiriyor; vergiler, servis sağlayıcılarıyla ilgili şeyler ya da korsan yayıncılıkla ilgili korumalar... Bununla ilgili bir çerçevenin oluşması gerektiğini düşünüyorum.” (D3)

Tablo 3.8. Katılımcılara Göre Öneriler

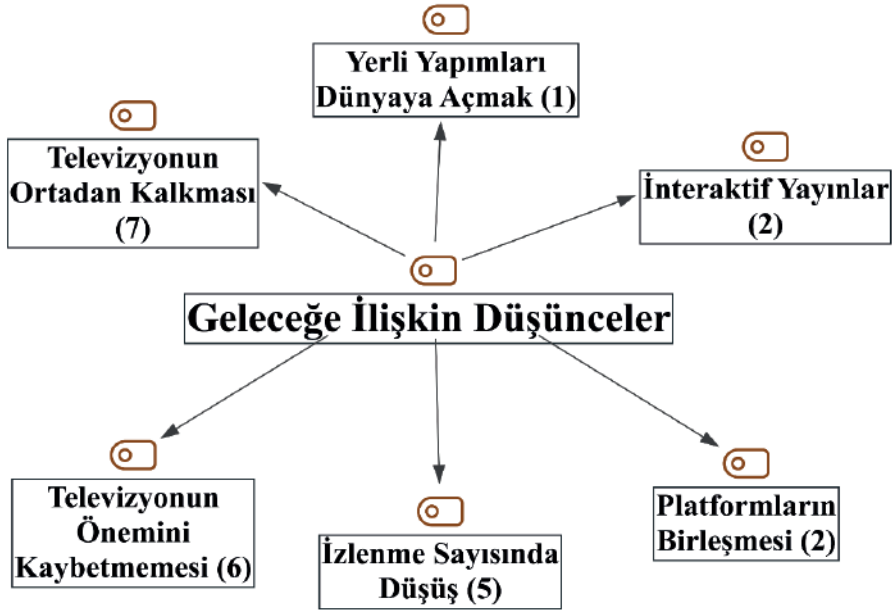
Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
Öneriler				0
• Birlikte Çalışmak		5	2	7
• Kapsamını Genişletmek		2	5	7
• Öz Denetim Uygulamak		1	5	6
• Denetimlerin Esnetilmesi		5	1	6
• İçerik Denetimi		4		4
• Reyting Baskısını Kaldırmak			2	2
• Dijital Yayıncılar Arasında Ayrım Yapmak		2		2
• Bütçe Denetimi		1		1
Σ TOPLAM	0	20	15	35

Öneriler teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar birlikte çalışmak, kapsamını genişletmek, öz denetim uygulamak, denetimlerin esnetilmesi kodları üzerinde yoğunlaşmıştır. Dijital katılımcılar birlikte çalışmak ve denetimlerin esnetilmesi önerisinde bulunurken, geleneksel katılımcılar ise denetimin kapsamının genişletilmesi gerekliliği üzerinde durmuş ve özdenetim uygulamalarının önemini vurgulayarak çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

3.4.7. Geleceğe İlişkin Düşünceler

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Geleceğe İlişkin Düşünceler” temasına ait 6 kod oluşturulmuştur. Bunlar; televizyonun ortadan kalkması, televizyonun önemini kaybetmemesi, izlenme sayısında düşüş, platformların birleşmesi, interaktif yayınlar ve yerli yapımları dünyaya açmaktır.

Şekil 3.14. Geleceğe İlişkin Düşünceler Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar televizyonun ortadan kalkması (f=7) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar yayıncılığın geleceğine ilişkin düşüncelerini aktarırken, geleneksel televizyon kanallarının varlığının devam edip etmeyeceğine dair görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D1, G5 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Türkiye özelinde de düşünürsek genç nüfusun internet kullanımının çok yüksek olduğunu görüyoruz. Gerçi sosyal medya bunun çok ciddi bir kısmını alıyor ama içerik tüketiminin de yavaş yavaş dijitalle kayacağını görüyoruz. Fakat Türkiye’de hala dünyanın birçok yerinden farklı olarak geleneksel kanallarımız çok kuvvetli ve oradaki dizi ve filmlerimiz de çok başarılı. O sebeple hala kullanımın büyük kısmı yani asıl büyük rekabet geleneksel kanallarda. Dolayısıyla onlar hala büyük

aktörler. Zaman içinde değişecektir. Ama dünyadan daha yavaş değişiyor. Bu da sektörün kuvvetini, başarısını gösteriyor. Yani kötü bir şey olduğu için söylemiyorum ama Türkiye'deki diziler çok başarılı ve kanallar çok başarılı olduğu için o kayma biraz daha yavaş oluyor ama oluyor. Açıkçası dünyaya paralel bir trendi burada takip edeceğini düşünmüyoruz. Biraz içerik sürelerinin kısılacağı, içerik türlerinin çeşitleneceği, farklı deneysel şeylerin yapılacağı, biraz daha kişiye özel içerik sunumları mesela modunuza özel 'Bugün kendini nasıl hissediyorsun Emel?' diye soracak size servis ve siz 'mutluyum' diyorsanız size mutlu içerikler, 'bugün çok depresif' diyorsanız başka içerikler, işte 'bugün kafam karışık' diyorsanız size ufuk açıcı içerikler önerebilecek. Dolayısıyla artık bu dijital öğrenme -algoritmanın öğrenmesinden de- kaynaklı daha bireysel tecrübeler yaşayabileceksiniz. Yayın hizmeti de daha kişiselleşmeye doğru gidecek. O anlamda da size o kişisel kullanım kolaylığı sunduğu ölçüde kullanım da artacak diye düşünüyorum." (D1)

"Benim gördüğüm şu, kendi açımızdan söylüyorum mesela bizim izleyici kitlemiz genellikle 30 yaş ve üzeri, onlara hitap ediyoruz. Şimdi genel diğer kanallara baktığımızda aslında profil çok farklı değil belki biraz daha aşağılara iniyor, daha aşağıya indirilen zaten tematik çocuk kanalları var. Şimdi gençler yani alttan gelen nesil, ilerleyen devam eden nesil açıkçası televizyona hiç bağımlı değil. Elinde telefon yanında tablet bilgisayar istediği zaman istediği yerden 1.5/2 hızında izliyor. Benim çocuklarım 2 hızında izliyor. Ben ancak bir buçuktayım şu anda ikiye geçemedim. Tahammülleri yok, reklamları izlemeye tahammülleri yok, hatta çok hızlı algılıyorlar. Yani konuyu, izlenen diziyi 2 ile izlerken hikâyeyi algılıyorlar. Onu derinlemesine sindirebiliyor mu, sindürmüyor sadece izlemiş oluyor, görmüş oluyor. Hikâyede kim ne yaptı bunu algılıyor, geçiyor, gidiyor. Aslında tarz değişti. Yani toplumun özellikle gençlerin bu anlamdaki içeriğe dönük yaklaşım tarzı değişti. Oturup bir diziyi sindire sindire izlemek, programı da -sadece dizi demeyelim- sindire izlemek, gerçekten oradaki şey üzerine düşünmek böyle bir şey yok. Takip etmek var, hızlıca geçmek var, bir sonrakine geçmek var. Şimdi böyle bir ortam da klasik televizyon yayıncılığı oturacak siz 1 hızında sabredeceksiniz, ona artı reklamlar girecek ve onun bir saati olacak. Yani işte şu saatte izleyebilirsin, kaçıramazsın, kaçırdığında kaçırmış oluyorsun, böyle bir ortamda gelecekte bahsetmek bence biraz zor ama ne kadar bir gelecek ne kadar ileri bir gelecek bunu açıkça çok tahmin edemiyorum ama görünen o ki işte 20-30 yıl önce gazetelerin bugün düştüğü akıbet televizyonu da bekliyor diye düşünüyorum. Bu konuda televizyonlar dönüşür mü? Yani kendini dönüştürebilir mi? Tekrar izleyiciyi kendinde tutabilir mi? bunu zaman gösterecek, yapacağı şeylere bağlı biraz. Bu hem teknoloji anlamında hem de içerik anlamında. Uluslararası şey nereye gidiyor açıkçası, benim ufukum biraz daha açık yani." (G5)

“... Türkiye için de dünya için de şunu söyleyebilirim, lineer televizyon evirilmek zorunda, yok olmayacaktır; her zaman var olacaktır ama mutlaka evirilecektir.” (Tabii)

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar televizyonun önemini kaybetmemesi (f=6) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar gelecekte geleneksel televizyon yayınlarının önemini kaybetmeyeceğine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Ayrıca Konuyla ilgili G4, G1 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Türkiye’de ne zaman bittiğini görmeyiz diyordum ki bence Amerika’da bile 2050 de bitmeyecek, gördük şu anda. Çünkü sosyal medya ve dijital platformlar; cep telefonundan bir şey izlemek falan şu anda çok top noktada ama ona rağmen geleneksel medyadan kopamıyoruz. Şöyle bir etkisi oluyor tabii biraz izleyiciyi alıyor televizyondan ama çok belli bir kesimi alabiliyor. Yani dijital pasta ya da ptv pastası dünyada büyüyor; büyüyor, büyüyor ama. Geçen Financial Times’a ait bir makale okudum. Yani insanlar sanıyor ki orada altın yumurtlayan bir tavuk var, yokmuş. Şimdi bununla yüzleşiyorlar; tabii yok (...) Yani bence dijital sektör büyüyor ama PTV yayıncılığın büyümesiyle finansal olarak -yatırımsal olarak- büyümesiyle doğru orantılı olarak insanlar tarafından satın alınmıyor diye düşünüyorum.” (G4)

“Ya buradan şuna geleceğim. Yani geleneksel televizyon asla ölmeyecek önemini kaybetmeyecek.” (G1)

“Önemini yitirmedi, hala çok önemli ama dönüşmek zorunda. Mesela eskiden saat 19’da herkes oturur; televizyonda akşam kuşağında haberleri izlerdi ama şu anda gazete zaten öldü o anlamda. Televizyonda da sizin akşam 19 kuşağında gördüğümüz haberi sosyal medya aracılığıyla anında habere eriştiği için gündüzden herkes görmüş ve tüketmiş oluyor. Artık birçok kanalda akşam haber kuşağı kalmadı bile veya onlar da dönüştü. Nasıl dönüştü? Haberler biraz daha yorum programına dönüştü yani evet meseleler gündüz tüketilmiş oluyor ama belli uzmanlar tarafından yorumlanıyor; o programlarda daha fazla irdeleniyor; daha farklı bakış açıları getiriyorlar vs. Bu sayede kendilerini izletebiliyor. Mesela bir haber programı ama artık alıştığımız gibi bir yayıncının oturup masa başına bugün şunlar oldu, şurada şöyle oldu, şurada kaza oldu bunlar artık herkesin gündüz gördüğü, tükettiği içerik -eskimiş- oluyor yani. O yüzden lineer televizyonun birçok meselede benzer şekilde evirilmeleri gerekiyor. (Tabii)

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar izlenme sayısında düşüş (f=5) ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. D2 ve G4 kodlu katılımcılar, dijital platformların geleneksel yayınların izlenme oranındaki etkisine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir.

“Yeni geleneksel yayıncılık bitmeyecektir ama tüketim miktarlarının ağırlığı değişebilir.” (D2)

“Her akşam fresh içeriği yayınlayan 8 tane televizyon kanalı var, onların oranı atıyorum 5 sene önce aralık ayında 45’miş şimdi de 41. Biraz toplam televizyon izlemeyi hafif hafif turnaklıyor, kemiriyor yani toplam reyting biraz düşüyor.” (G4)

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar platformların birleşmesi ile ilgili olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar gelecekte platformların birleşmesine ilişkin düşüncelerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D3 kodlu katılımcı ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Yeni yeni iştah artırıcı içerikler yapmak ve düşünmekte hem çok zor hem çok maliyetli. Ya bu maliyetlerle baş edebilmek için de ekonomik durum ve aksiyon gerekiyor. Yani ne kadarlık bir süre içerisinde bunu daha dönüştürüp bütünlük haline gelir ondan çok emin değilim ama yerli bir platform olarak şunu söyleyebilirim, ilerde birtakım birleşmeler söz konusu olmak durumunda olabilir. Bu kadar fazla sayıda ve abonelik sistemleriyle gitmek, bu noktada içerik üretiminde yetersiz kalınabilir. Çok yakın zamanlı bir şey olabilir diye düşünüyorum, birleşmeler söz konusu olabilir yani içerik paylaşımları işte ortak bir alanda buluşma... Benim kafamda hep şu var, şu anki söyleyeceğim çok kişisel bir görüş ama bir süre sonra insanlar nasıl D Smart’ı Digiturk’tü bir birleştirici vardı, farklı farklı kanalların bir arada bulunduğu bir kutucuk evlerimize geldi ve ne güzel bağlandık, o anten olayları falan kalmadı. Bunun gibi dijital platformları IPTV’ler için söylemiyorum. Hani bazı IPTV kullanıcılarının aynı zamanda da kaçak yayın izlemeleri içeriklerimizi kaçak izlemeleri gibi birinden bahsetmedim ama belki de kaçığı önleminin de bir yolu olarak böyle bir birleşmeye gidilebilir. Bir servis sağlayıcı olabilir. Ne bileyim olsa çok iyi olabilir. Tek bir aboneliğe aslında bütün hepsini izlenebileceği yasal düzenlemelerinin tümünün olduğu öyle bir şey. Hem de kaçak yayın önlenilecek, korsan yayıncılığa artık dur denilebilecek bir noktaya gelenebilir diye düşünüyorum. Çünkü hepimiz bundan şikayetçiyiz. Bütün içeriklerimizin korsan yayınlardan izlenmesi.” (D3)

“İçerik paylaşımları olur diye düşünüyorum. Birleşmeler olabilir diye düşünüyorum. Hani az çok da gözlemliyoruz yani son gelişmelere baktığımızda zaman ya yani dünyadaki gelişmelere baktığımız zaman bir yerde bir tür -sadece belgesel- yayınlayan bir dijital yayıncıya ya da platformu daha büyük bir platform kendi içine katıyor. Çünkü zaten orası belgesel yayınlıyor ‘ben onun için ekstra bir şey harcayacağıma, o belgesel yayınının tümünü kendi bünyeme alayım bu bünyede devam ettirsin’ diyebiliyor. Aynı şekilde spor yayıncılığıyla da ilgili birkaç örnek var. Avrupa’da ve Amerika’da bu tarz şeylere gidilebileceğini düşünüyorum ben de.” (D3)

“Bu bir gerçek ve bahsettiğim gibi bazı küçük oyuncular yok olacaktır. Çünkü şöyle bir durum var, öyle bir noktaya geldi ki insanlar aynı anda 3 tane 5 tane dijital platforma ayrı ayrı üye olmak zorunda. İşte birinde örnek veriyorum şampiyonlar ligi maçları var birinde spor müsabakaları var, diğerinde bir dizi var, diğerinde başka filmler var. Mesela Mubi var tamamen sanat filmleri üzerine kurulu. Aynı anda 3 tane 4 tane 5 tane üye olmak ve bu sürekli artıyor. Bazen denk geldiğim araştırmalarda insanlar artık bu durumlardan yavaş yavaş bunalmış durumdalar. Doğal olarak işte birleşmeler, bünyeye katmalar, ondan sonra yok olmalar, rekabet edememe, çünkü çok ciddi bir rekabet var ve gerçekten bu sektörde rekabet çok sert. Sirkülasyonunuz, içerik deviniminiz çok yüksek olmak zorunda. Yani bir ay platforma yeni bir iş koymayın, muhtemelen üye sayınızda ciddi bir azalma olacaktır. Sürekli bir devinim içerisinde olmak zorundasınız, sürekli koşmak zorundasınız, durursanız bu yarışta bir daha toparlamak çok mümkün değil. O yüzden ben burada gerçekten güçlü olanların ayakta kalabileceğini düşünüyorum. Biz de Tabii olarak bu yüzden avantajlı görüyorum gerçekten. Çünkü arkamızda TRT gibi çok büyük bir marka var... Biz TRT olarak platolarımız olsun, teknik imkânlarımız olsun gerçekten bu bizi dijital yolculuğumuzda çok kuvvetli, çok avantajlı kılacaktır. (Tabii)

“Dijital yayıncılığın gidişatı dediğim gibi yani muhtemelen bir noktada tüm küçük balıklar büyük balıklar tarafından yutulmuş olacaklar ya da bir şekilde küçüklerin birleşerek büyüklere karşı durmaları gerekiyor. Ya da üçüncü bir tercih bunu yapmak biraz daha zor ama belki bir hayatta kalma metodu olarak ‘niş bir alanda’ uzmanlaşp ‘niş bir alanda’ tanınıp o alanda ilk akla gelen platform olarak hayatta kalınabilir. Örnek veriyorum sadece komedi içeriklerinin olduğu bir platform, sadece sanat filmi olan bir platform -zaten var- o ya da bu şekilde evirilmeleri gerekiyor. Ama önümüzdeki süreçte her şeyin var olduğu küçük ölçekli bir platformun çokta hayatta kalabilme imkânı olduğunu düşünmüyorum. (Tabii)

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar interaktif yayınlar ile ilgili de görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili D2, D1 kodlu katılımcılar ve Tabii Platformu yetkilisi şunlardan bahsetmiştir:

“Gelecekte daha fazla kişiselleştirilmiş içerik, çeşitlilik, bunu interaktifteki bazı platformlar yaptı, yani izlerken bir sonraki sahneyi size soruyor: ‘Eee, söyle mi devam etsin, böyle mi devam etsin’ diye siz seçiyorsunuz, ona göre devam ediyor, farklı bir platform bunu yaptı. Biz de bu tarz şeyler yapmak istiyoruz. İnteraktivite olmasını istiyoruz ve teknolojik yeniklerin öne çıkacağını da düşünmüyoruz.” (D2)

“Biraz içerik sürelerinin kısılacağı, içerik türlerinin çeşitleneceği, farklı deneysel şeylerin yapılacağı, biraz daha kişiye özel içerik sunumları mesela modunuza özel ‘Bugün kendini nasıl hissediyorsun Emel?’ diye soracak size servis

ve siz 'mutluyum' diyorsanız size mutlu içerikler, 'bugün çok depresif' diyorsanız başka içerikler, işte 'bugün kafam karışık' diyorsanız size ufuk açıcı içerikler önerebilecek. Dolayısıyla artık bu dijital öğrenme -algoritmanın öğrenmesinden de- kaynaklı daha bireysel tecrübeler yaşayabileceksiniz. Yayın hizmeti de daha kişiselleşmeye doğru gidecek. O anlamda da size o kişisel kullanım kolaylığı sunduğu ölçüde kullanım da artacak diye düşünüyorum." (D1)

"Belki yakın gelecekte artık televizyonun da dizilerini, filmlerini hiçbir şekilde yayımlanmadığı işte yalnızca canlı programların yer aldığı ya da Fast TV denilen yeni nesil yine yayıncılığın bir unsuru olan Fast TV gibi kanalların yine lineerde hizmet verdiği. Çünkü Fast TV dediğimiz aslında hiçbir şekilde kesinti olmaksızın arka arkaya sürekli bir dizi, bir film ya da kanalın temasına göre yayınların olduğu bir televizyon kanaludur. Bu lineer yayıncılıkta da dijital yayıncılıkta da şu anda yükselen bir trend Fast TV ya da bu şekilde bir evrilme gerçekleşecektir ama muhakkak burası genişleyecek." (Tabii)

Geleceğe İlişkin Düşünceler temasında katılımcılar yerli yapımları dünyaya açmak ile ilgili olarak da görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar gelecekte yerli yapımların dünyaya açılacağı düşüncesine ilişkin görüşlerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili D2 kodlu katılımcı ve Tabii Platformu yetkilisi şundan bahsetmiştir:

"Ayrıca sektördeki regülasyonların toplumun ihtiyaçlarına uygun bir şekilde evrileceğini de öngörüyoruz. Fakat burada D2 olarak hedefimiz yerli ve milli olarak geliştirdiğimiz D2 platformumuzu dünyaya açarak Türkiye'de üretilen yerli yapımlarımıza dünyanın her yerinde, farklı izleyici kitlelerinin beğenisine sunmayı amaçlıyoruz. Bunu gerçekleştirebilmemiz için yerli mekanizmalar tarafından çok fazla kısıtlanmayan özgür bir alanda yaratılabilmenin, üretilebilmenin ve yayımlayabilmenin önemini de ben vurgulamak istiyorum. Çünkü globale açılmak demek aslında Türkiye'deki denetimlere çok fazla da takılmamız gerektiğinin altı çiziliyor. Çünkü o zaman belki de içerikler globalde çok fazla etkili olmayabilir, bu da kritik bir nokta. Yani, şu anda bu da aslında bizim denetim organlarımız tarafından da dikkate alınması ve değerlendirilmesi gereken bir konu çünkü Türkiye'den bir platformuz. Fakat siz de biliyorsunuz global platformlar doğduğu ülke de kalmadı, dünyanın her yerinde yayın yapmaya başladılar. Biz neden doğduğumuz ülkeyle sınırla kalalım, biz de globale açılalım içeriklerimizi dublajlayalım, alt yazılayalım. Bizim yerli yapımlarımız, oyuncularımız ülkelere de erişebilsin. Dolayısıyla hem kendi platformumuzda hem ülkemizin oyuncularına, yapımcularına da ekstra bir değer katalım, onların da gelişimine fayda sağlayalım. Dolayısıyla eğer ileride bu bahsi geçen denetimleri hayata geçireceksek bunları da mutlaka göz önüne almak gerektiğine inanıyoruz." (D2)

Tabii Platformu yetkilisi, TRT olarak kendi özdenetimlerinin RTÜK denetimlerinden daha sert olduğunu buna rağmen hem Türkiye’de hem globalde büyük başarı gösterdiklerini belirtmiştir. Ayrıca Tabii’nin yurt dışına açılması yönünde çok ciddi talepler olduğunu ve planlamaların bu yönde yapıldığının da altını çizerek söz konusu RTÜK kısıtlamalarının ve TRT olarak uyguladıkları özdenetim mekanizmalarının burada sorun teşkil etmeyeceğini ifade etmiştir.

“Mesela biz ne zaman Latin Amerika’ya platformumuzun açılacağına dair inanılmaz mesajlar alıyoruz. Çok ciddi bir teveccüh var. Çok ciddi bir talep var. Bizde biz tabii bu arada hani lafi geçmiştenken de bahsedeyim. Biz Tabii’yi 5 dili -Türkçe, Arapça, İngilizce, Urduca ve İspanyolca- bünyesinde barındıran bir platform olarak planladık. İnşallah bir aksilik olması çok kısa zamanda da platformumuzu küresel olarak açacağız ve bu 5 dille beraber küresel çapta -dünyayla- tabii ki hem Türk içeriklerini, TRT içeriklerini hem de Tabii’nin kendi orijinal dizilerini tüm dünyaya gösteriyor olacağız. Eğer bu kısıtlamalar önünü kesecek olsaydı, şu an bu talepler olmazdı, Türkiye dünyanın en büyük ikinci dizi ihracatçısı olmazdı zaten.” (Tabii)

Tablo 3.9. Katılımcılara Göre Geleceğe İlişkin Düşünceler

Kod Sistemi	RTÜK	Dijital	Geleneksel	TOPLAM
Geleceğe İlişkin Düşünceler				0
Televizyonun Ortadan Kalkması		3	4	7
Televizyonun Önemi Kaybetmemesi			6	6
İzlenme Sayısında Düşüş		1	4	5
Platformların Birleşmesi		2		2
İnteraktif Yayınlar		2		2
Yerli Yapımları Dünyaya Açmak		1		1
TOPLAM	0	9	14	23

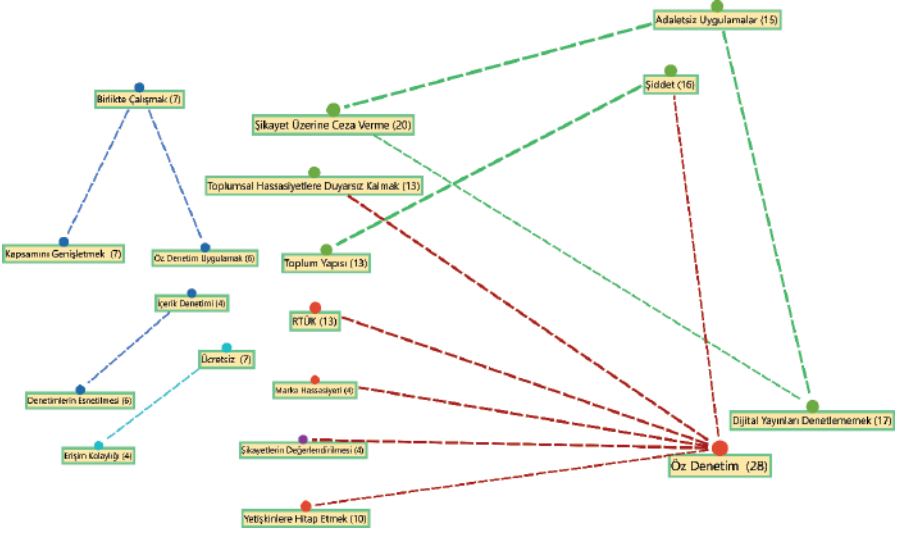
Geleceğe İlişkin Düşünceler teması katılımcıların görüşlerine göre incelenmiştir. Buna göre katılımcılar televizyonun ortadan kalkması ve izlenme sayısında düşüş kodları üzerinde yoğunlaşmıştır. Geleneksel yayın görüşünü savunan katılımcılar gelecekte geleneksel televizyon yayınlarının önem kaybetmeyeceğini düşünürken; dijital yayını savunan katılımcılar ise daha çok geleneksel televizyon yayınlarının yavaş yavaş izleyici kaybedeceği görüşünü savunmuşlardır.

Şekil 3.15. Kod Bulutu

Katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 3.15'te gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir. Burada Öz Denetim, Şikâyet Üzerine Ceza Verme ve Dijital Yayınları Denetlememek ile ilgili başlıkların öne çıktığı görülmektedir.

Şekil 3.16. Kod Haritası

Katılımcılar tarafından sıkça bahsedilen kodlar Şekil 3.16'da gösterilmiştir. Harita, kodlar arasındaki ilişkileri ve hangi kodların sıklıkla birlikte anıldığını göstermektedir. Çizgiler, birlikte bahsedilen daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtmak için daha geniş gösterilmiştir. Buna göre adaletsiz uygulama kodundan bahseden katılımcılar; aynı zamanda şikâyet üzerine ceza verme ve toplum yapısı ile şiddet kodlarından da bahsetmişlerdir.

Sonuç

İnsanlar tarih boyunca sosyal ve politik açıdan bir evrimleşme sürecinde olmuştur. İnanışlı var olduğu andan itibaren çeşitli topluluklar oluşturarak bir dünya yaratmış ve o dünyayı anlamlandırıp yönetmeye çalışmıştır. Evrimleşme sürecinde ise insanların arasındaki iletişimin güçlenebilmesi ve buna bağlı olarak dilin gelişimi, sosyal yapıların oluşmasına zemin hazırlarken aynı zamanda bu yapıların ve yönetim biçimlerinin değişmesi konusunda da belirleyici bir faktör olmuştur. Tarım devrimiyle insanlar, karmaşık topluluklar oluşturarak yerleşik hayata geçmiştir. Bu durum politik ve ekonomik bir sistemin oluşmasını sağlamıştır. Ancak 19. yüzyıla gelindiğinde teknolojinin hızla gelişmesi insan yaşamının çok hızlı bir şekilde değişmesi sürecini başlatmıştır. Sanayi devrimi ile makineleşme, ulaşım araçlarının gelişimi, internet teknolojisindeki gelişimler insanların gündelik yaşam pratiklerinin değişmesine neden olmuştur. Bu dönemlerde ortaya çıkan teknoloji kavramı, insanın dünyayı anlama ve kontrol etme gayretinin bir yansıması olarak türemiştir. Bilimsel keşifler, icatlar ve çeşitli teknolojik yenilikler insanların çevrelerini anlayabilmesi konusuna derinlik kazandırmıştır. Teknolojinin gelişmesiyle beraber 19. yüzyılda iletişim alanında çeşitli yenilikler gerçekleşmiştir. Telefon ve telgraf gibi aygıtların bulunmasıyla beraber iletişim kurmak için büyük çabalara gerek duyulmamıştır. İletişim alanında yapılan yenilikler zaman ve mekân algısını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.

İletişim kurmak insan yaşamının temel ihtiyaçlarından biridir. Günümüzde iletişim kavramı, medya kavramını da içeren genel bir ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya, bireylerin kendi yaşamları dışında, dünya ile kurduğu iletişimin gerçekleştiği bir alanı temsil etmektedir. Bu alanda bilgi alışverişi, kültürel paylaşımlar, eğlence, haberleşme gibi pek çok faaliyet gerçekleşmektedir. Medya, geleneksel anlamda radyo, gazete, dergi ve televizyon gibi araçları kapsarken, günümüzde dijital teknolojinin gelişmesiyle internet, sosyal medya platformları, mobil uygulamalar ve isteğe

bağlı yayıncılık hizmeti sağlayan platformları da içine alan daha geniş kapsamlı bir kavram haline gelmiştir. Medya alanında gelişen bu çeşitlilik, bireylerin bilgiye olan erişimini kolaylaştırırken aynı zamanda farklı kültürlerle de etkileşim kurmalarını sağlayarak toplumsal bir bağ oluşturmaktadır.

Türkiye’de kitle iletişim araçlarına yönelik gelişmeler Avrupa ülkelerine göre daha geç bir süreçte başlamıştır. Ülke tarihine bakıldığında zaman savaşlar, rejim değişiklikleri, darbeler ve ekonomik kriz gibi olaylar, toplumun hem sosyal hem de kültürel yapısını büyük ölçüde etkilemiştir. Yaşanan bu olaylar radyo ve televizyon alanında olabilecek gelişmelerin de önünü kesmiştir. Türkiye tarihi boyunca iletişim alanındaki gelişmeler ağır seyretmiş, buna paralel olarak iletişim alanında yapılacak olan düzenlemeler de gecikmiştir.

Türkiye’de radyo ve televizyon yayınlarının gelişmeye başladığı dönemden itibaren yayınlar devlet kontrolü altına alınmıştır. Özellikle yayıncılığın ilk dönemlerinde devlet tekelinde olan radyo ve televizyon yayınlarında bağımsızlık ve tarafsızlık ilkeleri yok sayılmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise kontrolsüz bir şekilde özel yayıncılığın başlaması basın özgürlüğü konusunda sorunların yaşanmasına sebep olmuştur. Bu dönemde yayıncılığın kontrol altına alınması ve denetimlerin sağlanabilmesi adına bir yasaya ihtiyaç duyulmuştur. 1994 yılına gelindiğinde bu ihtiyacın karşılanması adına 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkındaki Kanun çıkarılmıştır. Bu yasal düzenleme ile radyo ve televizyon alanında düzenlemeleri ve denetlemeleri gerçekleştirilmesi adına Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) kurulmuştur. Kurulun faaliyet göstermesiyle yeni sorunlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Kurulun özerk ve tarafsız bir yapı olarak nitelendirilmesine rağmen üye seçimi yapılırken belirlenen özellikler durumun tam tersi olduğunu göstermiştir. Basın özgürlüğü konusunda tamamen karşıt uygulamalar ve yaptırımların olması Üst Kurul’un ‘sansürcü’ olarak nitelendirilmesine sebep olmuştur. Kurul tarafından birçok yayın kuruluşuna uygulanan yayın durdurma, lisans iptali gibi yaptırımlar basın özgürlüğü ve yayıncılık açısından ağır olarak nitelendirilmektedir. O dönemde kurul tarafından gerçekleştirilen söz konusu bu yaptırımlar, izleyicinin yayın seçme ve izleme hakkını elinden alırken aynı zamanda kuruluşların maddi kayıplar yaşamasına da sebep olmuştur.

3984 Sayılı Kanun ile yasal zemine kavuşan özel radyo ve televizyon kuruluşları ardi ardına yayın hayatına başlamışlardır. Gelişen radyo ve televizyon yayıncılığının 2002 yılında Avrupa Birliği’ne uyum sağlamaya çalışması nedeniyle kanunda birtakım düzenlemeler yapılmış, bu süreç ise yayın ihlallerini beraberinde getirmiştir. Mevcut kanunda yer alan belirsiz ifadeler, otoriteler tarafından kanun uygulamalarının yetersiz kabul edilmesi,

yaptırımlar ve bu yaptırımların hukuki süreçlerinde ortaya çıkan sorunlar giderek büyümeye devam etmiştir. Ayrıca teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak da yayıncılık anlayışının dönüşmesiyle beraber izleyicilerin beklentilerinin karşılanamaması gibi etkenler ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda kanunun yetersiz kaldığı ve yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyacın olduğu gözlemlenmiştir. 2011 yılında 6112 sayılı “Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun” ile 3984 Sayılı Kanun mülga olmuştur. 6112 Sayılı Kanun ile yayıncılık alanında uygulanan katı kurallar kaldırılmış ve yeni düzenlemeler yapılmıştır. Medya sektörünün sorunlarına yönelik daha kalıcı çözümlerin sağlanması, lisanssız yayıncılık anlayışın sona erdirilmesi, kanal ve frekansların daha verimli şekilde kullanılması gibi önemli düzenlemeler yapan 6112 Sayılı Kanun’da gerekli yerlerde devlet müdahalelerinin de olabileceği yönünde hükümlere yer vermiştir.

Geleneksel medya araçları tarafından sağlanan tek taraflı iletişim, internetin gelişmesiyle birlikte çift yönlü ve etkileşimli bir iletişim ortamının oluşmasına zemin hazırlamıştır. Geleneksel medya araçlarına ek olarak teknolojinin gelişmesiyle beraber dijital medya platformları ile sosyal medya araçları üzerinden de yayınlar yapılmaya başlanmıştır. İnternet alanında yaşanan bu değişimler devrim yaratmış olsa da çeşitli tehditler, tehlikeler ve suçların da oluşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum ise, internetin kontrol altına alınması ve bir denetim mekanizmasının oluşması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

ABD ve Avrupa’da bulunan pek çok ülke, internet yayıncılığı alanında çeşitli yasal düzenlemeler ve denetim mekanizmaları oluşturmuştur. Türkiye’de de internet yayıncılığı alanında yasal bir çerçeve sağlanması için 2007 yılında 5651 Sayılı “İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Böylece internet yayıncılığının düzenlenmesi konusu hukukî bir zemine oturtulmuştur. Kanun internet ortamında hangi durumların ya da hangi konuların suç kapsamına alınacağını ifade etmektedir. Bu yasal düzenlemelerin faaliyete geçirilmesi ve yayınların denetlenmesi yetkisi ise geleneksel medya araçlarının denetimini sağlayan RTÜK’e verilmiştir.

RTÜK’ün görev ve yetkilerinin yer aldığı 6112 Sayılı Kanun’a 2018 yılında 29/a maddesi eklenerek, internet aracılığıyla yayın yapan medya kuruluşlarına yönelik denetleme ve düzenleme faaliyetlerinin RTÜK’ün belirlediği ilkeler ve esaslara göre gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. 29/a maddesine göre, RTÜK’e isteğe bağlı yayın hizmeti sağlayan platformlara yayın lisansı verme, lisans iptali gibi yetkiler verilmiştir. 29/a maddesi ve

5651 Sayılı yasa kapsamında dijital yayın hizmeti sağlayan platformlara RTÜK tarafından sınırlamalar getirilmiştir. RTÜK’ün bu alanda uyguladığı yaptırımlar incelendiğinde geleneksel medya yayınlarına yönelik uygulamalarına benzer olduğu ve özellikle de çocukların, gençlerin ruhsal, fiziksel ve zihinsel sağlığını koruma altına almak adına önemli tedbirler alındığı dikkati çekmektedir.

İnternet yayıncılığı alanında gerçekleştirilen denetim faaliyetleri, şiddet, cinsellik, zararlı madde kullanımı gibi içeriklerin yayılmasını engellemek ve toplum ahlakını korumak açısından önemli bir yere sahiptir. RTÜK’ün internet yayınları kapsamında uyguladığı yaptırımlar, kamuoyu tarafından ‘sansür yanlısı’ olarak nitelendirilmesine ve pek çok eleştiriye maruz kalmasına neden olmaktadır. Özellikle internet yayınlarında denetimlerin uygulanması ifade özgürlüğüne müdahale olarak algılanmaktadır. Bunun yanı sıra internet yayınlarının denetlenmesine ilişkin olumlu perspektiften bakan grup, denetim faaliyetlerinin yayıncıların haklarını ve mahremiyetlerini koruduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla RTÜK denetimlerini gerçekleştirirken açık ve eşit bir yaklaşım sergileyerek faaliyetlerini gerçekleştirmesi gerekmektedir. Ayrıca internet yayınları üzerinde denetimler uygulanırken ifade özgürlüğü ve yayıncıların haklarının da göz önüne alınması gerekmektedir.

Bu çalışma, geleneksel yayıncılıktan dijital yayıncılığa geçiş sürecindeki denetim problemleri/eksiklikleri üzerine odaklanmaktadır. İnternet teknolojisinin gelişmesiyle beraber dijital platformların ve sosyal medya araçlarının yayıncılık alanına dahil olması sonucunda ortaya birçok denetimsel problem çıkmıştır. RTÜK, 6112 Sayılı Kanun’a eklenen 29/a maddesiyle birlikte kendisine verilen internet ortamında yayın yapan platformların denetlenmesi görevi konusunda hızlı bir aksiyon alarak sorunları gidermeye yönelik çalışmalar gerçekleştirmiştir. Söz konusu çalışmalara ilişkin geleneksel televizyon yayıncılarının ve isteğe bağlı yayın hizmeti sağlayan platformların bakış açısı bu denetimlerin sağlıklı bir şekilde yürütülebilmesi açısından büyük önem arz etmektedir.

Bu amaçla çalışma kapsamında, reyting oranları ve ulaşılabilirlikleri dikkate alınarak geleneksel televizyon kanalları, dijital yayın hizmeti sağlayan platformlar ile araştırmanın en önemli ve tamamlayıcı unsuru olan RTÜK adına bir temsilciyle görüşülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler yayıncıların RTÜK denetimine ilişkin olumlu/olumsuz düşüncelerini, eleştirilerini ve önerilerini ortaya koymuştur. Hem geleneksel hem de dijital alanda yayın yapan yayıncılar RTÜK denetiminden önce özdenetimin önemine vurgu yapmışlardır. Her medya kuruluşunun kanununun da ötesinde kendi içinde sağlam bir özdenetim mekanizmasına sahip olması gerektiği

yayıncılar tarafından özellikle altı çizilen bir konudur. Yayıncılar özellikle RTÜK'ün içeriksel anlamda kısıtlamalarını değerlendirirken bu denetim mekanizmasından da öte kendi iç denetimlerini çok güçlü ve destekleyici bir unsur olarak sunmuşlardır. Ancak reyting baskısı, yayıncıların kanunun gerekliliklerini uygulama ve özdenetim çabalarını örseleyen karşı bir güçtür. Haber ve dizilerde olumsuz içeriklerin seyirci tarafından daha çok izlenmesi ve dolayısıyla reyting oranlarının artması yayıncıların kanunun gerekliliklerinin dışına çıkmasına sebep olmaktadır. Özellikle haberde şiddet olgusuna sıklıkla yer verilmesinin temel sebebi izleyici ilgisi olarak belirtilmiştir.

Medya hizmet sağlayıcılarının RTÜK denetimi konusunda yaptıkları değerlendirmelerde adaletsiz uygulamalar teması altında 'şikâyet üzerine ceza verme' alt kodu sıklıkla dile getirilmiştir. Görüşme yapılan hem geleneksel hem de dijital platform yetkilileri RTÜK'ün özellikle şikâyet üzerine harekete geçmesi ve yaptırım uygulamasını yanlış bulmaktadır. Şikâyetlerin nitelik olarak değerlendirilmesi konusunda sıkıntılar oluşabileceği ve bu nedenle de sağlıklı kararlar verilemeyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle şikâyetlerin RTÜK içerisinde oluşturulacak psikolog, akademisyen vb. gibi uzman bir ekip tarafından değerlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır. RTÜK'ün şikâyet odaklı değil de şikâyetlerden faydalanarak bir değerlendirme yapması gerektiği önerilmektedir.

Adaletsiz uygulamalar adlı temada, ön plana çıkan başlıklardan bir tanesi de 'dijital yayınları yeterince denetlememek'dir. Geleneksel yayıncılar, RTÜK'ün geleneksel televizyon kanallarını sıkı bir denetime tabi tutarken dijital yayın platformlarını yeterince denetlemediğini düşünmektedir. Geleneksel televizyonların varlığının devamı için bu durumun haksız bir rekabet oluşturacağı belirtilmiştir. RTÜK, isteğe bağlı yayın platformlarının abonelik sistemleri ve şifreli giriş gibi özelliklerinden dolayı daha başlangıçta bir izleyici denetiminin söz konusu olduğunu ve denetimlerinin bu nedenle biraz daha soft olduğunu kabul etmektedir. Dijital yayın platformları ise RTÜK ile aynı bakış açısına sahip olup, yapı olarak geleneksel kanallardan farklı oldukları için bir denetimin var olması ancak bunun geleneksel yayınlara göre daha esnek olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca görüşmelerde dijital yayın platformlarında denetimin, 'yetişkinlere hitap etmek' ile başladığı ve burada önemli olanın tüketicinin bilinçli olması gerekliliğinin önemi sıklıkla vurgulanmıştır.

Televizyon kanallarının ürettikleri içeriklerde toplumsal hassasiyetlere dikkat etmediğini; RTÜK'ün de içerik denetlemelerinde şiddet, tütün mamulleri ile alkol kullanımı ve çıplaklık gibi konuları daha çok denetlediğini ancak toplumsal hassasiyetlerle ilgili konularda duyarsız kaldığı bazı

yayıncılar tarafından vurgulanmıştır. Örneğin toplumun genel değer yargıları, dini hassasiyetleri, örf ve adetleri noktasında 6112 Sayılı Kanun’da maddeler olmasına rağmen yine de kanalların çok hassas davranmadığı hatta RTÜK’ün de bu konuda belli hassasiyetleri gözetmediği düşünülmektedir. Ancak izleyiciden aşırı bir şikâyet gelirse ya da sosyal medyada toplumda veya medyada bu anlamada bir kamuoyu oluşursa RTÜK’ün o zaman harekete geçtiği ve yaptırım uygulandığı şeklinde görüşler mevcuttur. Bu konuda kanal olarak kendi özdenetim mekanizmalarının daha etkin faaliyetler gösterdiği belirtilmiştir.

Yayıncılar, RTÜK’ün yaptığı denetimlerde bazen taraflı davrandığı konusunda şüpheler oluştuğunu ifade etmektedir. İktidar partisinin meclisteki ağırlığı nedeniyle, RTÜK’ün zaman zaman iktidara yakın bir bakış açısıyla şekillendiği eleştirisi, yayıncılar tarafından ortaya atılan düşünceler arasında bulunmaktadır. Ulvi bir amaç için kurulmuş bir kurum olan RTÜK’ün, siyaset üstü olması gerektiği ve söz konusu eleştirileri bir şekilde engelleyecek yapıya sahip olması önemli bir öneri olarak karşımıza çıkmaktadır. RTÜK’ün yapısının gözden geçirilmesi gerektiği ve bu kurumun, siyasi kimliği olmayan, işin uzmanlarından oluşan bir yapıya kavuşturulmasının, inandırıcılığını, etkinliğini ve saygınlığını artırması açısından önemli etkileri olacağı düşünülmektedir.

Yapılan araştırmalarda özellikle RTÜK’ün reklam konusunda denetimi daha iyi yapması gerektiğine ilişkin düşünceler de ortaya çıkmıştır. Her saat diliminde en fazla 12 dakika olabilecek reklamların bazen kanallar tarafından 13-14 dakikaya çıkarılarak bu kuralın ticari kaygılar sebebiyle ihlal edildiği belirtilmektedir. Daha yeni yöntemlerle reklam sürelerinin denetlenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Denetimin kapsamının genişletilerek yayın yapan radyo televizyon ve dijital yayın platformlarıyla birlikte sosyal medyadan yazılı basına kadar yayın yapan ve izleyiciye/okuyucuya/dinleyiciye ulaşan bütün medya araçlarının tek bir denetim mekanizması altında toplanması gerektiği düşünülmektedir. Böyle olmadığı takdirde izleyicinin televizyonda kanunlarla sıkı bir şekilde denetlenen içeriklere denetlenmeyen diğer platformlar üzerinden ulaştığı, bu nedenle de televizyonu kısıtlı bir kutu olarak görüp diğer yayın platformlarına yöneleceğini ve hem gençliğe hem de tüm topluma zarar vereceği ifade edilmiştir.

Yayıncıların, özellikle sıkıntı yaratan konuları düzenleyiciye bırakmadan bir araya gelip kendi aralarında bir konsensüs sağlayıp oto kontrol yoluyla ve sorunu kaynağından çözme anlayışıyla hareket etmeleri gerektiği, belirtilen görüşler arasındadır. Sonuç olarak, bütün televizyon kanalları kendi aralarında

belirledikleri bu kurallara riayet ederlerse seyirci başka bir şey izleyemeyeceği için televizyonda var olanlar arasından seçim yapmak zorunda kalacağı düşüncesi bu konsensüsün haklı gerekçesi olarak gösterilmektedir. RTÜK çatısı altında bütün yayıncıların, televizyon-radyo-internet-platform-sosyal medya vs. bir araya getirilip ortak bir konsensus oluşturulmasının sağlanması yine öneriler arasında yer almaktadır. Kanunun bunları da kapsayacak şekilde revize edilmesi gerekliliği ön plana çıkmaktadır.

RTÜK'ün isteğe bağlı yayıncılık konusunda hızlı aksiyon alması dijital yayın platformları tarafından takdirle karşılanmaktadır. Ancak yine de denetleme konusunda geleneksel televizyon kanallarının kendilerinden ayrılmasının gerekliliğinin altını çizmektedirler. Uluslararası yayın yapan dijital platformlar bunun gerekçesini bu sistemlerin abonelik sistemi üzerine kurulu olmasıyla ve Pin Kodu ile giriş yapılmasıyla açıklamaktadır. Aynı zamanda söz konusu platformların izlenmesinde bilinçli izleyici tercihlerinin çok önemli olduğuna dikkati çekerken yerli yayın platformları ise içerikler üzerinde çok sıkı bir denetimin dünyaya açılmanın önünde bir engel oluşturacağı ile ilgili kaygı duymaktadırlar.

RTÜK'ün, geleneksel televizyon kanalları ve dijital yayın platformları ile genel olarak iyi bir iletişim içerisinde olması gerektiği yayıncılar tarafından sıklıkla dile getirilmiştir. Özellikle kanunun gereklilikleri ve uygulanması konusunda medya hizmet sağlayıcılarının aldığı ve kurum içerisinde verdiği akıllı işaret eğitimleri, hassas içerik eğitimleri sağlıklı yayın içerikleri anlamında büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda yayın içeriklerinde senaryo aşamasından başlayarak yayın aşamasına kadar içeriklerin yayın ilkesi ve kurallarına uygunluğunun yayıncılar tarafından özdenetime tabi tutulması büyük bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda bazı dijital platformların özellikle dijital okuryazarların arttırılması, akıllı işaretler ve reyting okumanın öğrenilmesi noktasında verdiği eğitimler pozitif anlamda dikkati çekmektedir.

RTÜK'ün yeniliklere hemen adapte olduğu, uluslararası kendi muadili kurumları ve sektörel gelişmeleri çok yakından takip ettiği ve dolayısıyla gerekli düzenlemeleri zamanında yapmak konusunda oldukça başarılı olduğu yayıncılar tarafından ifade edilmektedir. RTÜK tarafından isteğe bağlı yayıncılığa geçiş ve gelişimi sürecinde, özellikle geleneksel medya kuruluşlarının bu duruma hızlı bir şekilde adapte olduğu belirtilmektedir. RTÜK, yayıncılık alanında denetim ve düzenleme süreçlerinde kanunun güncellenmesi konusunda bir komisyon kurulduğunu ve 2004 yılı içerisinde birtakım düzenlemelerin hayata geçirilmek zorunda olduğunu ifade etmiştir.

Çünkü teknolojiyle birlikte hızla ve sürekli değişen/dönüşen bir yayıncılık alanı söz konusudur.

Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde yayıncılar geleneksel televizyon yayınlarının geleceğine ilişkin düşüncelerini de ifade etmişlerdir. Bu bağlamda geleneksel yayıncılığın ücretsiz olması dolayısı ile sağladığı erişim kolaylığı ve özellikle de kaliteli içerikler üretmesi sebebiyle gelecekte de var olmaya devam edeceği düşünülmektedir. Hem dijital yayın platformları hem de geleneksel televizyon kanal yetkilileri tarafından dijitale evrilme sürecinin özellikle Türkiye’de biraz daha yavaş olacağı ifade edilen düşünceler arasındadır. Dijital yayını savunan katılımcılar, daha çok geleneksel televizyon yayınlarının tüketim miktarının değişebileceği ve yavaş yavaş izleyici kaybedeceği ancak tamamen bitmeyeceği görüşündedir.

OTT (Over the top) üzerinden yayın yapan tüm platformlar için mutlaka gerekli olan bir sınırlandırma, bir çerçeve olması gerektiği ve söz konusu bu çerçevenin sadece içeriksel bir denetim değil, aynı zamanda bütçesel bir denetimin de beraberinde olması gerektiği de (vergiler, servis sağlayıcılarıyla ilgili şeyler ya da korsan yayıncılıkla ilgili korumalar gibi.) ifade edilen öneriler arasındadır. Ayrıca görüşmelerde dijital yayın platformlarının işleyişleri bakımından değerlendirildiğinde birbirinden farklı oldukları bu bağlamda da yaptırımlarda, içeriksel tüketim ya da vergilendirme konusunda aynı kategorilerde değerlendirilmemesi gerektiğinin altı çizilmektedir.

Dünyaya paralel bir şekilde gelişmelerin burada da takip edileceği düşünülmekte ve bu doğrultuda gelecekte içerik sürelerinin kısılacağı, içerik türlerinin çeşitleneceği, farklı deneysel ürünlerin sunulacağı, biraz daha kişiye özel içeriklerin yapılacağı öngörülmektedir. Dolayısıyla artık dijital öğrenme -algoritmanın öğrenmesinden de- kaynaklı daha bireysel tecrübeler yaşanabileceği ve yayın hizmetlerinin de daha fazla kişiselleşmeye doğru gideceği öngörüsü belirtilen görüşler arasındadır. Ayrıca gelecekte içerik üretimi zorluğu, farklı içerikteki dijital yayın platformlarına ayrı ayrı abone olma gerekliliğinin -abonelik sisteminin- yoruculuğu/karmaşıklığı ve ücretli oluşu gibi nedenlerle dijital platformlarda birleşmeler olabileceği de düşünülmektedir. Benzer düşünceleri geleneksel televizyon kanalları da paylaşmaktadır.

Kaynakça

- Abadan, N. (1961). Gazeteciliğin gelişim safhaları. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 16(01), Article 01. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000000818
- Abraham, M. (2001). Digital TV headed for boom, not bust. *Electronic News*.
- Açdoğuran, B. (2001). Radyo-televizyon üst kurulu ve idari teşkilat içindeki yeri. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1-2), 281-298.
- Ak, M. (2013). *Televizyon yayıncılığındaki gelişmeler ve etkileşimli televizyon yayıncılığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akalın, A. (2019). RTÜK kurumsal imajı: 2019-2023 stratejik planı çerçevesinde. *Foreign Languages in Uzbekistan*, 132.
- Akdağ, Ç. (2011). Gazete tasarımında bilinmeyenler. *Erciyes İletişim Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Akdeniz, Y., & Altıparmak, K. (2008). *İnternet: Girilmesi tehlikeli ve yasaktır: Türkiye’de internet içerik düzenlemesi ve sansüre ilişkin eleştirel bir değerlendirme*. İmge Yayınları.
- Akgül, M. E. (2012). İfade özgürlüğünün tarihsel süreci ve milli güvenlik gerekçesiyle ifade özgürlüğünün kısıtlanması. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 61(1), Article 1. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001649
- Akıllıoğlu, T. (1990). İdari yargı ve denetim etkinliği. *Ankara Hacı Bayramı Veli Üniversitesi*
- Akıncı, M. (1998). *Bağımsız idari otoriteler ve ombudsman* (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. <https://www.proquest.com/docview/2570357837/fulltextPDF/7E97E4F3D6394B2BPQ/1?accountid=203541>
- Akpınar, E. (2006). *Kamu yönetiminde denetim olgusu ve Türkiye’de kamu yönetiminin denetlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Akyel, R. (2010). Yönetimde iç kontrol, iç denetim ve dış denetim fonksiyonlarının birbirleri ile ilişkileri ve Türk kamu yönetiminde uygulanmalarının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3), Article 3.
- Akyel, R., & Köse, H. Ö. (2010). Kamu yönetiminde etkinlik arayışı: Etkin kamu yönetimi için etkin denetimin gerekliliği. *Türk İdare Dergisi*, 466, 9-45.
- Akyıldız, S., & Özbay, F. (2021). Dışsallıkla mücadelede düzenleyici e denetleyici kurumların rolü: RTÜK örneği. *Neşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 11(2), Article 2. <https://doi.org/10.30783/nevsosbilen.886349>
- Akyılmaz, B., Sezginer, M. ve Kaya, C. (2009), *Türk idare hukuku*, Seçkin Yayınevi, 1. Bası, Ankara .
- Akyol, O. (2006). *İnternet üzerinden televizyon yayıncılığı ve Türkiye uygulamaları üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Algan, E. (2021). *İnternet yayıncılığı çerçevesinde görsel-işitsel medya hizmetleri direktifi ve Türkiye'deki uygulanması*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Altunay, A. (2012). Geleneksel medyadan yeni medyaya: Görüntü yüzeyi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 27, Article 27.
- Aluç, R. (2022). *6112 sayılı kanun kapsamında internet ortamından sunulan isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arat, S. Ü. (2022). Pandemi sürecinde katılımcı kültür ve dezenformasyon. *Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 8(2), Article 2.
- Armağan, S. (1998). Basın hürriyeti ve sınırları. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(2).
- Aslan, B. (2010). Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim. *Sayıştay Dergisi*, (77), 63- 86.
- Arslan, N. T. (2005). İdari ve mali paylaşım açısından merkezi yönetim yerel yönetim ilişkileri, *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 33, 191-210.
- Atay, C. (1999). *Devlet yönetimi ve denetimi* (2.Baskı). Alfa Yayınları.
- Avrupa Konseyi. (2014). *İnternet ve daha geniş dijital dünyada hukukun üstünlüğü, Avrupa konseyi insan hakları komiseri tarafından yayımlanan tematik belge özet ve komiser' in tavsiyeleri*. Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri.
- Avşar, Z. (2012). *Ombudsman / kamu hakemi*. Hayat Yayıncılık.
- Avşar, Z., & Demir, V. (2005). *Düzenlemeler ve uygulamalarla medyada denetim*. Piramit Yayınları.

- Ayaydın, D. (2014). *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun kamu yayıncılığı ve özel yayıncılık üzerindeki yetkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydemir, A. T. (2010). Türkiye'nin internet sansürü sorunu. *Medya Derneği*, 4-14.
- Aydin, A. F. (2020). Post-truth dönemde sosyal medyada dezenformasyon: Covid-19 (yeni koronavirüs) pandemi süreci. *Asya Studies*, 4(12), Article 12. <https://doi.org/10.31455/asya.740420>
- Aziz, A. (1981). *Radyo ve televizyona giriş* (Genişletilmiş 2.Baskı). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Aziz, A. (1994). *3984 sayılı radyo ve televizyon yasası* (2. baskı). Ankara Üniveristesi İletişim Fakültesi Yayınları.
- Aziz, A. (1995). *Radyo ve televizyon yasal düzenlemeler*. A.Ü. İletişim Fakültesi Basın Yayın Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Aziz, A. (2018). *Radyo yayıncılığı*. Nobel Yayıncılık.
- Bağcı, C. (2021). *Türkiye' de sayısal televizyon yayıncılığının sektörel görünümü ve yönelimleri*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bağcı, C. (2023, Nisan 7). *Medya yakınsaması-media convergence – iletişim ansiklopedisi*. <https://iletisimansiklopedisi.com/2023/04/07/medya-yakinsaması-media-convergence/>
- Balkan, A. (2009). *İdarenin yargı dışı yollardan denetlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Başpınar, A. (2006). Kamuda iç denetim ve merkezi uyumlaştırma fonksiyonu. *Maliye Dergisi*, 0(151), Article 151.
- Bayar, D. (2008). Mali denetim nedir. *Maliye Dergisi*, 155(3). https://ms.hmb.gov.tr/uploads/2019/09/01.Dogan_.BAYAR_.pdf
- Baykal, K. C. (2021). TRT yayınlarının hukukî denetimi: Geçmişten günümüze bir inceleme. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2021(56), Article 56. <https://doi.org/10.47998/ikad.988382>
- Bayraktar, K., & Dönmezer, S. (2016). *Basın hukuku*. Beta Yayınları.
- Benedek, W., & Kettemann, M. (2013). *İfade özgürlüğü ve internet, türk yargısının ifade özgürlüğü konusunda kapasitesinin güçlendirilmesi AB-AK ortak projesi*. Council of Europe,. <https://rm.coe.int/16807005e4>
- Benek, M. K. (2016). *Osmanlı'da basının doğuşu ve II. meşrutiyete kadarki gelişimi*.
- Birsen, H. (2010). İnternet iletişimi, iletişim özgürlüğü, yasalarla belirlenen sınırlar. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 14, 129-143.
- Blázquez, F. J. C., Cappello, M., Grece, C., & Valais, S. (2016). *VOD, platforms and OTT: which promotion obligations for European works?* European Audiovisual Observatory, "IRISH Plus-3". <https://rm.coe.int/1680783489>

- Boratav, K. (1988). *Türkiye iktisat tarihi 1908-1985*. Gerçek Yayınevi.
- Boyce, J.M. (2009). The US digital television broadcasting transition, *IEEE Signal Processing Magazine*, vol.26, no.3, pp. 110-112.
- Bozkurt, N. (2000). *Muhasebe denetimi*. Alfa Yayınları.
- Bozkurt, P. (2013). Denetim kavramı ve denetim anlayışındaki gelişmeler. *Denetişim*, 12, 56-62.
- Böcek, B. (2014). *Bilgi teknolojileri denetiminin içerdiği ve mali denetimle karşılaştığı riskler* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Brown, L. (1997). The united states. *Intermedia Special Report*, 25(2).
- Bünyamin, A. (2011). Konya’da yerel gazete okuma ve yerel televizyon izleme davranışları. *Medya Okuryazarlığı*. I. Uluslararası Medya Okuryazarlığı Bildirileri.
- Canata, F. (2016). 5651 sayılı kanun kapsamında internet düzenlemeleri ve düşünce-ifade özgürlüğü üzerine bir değerlendirme. *Türk Kütüphaneciliği*, 30(2), Article 2.
- Cankaya, Ö. (2015). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi—TRT*. İmge Kitabevi.
- Cankaya, Ö., & Yamaner, B. (2012). *Kitle iletişim özgürlüğü*. Beta Yayınları.
- Canoruç, M. Ş. (1998). *Mukayeseli hukukta ve Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının hukuki boyutu* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Canoruç, M. Ş. (2009). Anayasal kurum olan TRT’nin “özerkliği”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(27), Article 27.
- Clemente, G. (1991). Performans denetimi ve İtalya sayıştayı. *Sayıştay Dergisi*, 5, Article 5.
- Coşkun, S. (2016). *Radyo ve televizyon yayın hizmetlerinde denetim* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, S. (2017). Avrupa Birliği’nin görsel-işitsel politikası bağlamında Almanya, Fransa, İngiltere ve İtalya’daki radyo ve televizyon yayın hizmetlerinin denetimi. *İnsan ve İnsan*, 4(13), Article 13. <https://doi.org/10.29224/insanveinsan.292853>
- Curran, J., & Seaton, J. (2003). *Power without responsibility: The pres, broadcasting, and new media in Britain*. Routledge.
- Çakır, V., & Gülnar, B. (2007). Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde Türkiye’de televizyon yayıncılığına yönelik düzenlemeler. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, Article 18.
- Çalışır, İ. (2016). İnternet protokolü televizyon (IPTV) hizmetinin yaygınlaşma(ma) nedenleri. *İLEF Dergisi*.

- Çankaya, M. N. (2008). Yayın, Araç Ve İletişim: IPTV Nasıl Yaygınlaşır. İçinde İ. Yerlikaya, *Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*. RTÜK – Türkiye Bilişim Derneği,.
- Çankaya, Ö. (2003). *Bir kitle iletişim kurumunun tarihi TRT 1927-2000*. Yapı Kredi Yayınları.
- Çaplı, B. (2005). *Televizyon ve siyasal sistem*. İmge Kitabevi.
- Çıtır, H. (1987). *Yönetim denetim anlayışı ve örgütlenmesi* (Yayımlanmamış uzmanlık tezi). TODAİE Kamu Yönetimi.
- Çiftçi, A. (2014). Mukayeseli hukuk açısından film denetim sistemleri ve 3257 sayılı sinema, video ve müzik eserleri kanununun getirdiği sistem. *Selçuk İletişim*, 1(2), 16-35.
- Çiftçi, A. (2021). Kitle İletişim Hukuku: Temel Kavramlar ve Genel Olarak Denetim. İçinde A. Çiftçi *Kitle İletişiminde Denetim*. Adalet Yayınevi.
- Çiftçi, A., & Ergüney, M. (2020). Düzeltme ve cevap hakkında yeni gelişmeler: Sinema filmlerine karşı düzeltme ve cevap hakkı kullanılabilir mi? *TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 23-55.
- Dağteke, S. N. (2023). *6112 sayılı kanununun 29/a maddesi bağlamında internet yayım hizmetlerinde RTÜK denetimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demir, A. (2013). *Kamu yönetiminde denetim ve Türkiye’de kamu yönetiminin denetim yöntemleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirbaş, M. (2005). *İç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin kapsamında meydana gelen gelişmeler*. <https://ticaret.edu.tr/uploads/kutuphane/dergi/s7/M00089.pdf>
- Demirel, A. (2017). *Kamu yönetiminde iç denetimin yapısal ve işlevsel sorunları: Üniversiteler üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Demirkıran, C. (2010). Geleneksel televizyonun sanal modeli olarak Web TV ve livestream portalında TV Yönetim. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 14, Article 14.
- Doğan, K. C. (2015). Yönetimin bir fonksiyonu olarak denetim ve kamu yönetimindeki yeri. *Ombudsman Akademik*, 3, 107-141.
- Dolgunyürek, D. Ö. (2018). İnternet gazeteciliğinde ortaya çıkan ihlallerin önlenmesi için çözüm önerileri ve internet gazetecilerinin hakları. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), Article 1. <https://doi.org/10.30561/sinopusd.424214>
- Dönmez, E. (2019). *Yeni medya ile değişen televizyon yayıncılığında içerik üretimi: Küresel ve yerel ölçekli platformlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Dönmez, İ. H. (2010). İnternet haberciliğinde tıklanma kaygısı ve “kapan” manşetler. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 14, Article 14.
- Dönmez, N. (2010). *1982 Anayasası’na 1993 yılında yapılan değişikliğin (özerkliğinin) TRT’ye etkileri (1993-2008 dönemi TRT)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Duman, K. E. (2013). *Türkiye ve İtalya’da özel televizyon yayıncılığının başlangıcı ve deregülasyon sürecinin karşılaştırılması* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dülger, M. V. (2021). *RTÜK denetimi internete yeni bir yasak mı getiriyor? RTÜK’e eklenen 29/a maddesinin 5651 sayılı kanun kapsamında değerlendirilmesi (is rtük control bringing a new ban on the internet? evaluation of article 29 / a attached to the RTÜK within the scope of law no. 5651)* (SSRN Scholarly Paper 3792257). <https://doi.org/10.2139/ssrn.3792257>
- Eldeniz, L. (2003). *Sayısal görüntü teknolojisinin gelişimi ve sayısal video yayıncılığın* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Er, S. (2008). Düzenleyici ve denetleyici kurumların dış denetimi ve 5018 sayılı kanunda yapılan değişiklikler. *Sayıştay Dergisi*, 68, 29-46.
- Erdoğan, M. (2005). *Denetim* (2.Baskı). Maliye Hukuk Yayınları.
- Erdoğan, Ş. (2017). Kamu yönetimi-teknoloji ilişkisinin sorgulanmasında bir araç: “Black mirror” dizisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor 15 Özel Sayısı), Article Kayfor 15 Özel Sayısı.
- Ergun, T., & Polat, A. (1992). *Kamu yönetimine giriş*. TODAİE.
- Ergüney, M. (2020). RTÜK’ün internet denetimi: İlgili mevzuat üzerine bir değerlendirme. *AJIT-e: Academic Journal of Information Technology*, 11(41), Article 41. <https://doi.org/10.5824/ajite.2020.02.005.x>
- Erkan, S. S. Ş. (2014). Türkiye, Fransa, İtalya ve İspanya öğretmen yetiştirme sistemleri karşılaştırılması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1, Article 1.
- Erol, İ. H. (2023). *Türkiye’de kamu yayıncılığının geleceği bağlamında dijital televizyonculuğa geçiş süreci: TRT örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertaş, F. C., & Güven, P. (2008). Bilgi teknolojilerinin denetim sürecine etkileri. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 37, Article 37.
- Ertekin, Y. (2004). Çağdaş yönetim ve denetim. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Ertuğ, H. R. (1970). *Basın ve yayım hareketleri tarihi*. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi.

- Falay, N. (1997). Denetim, verimlilik/etkinlik/tutumluluk (VET) ve sayıştay. *Sayıştay Dergisi, Özel Sayı 25*, 18-30.
- Feigenbaum, H. B. (1998). Regulating the media in the United States and France. *Journal of Arts Management, Law and Society*, 27(4), 283–285.
- Fendoğlu, H. T. (2016). Avrupa insan hakları mahkemesi kararlarında ifade özgürlüğü. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 7(25), 1-19.
- Fister, J., Matraves, C., Stancill, M., Stockdale, D., Sullivan, S., Taylor, S., & Yankelevich, A. (2022). Economics at the FCC 2021–22: 5G spectrum auctions, affordable connectivity, broadband data collection, and merger review. *Review of Industrial Organization*, 61(4), 489–520. <https://doi.org/10.1007/s11151-022-09887-6>
- Gedik, Ö. (2007). *1982 Anayasası ve Türk yargı kararları çerçevesinde kitle iletişim özgürlüğü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gök, M. S. (2012). *5651 sayılı kanun ve bilgi güvenliği ilişkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gözübüyük, Ş. (2010). *Türkiye'nin yönetim yapısı* (11. Baskı). Turhan Kitapevi.
- Gül, A. A. (2001). *Avrupa Birliği'nde kamu hizmeti televizyon yayıncılığı: Sorunlar-politakalar-çözümler* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gürkaynak, G., Yılmaz, İ., & Kara, P. (2010). Türk internet hukuku uygulamasının ve mevzuatının evriminin ilk dönemini tamamlaması için öneriler ve gözlemler. *Uluslararası Bilişim Hukuku Kurultayı*. https://www.gurkaynak.av.tr/docs/Türk_Internet_Hukuku_Uygulamasinin_ve_Mevzuatinin_Evriminin_Ilk_Donemini_Tamamlamasi_Icin_Oneriler_ve_Gozlemler.pdf
- Huszka, B., & Körtvéyesi, Z. (2017). Conditional Changes: Europeanization in the Western Balkans and the Example of Media Freedom. *Intersections*, 3(2).
- Işıl, Ç., Çınar, M. S., & Bilge, H. Ş. (2014). Etkileşimli televizyon: IPTV. *Akademik Bilişim'14*, 340.
- İbrahim, M. A. K., & Aluç, R. (2022). 6112 sayılı kanun kapsamında isteğe bağlı yayınların internet ortamından sunumunda çocukların korunması. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 51, Article 51. <https://doi.org/10.54049/taad.1140173>
- İçel, K. (2021). *Kitle İletişim Hukuku*. Beta Basım Yayım.
- İlal, E. (1997). *İletişim, yuğunsal iletişim araçları ve toplum*. Der Yayınları.
- İnan, A. (1997). İç denetim ve dış denetim kuruluşları arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi. *Sayıştay Dergisi, Özel Sayı 25*.
- Jenkins, H. (2016). *Cesur yeni medya – teknolojiler ve hayran kültürü* (Çev. N. Yeğencil). İletişim Yayınları.

- Kabaoğlu, İ. (1997). Türkiye'de düşünce özgürlüğü. *Türkiye Genç İşadamları Derneği Yüksek Kurulu-1994*. <https://anayasa.gov.tr/media/4690/kaboglu.pdf>
- Kafadar, O. (2017). RTÜK'ün çocuklara yönelik kararlarının çocuk ve televizyon ilişkisi yönüyle içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *Kesit Akademi Dergisi*, 10, Article 10.
- Kandemir, C. (2013). *IPTV yayıncılığının sorunları ve geleceği*. Derin Yayınları.
- Kapani, M. (2019). *Politika bilimine giriş*. Serbest Akademi.
- Karadağ, B. (2022, Kasım 22). *Avrupa konseyi siber suçlar sözleşmesi: Genel bakış*. <https://nasuhbugrakaradag.av.tr/avrupa-konseyi-siber-suclar-sozlesmesi-genel-bakis/>
- Karahanogulları, O. (2013). İdarenin yargısal denetimine yönelik anayasa değişiklikleri ve takdir yetkisinin yargısal denetimi. *Mülkiye Dergisi*, 35(270), Article 270.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Karataş, Z. (2017). Sosyal bilim araştırmalarında paradigma değişimi: Nitel yaklaşımın yükselişi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), Article 1.
- Kasım, M.(2023). *Radio yayıncılığı*. TRT Eğitim Serisi, TRT Yayınları-I
- Kaya, M. (2015). Almanya'da internet servis sağlayıcılarının hukuki sorumluluğu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 64(3), Article 3. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001791
- Kejanlıoğlu, D. B. (1998). *Türkiye'de yayıncılık politikası: Ekonomik ve siyasal boyutlarıyla Türkiye'de televizyon yayıncılığı* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Keser, H., & Akoğlu, A. (2016). Türkiye'de belediye meclisi kararlarının yargısal denetimi. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), Article 2. <https://doi.org/10.21492/inuhfd.239849>
- Kıldan, İ. T. (2008). *Türk Anayasa yargısında düşüncüyü ifade özgürlüğü ve Avrupa İnsan hakları mahkemesi kararlarıyla karşılaştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılıçoğlu, M. S. (2013). Türkiye'de yasama organının yürütme organını siyasi denetimi, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 17, Sayı 1-2, 31-71.
- Kılınç, D. (2016). 5651 sayılı internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve bu yayınlar yoluyla işlenen suçlarla mücadele edilmesi hakkında kanun'un 9/a maddesi çerçevesinde özel hayatın korunması. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), Article 2.
- Kırık, A. M. (2010). *Etkileşimli televizyon*. Anahtar Kitapevleri Yayıncılık.

- Kırık, A. M. (2011). Dünyadan örneklerle global IPTV pazarı. *IP Media Dergisi*, 2, 16-18.
- Kihtir, A. (2012). Avrupa Birliği görsel işitsel politikası bağlamında ab medya hukukunun temel çerçevesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi | Istanbul University Faculty of Communication Journal*(26). <https://doi.org/10.17064/iüifhd.52453>
- Klimkiewicz, B. (2019). *Pluralism in a hybrid media environment from the user perspective*. European University Institute.
- Korkut, C. (2022). *Değişen televizyon yayınculuk teknolojileri*. Eğitim Yayınevi.
- Kozan, E. (2019). Dijital Kuşatma Bağlamında CGI Animasyon Teknolojisinin Televizyon Programlarında Yapım Estetiğine Yansımaları. İçinde C. Kandemir (Ed.), *Dijital Çağda Televizyon ve Medya*. Der Yayınları.
- Kubalı, D. (1999). Performans denetimi. *Amme İdaresi Dergisi*, 32(1), 31-62.
- Kulular İbrahim, M. A. (2022). Sosyal medyaya yönelik yeni düzenlemelerin hukuken değerlendirilmesi. *Bilişim Hukuku Dergisi* 4, no.1, 1- 32.
- Kuyucu, M. (2020). Televizyon mecrasında reyting sorunsalı: Türkiye’de yayın yapan tv kanallarının izlenme oranlarının ölçülmesinde iletişim eğitimi alan gençlerin gözünde yaşanan aksaklıklar ve bu aksaklıklara yönelik çözüm önerileri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*, 4, Article 4. <https://doi.org/10.47994/usbad.788702>
- Kuzu, B. (1997). *Radio ve televizyon üst kurulu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçük, B. (2015). *Televizyon izleme pratiklerindeki dönüşüm: Türkiye’de IPTV ve Tivibu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Lewis, B. (2000). *Modern türkiye’nin doğuşu* (Çev. M. Kırath). Türk Tarih Kurumu Yayını.
- Maraşlı, M. C. (2017). *Avrupa Birliği’ne Uyum Bağlamında Radyo ve Televizyon Yayınlarında Denetim, Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar ve Özdenetim* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Mazrek, S. (2022). *Milletvekillerinin siyasal iletişim faaliyetlerinde Twitter kullanımı ve Twitter’da ifade özgürlüğüne bakışları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Memiş, M. Ü. (2007). Türkiye’deki iç denetim profilinin belirlenmesine ilişkin bir araştırma. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), Article 1.
- Merline, J. W. (2001). What’s wrong with digital television. *Consumers’ Research Magazine*, 84(6), 6-16.

- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma: Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* S. Turan (Ed.). Nobel Yayın Dağıtım.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), Article Özel Sayı 2. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356>
- Mutlu, E. (1981). Televizyonla İletişimin Denetlenmesi. İçinde *A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Basın ve Yayın Yüksek Okulu yıllık 1979-1980*. Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Müftüoğlu, G. (1996). *RTÜK kanun, yönetmelikler ve tebliğler*. RTÜK Yayını.
- Nebil, F. (2008). *Türk telekom IPTV kullanıcı kutusu ihalesi yapıldı—Türk internet*. Türk-internet.com. <https://turk-internet.com/turk-telekom-iptv-kullanici-kutusu-ihalesi-yapildi/>
- Neuman, W. L. (2007). *Toplumsal araştırma yöntemleri* (Çev. Ö. Sedef). Yayın Odası Yayıncılık.
- Newman, W. (1979). *Yönetim: İşletmelerde ve kamu yönetiminde sevk ve idare* (Çev. K. Sürgit). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- Nizam, F. (2013). *Türkiye’de radyo ve televizyon yayıncılığının yeniden düzenlenmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Odyakmaz, Z., Kaymak, Ü., & Ercan, İ. (2023). *İdari yargulama hukuku* (19. baskı). Seçkin Yayınları.
- Orhan, A. (2018). *Sayısal televizyon yayıncılığında fikri haklar bağlamında “IPTV”*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oymak, H. (2022). Kamuoyunda dezenformasyon yasası olarak bilinen, 7418 sayılı “basın kanunu ile bazı kanunlarda değişiklik yapılmasına dair kanun” un getirdikleri. *Yeni Medya*, 2022(13), Article 13.
- Oytan, M. (1975). Ombudsman eli ile idarenin denetimi konusunda kıyaslamalı bir inceleme. *Danıştay Dergisi*, 18-19, 193-214.
- Örenay, H. (2016). Kamu iç mali kontrol sisteminde merkezi uyumlaştırma birimi ile denetim komitesinin/ kurulunun rolü. *Denetim*, 1, Article 1.
- Örmeci, M. (1994). *Bir yönetim fonksiyonu olarak denetimin örgütsel amaçlara ulaşmada örgütsel etkinliği araştırmada örgütsel değişimi sağlamada yeri ve önemi*, (Uzmanlık Tezi). TODAİE Kamu Yönetimi.
- Özay, İ. (1994). “Başlar mısın başlayalım mı?” televizyonda devlet tekelden özelleşmeye: İtalya ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 49(03), Article 03. https://doi.org/10.1501/SBFder_0000001708
- Özbay, C. (2014). *Dünyada ve Osmanlı’da basının tarihsel gelişimi*. Doğu Kitapevi.

- Özbey, Ö. (2013). Avrupa insan hakları sözleşmesi ışığında ifade özgürlüğü kısıtlamaları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(1), Article 1. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000001702
- Özbudun, E., Güriz, A., & Toroslu, N. (1995). Türkiye bilimler akademisi düşünce hürriyeti hakkında rapor. *İnsan Hakları Merkezi Dergisi*, 3(1).
- Özçağlayan, M. (2008). Gazetelerin gelişimi ve gazeteciliğin geleceği (Yeni teknolojiler ve medya ekonomisi açısından genel bir değerlendirme). *Marmara İletişim Dergisi*, 13, 131-159.
- Özer, M. A. (1999). *Türk kamu yönetiminin siyasal denetiminde TBMM'nin etkenliği sorunu 20.yasama dönemi 1., 2. ve 3. yasama yılları örneğinde* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özer, M. A. (2009). Performans yönetimi uygulamalarında performansın ölçümü ve değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 73, Article 73.
- Özgen, M. (2003). Türkiye'de televizyon yayıncılığının gelişimi ve yasal çerçevesi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 17.
- Özkan, Y. (2008). *5018 sayılı kamu mali yönetimi kontrol kanunu kapsamında iç denetimin değerlendirilmesi ve öneriler*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi
- Özonur, D. (2016). Televizyon programlarını sınıflandırma sistemleri “akıllı işaretler” ne işe yarar. *Global Media Journal*, 6(12), 214-234.
- Özsoy, A. (2004). *Basın işletmelerinde denetim* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, E. (2022). “Dezenformasyon Yasası” ekseninde internet paylaşımlarının etki ve sınırları. *Yeni Medya*, 2022(13), Article 13.
- Öztürk, G. (2008). *Radio televizyon alanında düzenleme denetleme ve kontrol RTÜK ve dünyada RTÜK benzeri kuruluşlar* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Öztürk, Y. E. (2014). Performans denetimi ve türkiye’de uygulanabilirliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7(1-2), Article 1-2.
- Pekman, C. (1996). *Televizyonda özelleşme, Avrupa’da yayıncılığın değişim süreci* (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniverisitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Polat, A. (2022). Nitel araştırmalarda yarı-yapılandırılmış görüşme soruları: Soru form ve türleri, nitelikler ve sıralama. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), Article Özel Sayı 2. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227335>
- Samsa, N. (2010). *Kamu haberleşme hürriyeti kapsamında internet ortamında yapılan yayınların düzenlenmesi ve denetlenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Sanal, R. (2002). Türkiye’de yönetsel denetim ve devlet denetleme kurulu. *TODAİE, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü*.
- Saran, U. (1995). Türk kamu yönetiminde denetim sistemi. *Türk İdare Dergisi*.
- Sarıkaya, R. (2008). *Kamu harcamalarında etkinliğin sağlanması bakımından iç denetimin rolü* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarmaşık, J. (1988). *Radyo ve televizyon yayınlarını denetim yöntemleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Schneider, L. (2020). *Measuring Global Media Freedom*. Berlin: Springer.
- Serim, Ö. (2007). *Türk televizyon tarihi*. Epsilon Yayınevi.
- Silvoso, J.A. (1972). Committee Reports: Supplement to Volume XLVII of Report of the Committee on Basic Auditing Concepts. The Accounting Review, vol. 47, pp. 15-74.
- Sim, Ş. (2006). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Özel Televizyon Yayıncılığı ve RTÜK Olgusu*, (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi SBE.
- Siniarska, D. B. (2017). *Avrupa insan hakları sözleşmesi kapsamında ifade özgürlüğünün korunması* (Çev. T. D. Köksal). Avrupa Birliği/Avrupa Konseyi.
- Soydan, H. (2010). *Piyasaların etkin işleyişi açısından kamu denetimi (sermaye piyasası kurulu örneği)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Söğüt, F. (2020). Blu Tv Netflix’e karşı: İçeriklere yönelik bir karşılaştırma. *Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 10(4), Article 4.
- Sümer, B. (2002). *Dünyada ve Türkiye’de dijital yayıncılık: Türkiye’de dijital televizyon üzerine bir çerçeve arayışı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi.
- Sümer, B. (2010). Avrupa Birliği ile Uyum Süreci Bağlamında Türkiye’de Yeni Yayıncılık Yasası / New Broadcasting Law in the Context of Regulatory Harmonisation with the European Union Acquis. *Mülkiye Dergisi*, 34(269), 199-223.
- Şahan, Y. (2019). *Türk idari denetim sisteminde değişim* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şener, H. E. (2017). Performans bilgisinin denetimi olarak Türk Sayıştay’ının performans denetimi. *Memleket Siyaset Yönetim*, 12(28), Article 28.
- Şener, N. K., & Güçlü, A. (2018). Türkiye’de televizyon dizilerinin “eko” sistemi: Eleştirel ekonomi politik bir değerlendirme çabası. <https://www.academia.edu/280-289>.

- Şimşek, A. (2015). İletişim Araştırmalarında Paradigma Değişimi. İçinde B. Yıldırım (Ed.), *İletişim Araştırmalarında Yöntemler Uygulama ve Örneklerle* (ss. 155-196). Literatürk Academia.
- Tanır, K. Ş. (2019). *İfade özgürlüğü ve nefret söylemi dilemması: Türk medyasında queer teorii ifade özgürlüğü ve nefret söylemi ikilemiyle okumak* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tarhanlı, İ. B. (2011). Sinemada sansür üstüne. *İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi*, 4(1-3), Article 1-3.
- Taşer, C. (1969). *Radyonun organizasyonu ve özerkliği*.
- Taşkın, C. (2008). IPTV Mimarisi Ve Servisleri. İçinde İ. Yerlikaya, *Birey Eksenli İnteraktif Yayıncılık IPTV*. RTÜK – Türkiye Bilişim Derneği.
- Taylor, D. H., & Glendon, G. W. (1997). *Auditing: An assertions approach*. John Wiley and Sons Inc.
- Temel, M., & Koçak, Ö. E. (2016). Kitle iletişim araçları ile düşüncüyü açıklama ve yayma hürriyetinin kapsam ve sınırları üzerine bir değerlendirme. *Intermedia International e-Journal ISSN:2149-3669*, 2(3), Article 3.
- Temizel, H. (2008). Kamuoyu kuramları ve kamuoyu oluşumunda kitle iletişim araçları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8(15), 126-146.
- Temiztürk, H. (2012). Batılı ülkelerde radyo televizyon yayınlarının denetimi ve denetleyici kurullar. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* |, 16. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/212789>
- Tiryaki, R. (2002). Bağımsız idari kurum olarak RTÜK. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 51(4), Article 4. https://doi.org/10.1501/Hukfak_0000000551
- Toptaş, E. (2022). *İfade özgürlüğü bağlamında halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve halkın bir kesiminin alenen aşağılanması suçları*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Lisansüstü Programlar Enstitüsü.
- Topuz, H., & Yaşar, R. (2020). *Yakın dönem Türk basın tarihi*. Notabene Yayıncılık.
- Tortop, N. (1974). Yönetimin denetlenmesi ve denetleme biçimleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 7(1), 27-50.
- Tortop, N. (1996). *Yerel yönetimler maliyesi: görev ve kaynak bölüşümü*. Ankara: Türkiye Ortadoğu Amme İdaresi Yayınları, Yayın No: 263.
- Tortop, N., İspir, E., Özer, M. A., & Aykaç, B. (2017). *Yönetim bilimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- TRT. (1990). *Dünden bugüne radyo-televizyon 1927-1990*. Ajans-Türk Matbaacılık.
- Tufan, M. (2012). *Uluslararası iç denetim standartları çerçevesinde kamuda iç denetim: Türkiye'deki iç denetim sisteminin değerlendirilmesi üzerine bir*

- araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turan, H. (2015). *Radyo ve televizyon üst kurulu (RTÜK) ve şiddet içerikli yayınların denetimi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Turhan, M. (1988). Düşünce özgürlüğü ve 1982 anayasası. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(4), Article 4.
- Turhan, M. (2009). *Sayıştayın performans denetimi görevi ve performans denetimini uygulama süreci* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tursun, E. (2011). *Türkiye’de internet yayıncılığında cezai ve kişilik hakları boyutuyla hukuki sorumluluk* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulaş, K. (2012). Nefret İçerikli İfadeler, İfade Özgürlüğü ve Uluslararası Hukuk. İçinde Y. İnceoğlu (Ed.), *Nefret Söylemi ve/veya Nefret Suçları*, Derleyen (s. 384). Ayrıntı Yayınları.
- Ulusoy, N. (2000). *Günümüzde Fransa’da özel televizyon yayıncılığı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ulusoy, Y. (2005). Halka açık anonim ortaklıklarda bağımsız dış denetimin fonksiyonları ve denetçi bağımsızlığı. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 265-300.
- Uyguç, Ü., & Genç, A. (1998). *Radyo televizyon haberciliği*. Avcıol Basım Yayın.
- Ünlü, B. (2015). *TRT’nin televizyon yayınlarının kamu yayıncılığı açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ünlüer, A. O. (2000). Türkiye’de televizyon yayıncılığı tarihine analitik bir yaklaşım. *Kurgu*, 17(1), Article 1.
- Villegas, F. (2022). Tematik analiz: Nedir ve nasıl yapılır? *QuestionPro*. <https://www.questionpro.com/blog/tr/tematik-analiz-nedir-ve-nasil-yapilir/>
- Weber, R. (2013). Information systems control and audit. *Pearson College Div.*
- Yamamoto, T. (2011). U.S. Public Diplomacy 2.0 in Asia: Beyond Catchup, (Ed.), William A. Rugh. *The Practice of Public Diplomacy*, NY: Palgrave MacMillan, s.143-158.
- Yaman, H. (2017). Sayısal yayıncılığın sağladığı olanaklar; etkileşimli televizyon ve IPTV uygulamaları. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(3), Article 3.
- Yazıcı, F. (2008). *İfade özgürlüğü ve Avrupa Birliği medya politikasına uyum çerçevesinde televizyon programlarının sınıflandırılması sorunu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Yengin, H. (1993). *Tek kutuplu dünyada değişen televizyon yayıncılık sistemleri ve Türkiye* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yenice, E. (2006). Performans Denetimi ve Türkiye Uygulaması. İçinde C. C. Aktan (Ed.), *Kamu Mali Yönetiminde Stratejik Planlama ve Performans Esaslı Bütçeleme* (ss. 161-180). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12.Baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (2023). *Türkiye’de televizyon yayıncılığının değişimi ve kültür sanat izleyicisinin yeni medya kullanımının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Yıldırım, T. ve Karan, N. (2009), *İdare hukuku- I*, Oniki Levha Yayınevi, 1. bası, Ekim İstanbul.
- Yıldız, A. (2003). *Bir düzenleyici kurul analizi: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, E. E. (2021). “6112 sayılı kanun çerçevesinde yayın hizmeti ilkeleri ve ihlalleri: Mukayeseli bir yaklaşım” (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, A. (2009). *Türkiye’de 1990 sonrası dönemde özel televizyon yayıncılığı başlangıcında izleyici-televizyon ilişkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, Y. (2020). Televizyon reklamlarında çocuklara yönelik yayın ilkelerinin ihlallerine karşı içerik denetimleri. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 2020(52), Article 52. <https://doi.org/10.47998/ikad.762441>
- Yiğit, Y. (2019). *Düzenleyici devlet ve radyo, televizyon piyasası düzenlemesi: RTÜK örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zorlu, Y. (2012). 6112 sayılı radyo ve televizyonların kuruluş ve yayın hizmetleri hakkında kanun üzerine bir inceleme. *Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Dönüşüm*, 740-758.

İnternet Kaynakları

- AGCOM. (1997). *AGCOM*. <https://www.agcom.it/>
- AIHS. (1950). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. <https://www.yargitay.gov.tr/-documents/AIHM.pdf>
- BTK. (2020). *Türkiye’de internet hukuku—BTK-internet*. <https://internet.btk.gov.tr/-turkiye-de-internet-hukuku>
- CSA. (2019). *Recommandation n° 2019-03 du 15 mai 2019 du Conseil supérieur de l’audiovisuel aux opérateurs de plateforme en ligne dans le cadre du devoir*

de coopération en matière de lutte contre la diffusion de fausses informations—Le CSA et l'Hadopi deviennent l'Arcom. <https://www.csa.fr/Reguler/Espace-juridique/Les-textes-adoptes-par-l-Arcom/Les-deliberations-et-recommandations-de-l-Arcom/Recommandations-et-deliberations-du-CSA-relatives-a-d-autres-sujets/Recommandation-n-2019-03-du-15-mai-2019-du-Conseil-superieur-de-l-audiovisuel-aux-operateurs-de-plateforme-en-ligne-dans-le-cadre-du-devoir-de-cooperation-en-matiere-de-lutte-contre-la-diffusion-de-fausses-informations>

Commissariaat voor de Media. (t.y.). *Commissariaat voor de Media*. Commissariaat voor de Media. Geliş tarihi 05 Şubat 2024, gönderen <https://www.cvdm.nl/>

DLM. (2023, Aralık 18). *Regulierung und Förderung der Meinungsvielfalt im privaten Rundfunk und in Online-Medien—Die medienanstalten*. <https://www.die-medienanstalten.de/>

DSA. (2022). *Overheid.nl | Dijital Hizmetler Düzenleme Uygulama Yasasına İlişkin Danışma*. <https://www.internetconsultatie.nl/uitvoeringswetdsa/b1>

FCC. (2023). *What We Do | Federal Communications Commission*. Geliş tarihi 20 Aralık 2024, gönderen <https://www.fcc.gov/about-fcc/what-we-do>

INTOSAI. (2001). *Code of Ethics and Auditing Standards* [Auditing Standards Committee].

İç Denetim Koordinasyon Kurulu (2014). Kamu bilgi teknolojileri denetimi rehberi. <https://webdosya.csb.gov.tr/db/icdenetim/editorosya/KamuBTDenetimiRehberi.pdf>

İHEB. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi. *İnsan Hakları Uygulama ve Araştırma Merkezi*. <https://ihuam.ankara.edu.tr/insan-haklari-evrensel-beyanamesi/>

İnsan Hakları Derneği. (2023). *Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi – İnsan Hakları Derneği*. <https://www.ihd.org.tr/sasve-medenhaklar-uluslararasi-slees/>

Korkmaz, Ö. (2000). *Düşünce özgürlüğü ve sınırları*. <https://acikerisim.iku.edu.tr/-handle/11413/4201>

Maliye ve Gümrük Bakanlığı. (1990). *1990 Yılına Girerken Türkiye'de Denetim Etkinlik ve Verimliliği Sempozyumu*. Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu.

Özbilgin, İ. G., & Kurulu, S. P. (2003). *Bilgi teknolojileri denetimi ve uluslararası standartlar*. <https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423911739.pdf>

Resmi Gazete. (2003). *Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu*. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/12/20031224.htm>

- RTÜK. (2021). *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu 2021 Yılı Faaliyet Raporu*. RTÜK Strateji Geliştirme Dairesi Başkanlığı. https://www.rtuk.gov.tr/Media/-FM/Birimler/strateji/2021-faaliyet_raporu.pdf
- RTÜK (2023). *Sayısal Yayıncılık Nedir?* Geliş tarihi 14 Aralık 2023, gönderen <https://www.rtuk.gov.tr/sayisal-yayincilik-nedir/3872>
- RTÜK | *Akıllı İşaretler*. Geliş tarihi 10 Ekim 2023, gönderen <https://www.rtukisaretler.gov.tr/content?id=1>
- RTÜK | *RTÜK İletişim Merkezi Tarihçesi*. Geliş tarihi 10 Ekim 2023, gönderen <https://www.rtuk.gov.tr/rtuk-iletisim-merkezi-tarihcesi/1717>
- Sputnik, T. (2022). *RTÜK'ten şiddet içerikli yayımlara son uyarı: Reyting kaygısı asla insanlık onurunun önüne geçmemeli*. Sputnik Türkiye. <https://sputniknews.com.tr/20220704/rtukten-siddet-icerikli-yayinlara-son-uyari-reyting-kaygisi-asla-insanlik-onurunun-onune-gecmemeli-1058282439.html>
- TDK. (2016). *Denetleme ne demek TDK Sözlük Anlamı*. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=denetleme>
- TÜBİSAD. (2011). *Deloitte-Karasal Sayısal Yayıncılık Raporu*. <https://www.tubisad.org.tr/tr/bilgi-bankasi/sunumlar-liste/Sektorel-Raporlar/41/0/0>.
- UNICEF. (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme | UNICEF Türkiye*. <https://www.unicef.org/turkiye/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B6zle%C5%9Fme>
- ZAK. (2023). *Kommission für Zulassung und Aufsicht (ZAK)—Die medienanstalten*. <https://www.die-medienanstalten.de/ueber-uns/organisation/kommission-fuer-zulassung-und-aufsicht-zak>

Kanunlar

- 1924 Anayasası. (1924). *Teskilâtı Esasiye Kanunu*. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1924-anayasasi/>
- 1961 Anayasası. (1961). *1961 Anayasası | Anayasa Mahkemesi*. <https://www.anayasa.gov.tr/tr/mevzuat/onceki-anayasalar/1961-anayasasi/>
- 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982).
- 2954 Sayılı Kanun, 2954 Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu (1983).
- 3984 Sayılı Kanun, 3984 Sayılı Mülga 3984 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun (1994).
- 5187 Sayılı Basın Kanunu, (2004).
- 5651 Sayılı Kanun, 5651 İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun (2007). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5651.pdf>
- 6112 Sayılı Kanun, 6112 Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun (2011).

6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu, 6328 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu (2012).

7418 Sayılı ‘Basın Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun’, (2022). <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm>

Türkiye’de Dönüşen Televizyon Yayıncılığında RTÜK Denetimi

Emel DURSUN

Fikret YAZICI

 ÖZGÜR
YAYINLARI

ISBN 978-625-5958-18-1

9 786255 958181